

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

**MİLLİ ŞEF DÖNEMİNDE CHP'DE MEBUSLUK BAŞVURULARI
VE SİYASİ KÜLTÜR (1939 – 1950)**

Yağız DEMİR

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

MİLLİ ŞEF DÖNEMİNDE CHP'DE MEBUSLUK BAŞVURULARI VE SİYASİ KÜLTÜR
(1939 – 1950)

Yağız DEMİR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara 2020

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı hazırlamamda yardımlarını benden esirgemeyen, yapıcı eleştirileriyle her zaman bana yol gösteren danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Hakan Kaynar'a, Doç. Dr. Orhan Avcı'ya ve Prof. Dr. Mehmet Özden'e teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

DEMİR, Yağız. *Milli Şef Döneminde CHP’de Mebusluk Başvuruları ve Siyasi Kültür (1939 - 1950)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020

Bu araştırmada, 1939-1950 tarihleri arasında yapılmış milletvekili genel seçimleri için müracaatta bulunan kişiler üzerinden dönemin siyasal kültürüne dair toplumsal bir yaklaşım çalışması gerçekleştirilecektir. Çalışmada, erken dönem Türkiye Cumhuriyeti’nde devlet – toplum ilişkilerinin farklı bir yönü konu edilecek ve toplumun “devlette(n)” olma arzusunun kaynaklarına bakılacaktır. Bu yapılırken de Türkiye’de 1939-1950 yılları arasında gerçekleştirilmiş genel seçimler neticesinde milletvekili olabilmek için insanların CHP’ye göndermiş olduğu mektuplara, doldurmuş olduğu dilekçelere yönelinecek ve kendilerini nelere, yani hangi özelliklerine istinaden seçilmeye değer buldukları ve partiye de bunu nasıl göstermeye çalıştıkları incelenecektir. 1940’lar Türkiye’sinin toplumunda siyaset algısının geneli itibarı ile günümüzdekinden çok daha farklı olduğu ileri sürülmekle birlikte, bu algının özgül yapısının da kendi içerisinde birtakım standartlar barındırdığı ve söz konusu algıya karakteristik özelliğini kazandıranın esasen bu standartlar olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Diğer bir deyişle o dönemde yaşamış insanların siyaset yapmak isteyiş sebeplerinin çeşitliliği gözler önüne serilerek, bu çeşitliliğin döneme has bazı ifade pratiklerine, onları yaratmakla birlikte yansımış da olduğu ileri sürülecektir.

Araştırma sonunda, söz konusu dönem koşullarında siyaset olgusunun insanlarca gündelik hayatlarında nasıl algılandığı ortaya konulacaktır. Bu araştırma sayesinde, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı’nın Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu’ndaki teftiş raporları yahut şikayet, ihbar ve dilek mektuplarından hareketle ele alınmış, devletin ve toplumun ya da bir başka deyişle yönetenlerin ve yönetilenlerin birbirleriyle olan ilişkileri meselesine bu defa mebus müracaatlarından yola çıkılarak yeni bir bakış açısı getirilecek, bu müracaatların söz konusu ilişkideki bir “ara formu” teşkil ettiği ortaya konmuş olacaktır . Nitekim çalışma, devlet yönetiminde söz sahibi olan

kişilerin bir arada bulunduğu bir kurum olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kesinlikle içindeki veya kesinlikle dışındaki kişilerin değil, "dışındayken, içine girmek isteyen" insanların nasıl bireyler olduklarına odaklanılarak gerçekleştirileceğinden, prosopografik (grup biyografisi) nitelikteki akademik metinlerin farklı bir çeşidi olarak da tanımlanabilecektir.

Anahtar Sözcükler

Milletvekili, Seçim, Toplum, Siyaset, Kültür, Milli Şef

ABSTRACT

DEMİR, Yağız. *Applications for Being Deputy in CHP During the National Chief Era and Political Culture in Turkey (1939 – 1950)*, Master's Thesis, Ankara, 2020.

In this study, a social approach about Turkey's political culture which was existed between 1939 and 1950, will be held by the people who applied for the general deputy elections which accomplished in that period. Subject of this study will be a different aspect of state – society relations in the early period of Republic of Turkey and sources of society's wish for being a part of the state will be examined. Hence, letters and applications forms which has written, filled and sent to Republican People's Party by the people who wanted to be a deputy in aforesaid era will be adressed. Thus which specifications they have are worthy to elected for themselves and how they tried to show these specifications to the Party will be examined. One of the arguments that will be asserted in this study is generally perception about politics was much more different than today on the society of 1940's Turkey. At the same time, there will be another argument to exposure in the study as specific structure of this perception included some standards in itself and these standards also and actually provided to win aforesaid perception's characteristic attribute. In other words, variaton of causes of desires about making politics which the people had who lived in that era will be unfolded. It will be also asserted that this variation both created and reflected to the period – specific statement pratics.

At the end of the study, it will be revealed that how the phenomenon of politics had perceived by people in their everyday life and in aforesaid era's circumstances. By the means of this study, this time a new perspective will be brought to the case of relations between state and society, or in other words governing and governed which had studied before by investigation reports or letters about complaints, denuncations, requests which situated on Repulcan People's Party Catalog in Presidential State Archive. Thus, it will be also laid out that these applications were an interval form of these relations. In fact, the study will not focus to the people who were absolutely inside or outside of Turkish Grand National Assembly which an institution as the people who have authority to govern

came together. Instead of this, the study will be carried out by focus to the people who were outside of Turkish Grand National Assembly, but eager to get in. Because of that, this study will be able to define as a different type of prosopographic academic texts.

Keywords

Deputy, Election, Society, Politics, Culture, National Chief

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: MEBUS ADAYI OLMAK İSTEYENLERİN MÜRACAAT	
BİÇİMLERİ	7
1.1. Mektupla Müracaat.....	8
1.2. Talepname ile Müracaat.....	9
1.3. Telgrafla Müracaat.....	9
2. BÖLÜM: MEBUS ADAYI OLMAK İSTEYENLERİN MÜRACAATLARI	11
2.1. Askeri Geçmişleri Sayesinde Mebus Olmak İsteyenler.....	11
2.2. Tarihsel Sürekliliğe Vurgu Yapanlar.....	24
2.3. İl ve İlçe Teşkilatlarında İlerleyenler.....	31
2.4. Partiye Üyelik Meselesi.....	37
2.5. Türk Ocakları ve Halkevleri.....	40
2.6. Parti-Cumhuriyet-Devlet Övgüsü.....	44
2.7. Parti Genel Yönetim Kurulu'na Mektuplar.....	48
2.8. Türk Hava Kurumu-Çocuk Esirgeme Kurumu-Kızılay.....	60
2.9. Diğer Cemiyetler ve Hayır Kurumları.....	65
2.10. Spor Kurulları ve Şehirlerdeki Spor Kulüpleri.....	71

2.11. Entelektüeller ve Kariyer Sahipleri.....	75
2.12. Memurlar.....	84
2.13. Halk Desteği Vurgusu Yapanlar ve Referans Gösterenler.....	91
2.14. Köylüler, Köycüler ve Çiftçiler.....	102
2.15.Yazarlar ve Hatipler.....	110
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	124
EKLER	133
EK-1: MÜRACAAT DİLEKÇE ÖRNEKLERİ	133
EK -2: TEZDE ADI GEÇEN MÜRACAAT SAHİPLERİNİN DURUMLARINI GÖSTEREN LİSTE	155

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

a.g.t.: Adı geçen tez

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

A-RMHC: Anadolu ve Rumeli Müdafaa - i Hukuk Cemiyeti

Bkz.: Bakınız

CDAB: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

CHF: Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CHPK: Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu

DP: Demokrat Parti

MHC: Müdafaa – i Hukuk Cemiyeti

No: Numara

s.: Sayfa

SCF: Serbest Cumhuriyet Fırkası

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TpCF: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

GİRİŞ

Bu çalışmada insanların milletvekili adayı olabilmek için gösterdikleri çabayı gözler önüne sermeyi amaçladım. Bunun için CHP’den aday olmak isteyen kişilerin, bu amaçla partinin genel sekreterliğine gönderdiği mektuplarını dilekçe formlarını ve telgraflarını inceledim. Kısa yaşam öyküleri olan bu gönderilerin her birinde, hemen hemen aynı şeyler anlatılmasına rağmen, bazı konuların diğerlerinden fazla öne çıkması dikkatimi çekmişti. Bu da bana bu belgeleri, öne çıkarıldıkları konulara göre çeşitli başlıklar altında kategorize ederek bir anlatı oluşturabileceğim fikrini verdi. Nitekim, kişilerin hayatlarını anlatırken bazı şeylerden daha fazla bahsetmesi veya verdikleri birtakım detaylar, kendilerini nelere istinaden aday gösterilmeye değer bulduklarına dair birer ipucu gibiydi. Ben de bunları anlamak için bu ipuçlarının peşinden giderek çalışmalarına başladım.

Araştırmam bir seçim ya da meclis tarihi olarak görülebilir; ancak böyle tanımlanan diğer çalışmalardan önemli bir farkı var. Ben seçimlerin siyasi sonuçlarını tartışmıyor veya seçimler sonucunda oluşmuş meclislerin sosyolojik yapılarını analiz etmiyorum. Seçim sürecine baktığım noktanın da farklı olduğunu söyleyebilirim. Zira CHP’nin seçmenleri etkilemek için yapıp ettiklerini değil, seçilecek kişi olmak isteyenlerin CHP’yi etkileme stratejilerini metnimin merkezine koyuyorum. İnsanların meclise girebilmek için hem ülkenin geçmişinden hem de kendi geçmişlerinden hareketle denedikleri yolları sıralıyorum. Gerçekleştirdikleri başvurularda, kendilerini CHP’ye ideal milletvekili adayı olarak beğendirmeye / onaylatmaya gayret eden bu insanların, çabalarının çeşitliliğini gözler önüne sermeyi amaçlıyorum.

Bu görüntüyü daha iyi anlayabilmek için incelediğim dönemi de kapsayacak şekilde Türkiye’de seçimlerin nasıl yapıldığına, yani seçim sistemlerinin yapısına da yer vermek gerekir. “Türkiye’de Birinci Meşrutiyet’ten çok partili sistemin ilk seçimi olan 1946 seçimlerine kadar bütün seçimler iki dereceli olarak yapılmıştır. Seçimlerin ilk aşamasında seçmenler ikinci seçmenleri; seçilen ikinci seçmenler de daha sonra milletvekillerini seçiyorlardı. 1935 genel seçimlerine kadar sadece erkeklerin oy hakkı vardı. 1935’ten başlayarak bu hak kadınlara da tanındı. Seçimin ilk aşamasında sadece ülkeyi yöneten tek Parti olan CHP’nin örgütlü bir ikinci seçmen listesi olduğu için ikinci seçmenlerin neredeyse tamamı bu partiden seçilmekteydi. Bağımsız olarak ikinci seçmen adayı olan pek yoktu. Bu yola başvuranlar da ikinci seçmen

olmayı kolay kolay başaramıyorlardı.”¹ 3 Ağustos 1908’de yürürlüğe giren geçici İntihabatı-ı Mebusan Kanunu ve bu kanunun nasıl uygulanacağına dair yayınlanan talimatta yer verilen temel hükümler, bazı değişiklikler yapılmak suretiyle 1942’ye kadar uygulanmıştı. Bu hükümler şunlardı:

“Seçim, her sancak bir seçim bölgesi, her kaza da bir seçim şubesi temel alınarak yapılacaktır. (madde 1) Her 50 bin erkek nüfusu için bir milletvekili seçilecek; sancak nüfusu 50 binden az da olsa yine 1 milletvekili çıkacaktır. 75 bine kadar yine 1 milletvekili, 125 bine kadar 2, 175 bine kadar 3, 320 bine kadar 4 milletvekili seçilecek, bu miktardan fazlası için bu oran esas alınarak artırılacaktır. (madde 2) Her kazada Osmanlı seçmen nüfusunu gösteren bir defter düzenlenecektir. Bundan, belediye başkanları idare meclisleri üyeleri ve muhtarlar sorumlu olacaktır. (madde 3, 4, 5) İki dereceli seçim yöntemi uygulanacaktır. Seçmenlerin hem birincide hem de ikinci de 25 yaşını doldurmuş olmaları gerekmektedir. (madde 8) Defterlerde kayıtlı bulunan her 500 birinci seçmen bir ikinci seçmeni seçecektir. (madde 21) Eğer kazada 550’den fazla birinci seçmen varsa 750-1250 seçmen 2, 1250-2250’ye kadar 4 ikinci seçmeni seçecektir. Daha fazla birinci seçmen bulunması durumunda, bu orana göre ikinci seçmen sayısı da artırılacaktır. (madde 23) Verilen oylar sayıldıktan sonra en fazla oyu almış olanlar ikinci derece seçmen olarak seçilmiş olurlar. (madde 43) Bu ikinci derece seçmenler sancaktan kaç temsilci çıkacaksa o kadar kişinin ismini yazarak oy kullanacaklardır. (madde 45, 46) İkinci seçmenlerden en fazla oyu almış olanlar milletvekili olarak seçilmiş olurlar. (madde 52)”²

Aynı kanununun 11 ve 17. maddelerine göre oy kullanabilmek için yaş sınırı 25, milletvekili seçilebilmek için yaş sınırı 30 idi. İkinci meşrutiyetten sonraki 1908, 1912, 1914 ve 1919 seçimlerinde bütün seçimlerde bu esaslar korunmuştur. 1920’de yapılan ilk TBMM seçimlerinde ise seçim sisteminde yer alan kurallar göz ardı edilmiştir. Seçme yaşı 25, seçilme yaşı 30 olarak korunurken seçimin ilk aşaması yapılmamış, 1919’da son Meclis-i Mebusan seçimleri için seçilen ikinci seçmenler bir kez daha oy kullanmıştır. Bunlara ek olarak, vilayetlerle livaların idare ve belediye meclis üyeleri ile Anadolu ve Rumeli Müdafaa – i Hukuk Cemiyetleri’nin vilayet ve idare heyeti üyeleri de ikinci seçmen sayılarak oy kullanmıştır. 1923 seçimleri öncesinde seçim kanunu değiştirilmiştir. Bu değişiklikler sonucunda her 500 seçmene bir ikinci seçmen seçilmesi esası yerine her 200 seçmene bir ikinci seçmen esasına geçilmiş ayrıca oy kullanma yaşı 18’e düşürülmüştür. 5 Aralık 1934’te kadınlara oy hakkı tanınca oy kullanma yaşı 22’ye yükseltilmiş ayrıca her 400 seçmen için bir ikinci seçmen seçilmesi esasına geçilmiştir. Bu esaslar tek dereceli seçime geçilen 1946’ya kadar olduğu gibi korunmuştur. Tek

¹ Bkz. Ahmet Demirel, “Tek Parti Döneminde Seçimler ve Milletvekillilerinin Profili”, *Tek Parti’nin Yükselişi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012 içinde, s.164-165

² Bkz. Aydın Erdoğan, *Türkiye’de Seçim Sistemleri ve Türk Siyasi Yapısına Etkileri (1923 – 1980)*, Doç. Dr. Cihat Göktepe (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Kars, 2007 s.55-56

parti dönemi boyunca seçimlerin ilk aşamasında seçilen ikinci seçmenlerin neredeyse tamamı aynı partinin adayları olduğundan seçimin ikinci aşamasında bu kişiler partilerinin genel merkezlerinin belirlediği adaylarına oy vermişlerdir. Böyle olunca partinin milletvekili adayları kolaylıkla milletvekili seçilmişlerdir.³ Bu durum, CHP tarafından aday gösterilmenin müracaat edenler için ne kadar önemli bir mesele olduğunu anlamamıza da yardımcı olabilir.

1946 yılına gelindiğinde ise ülkede önemli değişiklikler meydana gelmiş ve çok partili hayata geçilmiştir. Sadece 1946 yılında 14 siyasi parti kurulmasına karşın bu partilerin en gözdesi 7 Ocak 1946 tarihinde kurulan Atatürk'ün son Başbakan'ı Celal Bayar liderliğindeki DP'dir.⁴ DP'nin kurulması uzun süredir aynı şekilde uygulanmakta olan seçim sisteminin de değişimi anlamına geliyordu. CHP'nin yeni kurulan partiye karşı ilk hamlesi, seçim kanununu değiştirerek erken seçim kararı almak oldu. 5 Haziran'da seçim kanunu değiştirildi ve seçimler tek dereceli hale getirilerek erkene alındı. Kanunda yapılan değişikliklerle seçim kurullarından gelen sonuçların valiliklerde birleştirilmesi ve milletvekilliğinin o ilde en fazla oyu alan adaya verilmesi, aynı sayıda oy alınması durumunda ise adçekme (29. madde) usulüyle seçilecek milletvekilinin belirlenmesi ön görülüyordu. Bu düzenlemenin CHP'nin lehine sonuçlar doğuracağı açıktı. Üstelik 21 Haziran 1946'da yapılan seçimde oy verme işlemi adli denetim dışında, açık oy gizli sayım esasına göre yapılmıştı.⁵ Dört sene sonra seçim sistemi yeni bir kanunla bir kez daha değiştirildi. Buna göre 1946'da 40.000 nüfusa bir milletvekili seçilecek şekilde geçilen tek dereceli uygulamaya devam ediliyor, ayrıca *ekseriyet usulü* vurgusu yapılıyordu. Kanunun ekseriyet olarak andığı çoğunluk seçim sistemi ise her seçim çevresinde en fazla oyu alan adayın milletvekili seçilmesi esasına dayanıyordu.⁶ 1946 ve 1950'deki bu değişikliklerin müracaatlara nasıl yansdığından da bahsedeceğim.

Adaylık başvurularının bugüne dek başlı başına akademik bir metne konu edilmemiş olması, böyle bir çalışmanın yapılmasındaki en önemli unsur. Ama bu durum, başvurulardan şimdiye kadar hiç bahsedilmediği anlamına da gelmiyor. Yukarıda bahsettiğim türden seçim ve meclis çalışmalarında müracaatlardan söz ediliyor. Ayrıca CHP'yi doğrudan konu edinmiş eserlerde

³ Bkz. Demirel, a.g.m., 164 -166

⁴ Mete Kaan Kaynar "Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Mete Kaan Kaynar (haz.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2015 içinde, s.15

⁵ Ahmet Demirel, *Tek Partinin İktidarı / Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.313

⁶ Kaynar, a.g.m., s.17-18

de adaylık başvurularına yer verildiği görülüyor.⁷ Bu eserlerde müracaatlar genellikle hangi dönemde kaç kişinin müracaat ettiği, müracaatların nasıl tasniflendiği, müracaat ettikten sonra kadınların, gayrimüslimlerin, işçi ve çiftçi adayların basına verdiği beyannameler ya da gazetelerde yayınlanan mülâkâtları, veya yine bu kişilere ait çok az sayıda müracaat örneği üzerinden anlatılıyor. CHP'nin teşkilat müfettişi olarak ülke çapında görevlendirdiği milletvekillerinin, buldukları şehirlerdeki parti üyelerinin milletvekilliği adaylığı hakkındaki görüşlerini içeren bazı raporları da bize parti merkezinin adaylar hakkında neler düşündüğünü göstermesi açısından önem arz ediyor. Bununla birlikte “adaylık” ve “müracaat / başvuru” olgularının Erken Cumhuriyet dönemine has niteliği, daha önce hep bir ana konu değil de, ana konuyu anlatırken belirtilmesi gereken bir yan konu olarak ele alınıyor. Bu açıdan çalışmamı onlardan farklı kılan nokta, yukarıda adı geçen olguları başından sonuna kadar kendine mesele edinmesidir. Çalışmamdaki esas konu, CHP'den milletvekili olabilmek için çabalamanın nasıl bir olgu olduğudur.

Son olarak böyle bir metnin yazılmasını mümkün kılan arşiv belgelerinden bahsetmek istiyorum. Çalışmamda konu edindiğim müracaatlar, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın Cumhuriyet Arşivi bölümündeki Cumhuriyet Halk Partisi Kataloğu'nda bulunuyor. Araştırmamda o dönemde Türkiye'nin 64 ilinin tamamından yapılan müracaatları inceledim. Bu iller Hakkari, Bingöl, Nevşehir, Gümüşhane, Tekirdağ, Amasya, Tunceli, Kırklareli, Artvin (Çoruh), Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya, Giresun, Van, Kütahya, Urfa, Bitlis, Adana (Seyhan), Manisa, Erzincan, Çankırı, Trabzon, Edirne, Muğla, Mardin, Erzurum, Malatya, Tokat, Ağrı, Isparta, Rize, Muş, Aydın, Mersin (İçel), Çorum, Siirt, Bilecik, Sinop, Bursa, Niğde, Elazığ, Burdur, Balıkesir, Gaziantep, Afyon, Bolu, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, Hatay, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Maraş, Ordu, Samsun, Yozgat, Zonguldak ve Sivas'tır. İncelediğim müracaatlar 26 Mart 1939'da, 28 Şubat 1943'te, 21 Temmuz 1946'da ve 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimler için gerçekleştirilmiştir. 1939'da Trabzon, Urfa ve Edirne için, 1940'da Ankara, Aydın, Kars ve Siirt için, 1941'de yine Ankara, Ağrı ve Mardin için, 1942'de bir kez daha Ankara ve Bursa için, 1948'de ise yine Mardin için, bir milletvekilinin istifası veya vefatından dolayı yapılan ara

⁷ Bkz. Cemil Koçak, *CHP Genel Sekreterliği (1930 – 1945)*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2018, İhsan Güneş, *Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Milletvekili Genel Seçimleri (1919- 1935)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, Ahmet Demirel, a.g.e, Kadri Unat, *Durmayalım Düşeriz ! / İktidardan Muhalefete CHP'nin Seçim Propogandaları*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016

seçimlerde gerçekleştirilmiş müracaatlar da bulunmaktadır. Çalışmamda yer verdiğim müracaatların seçiminde herhangi bir kriter göz önünde bulundurmam; tamamen sondajlama usulü ile, rastgele seçtim ve 274 kişinin müracaatına yer verdim. Bu müracaatların 5'i 1939, 86'sı 1943, 93'ü 1946, 50'si 1950 genel seçimleri için gerçekleştirilmiştir. 1939 yılında yapılan ara seçimlerde Edirne'den 1, Trabzon'dan 2, Urfa'dan 3 müracaata; 1940'da yapılan ara seçimler için Aydın'dan 1, Ankara'dan, 4, Kars'tan 1, Siirt'ten 5 müracaata; 1941'de yapılan ara seçimler için Ağrı'dan 4, Ankara'dan 1, Mardin'den 1 müracaata; 1942'de yapılan ara seçimler için Ankara'dan 2, Bursa'dan 2 müracaata; 1948'de Mardin'de yapılan ara seçimler için ise 1 müracaata yer verilmiştir. 1942'de 1 ve 1943'te 1 müracaatın sahibi ise yer belirtmemiş, boşalan ya da uygun görülen herhangi ilin milletvekilliğine aday olabileceğini dile getirmiştir. 9 kişi 2 ayrı seçim için müracaatta bulunmuştur. Bir müracaat evrakında ise tarih belirtilmemiştir. Müracaatları bölgelere göre değerlendirecek olursak, İç Anadolu Bölgesi'den 43, Ege Bölgesi'nden 26, Doğu Anadolu Bölgesi'nden 31, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden 22, Marmara Bölgesi'nden 49, Karadeniz Bölgesi'nden 63, Akdeniz Bölgesi'nden de 32 müracaat bulunmaktadır. 2 kişinin yer belirtmedikleri için bölgeleri de yoktur. 2 kişi 3 farklı bölgede bulunan iller için, 4 kişi de 2 farklı bölgede bulunan iller için aday gösterilebileceğini dile getirmiştir. Araştırmamda yer verdiğim 274 müracaat sahibinin 10'u milletvekili seçilmiştir.

274 kişiden 173'ü üniversite, 30'u lise, 29'u Harp Okulu, 18'i ortaokul mezunudur. İlkokul mezunu olanların sayısı 5, medrese öğrenimi gördüğünü söyleyenlerin sayısı 4'tür. 15 kişi ise müracaatında herhangi bir öğrenim bilgisine yer vermemiştir. Yüzdeler dilimlere göre ifade edildiğinde üniversite mezunlarının oranı %63,13, lise mezunlarının oranı %10,94, Harp Okulu mezunlarının oranı %10,58 ortaokul mezunlarının oranı %6,56, ilkokul mezunlarının oranı %1,82, medrese öğrenimi görenlerin oranı da %1,45'dir. Herhangi bir öğrenim bilgisine yer vermeyenlerin bütün içerisindeki payı ise %5,47'dir. 1940-1950 yılları arasında yapılan nüfus sayımlarına göre toplumun ortalama %71'nin okuma yazma bilmediği, sadece %29'unun okuma yazma bildiği göz önüne alındığında,⁸ müracaat edenlerin %63,13'ünün üniversite mezunu olması, o dönemde mebusluk için yükseköğrenim görenlerin öne çıktığını göstermektedir. Müracaat sahiplerini meslekleri açısından değerlendirdiğimizde ise 76'sının memur, 38'inin öğretmen, 25'inin asker, 21'inin çiftçi, 20'sinin avukat, 19'unun doktor, 18'inin

⁸Bkz. http://www.hbo.gov.tr/assets/Docs/okumayazma/istatistik/31092623_19281959.pdf
(Erişim Tarihi: 08.03.2020)

hakim, 17'sinin tüccar, 9'unun gazeteci, 8'inin akademisyen, 6'sinin mühendis, 4'ünün eczacı, 4'ünün serbest meslek sahibi, 3'ünün din görevlisi, 2'sinin yazar, 2'sinin veteriner, 1'inin de savcı olduğu görülmektedir. Bir kişinin müracaatında ise mesleği ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Burada verdiğim bilgiler, o yıllarda milletvekilliği için başvuranların durumlarının genel bir değerlendirmesidir. Burada verdiğim istatistikler, tamamen kişilerin müracaat dilekelerindeki bilgilerden derlenmiştir. Çalışmamın sonuna eklediğim listede bu bilgiler toplu halde görülebilir. Şimdi bu müracaatlardan hareketle, iki ana başlık altında o dönemde oluşan siyaset algısını incelemeye çalışacağım.

1. BÖLÜM: MEBUS ADAYI OLMAK İSTEYENLERİN MÜRACAAT BİÇİMLERİ

Bu bölümde adaylık isteklerinin CHP'ye iletilme yollarını inceleyeceğim. Bunlardan birincisi mektup göndermek, ikincisi talepname doldurmak, üçüncüsü ise telgraf çekmektir. Aşağıdaki alt başlıklarda her birinin nasıl kullanıldığına dair kısa örnekler vereceğim. Bu arada, CHP'nin adaylık müracaatlarını almaya başladığını halka nasıl duyurduğuna da değinmek yerinde olacaktır. Bu, parti ile halk arasındaki iletişimin karşılıklılığını kavrayabilmek adına önem arz etmektedir Arşivde bunun nasıl gerçekleştirildiğini bize gösteren belge örnekleriyle de karşılaşmak mümkündür. Bunlardan Şerif Barış'ın 17 Haziran 1946'da Adana'nın Feka ilçesinden gönderdiği tek sayfalık mektubundan, partinin "Ulus" gazetesine ilan verdiği anlaşılmaktadır.⁹ Şerif Bey "10/6/1946 günlü Ulus gazetesinde C.H.Partisi hesabına adaylığını koyacakların kısa tercüme-i hâllerini bildirir ilanı bugün okudum." demektedir. Okuduğu ilan ise şudur:

*Yeni seçimde C.H.P tarafından aday gösterilmek isteyen yurttaşlar/ C.H.Partisince milletvekilliği seçiminde adaylığının konulmasını düşünen yurttaşlar en son 15 Haziran 1946 tarihine kadar aşağıdaki malumatı kapsayan bir mektubu C.H.P. Genel Sekreterliğine göndermelidirler: 1-Adı ve soyadı, 2-Nerede doğduğu, doğum tarihi ve seçim kabiliyetinin hangi ilde olduğu, 3-Bugünkü işi ve mesleği, 4-Kısa hal tercümesi, 5-Devlet memuru değilse C.H.Partisi'nin hangi ocağında kaç numara ile kayıtlı bulunduğu, 6-4,5 x 6 boyunda 3 fotoğrafı"*¹⁰

İlânda belirtilen son tarihten de anlaşıldığı üzere Şerif Bey iki gün geç kalmıştı. Fakat kendisi bu ilândan önce üye olduğu CHP adına bir mektupla adaylığını bildirdiğini söylüyordu. Yine de istenen bilgileri mektubunda bir kez daha belirtmişti. Bununla birlikte, gazetenin 18 Şubat 1939 tarihli sayısında milletvekili seçiminde CHP adına aday gösterilmek isteyenlerin talepnamelerini nasıl düzenleyeceklerine dair şöyle bir haber de bulunmaktaydı:

*"C.H.Partisi Genel Sekreterliğinden tebliğ edilmiştir: 1 - Önümüzdeki mebus seçiminde parti namına namzet gösterilmek üzere müracaat edeceklerin; hangi intihap dairesinden namzet gösterilmek istediklerini ve ayrıca hangi intihap dairelerinde intihap kabiliyetleri bulunduğunu talepnamelerine sarahaten yazmaları. Şimdiye kadar müracaat edip de bu hususları bildirmemiş olanların, Genel Sekreterliğe yeniden gönderecekleri bir mektupla bildirmeleri rica olunur."*¹¹

13 Mart 1950 tarihli Ulus gazetesinde ise müracaatlarla ilgili şöyle bir bilgi vardı:

⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1166.27

¹⁰ Ulus, 10 Haziran 1946, s.1

¹¹ Ulus, 18 Şubat 1939, s.1

“C.H.P adayı olmak isteyen vatandaşlar / C.H.P. Genel Sekreterliği yayınladığı bir bildiri ile nasıl müracaat edileceğini açıklıyor. C.H.P. Genel Sekreterliğinden: 1950 milletvekili genel seçimi için C.H.Partisi’nden aday gösterilmesini isteyen vatandaşların yaptıkları müracaatlarda bazı eksiklikler görülmüştür. Adaylık isteğinde bulunacakların, buldukları yerin C.H.Partisi il idare kurulu başkanlıklarından alacakları iki nüsha basılı müracaat kâğıtlarını doldurmak suretiyle talepte bulunmaları hususu rica olunur.”¹²

Bu basılı müracaat kâğıtlarının, yani talepnamelerin özelliklerini de aşağıda anlatacağım. Tevfik Ekmen’in 6 Haziran 1946 tarihli mektubundan bir başka duyuru aracının da radyo olduğunu öğrenmekteyiz. Ekmen, Giresun için yazdığı adaylık başvuru mektubunu postaya verdikten sonra, radyo ile yapılan ilanlarda belirtilen konulardan bazılarının eksik kaldığını anlamış ve bunları tamamlamak için ikinci bir mektup daha yazmıştı.¹³ Burada verilen örneklerden anlaşılmaktadır ki Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili müracaatlarını en etkin şekilde gazete ve radyoyu kullanarak duyurmaktadır. Burada partinin duyuru yöntemlerinden ziyade, aday olmak isteyenlerin, bu isteklerini partiye nasıl ilettiklerine odaklanacağım.

1.1. Mektupla Müracaat

Mebus adayı olmak isteyen kişilerin, partinin kendilerinden istedikleri bilgileri iletme biçimlerinden bir tanesi mektup göndermektir. Mektupların hemen hemen hepsinin sonuna, Genel Sekreterlik’e ulaştığını ve yetkililer tarafından okunduğunu belirtmesi için, el yazısıyla “CHP” ibaresi konuluyordu.

Genel Sekreterlik gönderilen bütün mektupları değerlendiriyordu. Bununla birlikte adaylardan asıl istediği bir talepname doldurmalarıydı. Çünkü hazır adaylık dilekçeleri olan bu talepnameler, kimi zaman sayfalarca yazılmış mektuplardaki bilgilerin özet halinde sunulmasını, böylelikle değerlendirme işleminin hızlanmasını ve kolaylaşmasını sağlıyordu. Bunun için, müracaat sahibine bu açıklamanın yapıldığı bir yazıyla beraber bir talepname formu da gönderiliyordu. Bu sebeple bazen, talepnamenin yanında, istenilenin yapıldığına dair kısa bir bilgi yazısıyla da karşılaşılıyor.

Örneğin, Mersin’den aday gösterilmek isteyen Ali Şadi Çelik 14 Kasım 1941’de İsmet İnönü’ye iki sayfalık bir mektup göndermişti.¹⁴ Mektubun üzerindeki el yazısından, 18 Kasım’da İnönü’ye ulaştığı ve Genel Sekreterliğe iletiildiği görülmüyordu.¹⁵ Ertesi gün, Genel Sekreter Faik

¹² Ulus, 13 Mart 1950, s.1

¹³ CDAB CHPK No: 490.01.301.1216.2.61

¹⁴ CDAB CHPK No: 490.01.303.1226.1.32

¹⁵ CDAB CHPK No: 490.01.303.1226.1.33

Öztrak, Ali Şadi Bey'e doldurması için bir talepname göndermişti. Ali Şadi Bey de talepnameyi 27 Kasım günü doldurup geri yollamıştı.¹⁶ Mersin adaylığını isteyenlerden başka biri olan Hayri Tunçbilek'in mektubunun tarihi de 11 Ekim 1941'di.¹⁷ Üç gün sonra Hayri Bey'e talepname gönderilmişti. Tunçbilek'in gönderilen talepnameyi doldurarak sunması ise 24 Ekim'i bulmuştu.¹⁸ 1946'daki seçimlerde Sinop milletvekilliğine aday gösterilmek için müracaat eden Hamdi Özkan'dan da 31 Mayıs'ta bir yazıyla talepname doldurması istenmiş, Hamdi Bey, ilişik olarak gönderilen talepnameyi 3 Haziran 1946'da doldurmuştu.¹⁹

1.2. Talepname ile Müracaat

Müracaat etme biçimleri konusunda, karşımıza çıkan diğer belge türü talepnamedir. Partinin, aday olmak isteyen kişilerden doldurup göndermelerini istediği standart bir form olan *mebusluk talepnamesi*, üç bölümden oluşuyordu: Üst bölüm, "*talibin adı-soyadı, doğum yeri, doğum tarihi, işi-meşgalesi, esas mesleği, ihtisası, tahsil derecesi, son diplomasını aldığı okul, çalıştığı yer*" ve "*ikâmetgâh adresi*" ile "*hangi vilayetin mebusluğunu istediği*" gibi temel bilgilere ayrılmıştı. Ortadaki bölüm, kişinin partiye kayıtlı olup olmadığını tespit etmek üzere tasarlanmıştı. Kişi partiye kayıtlı ise, kaydı ile ilgili bilgileri buraya yazıyor ve bir "*faal vazifesi varsa*" ne olduğunu belirtiyordu. Alttaki bölümde ise, kişiden "*şimdiye kadar bulunduğu memuriyetleri, gördüğü fahrî hizmetleri*" ve "*parti içinde deruhte ettiği vazifeleri*" anlatması isteniyordu. Bununla birlikte sayfanın sonunda "*Verilecek cevapların kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.*" şeklinde kısa bir not da vardı.

1.3. Telgrafla Müracaat

Mektup yazma ya da talepname doldurma fırsatı bulamayan kişilerin, müracaatlarını bildirmek için tercih ettikleri yol ise telgraf çekmektir. Bu kişiler çok kısa ifadelerle kendilerini tanıtıyor ve nereden aday gösterilmek istediklerini söylüyorlardı. Telgraf, ayrıca, mektup veya talepnamesinin, partinin açıkladığı başvuru süresi içerisinde Genel Sekreterlik'e ulaşamayacağını düşünenler için de "haberci" işlevi görmekteydi. Bu kişiler, partiye, posta

¹⁶ CDAB CHPK No: 490.01.303.1226.1.31

¹⁷ CDAB CHPK No: 490.01.303.1226.1.12

¹⁸ CDAB CHPK No: 490.01.303.1226.1.13

¹⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.320.1316.1.7

sisteminden daha hızlı işlediği için bir telgraf çekiyor ve evraklarının postada olduğunu haber veriyorlardı.

Örneğin Halil Özdemir, Çorum'un Mecitözü ilçesinden 18 Haziran 1946 tarihinde çektiği telgrafında, “*milletvekilli aday mektubum postada*” diyordu.²⁰ Serbest tabip olduğunu belirten Halim Bilsel de 13 Haziran 1946'da çektiği telgrafında 1916 yılında doğduğu Rize'den milletvekili adayı gösterilmeyi rica ediyor ve mektubunun posta ile sunulduğunu belirtiyordu.²¹ İstanbul eski avukatlarından Mahmut Celalettin Güney, Ankara'ya çektiği 11 Şubat 1943 tarihli telgrafında Sinop'tan parti adına adaylığı için takdim ettiği iki dilekçesinin okunmasını rica ediyordu. Mahmut Bey, telgrafının bile yetişmemesi ihtimaline karşılık da bizzat müracaatına izin verilmesini rica etmekteydi.²²

Bu bölümde, müracaatta bulunma sürecine dair elimdeki belge türlerini tarif ettikten ve kullanılma biçimlerini açıkladıktan sonra, önümüzdeki bölümden itibaren bunların içeriklerine odaklanacağım.

---

²⁰ CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.2.52

²¹ CDAB CHPK No: 490.01.316.1296.1.17

²² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.320.1315.1.33

2. BÖLÜM : MEBUS OLMAK İSTEYENLERİN MÜRACAATLARI

Girişte de belirttiğim gibi, her biri başka bir hayat hikâyesi olan bu müracaatlardan fazla sayıda okunduğu zaman, aslında her birinde bir konunun diğerlerinden daha belirgin hale geldiği görülecektir. Bu bölümden itibaren, çeşitli başlıklar altında, müracaatlarına yer verdiğim kişilerin gönderilerinde bu konulara yaptıkları vurgunun nedenleri hakkında yorumlar yapmaya gayret edeceğim.

2.1. Askeri Geçmişleri Sayesinde Mebus Olmak İsteyenler

Aralarında Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Kâzım Karabekir, Refet Bele, Fevzi Çakmak gibi isimlerin bulunduğu Cumhuriyetin kurucu ve yönetici kadrosunun neredeyse tamamının “Harbiye” çıkışlı olması, başka “Harbiyeli”lere de o kadrodan sayılma umudunu aşlamış olabilir. Dolayısıyla, askerlik ile siyasetçilik ve ona atılan bir adım olarak da mebusluk arasında böyle bir etkileşim olduğunu sezen bu kişiler, müracaatlarında hangi savaşın neredeki cephesinde bulduklarını, kimlere karşı savaştıklarını, hangi çatışmalarda nasıl mücadele ettiklerini uzun uzadıya anlatıyorlardı.

Bunlardan biri Abdullah Hilmi Orhon’dur. Abdullah Bey, Nevşehir mebusluğu için doldurduğu taleplere²³ fiilen 47 sene süren askerlik hayatını özetlediği bir özgeçmiş eklemiştir. Burada temiz ve lekesiz bir şekilde yapmış olduğu vatanî ödevlerini arz eden emekli Albay Abdullah Hilmi Orhon, 1903 yılında Harp Okulu’ndan mezun olduktan sonra Üçüncü Ordu’ya verilmiş, “İlân-ı Hürriyet”in sonrasında ise İstanbul’a nakledilmişti. “31 Mart Hadisesi” sırasında, yasaklanmış silahlar hakkında kurulan bir mahkemede görev yaptığını söyleyen Hilmi Bey, Seyit İdris’in çıkardığı isyan üzerine Yemen’e gitmiş, İstanbul’a döndükten sonra Arnavutluk Harekâtı’na katılmış ve Karadağ hudut kuleleri ile Gosina ve Plava’ya yapılan harekâta bulunmuştu. Karadağ, Sırp ve Yunan muharebelerine de katılan Orhon, Yanya muharebesinde yaralanması üzerine piyade sınıfından levazım sınıfına geçmişti. Abdullah Hilmi, çeşitli levazım bölüklerinde müdürlük ve amirlik görevleri üstlendikten sonra yaş haddinden emekliye ayrılrsa da 10 ay sonra tekrar vatan ödevini yapmak için çağrılmış ve tekrar levazım komisyonu başkanlığına verilerek bu görevde dört sene kalmıştır.²⁴ Orhon’un bahsettiği Yemen’deki Seyit İdris İsyanı’nın Birinci Balkan Savaşı’ndan önce çıkan Genelkurmay Başkanı Ahmet İzzet

²³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1299.1.1

²⁴ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1299.1.2

Paşa'nın 35 tabur askerle birlikte müdahale ettiği isyandır.²⁵ Orhon da bu taburların içindeki askerlerden biridir. Orhon, katıldığı söylediği Karadağ, Sırp ve Yunan muharebeleriyle de Ekim 1912'de başlayan ve Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan, Sırbistan Yunanistan ve Karadağ'ın oluşturduğu birliğin karşısına çıktığı Birinci Balkan Savaşı'nı kastediyordu. Bu savaş, Osmanlı kuvvetlerinin Trakya'dan sökülmesi, Bulgarların, İstanbul'dan önceki son savunma hattı olan Çatalca'ya kadar ilerlemesi ve ağır kuşatma altına alınan Edirne'nin Mart 1913'te düşmesiyle sonuçlanmıştı.²⁶ Ne var ki, aynı yılın Haziran ayında Bulgaristan'ın, eski müttefikleri Yunanistan ve Sırbistan'la Makedonya topraklarının paylaşımı konusunda anlaşmazlığa düşmesi aralarında ikinci bir savaşa yol açmıştı. Bu durum da Bulgarların kuvvetlerinin büyük bölümünü batıya aktararak Edirne'yi fiilen savunmasız bırakmalarına sebep olmuş ve Osmanlı ordusuna burayı geri alma fırsatını vermişti.²⁷ İkinci Balkan Savaşı'na da katılan ve Mart ayının başında²⁸ Yunan ordularıyla Yanya'da savaşırken yaralanan Abdullah Hilmi'nin, "*İkinci Edirne Fatih*" Enver Paşa ile birlikte Edirne'ye tekrar giren Türk birlikleri arasında²⁹ bulunmadığı da söylenebilir. Orhon'un mektubunda "*İlân-ı Hürriyet*" ten ve "*31 Mart Hadisesi*"nden bahsedışı, bize bu tür müracaatların başka bir yönünü göstermesi açısından dikkate değerdir. Her iki olayda da İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni destekleyen subayların oynadığı rolün, Osmanlı Devleti'nde II. Abdülhamit döneminin sonunu getirdiği biliniyor.³⁰ Abdullah Hilmi'nin eski İttihatçılardan olduğunu bu şekilde belli etmek istediği düşünülebilir.

31 Mart Vak'ası üzerinden İttihatçılığını belli ettiği düşünülebilecek bir diğer müracaat sahibi, emekli Albay Mehmet Yalçın'er'di. Yalçın'er, 1939-1943 dönemi seçimlerinden önce "Çoruh" mebusluğu için bir talepname doldurmuştu. Burada anlattıklarına göre, 1907'de Harbiye'den mezun olarak Siroz'da 34. Alay 1.Tabur mülazımlığında iken Sisam İsyanı'nın bastırılmasında bulduktan sonra, "*31 Mart Vak'asında*" Hareket Ordusu ile İstanbul'a gelmişti. Mehmet Bey'in sözünü ettiği Sisam İsyanı, Soufoulis isimli bir kişinin önderlik ettiği ve iki yıl süren olaylar zinciriydi. Soufoulis, Sisam adasının Osmanlı merkezi yönetimine bağlı değil, özerk olması talebinde bulunuyordu. Bunun için 1907 yılında Bâb-ı Âli ile adaya idareci olarak atanan

²⁵ Bkz. Hüner Tuncer, *Trablusgarp ve Balkan Savaşları (1911-1913)*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2018 s.45

²⁶ William Hale, *1789'dan Günümüze Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, Ahmet Fethi (çev.), Hil Yayın, İstanbul, 1994 s.48

²⁷ Bkz. Hale, a.g.e, 49- 50

²⁸ Bkz. Tuncer, a.g.e. s.74

²⁹ Hale, a.g.e, s.50

³⁰ Hale, a.g.e., s.41 - 44

Yorgiyadis Efendi'den duyduğu memnuniyetsizliği belirttiği yazışmalar yapmıştı. Ertesi yıl ise, görevden alınan Yorgiyadis'in yerine gelen Andrea Kopas'a karşı adadaki çok sayıda insanı harekete geçirmiş ve Kopas'ın evinin yakılmasına, kendisinin de darp edilmesine sebep olmuştu. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, adaya asker gönderme kararı almıştı.³¹ Hürriyet İlanı'ndan sonra jandarma subay okulunda öğrenim gören Yalçın, Balkan Harbi'nde, her ne kadar yenilmiş olsa da ordunun prestiji açısından parlak performans sergilediği cephelerden biri olan³² Çatalca hattının savunması için tekrar cepheye çağrılıncaya dek Adana, Tarsus ve İstanbul jandarma okullarında öğretmenlik yapmıştı. Çatalca'daki görevini tamamladıktan sonra Mehmet Bey'in bir sonraki adresi, 20 Temmuz 1914'te yüzbaşılıkla gittiği Yemen'di. "Büyük Harp" dediği Birinci Dünya Savaşı'nı da oradayken yaşamış, İngilizlerle çarpışılan bu cephede "Hudeyde Harbi"ne³³ katılmıştı. Milli Mücadele'de ise Mehmet Bey, önce Şile, Ereğli ve Düzce'nin jandarma komutanlıkları ve kaza kaymakamlığı vekâletleri gibi görevler yapmıştı. Yalçın daha sonra 33. Süvari Alayı ile Sakarya ve Eskişehir savaşlarına katılmış, 61. Fırka 190. Alay 3. Tabur komutanı olarak da "Başkomutanlık Harbi"nde bulunmuştu. Mehmet Bey'in katıldığı savaşlardan Kütahya–Eskişehir Savaşı'nda Türk ordusu, Birinci ve İkinci İnönü muharebelerindeki başarılarından sonra, Yunan kuvvetleri karşısında ağır bir yenilgi almıştı. Üstelik bunun etkisiyle gerçekleşen firarlarla neredeyse bozgunun eşiğine gelmiş, ancak Sakarya Nehri'nin gerisine çekilmeyi de başarmıştı.³⁴ Sakarya Savaşı ise aslında Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ile başlayan Yunan stratejik harekâtının son safhasıydı.³⁵ Mustafa Kemal Paşa'nın yönetimini bizzat üstlendiği ordu, bu defa Yunanları mağlup etmesini bilmişti.³⁶ Mehmet Bey'in askerî görevleri barış ilan edilince sona ermemiş; Artvin'deki ve Ardahan'daki hudut birliklerinin komutanlıklarına atanmasıyla devam etmişti. Yalçın daha sonra da Ankara'da Genelkurmay Harp Tarihi Encümeni 4. Şube Müdürlüğüne getirilmişti.³⁷

³¹ Bkz. Ali Fuat Öreñç, *Yakın Dönem Tarihimize Sisam Adası (1821-1923)*, Prof. Dr. Ali İhsan Gencer (dan.), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 1995 s.141-148

³² Mesut Uyar, Edward J. Erickson, *Osmanlı Askeri Tarihi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014 s.46 Yazarlar, Abdullah Hilmi'nin bulunduğu Yanya cephesini de bu başarı kapsamında sayarlar.

³³ Bkz. Cihangir Coşkunoğlu, *Yemen Vazat-Luhye Mıntıka Kumandanlığı Harp Ceridesine Göre I. Dünya Savaşı ve Yemen Cephesi*, Yrd. Doç Dr. Erhan Metin (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Çankırı, 2015 s.57- 65

³⁴ Bkz. Celal Erikan, *Kurtuluş Savaşı Tarihi*, Rıdvan Akın (haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018 s.223-232

³⁵ Erikan, a.g.e., s.267

³⁶ Bkz. Erikan, a.g.e., s.233-268

³⁷ CDAB CHPK No: 490.01.295.1191.2.3

Müracaatında 31 Mart Vak'ası'nı tecrübe edişinden bahseden bir diğer emekli subay Memduh Celasun'du.1942'deki Ankara ara seçimi için bir talepname dolduran Memduh Bey, Harp Okulu'ndan 22 Ağustos 1903'te mezun olmuştu. Celasun Selânik'te, hürriyetin ilânı için İstanbul'a gelen Hareket Ordusu'nda görev aldığını belirtiyordu.³⁸ Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelme amacı, 23 Temmuz 1908'de yeniden ilân edilen Meşrutiyet'i 13 Nisan 1909'da (Rumi takvime göre 31 Mart'ta 1325'te) isyan eden karşıtlarından korumaktı.³⁹ Dolayısıyla Memduh Bey gibi, emekli olan ve o günün parlamentosuna girmek isteyen askerler için Hareket Ordusu'nda bulunduğunu söylemek, İttihatçı olmanın yanısıra, parlamenter bir anlayışa sahip olduğunu ifade etmenin belki de etkili bir yoluydu. Çünkü Hareket Ordusu isyanı bastırarak parlamentonun açık kalmasını sağlamıştı. II. Meşrutiyet, II. Abdülhamit'in 23 Temmuz 1908'de, 1878'den beri tatilde olan parlamentonun yeniden açılacağını duyurmasıyla ilân edilmişti. Meşrutiyet'in ilânı, bu tarihten yirmi gün önce Selânik'te başlayan bir ayaklanmanın sonucuydu. 3 Temmuz'da, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Selânik'in Resne kentindeki teşkilatının başında bulunan Ahmet Niyazi, iki yüz kadar adamıyla beraber kentteki garnizonun mühimmatına el koymuş, yayınladığı bir manifesto ile de padişahın 1876 Anayasası'na geri dönmek zorunda olduğunu açıklamıştı. Dört gün sonra, ayaklanmayı bastırmak amacıyla İstanbul'dan bölgeye gönderilen Şemsi Paşa Manastır postanesinin önünde gün ortasında vurularak öldürülmüş ve ardından ayaklanma Selânik'teki Üçüncü Ordu'nun diğer birimlerine de yayılmıştı.⁴⁰ 1942 Bursa ara seçiminde aday gösterilmek isteyen Şevki Bey de talepnamesine bu olaylardan bahserek başlıyordu. Kendisine "Kahramanihürriyet" soyadını almış olan Şevki Bey, Meşrutiyet'in ilanı sırasında Niyazi Bey'in çetesinde yer aldığını söylemekteydi.⁴¹ Başvurusunda 31 Mart Vak'ası'na vurgu yaparak İttihatçılığına işaret etme ihtimali olanlardan bir başkası, 11 Haziran 1946'da yazdığı mektubuyla Antalya mebusluğuna aday gösterilmek isteyen Kemal Özman'dı. Harbiye'den Memduh Celasun ile aynı dönemde yani 1903 yılında piyade ellincisi olarak mezun olan Özman, 1908'de Hareket Ordusu'nun öncü jandarma taburuyla İstanbul'a gidenlerden biriydi. Kemal Bey daha sonra Balkan Harbi'ne iştirak ettiğini, Anadolu'ya kaçtığını ve burada da Trabzon, Adana, Mersin, Gelibolu ve daha pek çok yerde jandarma komutanlığı yaptığını anlatıyordu.⁴²

³⁸ CDAB CHPK No: 490.01.289.1160.2.4

³⁹ Bkz. Hale, a.g.e., s.41-43

⁴⁰ Bkz. Hale, a.g.e., s.41

⁴¹ CDAB CHPK No: 490.01.294.1184.2.5

⁴² CDAB CHPK No: 490.01.295.1166.2.46

Adaylık isteğinde bulunan eski askerlerin yazdıklarının gözlerimizin önüne bir harita ile birlikte bir harp tarihi kronolojisini de getirdiğini söylemek herhalde yanlış olmayacaktır. Eski askerlerin yaptığı bu tip müracaatlarda dikkati çeken bir diğer nokta, müracaat sahiplerinin görev süreleri boyunca ve aslında görevlerinin bir gereği olarak sürekli hareket hâlinde olmalarıdır. Askerlik mesleğine, 1912’de başlayıp 1922’de sona eren savaşlar sırasında adım atan bu kişiler, bu zaman dilimi içinde gerçekleşen savaşlardan (Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele) yalnız birine değil, birkaç tanesine katılmışlardı. Bunlardan biri 18 Şubat 1943’te Bitlis’ten aday gösterilmek isteyen Bâki Bilgütay’dı. Bilgütay, talepnamesinde Harp Okulu’nun 1912 mezunlarından olduğunu ve Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve İstiklâl Harpleri’ne katıldığını yazmaktaydı.⁴³ Emekli Yarbay Bekir Sıtkı Özgüden ise 14 Haziran 1946’da yazdığı ve Ankara adaylığını istediği mektubunda, İtalya, Balkan, Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Mücadelesi’nde bulunduğunu söylüyordu.⁴⁴ Bekir Bey’in İtalya Harbi olarak adlandırdığı savaş, Trablusgarp Savaşı’ydı. İtalya, 29 Eylül 1911’de Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmiş ve Trablusgarp’a asker çıkarmıştı. Osmanlı Devleti orada çok büyük bir askerî kuvvet barındırmamasına rağmen, İtalyanlar Trablusgarp’a geldiklerinde önemli bir direnişle karşılaşmışlardı. Bu direnişte, Trablusgarp Vali Vekili Kurmay Albay Neşet Bey’in yerli halkı örgütlemesindeki payı büyüktü. O dönemde iktidarda olan İTC Hükümeti’nin, aralarında Mustafa Kemal ve Enver Paşa gibi isimlerin de bulunduğu, çok sayıda gönüllü subaya gizlice yardım gönderdiği de göz önüne alındığında⁴⁵, Bekir Sıtkı Bey’in müracaatında bu savaştan bahsetmesi, eski İttihatçılardan olmaya atıf yapmanın bir başka şekli sayılabilir. İzmir’den aday gösterilmek isteyen Albay Necati Balamir’in de böyle bir atıf yapmayı tercih edenler arasında olduğu düşünülebilir. 8 Haziran 1946 tarihli müracaatında Necati Bey, Balkan Savaşı’na ve Birinci Dünya Savaşı’na katıldığını, Yemen’de altı yıl boyunca tabur komutanlığı yaptığını, İstiklal Mücadelesi’nde büyük zafer elde edilinceye kadar kıt’alarda fiilen çalıştığını söylüyordu. Balamir ayrıca, Trablus-İtalyan Harbi’nin başından sonuna kadar bulunduğunu da belirtmişti. Savaş sırasında Tunus’a gönderilen Necati Bey’in görevi, tümen için gereken cephaneye, silah ve paranın Trablusgarp’a iletilmesini sağlamaktı.⁴⁶

⁴³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.1177.1.11

⁴⁴ CDAB CHPK No: 490.01.289.1162.1.27

⁴⁵ Bkz. Tuncer, a.g.e., s.21-25 Ayrıca bkz. Mesut Uyar, Edward J. Erickson *Osmanlı Askeri Tarihi*, Mesut Uyar (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014 s.447-448, Eric Jan Zürcher, *Milli Mücadele’de İttihatçılık*, Nüzhet Doğan (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, s.220 Mustafa Kemal’in İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisindeki rolü için bkz. aynı eser, 77-108.

⁴⁶ CDAB CHPK No:490.01.305.1239.2.56

Gönüllü olarak cepheye gidenler yalnızca Trablusgarp'takiler değildi. 28 Ocak 1943'te Hakkâri veya Van'dan mebus olabilmek için talepname gönderen emekli piyade subayı Nuri Çerman, Harp Okulu'ndan 1905'te mezun olmuştu. Nuri Bey, Tekirdağ'da görevli iken Anadolu-Boğaziçi askerlik şubesini oluşturmuş ve Balkan Harbi'ne katılmıştı. Çerman, Birinci Dünya Savaşı'nda alayı ile birlikte Gelibolu'da Atatürk'ün fırkasına gönüllü olarak katılmış; Anafartalar'da yaralanmasından sonra ise 1923 yılında malulen emekli edilmişti. 8 Nisan 1950'de Hatay mebusluğu için başvuruda bulunan Vedi Bilgin de Balkan ve İstiklâl Savaşları'nda gönüllü olarak çalıştığını söylüyordu.⁴⁷ Çerman'ın ve Bilgin'in başvurularındaki bu gönüllülük ifadeleri önemlidir. O dönemde gönüllük, cepheye asker takviyesini sağlamayı ve artırmayı amaçlayan devletin uygulamalarından biriydi. Gönüllü olarak istihdam edilmek devlet tarafından 'güvenilir' addedilmektir ve bunun karşılığında, fiilen gönüllünün bireysel ya da kolektif bazı beklentilerini ifade etme hakkını kazanması demektir.⁴⁸ Nuri Çerman ve Vedi Bilgin de kendilerinin devlet nazarındaki güvenilirliğini böyle vurgulamış ve bu güvenirlikten ötürü mebus olmayı hak ettiklerini düşünmüş olabilirler. Nuri Bey güvenilirliğini perçinlemek için talepnamesinde bir bilgiye daha yer vermişti. Çerman, İstanbul'un Kuzguncuk semtindeki itfaiye karakolunda bulunan silah cephanelerinin Teşkilât-ı Milliye için Anadolu'ya kaçırılmasına da çalışmıştı.⁴⁹ Bu nedenle Nuri Bey'in de Vedi Bey'e benzer şekilde gönüllü olarak Milli Mücadele'ye katıldığı söylenebilir. Anadolu'ya silah gönderdiğini söyleyenlerden bir diğeri de Halit Ataç'tı. 1946'da İstanbul mebusluğu için bir talepname dolduran Halit Bey, mütareke zamanında evinde sakladığı yüzlerce mavzer tüfeğini Erkân-ı Harp Kaymakamı aracılığıyla Anadolu'ya göndermişti.⁵⁰ Katıldığı her savaş, gittiği başka bir yer demek olanlara diğer bir örnek ise emekli Tuğgeneral Osman Nuri Ozanalp'tir. 26 Haziran 1940 tarihli mektubunda boşalan Siirt mebusluğuna aday gösterilmeyi ebedi saygılarıyla isteyen Osman Nuri Paşa, vatanın en nazik zamanlarında hiçbir sorumluluktan çekinmeyerek canla başla çalışıp ne gibi hayatî hizmetler gördüğünü anlatıyordu. Ozanalp Yüzbaşı olarak Yemen Harekâtı'na katılmıştı. Birinci Dünya Savaşı'nda tabur ve alay komutanı olarak Çanakkale ve Galicya cephelerine de giden Osman Nuri Paşa, buralarda gerçekleşen çatışmalarda değişik yerlerinden yaralanmıştı. Ozanalp ayrıca, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı

⁴⁷ CDAB CHPK No: 490.01.302.1225.1.19

⁴⁸ Mehmet Beşikçi, *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Seferberliği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015 s.176

⁴⁹ CDAB CHPK No: 490.01.301.1220.1.6

⁵⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1233.1.3

günlerde Ankara Jandarma Alay Komutanlığı yaptığını söylüyor; hatta Atatürk'ün emri ile o zaman Ankara'da bulunan Fransız “Yüzbaşı Lâfrank”ın komutasındaki Fransız kıt'asını bir miktar silahlı kuvvetle tutukladığını, karargâhları olan binanın üzerine çekilmiş Fransız bayrağını bizzat indirdiğini dile getiriyordu.⁵¹ Ozanalp'in Galiçya'dan Ankara'ya uzanan bu yolculuğunun, uzun olduğu kadar zorlu olduğu da söylenebilir. Osman Paşa gibi, hem Galiçya'da hem de Çanakkale'de görev almış ve mebus olmak isteyen başka emekli askerler de vardı. 1946 yılında Antalya'dan mebus olmak isteyen Memduh Erberk de, mektubunda, 1913 yılında jandarma teğmeni olduktan sonra Çanakkale ve Galiçya'daki nizamiye birliklerinde bölük komutanlığı yaptığını belirtiyordu.⁵² Sivas Kongresi zamanında Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çevresinde yer alan Memduh Bey, meclise 1920 seçimlerinde Şebinkarahisar (Giresun) vekili olarak girmişti. Erberk, milletvekilliği 1923'te sona erince yeniden jandarma hizmetine dönüp 1 Mart 1924'te yüzbaşı olmuş, bir süre açıkta kaldıktan sonra 22 Aralık 1924'ten başlayarak 1936 yılına kadar Türkiye'nin çeşitli yerlerinde kaymakamlık yapmıştı.⁵³

Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin önemli bir başarı elde ettiği cephe Çanakkale Cephesidir. Çanakkale, kara muharebelerinin yanı sıra deniz ve hava muharebelerinin de gerçekleştiği bir alandı. Osmanlı / Türk kuvvetlerinin Çanakkale Boğazı'nda yaptığı savunma, İtilaf Devletleri'nin beklentilerinin çok üzerindeydi. O savunma sırasında yaptıklarıyla İtilaf Devletleri'ni şaşırtmakla kalmayıp, kendi üstlerinin de takdirini kazanan askerlerden biri de Ertuğrul Aker'di. 13 Haziran 1946 tarihli, Antalya'dan aday olmak için gönderdiği mektubunda Ertuğrul Bey, Harbiye'den topçu teğmen olarak mezun olalı henüz bir sene olmasına rağmen, Çanakkale Savaşı'nda “*başından sonuna kadar bilfiil bulundum*” ve “*bir tayyare düşürdüm*” diyordu. Aker'in Milli Mücadele sırasında da Akdeniz kıyılarında bir İngiliz uçak gemisiyle 200 yelkenli gemiyi, Antalya körfezinde ise iki Fransız muavin kruvazörünü batırmışlığı vardı. Ertuğrul Bey'in topçuluğu sayesinde başından geçen “bu maceraları” o kadar ilgi çekiciydi ki Genelkurmay'ın çıkardığı kitaplarda ve askeri mecmuada

⁵¹CDAB CHPK No: 490.1.0.0.319.1310.1.3, 490.1.0.0.319.1310.1.4-Ozanalp üzerinden Fransız bayrağını indirdiği binanın o gün itibari ile CHP'nin binası olarak kullanıldığını da sözlerine eklemiştir.

⁵² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1166.2.80

⁵³ Bkz. Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)*, III. Cilt (I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:6, Ankara, s.584-585

yayınlanmış, hatta gazete haberlerine konu olmuştu. Askerliğinde yaptığı hizmetleri meydana durduğu için, Aker mebus olması hakkında son kararı Genel Sekreterlik'e bırakıyordu.⁵⁴

Yukarıda örneklerine yer verilen eski askerlerin müracaatlarında, Çanakkale Cephesi'nde savaştıklarını belirtmelerinin kendine özgü bir anlamı olduğunu söylemek mümkündür. Osmanlı ordusunun savaşın ilk yarısında mutlak bir başarı kazandığı Çanakkale Cephesi şüphesiz başarıdan bir milli övünç ve toplumsal özgüven çıkarma arzusu içerisinde hem savaşın ikinci yarısı ve Mütareke dönemi Osmanlı Devleti'nde hem de Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde Birinci Dünya Savaşı'na dair gerek resmi tarih anlatısının gerek Türk kolektif hafızasının gerekse (bu tür müracaatlarda da görüldüğü üzere) savaşa dair kişisel anlatıların en ön plana çıkan cephesi olagelmisti. Türk milli kimliğinin şekillenmesinde Çanakkale vurgusu bilhassa resmi ve popüler algıda zaman zaman savaşın diğer cepherini o denli gölgede bırakmıştı ki Çanakkale tecrübesi neredeyse Birinci Dünya Savaşı'nın bir cephesinden ziyade İstiklâl Harbi'ne entegre bir arka plan olarak sunulmuştu. Başka bir deyişle Türk kolektif hafızasında, diğer cepherleri de içeren bütünsel bir Birinci Dünya Savaşı tecrübesinden ziyade "Çanakkale kahramanlık hikâyeleri" öne çıkma eğiliminde olmuştu.⁵⁵ Özellikle Ertuğrul Aker'in yaşadıklarının çeşitli yerlerde yayınlanması, Çanakkale Cephesi'ndeki başarının hemen akabinde dönemin devlet destekli bazı propaganda amaçlı süreli yayınlarında, "kahraman Türk askeri" imgesini güçlendirmeye yönelik olarak kahramanlık hikâyelerinin yayınlanması⁵⁶ ekseninde görülebilir.

Savaşlarda, farklı cephelerde savaşan Harbiyeliler olduğu gibi, sadece bir savaşta görev alıp, bundan genel ifadelerle bahsedenler de vardı. Giresun milletvekilliği için 1943'te ve 1950'de iki defa başvuran İhsan Gürak'ın söyledikleri bunu gösteriyordu. Harp Okulu'ndan mezuniyeti 1918 yılına denk düşen Gürak, 1943'teki talepnamesinde başlangıcından sonuna kadar İstiklâl Savaşına katıldığını dile getiriyor,⁵⁷ 1950'deki talepnamesinde ise Milli Mücadele'nin başından sonuna kadar cephelerde çeşitli görevlerde bulunduğunu söylüyordu. İhsan Bey ayrıca asker

⁵⁴ CDAB CHPK No:490.1.0.0.290.1166.2.67

⁵⁵ Mehmet Beşikçi, *Cihan Harbi'ni Yaşamak ve Hatırlamak / Osmanlı Askerlerinin Cephe Hatıraları ve Türkiye'de Birinci Dünya Savaşı Hafızası*, İletişim Yayınları İstanbul, 2019 s.269-270

⁵⁶ Beşikçi, a.g.e. s.269-270

⁵⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.301.1216.1.16

iken girdiği İstanbul Hukuk Fakültesi'ni 1928'de bitirdiğini ve on beş yıl Genelkurmay Adli Hakimi olarak çalıştığını belirtiyordu.⁵⁸

Cepheden cepheye gidenler arasında Harbiye mezunlarından başkaları da vardı. Günlük yaşamında asker olmadığı halde savaşlardan dolayı askere çağrılan çok sayıda kişi de, askerliği sırasında neler yaptığını anlatmaktaydı. Örneğin hukuk fakültesi mezunu ve avukat olan Avni Hakbilen, Giresun'dan adaylık istemek için 1946 yılında yazdığı mektubunda, "Milli ve Askeri Hayatım" başlığı altında bulunduğu cepheleri sıralıyordu. Buna göre Avni Bey, Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'deki Çimenlik Kalesi'nde ve Anafartalar'da görev yapmıştı. Hakbilen İstiklal Savaşı'nda ise Yalova Orhangazi ve Gemlik cephelerinde savaştığını dile getiriyordu.⁵⁹ 1943 seçimlerinde Niğde mebusluğunu isteyen Bedri Yıldırım da aslen bir muhasebeciydi ve askerliğini Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele sırasında yedek subay olarak yapmıştı.⁶⁰ Yıldırım, ayrıca okunmasını özellikle istediği hal tercümesinde, askerliği sırasında başından geçenlere dair daha fazla bilgi vermekteydi. Bedri Bey, bir süre yedek subay eğitim okulunda takım ve bölük komutanlığı yaptıktan sonra Kafkas İslam Ordusu emrine verilerek Irak, İran yolu ile Azerbaycan'a gidip Bakü ve Karabağ Harpleri'ne katılmıştı. Bedri Bey'in katıldığını söylediği Bakü ve Karabağ Harpleri, 1918 yılında gerçekleşen bir siyasi ve askeri olaylar silsilesinin sonucuydu. 1917 Ekim Devrimi'nin ardından Çarlık Rusya'sının hâkimiyeti Kafkasya'da da sona ermiş, yerine gelen Sovyetler Birliği yönetimi ise bölgenin yönetimi için Gürcü, Ermeni ve Azerilerden oluşan bir Transkafkasya Komiserliği'nin oluşturulmasını kararlaştırmıştı. Bu komiserlik daha sonra federatif bir cumhuriyete dönüşmüş, ancak cumhuriyeti oluşturan fraksiyonlar da 26 Mayıs 1918'de dağılmıştı. İki gün sonra, 28 Mayıs 1918'de ise Azerbaycan Cumhuriyeti Mehmet Emin Resulzâde önderliğinde kuruluşunu ilan etmişti.⁶¹ Sovyetler Birliği'nin bölgedeki nüfuzu artırmak isteyen Bakü Sovyet Komiseri Stephan Şaumyan, bunun için bölgedeki Ermenilerin Azerbaycan Cumhuriyeti'ne saldırılarını desteklemekteydi. Azerbaycan Cumhuriyeti de buna karşılık Osmanlı Devleti ile 4 Haziran 1918'de Batum Anlaşması'nı imzalamıştı. Anlaşmaya göre Osmanlı, Azerbaycan Cumhuriyeti'ne silah ve asker yardımı yapmayı kabul ediyordu. Bu nedenle Ermeni

⁵⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.301.1217.3.29

⁵⁹ CDAB CHPK No: 490.01.301.1216.2.9

⁶⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1289.1.8

⁶¹ Bkz.Sanan Kazımov, *Kafkas İslam Ordusu'nun Azerbaycan'daki Faaliyetleri ve Aras Cumhuriyeti*, Doç Dr. Nejdet Gök (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Bilim Dalı, Konya, 2019 s.7-10

saldırılarına karşı Azerilerin yanında yer alması için Enver Paşa tarafından bir askerî birlik kurulmasına karar verildi. “Kafkas İslam Ordusu” adı verilen bu birliğe, Enver Paşa’nın kardeşi Nuri Paşa komuta edecekti. Nuri Paşa da birliğin asker ihtiyacını Musul’dan topladığı askerler ile sağlamış ve Tebriz üzerinden Azerbaycan’a ulaşmıştı.⁶² Dolayısıyla Bedri Bey’in sözünü ettiği Irak ve İran yollarını katedişi bu şekilde gerçekleşmişti. Kendisi Nuri Paşa’nın komutasındaki askerlerden biriydi. Bedri Bey’in Bakü Harbi dediği geniş çaplı hücumların birincisi 5 Haziran ikincisi ise 15 Eylül 1918’de gerçekleştirilmişti.⁶³ Karabağ Harekâtı’nın tarihi ise 7 Ekim 1918’di.⁶⁴ Önemli başarılar elde etmekle birlikte, 30 Ekim’de Mondros Ateşkes Anlaşması imzalanmış ve Kafkas İslam Ordusu aldığı bölgeleri 1. Azerbaycan Tümeni’ne devrederek Sovyetlerle daha önce imzalanan Brest-Litovsk Anlaşması’yla belirlenen sınırlara geri çekilmişti.⁶⁵ Cephe hayatının Kafkasya günleri böylelikle sona eren Yıldırım, katıldığı bu harplerde göstermiş olduğu yararlılıklar neticesinde kendisinin bir “Harp” bir de “Muharebe Gümüş Liyakat” madalyası ile ödüllendirildiğini belirtiyordu. Bedri Bey’in savaşarak verdiği devlet hizmetlerinin bundan sonraki kısmı ise Milli Mücadele dönemine aitti. Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan sonra terhis edilerek geldiği İstanbul’un işgali üzerine Yalova üzerinden Anadolu’ya kaçmış ve Kuvâ-yi Milliye’ye katılmıştı. Bedri Bey soyadına sahip oluşunun da teşkilât içindeki hızlı ve cesur faaliyetlerinden kaynaklandığını not düşmüştü. Kendisi, Bolu İsyanı’nı bastırmak üzere Abant Dağı’nda Kuvâ-yi İnzibâtiye’ye katılan köylüler içerisinde, merhum Dördüncü Fırka komutanı Nazım Bey tarafından gizli görev ile gönderildikten sonra, köylüleri ikna ederek cephenin açılmasını sağlamış, üstelik bu köylülerden oluşturduğu müfrezesiyle asilerin cephesini yararak Düzce’ye girmişti. Ona verdiği görevi yerine getirdiğini haber alan komutan Nazım da Bedri Bey’e “Yıldırım” soyadını vermişti. Akçaşehir’de bozulan İpsiz Recep müfrezesini Lazistan Mebusu Necati’nin müfrezesiyle takviye ederek, Düzce civarına gelen Yunan kuvvetlerinin Sakarya Nehri’nin batısına atılmasına katkıda bulunan da yine Bedri Yıldırım’dı. Son olarak Zifler Köyü’nde ve Hocaköy’de kötülükler yapan Rum çetelerini, gece baskınları düzenleyerek tamamen ortadan kaldırdığını söyleyen Bedri Bey’in tüm bu anlattıklarından, çatışmalarda yaralanıp tedavi için Bolu’ya gelinceye kadar silahını elinden bırakmadığı anlaşılıyordu.⁶⁶ Bedri Bey gibi, askerliğe

⁶² Bkz. Kazımov, a.g.t., s.11-13

⁶³ Bkz. Kazımov, a.g.t., s.31-36

⁶⁴ Bkz. Kazımov, a.g.t., s.39

⁶⁵ Bkz. Kazımov, a.g.t., s.39-41

⁶⁶ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1289.1.16

ordu hizmetinde başlayıp sonradan Kuvâ-yi Milliye'ye katılanlardan bir diğeri de 1946'da Antalya'dan müracaat eden Zihni Açıkalin'dı. Zihni Bey liseye İzmir Sultanisi'nde devam ettiği sırada, şehrin bombardıman edilmesi üzerine Adana Birinci Sultanisi'ne nakledilmiş, ancak burada da öğrenimini tamamlamaya fırsat bulamadan İstanbul'daki yedek subay eğitim okuluna gönderilmişti. Yedek subay okulundaki eğitimi bitirdikten sonra yedek subaylar için açılan veterinerlik okuluna giren Açıkalin, buradaki öğrenimini tamamlamasının ardından Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar vatanî görevini yaptığını ifade ediyordu. Savaş biter bitmez yarım kalan lise öğrenimini tamamlamak isteyen Zihni Bey'in, Konya'da bu amaçla gönderildiği yatılı okula başladığı günlerde ise Kuvâ-yi Milliye şehre gelmiş ve bütün yedek subaylar silah altına alınmıştı. Açıkalin da “*yeniden kutsal vazifesine koştum.*” diyordu.⁶⁷ Başvurusunda Kuvâ-yi Milliye vurgusu yapanlardan biri de Abdürrahim Taşpınar'dı. Ankara Hukuk Fakültesi mezunu bir askeri yargıç olan Taşpınar, Ankara mebusluğu için 6 Nisan 1950'de doldurduğu talepnamesinde, Kilis'teki Kuvâ-yi Milliye birliklerini komuta ettiğini dile getiriyordu.⁶⁸

Vatanı için savaşmaya, asker olmak veya olmamak fark etmeksizin devam edenler de vardı. Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminde, Osmanlı Ordusu terhis edilmiş ve silahlarına el konulmuş olmasına rağmen⁶⁹, Milli Mücadele sırasında yaptıklarını anlatan bu kişilere de müracaatlar arasında sıkça rastlanıyor. Emin Tuna Rumeli, 1941 yılında Ağrı mebusluğu için doldurup gönderdiği talepnamesinde 1919 yılında Kuva-yi Milliye'ye katıldıktan sonra başından geçenleri anlatmaktaydı. Bir polis memuru olarak geldiği İstanbul'da çok kalmayıp Erzurum'a giden Rumeli, Erzurum'un polis müdürü Zühtü Bey ile birlikte Ebedi Şef Atatürk'ün güvenini kazanmış ve onun tarafından kurulan yeni “teşkilâta” gizli mektuplaşmalardan sorumlu tutulmuştu. Emin Bey ayrıca Atatürk Erzurum'da iken onun gittiği yerlerde ve konakladığı evlerin çevresinde geceleri nöbet tutanlardan birinin de kendisi olduğunu söylüyordu.⁷⁰ Emin Bey'in, kendisini, Atatürk Erzurum'da Milli Mücadele'nin altyapısını sağlamlaştırma çalışmalarını yürütürken, onu güvende tutmayı başardığı için, vatanın kurtulmasını, devletin bugünlere gelmesini sağlayan kahramanlardan biri olarak gördüğü ileri sürülebilir. Daha önce

⁶⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1166.2.37

⁶⁸ CDAB CHPK No: 490.01.289.1164.1.70

⁶⁹ Bkz. Elif Dönmez, *Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Milli Mücadele'ye Yansımaları*, Prof. Dr. Erol Seyfeli (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, 2012 s.41-42

⁷⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1156.1.12

sözünü ettiğimiz Nuri Çerman'a ve Halit Ataç'a benzer şekilde, 1943 yılında gönderdiği talepnamesi ile Isparta mebusluğu için müracaatta bulunan Ali Çobankaya da, Kuvâ-yi Milliye'nin ortaya çıkmakta olduğu günlerde gerek silahlanması için para, gerekse kuvvetlenmesi için asker tedarik edilmesi işlerinde başarıyla çalıştığını söylüyordu.⁷¹

Müracaatlarda, esir düştüklerinden bahsedenler de vardı. Bu kişilerin amacı esaret zamanlarından söz ederek vatanları için verdikleri mücadelenin önemini ortaya koymak olabilir. 1943'te Tekirdağ mebusluğu için bir talepname gönderen Vahti Öymen "*Genel Savaş*" dediği Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin cephesinde savaşmış ve İngilizlere esir düşmüştü.⁷² Filistin Cephesi, Osmanlıların 1917 yılında İngilizlere karşı Gazze ve Kudüs'ü savunduğu, İngilizlerin Gazze'ye üç sefer düzenlediği bir cepheydi. Osmanlı kuvvetleri ilk iki seferi durdurmakta başarılı olmuştu. Fakat o dönemde Genelkurmay Başkan Vekili olan Enver Paşa ile bölgede bulunan 4. Ordu Komutanı Cemal Paşa ve Alman müttefik komutanları arasında stratejik fikir ayrılıkları yaşanmıştı. Bu durum, üçüncü sefer sonunda Gazze'nin boşaltılmasına, böylelikle Kudüs yolunun İngilizlere açık hale gelmesine neden olmuştu.⁷³ Zonguldak milletvekilliğine aday olmak isteyen İzzet Çakmaklı da 8 Haziran 1946'da Genel Sekreterlik'e gönderdiği mektubunda Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale, Romanya, Filistin ve Suriye cephelerinde bulunduğunu, üç yerinden yaralandığını ve iki yıl esarete kaldığını belirtiyordu. İzzet Bey, esaretten döndükten sonra ise Milli Mücadele'de yer almış, Kütahya-Eskişehir Savaşı'nda, Sakarya Meydan Muharebesi'nde ve "*Afyon Muharebesi*" olarak andığı Büyük Taarruz'da bulunmuştu.⁷⁴ 6 Nisan 1950'de gönderdiği talepnamesiyle İzmir mebusluğuna aday olmak isteyen Fevzi Akarçay ise Balkan Savaşı'nda Kumanova Muharebesi'ne katıldığını ve Sırlara esir düştüğünü söylüyordu.⁷⁵ Kumanova Muharebesi 23-24 Ekim 1912'de gerçekleşmişti. Birinci Balkan Savaşı sırasında Osmanlı birlikleriyle Sırp birliklerinin Makedonya sınırı yakınlarındaki Kumanova'da karşı karşıya geldiği muhaberede, hem Sırp askerlerinin sayıca üstünlüğü hem de Osmanlı askerlerinin eğitimsizliğinin yanı sıra komuta kademesindeki anlaşmazlıklar ve yanlış istihbarat da Kumanova Muharebesi'nin kaybedilmesine sebep olmuştu. Yenilgiye uğrayan Osmanlı birlikleri Kumanova'nın güneybatısındaki Üsküp'ü de savunmasız bırakarak geri çekilmişti.⁷⁶ Emekli bir

⁷¹ CDAB CHPK No: 490.01.303.1229.1.9

⁷² CDAB CHPK No: 490.01.322.1325.1.10

⁷³ Bkz. Cemal Kemal, *Birinci Dünya Harbi'nde Filistin Cephesi*, Prof. Dr. Hasan Köni (dan.), Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2004 s.37 vd.

⁷⁴ CDAB CHPK No: 490.01.327.1355.2.27

⁷⁵ CDAB CHPK No: 490.01.305.1240.1.75

⁷⁶ Bkz. Tuncer s.58-59

Tuğgeneral olan Fevzi Bey ayrıca Birinci Dünya Savaşı’da Vahti Bey’in esir düştüğü Filistin cephesinde bulunduğunu, burada yaralandığını söylüyor, İstiklâl Mücadelesi’nde de pek çok tümene komuta etmekle birlikte “*son Büyük Taarruz ’da İzmir’e kadar iştirak ettim.*” diyordu.

Müracaat sahiplerinden bazıları, Şeyh Sait İsyanı’nın bastırılmasında rol oynadıklarını söylüyorlar veya Dersim Harekâtı’na katıldıklarını belirtiyorlardı. Böylelikle Cumhuriyetin korunması için gösterdikleri çabayı işaret ediyor ve bunun da mebusluk için kendilerine avantaj sağlayacağını düşünüyor olabilirlerdi. Örneğin, Mardin veya herhangi bir vilayetin mebusluğu için 16 Şubat 1943 tarihli talepnameşi ile başvuruda bulunan Bedrettin Ekmen, hem Milli Mücadele sırasında, hem de Şeyh Sait İsyanı’nın bastırılmasında görev aldığı ve Ali Batte, Hacı Emin gibi eşkıraları etkisiz hale getirdiği için “*Sadakat, Liyakat ve Şecaat-i İftihar*”⁷⁷ madalyalarına değer görülmüştü.⁷⁸ 15 Haziran 1946 tarihli mektubuyla parti adına Rize ilinden adaylığının konulmasını isteyen Rıfat Telatar ise 1939 Dersim Harekâtı’nda bir gözünden yaralanarak ordudan ayrılmıştı.⁷⁹

Yukarıda örneklerini sergilediğimiz askerî eylemlerin öne çıktığı müracaatların geneline bakıldığında, müracaat sahiplerinin yurt savunmasına vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu kişiler, savaşlardaki, cephelerdeki, kişisel başarılarının sivil hayata geçtiklerinde de takdir edilip kendilerinin ödüllendirilmesini arzu etmektedirler. Bu sebeple Genel Sekreterlik’e yazdıkları dilekçelerin içeriklerinde, başarılarını en ince detaylarına kadar anlatmalarından, milletvekili adaylığı olmak konusunda Sekreterliği ikna etmeyi amaçladıkları anlaşılmaktadır. Müracaat sahiplerinin bu şekilde davranarak mebus olma isteklerini, Genel Sekreterlik’e kabul ettirme çabasında oldukları görülmektedir. Bir başka deyişle, geçmişlerindeki cesur ve fedâkâr eylemleri, onlar için yadsınamaz bir meşruiyet kaynağı haline gelmektedir. Sahip oldukları konusunda kendilerinden son derece emin oldukları bir hakkın, parti tarafından da onaylanması, onların en büyük beklentilerini teşkil etmektedir.

Müracaat gönderilerinde anlatılanların hepsi askerî deneyimlerden oluşmuyordu. Yazdıklarında, askerlik harici hayatlarında yaptıklarına daha fazla yer verenler de vardı. Amaç, CHP’den milletvekili adaylığı olmak olunca, bu kişilerin, geçmişlerindeki, partinin yararına veya

⁷⁷ Bedrettin Bey’in sözünü ettiği madalyalar, II. Abdülhamit döneminden beri devlet hizmetinde yararlılık gösterenlere verilen imtiyaz madalyalarıydı. Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/imtiyaz-madalyasi> (Erişim tarihi: 16.03.2020)

⁷⁸ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.2.22

⁷⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.12196.1.4

parti ile ilgili olduğunu düşündükleri çeşitli çalışmalarına ağırlık verdikleri görülüyordu. Sözünü ettikleri çalışmaları ne kadar uzun süredir ve ne kadar başarıyla gerçekleştirdiklerinden bahsetmeleriyle, gönderilerinde parti adına nasıl verimli olabileceklerine dair bir güven hissi oluşturmaya gayret ettikleri gözlemlenebiliyor. Bu sebeple en genel anlamıyla çalışkanlıklarının, istedikleri mebusluklar için onlara göre ellerindeki en büyük koz olduğu söylenebilir.

Müracaatlarını Cumhuriyet Halk Partisi'ne olan aidiyetleri üzerinden yazıya dökenleri ele aldığımızda, söz konusu aidiyet vurgusunun da kendi içerisinde birtakım farklılıklar barındırdığını söylemek mümkündür. CHP'nin uzun zamandır ülkedeki tek siyasal parti olması ve böylelikle sahip olduğu, toplumsal hayata neredeyse her yönüyle etki edebilme kabiliyeti, adaylık niyetinde olanların kendilerini bir şekilde partinin bir mensubu olarak görmesini kolaylaştırıyordu. Bir başka deyişle kendisinin de partiden olduğunu yetkililere ispat edebilmek, adaylık isteyenler için mebusluk yarışına bir adım daha önde başlamak demektir. Bu nedenle bu kişiler müracaatlarında bir "partili olduklarını" özellikle belirtiyor, CHP ile kendileri arasında mutlaka olumlu bir bağlantı kurmaya çalışıyorlardı. Bu bağlantının kurulma noktaları ise kimi zaman partinin tarihi, kimi zaman yerel teşkilatlarında ve Halkevleri'nde alınan görevler, kimi zaman partinin üye olunamasa da tamamen benimsendiği söylenen prensipleri ve bunlara dair övgüler, kimi zaman ise partinin üst yönetiminde etkin bazı kişilerle olan ilişkiler olabiliyordu. Aşağıda bunların her birini ayrı başlıklar altında örnekler vererek incelemeye çalışacağım.

2.2. Tarihsel Sürekliliğe Vurgu Yapanlar

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Türkiye'nin şehirlerinin neredeyse tamamında kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, Sivas Kongresi'nde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmişti. Daha sonra bunlar, Mustafa Kemal Paşa'nın kurduğu Halk Fırkası'nın şubelerine dönüştürülmüştü.⁸⁰ Müracaat sahiplerinden bazıları buna vurgu yapıyor ve Müdafaa-i Hukuk zamanından beri partide oldukları için partiye en fazla emek verenler olarak mebusluğu hak ettiklerini düşünüyor olabilirler. Çeşitli şehirlerden yapılan bu

⁸⁰ Bkz. Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923 -1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2015 s.20-26 Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2012 s.65-76 İhsan Güneş, *Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Milletvekili Genel Seçimleri (1919 – 1935)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017 s.233 – 241

müracaatlarda cemiyetin tam isminin değil de sadece “Müdafaa-i Hukuk” ifadesinin geçmesinin sebebi ise, Cemiyet’in o dönem için gerçekte tek bir dernek değil, bir dernekler federasyonu⁸¹ yapısı arz etmesiydi. Örneğin yazışmalarda Trabzon örgütü, A-RMHC’nin Trabzon şubesi diye anılmak yerine Trabzon MHC adını taşımaktaydı.⁸² Anlaşılan o ki bu alışkanlığı devam ettiren ve bu usulü hâlâ kullanan bazı müracaat sahipleri mevcuttu. Ayrıca, İttihat ve Terakki ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında bir süreklilik görenler de partiye dahil oluşlarını İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne üye oluşlarına kadar geri götürmekteydi.

Bu tarihsel/yapısal süreklilik vurgusunun en iyi görülebildiği örneklerden biri, Şahap Tüzün’ün müracaatıydı. Tüzün, 1 Şubat 1943 tarihinde postaya verdiği mektubunda, partiye mensubiyetinin başlangıcını Meşrutiyet’in ilân edildiği ilk günlerde Beşiktaş İttihat ve Terakki Kulübü’ne üye olarak girip, orada gönüllü olarak Devletler Hukuku ve Siyasi Tarih hocalığı yaptığı günlere kadar götürmekteydi. Tüzün, İstanbul’un işgalinden sonra ve Milli Mücadele’nin başlamasından önce Osmanlı idaresinden duyduğu hoşnutsuzluk ile memurluktan ayrılmıştı. Milli Mücadele’ye katılmak için Niğde’ye gelen Şahap Bey, buradaki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’ne kuruluşundan itibaren katıldıktan sonra, Niğde’nin İstanbul Hükümeti ile ilişkilerini kestiği hakkındaki ilk ve son telgrafı da kendisinin çektiğini belirtmekteydi. Şehirdeki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Cumhuriyet Halk Fırkası’na dönüştürüldüğü zaman da üye kayıt defterine ismini ilk yazdıranlardan biri olan Şahap Bey, hemen hemen on yıl içerisinde kendisine verilen bütün görevleri (il idare kurulu üyeliği, mutemetliği, başkan vekilliği ve başkanlığı) sırasıyla yapmıştı.⁸³ Bu uzun siyasi yolculuğuna bakılarak, Şahap Bey’in gönlünden geçen esas görevin Niğde milletvekilliği olduğu da tahmin edilebilirdi.

Şahap Bey gibi partiye olan mensubiyetini İttihat ve Terakki Cemiyeti’nden başlatanlardan bir başkası da Faik Doğan İnan’dı. Ankara mebusluğu için doldurduğu talepnamesine, önce Bilecik’in Söğüt ilçesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin katipliğini yaptığını, daha sonra da Yozgat Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin katipliğine geçtiğini yazmıştı. İnan, talepnamesini Genel Sekreterlik’e gönderdiği 1942 yılında ise Cumhuriyet Halk Partisi’nin Keçiören

---

⁸¹ Bkz. Tunçay, a.g.e, s.21

⁸² Bkz. Tunçay, a.g.e, s.21

⁸³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1289.1.32

şubesinin yönetim kurulu başkanlığını yürütmekteydi.⁸⁴ 23 Mart 1950 tarihli talepnameşiyle İzmir mebusluğuna aday gösterilmek isteyen Tahir Bor da parti ile olan bağımlı İttihat ve Terakki Cemiyet'ine üyeliğı ile ifade etmekteydi. Tahir Bey, 1909'da İTC'ye girdiğini, işgal devrinde Müdafaa-i Hukuk'a geçtiğini, İzmir'in geri alınışından sonra kurulan CHP'ye de devren girdiğini söylüyordu. Partinin Karşıyaka şubesinin kurucularından olduğunu da ifade eden Tahir Bey, o gün itibarı ile Merkez kazasının başkanlığını yapıyordu.⁸⁵ 8 Haziran 1946'da yazdığı mektubuyla Samsun milletvekilliğine aday olmak isteyen Ömer Karataş, Meşrutiyet ilan edildikten sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdiğini söylüyor, Samsun'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurduğunu, onun yerine geçen Cumhuriyet Halk Partisi'nin Samsun şubesinin de kurucuları arasında yer aldığını ve halen bu şubede il yönetim kurulu üyeliğı yaptığını belirtiyordu.⁸⁶ 1946 seçimlerinde Samsun milletvekili olarak meclise giren Karataş aynı yıl seçildiğı Maliye Komisyonu üyeliğini 1950'ye kadar sürdürmüştü.⁸⁷

Önceki bölümde Hareket Ordusu, ve 31 Mart Vak'ası gibi daha ziyade askerî bir süreç içerisinde ele alındığını gördüğümüz "İttihatçılık" vurgusunun, yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi burada bir kez daha karşımıza çıkması ilgi çekicidir. Fakat bu defa vurgunun yapıma biçiminin, yani bağlamının bir bakıma değıştiğı ileri sürülebilir. Milli Mücadele'nin örgütlenmesi ve yürütülmesi konusunda üstlendikleri rol göz önünde bulundurulduğunda,⁸⁸ buradaki İttihatçılığın, bir "devleti kurtarma/yeniden bir devlet kurmaya katkı sağlama" anlayışının altını doldurmak üzere belirtildiğı söylenebilir. Cumhuriyet Halk Partisi ile ilgili bir başvuru evrakında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden bahsedilmesi, bu yönüyle kişinin siyasi tutumunun köklülüğüne, doğruluğuna ve haklılığına yaptığı bir gönderme olarak da okunabilir. Çünkü hürriyet (özgürlük), müsavat (eşitlik), ve uhuvvet (kardeşlik) gibi değerleri, deyim yerindeyse o zamandan beri destekliyor olduğunu göstermek, hem aday olmak isteyen kişi hem de parti açısından önemli olabilir.

Şahap Tüzün'ün mektubundaki önemli olan bir diğere ifade "kuruluş"tu. Müracaatlar arasında, kurulan bir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne sonradan katılanlar olduğu gibi, bir şehirdeki

⁸⁴ CDAB CHPK No: 490.01.289.1160.2.1

⁸⁵ CDAB CHPK No: 490.01.305.1240.1.51

⁸⁶ CDAB CHPK No: 490.01.317.1302.1.32

⁸⁷Bkz. Mustafa Çufalı, *Parlamento Tarihi, VIII. Dönem (1946-1950)*, III. Cilt (Milletvekilleri Özgeçmişleri), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 146, Ankara, 2012 s.927

⁸⁸ Bkz.Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadele'de İttihatçılık*, Nüzhet Salihoğlu (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2013 s.109-160

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurucusu ya da kurucularından biri olduğunu söyleyenler vardı. Bunlardan biri Şebap Özel'di. Şebap Bey, 8 Temmuz tarihli mektubunda ve tarih hanesi boş bırakılmış talepnamesinde, Siirt mebusluğunu istemesinin nedenlerini sıralamaktaydı. Özel, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı yıl, Siirt Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kuran heyetler arasında fiilen bulunarak memleket işleri için gereken her hizmeti malıyla ve canıyla yaptığını ifade ediyordu. Şebap Bey, Müdafaa-i Hukuk'un CHP'ye dönüşme sürecine de tanık olmuştu. Özel, Cemiyet'in adı "Halk Fırkası" ve "Cumhuriyet Halk Partisi"ne dönüştüğü zaman da ilk teşkilattan itibaren yönetim kurulu üyeliğinde bulunmuştu.⁸⁹ Kocaeli mebusluğu için gönderdiği talepnamesi Genel Sekreterlik'e 19 Ocak 1943'te ulaşan Rifat Yüce de Kocaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin başkanlığını yaptığını, CHP'nin Kocaeli teşkilâtının da kurucuları arasında olduğunu söylüyordu.⁹⁰ Özel ve Yüce gibi, bulunduğu şehirdeki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin, Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir şubesine dönüştürülmesini tecrübe edenlerden bir başkası da 3 Nisan 1950'de Ankara adaylığı için başvuruda bulunan Rıza Sümer'di. Rıza Bey, Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinin belediye başkanlığı görevini üstlendiği sırada Müdafaa-i Hukuk başkanlığı da yapmıştı. Sümer'e daha sonra yeniden yapılan teşkilat içerisinde de Halk Fırkası'nın Şereflikoçhisar'daki mutemeti olma görevi verilmişti.⁹¹ MHC'nin ilçe bazındaki temsilciliğini üstlenmiş bir diğer kişi de vergi tahsildarı olarak çalıştığı Çorum'dan seçilebileceğini düşünen Ali Rıza Demirer'di. 13 Haziran 1946'da yazdığı mektubunda Demirer, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin şehrin Mecitözü kazasındaki kurucularından olduğunu söylüyordu. "*Bu hakikat, partinin eski kayıtları araştırıldığında Kenzülrifan mektebi öğretmeni Ali Rıza adıyla göze işlecektir.*" demekteydi.⁹² 1950 yılında Kütahya'dan başvuran Emin Toktar da talepnamesinde partiye kayıt tarihini "*Müdafaa-i Hukuk'un Halk Partisi'ne intikalinden itibaren.*" diye belirtmişti.⁹³ Partinin şehirdeki Şehreküstü Mahallesi'nde bulunan şubesine kaydolan Toktar, önce buranın, sonra Kütahya il teşkilâtının üyeliğinde ve başkanlığında bulunmuş, Kütahya milletvekili şair Ömer Bedrettin Uşaklı'nın ölümünden dolayı 1946 yılında yapılan ara seçim sonucunda da milletvekilliğine seçilmişti.⁹⁴ 19 Haziran 1946'da İstanbul mebusluğuna aday gösterilmek

⁸⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.319.1310.1.7, 490.1.0.0.319.1310.1.8, 490.1.0.0.319.1310.1.27

⁹⁰ CDAB CHPK No: 490.01.309.1259.1.3

⁹¹ CDAB CHPK No: 490.01.289.1164.1.2

⁹² CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.2.15

⁹³ CDAB CHPK No: 490.01.311.1271.1.24

⁹⁴ Bkz. Ahmet Demirel, *Tek Partinin İktidarı...*, s.413, 450 Ömer Bedrettin Uşaklı için bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/11638> (Erişim tarihi: 18.02.2020)

isteyen Hilmi Katoğlu da özgeçmişinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyet'ne atıfta bulunanlardan bir başkasıydı. Cemiyet'in Fatih İlçe İdare Kurulu üyeliğine seçilen Katoğlu, Halk Partisi teşkilatı başlayınca da bu üyeliğine devam etmişti. İstanbul'da toplanan ilk parti kongresinde ise İl İdare Kurulu'na seçildiğini kaydeden Hilmi Bey, kongre tarafından birlikte seçildiği arkadaşı avukat Salih Şahabettin ile birlikte "hususî deleğe" olarak Ankara'ya gittiğini belirtiyordu. Başkentte dönemin başbakanı İsmet İnönü'yü, Milli Savunma Bakanı Recep Peker'i, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Refik Saydam'ı, İçişleri Bakanı Cemil Ubaydın'ı, Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver'i ve Genel Sekreter Saffet Arıkan'ı ziyaret ettiklerini, o zamanki parti durumunu ve kongrenin direktiflerini arz ederek aldıkları direktifleri de İstanbul il kongresine ilettiklerini söylüyordu. Daha sonra CHP'nin Eyüp ve Kemerburgaz nahiye başkanlıklarını yapan Katoğlu, Eyüp'ün ilçe olmasından sonra ise buradaki teşkilatın önce üyeliğini yapmış, sonra da başkanı olmuştu. Hilmi Bey Eyüp'te açılan Halkevi'nin başkanlığını yaptığını da belirtiyordu.⁹⁵ Partinin MHC dönemlerini iyi bilenlerden bir diğeri de Hurşit Nazlı'ydı. Genel Sekretelik'e 12 Şubat 1943 tarihinde ulaşan tek sayfalık mektubuyla Gaziantep mebusluklarından birisine aday gösterilmeyi isteyen Hurşit Bey "*Ayıntapta ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti teşkilâtını kuranlardan ve Antep müdafaasını yapanlardanım.*" diyordu.⁹⁶ Gaziantep'teki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurucularından bir diğeri de, cemiyetin faaliyetlerine devam edebilmesi için Gaziantep 1919 senesinde İngiliz işgali altında iken büyük çaba harcayan Hamit Uras'tı. Uras, bu bilgiye şehrin mebusluğu için gönderdiği 2 Şubat 1943 tarihli müracaatında yer vermişti.⁹⁷ 23 Mart 1950'de Muş'tan aday gösterilmek isteyen Abdüllatif Akalın da taleptesinde, 1919'un sonuna doğru Muş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kuran üç kişiden biri olduğunu ve cemiyet CHP'ye dönüştürülene kadar da burada çalıştığını söylüyordu.⁹⁸

Müracaatlarında Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri üzerinden geliştirilen bu kurucusu olma söylemini doğrudan kullanmayı tercih etmeyip sadece Müdafaa-i Hukuk zamanından beri partide olduğunu belirtmenin kendileri için yeterli olacağını düşünenlerin de olduğu söylenebilir. Antalya mebusluğunu 1931-1935 döneminde de yapan Haydar Uçgun, 9 Şubat 1943'te yine buradan aday gösterilebilmek için bir talepname doldurmuştu.⁹⁹ Haydar Bey,

⁹⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1233.1.22

⁹⁶ CDAB CHPK No: 490.01.300.1214.4.38

⁹⁷ CDAB CHPK No: 490.01.300.1214.4.51

⁹⁸ CDAB CHPK No: 490.01.314.1288.2.19

⁹⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1165.2

Müdâfaa-i Hukuk zamanından beri partideydi.¹⁰⁰ 24 Mart 1950’de Erzurum milletvekilliği için müracaat eden Cevat Dursunoğlu da Müdafaa-i Hukuk’un kuruluşundan Milli Mücadele’nin sonuna kadar Erzurum merkez heyeti üyeliği yaptığını söylüyordu. Cevat Bey, Erzurum Kongresi’ni tecrübe etmiş isimlerdendi ve üyesi olduğu cemiyetin 1919 yılında adı “Vilayat-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye” idi. Cemiyet, aynı yılın 23 Temmuz günü Erzurum Kongresi’nin toplanmasını sağlamış, kongreye Erzurum, Elazığ, Van, Bitlis, Sivas ve Diyarbakır’dan 63 delege katılmıştı. Osmanlı Hükümeti’nin kendisini İstanbul’a geri çağırması üzerine askerlikten istifa eden Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki Rauf Orbay’ın kongreye katılabilmeleri için, cemiyetin Genel Sekreteri Cevat Bey ile Kazım Yurdalan cemiyetin merkez delegeliklerinden istifa etmişlerdi. Kongreye katılmaları beklenen Elazığ, Mardin ve Diyarbakır delegeleri ise hükümetin emri ve valilerin bakışı yüzünden gelememişlerdi. Mustafa Kemal Paşa 38 oyla kongre başkanlığına seçilmiş, ayrıca kongrede alınan kararları yürütmek üzere oluşturulan 9 kişilik Heyet-i Temsiliye’nin de başkanı olmuştu. 7 Ağustos’a kadar süren kongre çalışmaları sonucu alınan kararlar on maddelik bir beyanname halinde yayınlanmıştı. Memleketin her tarafına ve işgalci güçlerin temsilcilerin gönderilen bu kararlarda vatanın bir bütün olduğu ve parçalanamayacağı vurgulanmış, kayıtsız şartsız istiklal ve milli hâkimiyet benimsenmişti.¹⁰¹ İstifası ile Mustafa Kemal Paşa’nın kongreye katılmasına aracı olan Cevat Bey, 1943’ten 1950’ye kadar Kars ve Erzurum milletvekilliklerinin yanı sıra, CHP Genel İdare Kurulu üyeliği de yapmıştı. Dursunoğlu 1950 yılı itibarı ile CHP Genel Sekreter Yardımcısı idi.¹⁰² Cevat Bey ile birlikte Erzurum Kongresi’nin öncesinde Vilayat-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye’nin delegeliğinden istifa eden diğer kişi, Kazım Yurdalan ise 1943 yılında Muş’tan adaylık başvurusunda bulunmuştu. Kazım Bey, “*Bugünkü devletin banisi*¹⁰³ sayılan Atatürk’ün Erzurum Kongre’sindeki mesaisine iştirak etmiş ve müşarünileyhin¹⁰⁴ o vakitki mesaisine engel olmak isteyenlerin karşısına çıkarak, kongreye girmesini kolaylaştırmış bir

¹⁰⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1165.36 Bkz. Demirel, *Tek Parti’nin İktidarı...*, s.458

¹⁰¹ Fatma Acun (ed.), *Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015 s.124-127

¹⁰² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.299.1209.1.38

¹⁰³ Kurucusu

¹⁰⁴ Adı geçen kişinin

vatandaşım.” diyordu.¹⁰⁵ Yurdalan bu sözleri için Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk’una atıf yapmış ve Nutuk’un “38’inci sahifesinden bir bend”in kopyasını da mektubuna eklemiştir.¹⁰⁶

Mebusluğa müracaat ederken, kişilerin partinin geçmişine atıf yapmak için kullandıkları ifadelerden bir diğeri de “partinin ilk kuruluşu”ydü. Buna örnek olarak Yahya Güvendi’nin talepnamesi gösterilebilir. Diyarbakır adliyesinde hâkimlik yapan Yahya Güvendi 2 Ocak 1943 tarihli talepnamesi ile Giresun’dan aday olmak istiyordu. Yahya Bey, partinin ilk kuruluşunda Tirebolu şubesine girdiğini, daha sonra atandığı Kars’ta avukatlık yaparken de burada tekrar partiye kaydolduğunu söylüyordu.¹⁰⁷ 10 Haziran 1946’da doldurduğu talepnameyle İzmir mebusluğuna aday gösterilmek isteyen Halim Cavit Arcak ise partinin ilk kuruluşu sırasında Buca’daki bucak teşkilâtını kuranlardan biri olduğunu, ocak, bucak, ilçe ve il idare kurullarının hepsinde hem üyelik hem de başkanlık yaptığını belirtiyordu.¹⁰⁸ 4 Nisan 1950’de Kütahya’dan aday gösterilmek için bir talepname dolduran Ahmet Yumurtacı da partinin ilk kuruluşundan beri ocak ve bucak teşkilâtlarında üyeliklerde bulunduğunu, son üç yıldır da Tavşanlı ilçe idare kurulunun başkanlığını yürüttüğünü söylüyordu.¹⁰⁹

Bütün bu müracaatlardaki tarihselliğe bir adım geriye çekilerek baktığımızda, bu kişilerin, mebusluk için, partide geçirdikleri zaman içinde oluştuğunu düşündükleri, bir tür kıdeme güvendikleri görülebilir. Yani onların mebusluk taleplerinin meşruiyeti, onlara göre, diğer taliplerden çok daha önce, hatta en önce kendilerinin “partili” olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Müracaat sahiplerinin partiye üyeliklerinden itibaren, müracaat ettikleri güne kadar geçen süre düşünüldüğünde, “ilklerden” olduklarına dair bu kısa hatırlatmalar hakkında şöyle bir yargıya varılabilir: Bu hatırlatmalar, söz konusu süre içinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası gibi partiler de açılmasına rağmen, onların Halk Fırkası’ndan hiç ayrılmamış olmalarının birer işareti sayılabilir. Bu sebeple bu işaretlerin, müracaatları değerlendirenlerin gözünden de kaçmayacağına inanıyor olabilirlerdi. Belki de onlar için mebusluğa en layık olan, partisine en sadık olan demektir.

¹⁰⁵ CDAB CHPK No: 490.01.314.1287.1.15

¹⁰⁶ CDAB CHPK No: 490.01.314.1287.1.19 – Kazım Bey’in anlattıkları Nutuk’un “Erzurumluların Yardımı” kısmında geçmektedir. Bkz. Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk (Günümüz Türkçesiyle)*, Yücel Demirel (haz.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018 s.36

¹⁰⁷ CDAB CHPK No: 490.01.301.1216.1.8

¹⁰⁸ CDAB CHPK No: 490.01.305.1.1239.2.1

¹⁰⁹ CDAB CHPK No: 490.01.311.1271.1.21

2.3. İl ve İlçe Teşkilatlarında İlerleyenler

Partiye katılan kişi, parti içinde adım adım daha fazla sorumluluk gerektiren görevler üstlenerek, kendisi için politik olmakla beraber yüksek de denebilecek bir kariyer oluşturabiliyordu. Bu sürecin gözlemlenebildiği örneklerden biri, çiftçi Abidin Çakır'ın, 16 Kasım 1939 tarihinde Muğla'dan mebus olabilmek için gerçekleştirdiği müracaattı. 1929'da partinin Akyol semt ocağına kaydolduktan hemen sonra Muğla merkez kazası Karşıyaka nahiyesinin mutemetliğini yapmaya başlayan Çakır, 1930' da Muğla İl Yönetim Kurulu'na geçmiş ve üyesi bulunduğu bu kurulun da dokuz yıl katipliğini yapmıştı. Abidin Bey'in il başkanlığı, parti başkanlığının valilerden alınması üzerine 23 Temmuz 1939'da arkadaşları tarafından oy birliği ile seçilmesi sonucunda gerçekleşmişti.¹¹⁰ Çakır, Muğla için 1945 yılında yapılan ara seçimlerde meclise girmiş, 1946 yılında da seçilmişti.¹¹¹ Muğla için başvuruda bulunan bir diğer isim Etem Menderes'ti. Etem Bey'in 14 Şubat 1939'da Aydın'dan gönderdiği talepnamesinden de kendisinin, partinin Aydın teşkilâtı içindeki ilerleyişine tanık olmak mümkündü. 15 Ekim 1930'da partiye kaydolan Menderes bir yıl sonra il başkan vekili, 1932'de de il başkanı olmuştu. Etem Bey, bu görevi 1932'den parti başkanlıkları valilere verinceye kadar sürdürmüş, 1939'da il başkanlığına geri dönmüştü. Menderes böylelikle dokuz yıldır partide aralıksız çalıştığını ayrıca Halkevi'nde de çalışmalarını sürdürdüğünü sözlerine eklemişti.¹¹² Etem Menderes 6 yıl daha partinin Aydın teşkilâtında bulunmuş fakat 1945'te CHP'den istifa ederek Aydın'da Demokrat Parti'yi kurma görevi almıştı. 1950 seçimlerine Aydın adayı olarak giren Etem Bey milletvekili olmuştu. Bir süre Bütçe Komisyonu'nda çalıştıktan sonra 1 Ağustos 1952'de İçişleri Bakanı olan Menderes, 1954 ve 1957 seçimlerinde de Aydın'dan milletvekili olmuştu. Menderes'e, 27 Mayıs 1960'tan sonraki Yassıda yargılamaları sonucunda on yıl ağır hapis cezası verilmişti.¹¹³

CHP, en küçük idari birim olan "mahalleden / köyden başlayarak bucak (nahiye), ilçe, il zinciri oluşturacak şekilde bir örgütlenme modelini benimsemişti. Köy ve mahalle teşkilatı ise köy ve mahalle halkından on sekiz yaşına girmiş parti üyesi olan kişilerin kendi aralarında seçtiği üç

¹¹⁰ CDAB CHPK No: 490.01.314.1284.1.19, 490.01.314.1284.1.31

¹¹¹ Bkz. Mustafa Çufalı, *Parlamento Tarihi, VIII. Dönem (1946-1950)*, III. Cilt (Milletvekilleri Özgeçmişleri), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 146, Ankara, 2012 s.853-854

¹¹² CDAB CHPK No: 490.01.314.1284.1.20

¹¹³ Bkz. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem (1950-1954)*, VII. Cilt (Özgeçmiş), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 18, Ankara, 1998 s.106-107

kişiden oluşacaktı. Partinin köy ve mahalle teşkilatına köy ve mahalle ocağı denilecekti. Bucaklarda da ocaklar, ilçeler ve illerde ise yönetim kurulları olacaktı. Bucak ocağı ile yönetim kurulları kendi kongrelerince seçilen beşer kişiden oluşacaktı. Bucak ocağı ile ilçe ve il yönetim kurullarının başında mutemetler bulunacaktı.”¹¹⁴ “Mutemetler illerde, ilçelerde ve nahiyelerde partiyi temsil eden kişilerdi.”¹¹⁵ Ülke çapındaki yönetim kadrolarının yapısı bu şekilde olan CHP’nin, söz konusu kadrolar içerisinde yer alan ve mebus olmak isteyen bir başka mensubu, Abdülkadir Güney’di. Abdülkadir Bey, Çorum’dan 1943 yılında aday gösterilmek için bir talepname doldurmuştu. Güney, 1928’de Yeşilçatma Ocak Başkanlığı ile ilçe kongresine delege olarak katıldıktan sonra 1929 da nahiye yönetim kuruluna, 1932’de ilçe yönetim kuruluna, 1934’de de ilçe yönetim kurulu başkanlığına seçilmişti. on seneden beri yürüttüğü bu başkanlık da dahil olmak üzere partide faal vazifeler almaya başlayalı on beş sene olmuştu. Abdülkadir Bey, önce il kongrelerinde ilçesi Osmaniye’yi, daha sonra ise 5. Büyük Kurultay’da Çorum’u temsil etmişti.¹¹⁶ Güney, bu kez partisinin en büyük temsil hakkını yani mebusluğu istiyordu. Seyhan’dan 1943 yılında aday gösterilmek isteyen Abbas Hilmi Ülkü de Ceyhan ilçesindeki parti teşkilatının kurucularından olduğunu, burada idare heyeti üyeliği ve teşkilat başkanlığının ardından Cebelibereket ve Seyhan il kongrelerince dört kez büyük kongre üyeliğine seçildiğini söylüyordu.¹¹⁷ Ülkü, 23 Haziran 1950’de gerçekleştirdiği diğer müracaatında da bu bilgilere daha kısa ifadelerle yer veriyordu. CHP Ceyhan ilçesi başkanlığı ve Büyük Kurultay üyeliği yapmıştı.¹¹⁸ 29 Mart 1950’de Afyon’dan aday gösterilmek için bir talepname dolduran Hasan Türkmen de 1930 yılında üye olduğu partide önce ocak başkanlığı, sonra Bolvadin ilçe yönetim kurulu üyeliği ve başkanlığı yapmıştı. Hasan Bey, 1948 Kurultayı’na da delege olarak katılmıştı.¹¹⁹ Müracaatından parti içerisindeki ilerleyişine tanık olabildiğimiz bir başka kişi ise 1942’de Bursa için yapılan ara seçimde aday gösterilmek isteyen Nurettin Ögünç’tü. Nurettin Bey, Bursa’da partinin kurulduğu günden beri ocak kademesinden başlayarak kaza ve il yönetim kurulu üyelikleri ve başkanlıkları yaptığını belirtiyordu. Bir tüccar olan Ögünç, teşkilatta nasıl çalıştığını şöyle dile getiriyordu: “*Vatan davası için bu işi oğluma bırakarak tam bir feragâtle ile siyasi teşekkülümüzün Türk milleti için hazırladığı inkılâp mes’elelerinin çözümüne kendimi adadım. Her türlü çıkar endişesinden uzak bu*

¹¹⁴ Güneş, a.g.e., s.245

¹¹⁵ Güneş, a.g.e., s.243

¹¹⁶ CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.1.57

¹¹⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.318.1306.1.3

¹¹⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.318.1319.1.36

¹¹⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.2.2.15

mesaimin başkanlığında bulunduğum bölge teşkilâtında yarattığı huzur ve emniyet havasını büyüklerimiz elbette görmüşlerdir."¹²⁰ Tacettin Tacettinoğlu, 7 Haziran 1946'da gönderdiği mektubunda kendisini "kopmaz ayrılmaz koyu ve köklü bir particiyim" diyerek tanıyordu. CHP'nin Kayseri'de kurulduğu ilk günden beri il yönetim kurulunda ve Cumhuriyet bucağının başkanlığında bulunduğunu, ayrıca altı yıldır da Merkez ilçe yönetim kurulu başkanlığı yapmıştı.¹²¹

Seyhan mebusluğuna müracaat edenlerden Hilmi Uran, 27 Mart 1950 tarihinde doldurduğu taleple hâlen Seyhan milletvekilliği ve CHP Genel Başkan Vekilliği yaptığını belirtiyordu. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Muğla temsilcisi olarak bulunan Hilmi Bey, İstanbul'daki meclis kapatılınca Anadolu'ya geçmiş ve o zaman kurulan Milli Hükümet tarafından önce Antalya mutasarrıflığına sonra da Adana valiliğine atanmıştı.¹²² Hilmi Bey'in parti içerisinde görev almaya CHP Adana Bölgesi müfettişliği yaparak başladığı görülmektedir. Parti Müfettişliği, parti teşkilatının bir parçasıydı. Partililerin kendilerine verilen görevleri yerine getirip getirmediğini kontrol etmek amacıyla vilayetleri birleştirerek teftiş mıntıkaları oluşturan CHP yönetimi, her mıntıkaya bir müfettişin gönderilmesini kararlaştırmıştı. Müfettişler mıntikalardaki mutemetlerle ile parti örgütü içinde bulunan heyetleri denetliyordu.¹²³ Hilmi Bey anılarında teftiş mıntıklarını şöyle anlatmaktaydı: "Ben müfettişi tayin edildiğim günlerde, memleket, parti teftiş teşkilatı bakımından -zannederim- dokuz mıntıkaya ayrılmış bulunuyordu. Adana bunlardan yedinci teftiş mıntikasını teşkil ediyordu ve Adana merkez olmak üzere Silifke, Mersin, Osmaniye, Maraş, Antep vilayetlerinden oluşmaktaydı."¹²⁴ Hilmi Bey'in üçüncü dönemde milletvekili olmasında da müfettişliğinin payı vardı. Çünkü üçüncü dönemde "bütün parti müfettişlerinin mebus seçilmesi bir prensip olarak kabul edilmişti."¹²⁵ Mebusluğuna altı dönem boyunca aralıksız devam eden Hilmi Bey'in¹²⁶ Genel Başkan Vekili olması ise kendi ifadeleriyle şu şekilde gerçekleşmişti:

"Cumhuriyet Halk Partisi Yedinci Büyük Kurultayı'nın karara bağladığı mühim meselelerden biri de partiye bir genel başkan vekili seçerek İnönü cumhurreisi bulunduğu

¹²⁰ CDAB CHPK No: 490.01.294.1184.2.8

¹²¹ CDAB CHPK No: 490.01.307.1250.2.2

¹²² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.318.1319.1.9

¹²³ Güneş, a.g.e. s.245

¹²⁴ Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908 -1950)*, Cem Çobanlı, Pınar Güven (haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017 s.188

¹²⁵ Uran, a.g.e., s.188

¹²⁶ Bkz. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem (1927 -1931), III. Cilt, Üyelerin Özgeçmişleri*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, No: 10, Ankara s.9

müddetçe partinin fiili idaresini tam yetkiyle bu genel başkan vekiline tevdi etmek olmuştur. Sayın İnönü zaten açış nutkunda bunu kurultaya günün politik bir zarureti olarak ifade etmiş ve kendi cumhurreisi buldukça ya doğrudan doğruya genel başkan olarak veyahut da tüzük tasarısında ileriye sürüldüğü gibi, genel başkan vekili olarak bir zatın seçilmesini tavsiye etmişti.”¹²⁷

Kurultayda bu konu hakkında çeşitli tartışmalar çıkmışsa da Hilmi Bey yapılan seçimde oy çokluğu ile Genel Başkan Vekili seçilmişti.¹²⁸ Hilmi Bey talepnamesinde ayrıca “*meclis reis vekilliğinde hizmet ettiğini*” söylüyordu. Kendisi bu görevi de üç kez yapmıştı.¹²⁹ Talepnamesinde Nafia (Bayındırlık), Adalet ve İçişleri Bakanlıkları’nda da bulunduğunu söyleyen Hilmi Bey, Bayındırlık Bakanlığı’na 26 Aralık 1930’da başlayışını anılarında şöyle anlatmaktaydı:

“Bir gün yine meclis gazinosunda bulunduğum sırada Saffet Arıkan merhum yanıma sokularak beni İsmet Paşa’nın Başvekâlette beklediğini söyledi. Ben, partide kırklar encümeninde gençlik ve spor işlerine baktığım için Paşa’nın beni mutlaka bu işler için çağırdığını sandım. Ve bu düşünceyle merhum Saffet Bey’e “Acaba gençlik işleri için mi?” diye sordum. Merhum da fazla bir şey söylemiş olmamak için “Galiba” dedi ve geçti gitti. Ben doğruca Başvekâlete gittim. Necmettin Sahir, Paşa’nın Hususi Kalem Müdürlüğü’nü yapıyordu. Paşa’ya haber vererek beni hemen yanına götürdü. İsmet Paşa hiçbir başlangıca lüzum görmeksizin, “Ben sizi kabineye almak istiyorum Nafia’yı mı Milli Müdafaayı mı tercih edersiniz?” dedi. Bu, hiç ummadığım hiç beklemediğim teklifi ve beni adeta şaşırtmıştı.”¹³⁰

12 Kasım 1938 tarihli ikinci Celal Bayar Hükümeti’de Adalet Bakanlığı’na atanması¹³¹ da, Bayar’ın kendisine “*Seni hükümete alıyoruz, Adliye vekili olacaksın*” demesiyle gerçekleşmişti¹³² Mayıs 1943’teki Şükrü Saraçoğlu kabinesinde de İçişleri Bakanlığı yapan Hilmi Bey’in¹³³ bütün bu görevlerinden başka partide almış olduğu görevlerden biri de *İstanbul Parti Başkanlığı* idi. 18 Mayıs 1935’te başladığı bu görevi 1936 Haziranı’na kadar devam etmişti.¹³⁴ Hilmi Uran’ın oldukça uzun süren idari ve siyasi hayatını anılarında verdiği “*Kısa Hal Tercümesi*”nde şöyle özetliyordu: “*Muhtelif idare hizmetlerinde geçen hayatım: 14 sene 10 ay 13 gün. Parti müfettişliğinde geçen hayatım: 1 sene 10 ay 10 gün. Mebuslukta ve onunla birlikte aldığım siyasi görevlerde geçen hayatım: 21 sene 6 ay 24 gün.*”¹³⁵

¹²⁷ Bkz. Uran, a.g.e., s.389

¹²⁸ Bkz. Uran, a.g.e., s.389-390

¹²⁹ Bkz. Öztürk, a.g.e., s.9

¹³⁰ Uran, a.g.e., s.203-205

¹³¹ Bkz. Öztürk, a.g.e., s.9

¹³² Uran, a.g.e., s.271

¹³³ Bkz. Öztürk, a.g.e., s.9

¹³⁴ Bkz. Uran, a.g.e., s.240

¹³⁵ Uran, a.g.e., s.8

Mebus seçiminde Giresun'dan aday olmak için 1943 yılının 7 Şubat'ında kısa bir mektup yazan Nuri Özkaya CHP'nin İl Yönetim Kurulu başkanlığını yapıyordu. Özkaya, kendisini sadece “*partisinin nâçiz bir emektarı*” olarak tanımlamıştı.¹³⁶ Şehirlerindeki parti teşkilatlarında, il yönetim kurulu başkanlığından daha aşağıdaki konumlarda bulunanlardan da mebusluk için müracaat edenler vardı. Örneğin Antalya için 1943 yılında müracaat eden çiftçi Ali Konuk, Halk partisine girdiğinden beri il yönetim kurulu üyesi bulunduğunu söylüyordu.¹³⁷ CHP Antalya teşkilatına dair 1939 yılının son günlerinde kaleme alınan bir rapora göre kurulun üyeleri arasında diğer mesleklerin yanı sıra yörenin en büyük toprak ve çiftlik sahibi olanları da bulunuyordu. Ne de olsa yönetim kurulunda bulunmak onlar için yüksek bir unvan sayılırdı.¹³⁸ Ali Bey bunlardan birisi olabilirdi. Halil Yurdakurban 1 Şubat 1943'te Andırın'dan gönderdiği mektubunda Maraş ya da başka bir il için “*milletvekili adaylığımın kabulünü ve gereğini arz ederim*” diyor ve ilçe yönetim kurulu üyeliği ile büyük bir övünç duyduğunu dile getiriyordu.¹³⁹ Parti teşkilatının daha küçük birimlerinde bulunan ve müracaat edenlerden bir diğeri de 1946 yılında Ankara'dan aday gösterilmesini isteyen Hakkı Demircioğlu'ydu. Hakkı Bey, 17 Haziran'da Başbakan'a hitaben kaleme aldığı mektubunda, kendisinin birkaç yıldır Tınaztepe yönetim kurulunda bulunduğunu, son iki yıldır da bu ocağın başkanlığını yürüttüğünü söylüyordu.¹⁴⁰ 1946 yılında Ankara'dan aday olmak isteyenlerden Adil Çalışkan da partinin küçük birimlerinden birinde bulunan ve aday olmak isteyenlerdendi. 1942 yılında partinin Ankara teşkilatındaki Sakarya bucağı Yenidoğan semt ocağına kaydolduktan bir sene sonra yedek üyeliğe, iki sene sonra da asil üyeliğe seçilmişti. 1945 yılına gelindiğinde Adil Bey'in adı ocak başkanı olarak kayıt defterinin birinci sırasında yazılıyordu.¹⁴¹

Parti mensuplarına göre mebusluk, parti içi ilerleyiş sürecinin doğal bir sonucuydu. Bazılarının bu sürecin dışında kalmaları ve sonuca ulaşamamaları onları çok üzmüştü. Aday olması gerektiğini düşünürken, neden aday gösterilmediğini anlayamayan, beklenti içerisindeki bu kişiler hakkında verilebilecek en çarpıcı örneklerden biri Mümtaz Evkafoğlu'ydu. Evkafoğlu'nun 22 Ocak 1943'te yazdığı ve Balıkesir'den seçilecek adaylar arasına alınmayı istediği mektubuna sitemkâr bir havanın hâkim olduğu söylenebilir. Cumhuriyet Halk

¹³⁶ CDAB CHPK No: 490.01.301.1226.1.1

¹³⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.1165.2.12

¹³⁸ Bkz. Cemil Koçak, *CHP ve Taşra (1930-1950) / Akdeniz Bölgesi (Cild-1)*, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2019 s.196

¹³⁹ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.2.44

¹⁴⁰ CDAB CHPK No: 490.01.289.1162.1.8

¹⁴¹ CDAB CHPK No: 490.01.289.1162.1.14

Partisi'nin kuruluşundan beri üyesi bulunan, partinin Balıkesir'de teşkilatlanmasına birlikte başladığı arkadaşlarının bazısı on altı, bazısı on iki ve bir kısmı da dört yıldır mebus olmalarına rağmen Mümtaz Bey, hâlâ bekliyordu. Özgeçmiş örneğini de Genel Sekreterlik'e bırakmasının üzerinden tam sekiz sene geçmişti. Evkafoğlu bu süre içerisinde İl Yönetim Kurulu'nda üye olarak bulunmuş ancak parti içi idarî yükselişinin hızı Balya ilçesinin Yönetim Kurulu Başkanlığı'nda kesilmişti. Evkafoğlu'nun Balıkesir mebusluğuna aday olmak istediğini belirtirken kullandığı ifade ise şuydu: “*Partime sadakatim ve hizmetlerim takdir buyruluyorsa...*”¹⁴² Benzer şekilde, mebusluğu bir sadakat ve hizmet karşılığı olarak bekleyenlerden birinin de Hamit Karaosmanoğlu olduğu düşünülebilir. Hamit Bey, 19 Ocak 1943'te İsmet İnönü'ye yazdığı mektubuna, Milli Mücadele'nin o karanlık günlerinde ilk meclisin mütevazı tahta kürsüleri üzerinde onunla yan yana çalıştığı eski günleri anarak başlıyordu. Karaosmanoğlu o zamanın olağanüstü koşullarına göre kurulan İstiklal Mahkemesi Heyeti'nde de çalışarak¹⁴³ sorumluluğundaki milli hizmetleri etkin bir şekilde yerine getirmişti. Kendisi ile aynı hizmetlerde bulunup aynı görevleri yapan, Birinci Büyük Millet Meclisi'ne mensup önemli kişilerden bir kısmına tekrar mebusluk verilmek suretiyle yardım edildiğinden haberdar olduğunu söyleyen Karaosmanoğlu, bu konuda unutulmuş bir durumda kalmak istemiyordu. Bu sebeple İnönü'den geçmişteki hizmetlerinin karşılığı olarak parti adına uygun görülecek herhangi bir seçim çevresi için aday gösterilmeyi istiyordu.¹⁴⁴ Hamit Bey'in 5 Şubat 1943 tarihli talepnameşinin mebusluğunu istediği vilâyet kısmında ise “Isparta-Çanakkale” yazmaktaydı.¹⁴⁵ Parti teşkilatlarında ilerleyenler olduğu gibi gerileyenlerin ya da konumu sabit kalanların bulunduğu, Sadık Deniz'in müracaatından da anlaşılmaktadır. Sadık Bey'in İsmet İnönü'ye yazdığı 17 Kasım 1942 tarihli mektubunda anlattıklarına bakılırsa, kendisinin, parti içi hiyerarşiyi tersinden kat ettiği görülüyordu. Deniz, partililerin gözünde, bu hiyerarşinin zirvesini temsil eden mebusluğa ulaşmıştı; fakat burada çok kalmadığı da söylenebilirdi. Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra memleketi Balıkesir'e gelerek partide başkanlık ve üyeliklerde çalışırken üçüncü dönemde Balıkesir milletvekili olarak seçilen¹⁴⁶ Sadık Bey, dönem bitiminde şehre geri dönmüş ve tekrar partinin İl Yönetim Kurulu üyeliğinde görev yapmıştı. Ayrıca 1941 yılı sonuna kadar son iki sene de Balıkesir Halkevi başkanlığında görev

¹⁴² CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.87

¹⁴³ Bkz. Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, Doğan Kitap, İstanbul, 2018 s.547

¹⁴⁴ CDAB CHPK No: 490.01.303.1229.1.18

¹⁴⁵ CDAB CHPK No: 490.01.303.1229.1.17

¹⁴⁶ Bkz. Ahmet Demirel, *Tek Parti'nin İktidarı...*, s.468

alan Deniz, birtakım ailevî sebeplerden dolayı taşınmak zorunda kaldığı Ankara’da Başbakanlık Basın-Yayın Genel Müdürlüğü’nde Hukuk Müşaviri olarak çalışıyordu. Sadık Bey’in isteği uzun bir aradan sonra yeniden Balıkesir mebusu olmağı.¹⁴⁷ Bu örneklerden yola çıkarak, parti teşkilatının herhangi bir biriminde görev almanın ve görev bazında yükselmenin, müracaat edenler açısından, kendileri adına bir ayrıcalık olarak algılandığı söylenebilir. Bir başka deyişle parti mensupları tarafından, milletvekilliğinin, parti teşkilatındaki en üst kadro şeklinde düşünüldüğü ileri sürülebilir. Bu sebeple milletvekili olmanın da, onlar için daha önce aldıkları görevlere dayanarak partide en önemli terfi elde edebilmek anlamına geldiği iddia edilebilir.

2.4. Partiye Üyelik Meselesi

Yukarıda müracaatına yer verdiğimiz Mümtaz Bey’in arkadaşlarından da anlaşılacağı üzere partiye üye olmanın, mebus adaylığı için yapılan müracaatlarda kişiyi bir adım daha öne çıkardığı tahmin edilebilir. Müracaat sahiplerinin de bu durumun son derece farkında oldukları görülmüyordu. Bazı müracaat sahipleri taleplerinde ya da mektuplarında partiye resmen üye olmasalar da “tabi üye” olduklarını ya da çeşitli sebeplerden üye olamadıklarını, ancak karakter ve anlayış olarak parti ile uyum içerisinde olduklarını dile getirmekteydiler. Partiye üye olmalarına rağmen taleplerindeki “faal vazife” kısmına herhangi bir şey yazmamış olanlar da vardı. Halk Fırkası’nın 1923 tarihli nizamnamesinin 3. maddesine göre Halk Fırkası’na her Türk ve hariçten gelip Türk tabiyet ve harsını benimsemiş her fert dâhil olabilirdi. 4. maddeye göre de partiye üyelikte aranan tek şart, üye olmak isteyen kişinin parti nizamnamesine ve parti programına bağlı kalacağına dair imzalı bir belge vermesiydi.¹⁴⁸ Zaman içerisinde partiye üyelik hakkında akıllarda birtakım soru işaretleri belirmişti. CHP Genel Sekreterlerinden Recep Peker, 27 Temmuz 1931 tarihli genelgesinde, ücretli çalışanların Memurlar Kanununa tabi olmadıkları için partiye üyelik konusunda tamamen serbest olduklarını belirtiyordu.¹⁴⁹ Bu genelgeye göre devlet memuru olmayan bütün vatandaşlar partiye üye olabilirdi. Genel Sekreterlik, daha önce yayınladığı 9 Temmuz 1931 tarihli bir başka genelgede de ücretli memurların partiye üye olabileceklerini belirtmişti. Bunda yasal bir mahzur yoktu. Bundan kasıt herhalde ücret karşılığında çalışan işçiler değildi. Olsa olsa devlet memuru olmayan, belki

¹⁴⁷ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.3.2

¹⁴⁸ 9 Eylül 339’da (1923’te) kabul edilen ilgili nizamnameden aktaran Uyar, a.g.e, s.215

¹⁴⁹ Cemil Koçak *CHP Genel Sekreterliği (1930-1945)*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2018 s.120

de sözleşmeli ya da ücretli personelden söz ediliyordu.¹⁵⁰ Öte yandan müracaatlar arasında devlet memuru olduğu için partiye kaydolmadığını belirtenler olduğu gibi, aynı sebeple partinin doğal üyesi olduğunu, dolayısıyla herhangi bir kayıt yürütülmediğini ifade edenler de vardı. Müracaatlarda parti üyesi olup olmamakla ilgili bazen birbiriyle çelişir gibi görünen bu ifadeler, parti ile devlet arasındaki ilişki biçiminin farklı yansımaları olarak görülebilir.

Örneğin, 1943'te Burdur mebusluğunu isteyenlerden Cilt ve Zührevi Hastalıklar Uzmanı Doktor Abdürrahim Bayraktar, meslek yaşamının 1921'den 1933'e kadarki ilk on iki yılını İzmir, Afyonkarahisar, Balıkesir ve Zonguldak'ta cephe ve karantina hastaneleri ile frengi ile mücadele teşkilatlarında yoğun bir şekilde çalışarak geçirdiğini ve ilk sivil memuriyeti de seyyar olduğu için parti teşkilatında etkin görev yapamadığını belirtiyordu. Bayraktar, partiye müracaatını göndermeden sadece bir sene önce kayıt yaptırabilmişti.¹⁵¹ Abdürrahim Bey gibi partiye kaydolmasının üzerinden çok kısa bir zaman geçen bir başka kişi de Ali Yümnü Oktar'dı. Niğde'nin Bor ilçesinde hâkimlik yapan Oktar 25 Kasım 1942'de buradaki ilçe teşkilatına girmiş, 28 Haziran 1943'te de bir talepname doldurarak Van mebusluğu için adaylık başvurusunda bulunmuştu. Parti üyeliği ile adaylık isteği arasında hemen hemen yedi ay bulunan Ali Bey'in parti içinde bir görevi bulunmuyordu. Mesleğinden dolayı "maalesef" görev alamadığını söylüyordu.¹⁵² 15 Mart 1950'de Kırşehir'den aday olmak isteyen Vahit Fuat Sürel'in partiye kaydolmasının üzerinden bir yıl geçmişti. Vahit Bey'in partide faal bir görevi olmamasına rağmen kendisini aktif bir üye olarak tanımlıyor ve her türlü görevi almaya hazır olduğunu söylüyordu.¹⁵³ Askeri öğretmen olduğunu söyleyen Cemal Teoman, 1943 seçimlerine müracaat etmek için doldurduğu talepnamesinin mebusluğunu istediği vilâyet kısmına önce "neresi olursa" ibaresini uygun görse de sonradan karar değiştirmiş ve aynı bölmeden küçük bir ok çıkarıp parantez içerisinde "Mardin" yazmıştı. Cemal Bey, partiye kayıt tarihini 1928 olarak belirtmesine rağmen aradan geçen on beş sene boyunca faal bir vazifede bulunmamıştı.¹⁵⁴ Benzer şekilde, Bursa Ortaokulu'da tarih öğretmenliği yapan ve 1943 seçimleri öncesinde, dokuz yıl vakıflar müdürü olarak çalıştığı Mersin'den aday gösterilmek isteyen İzzettin Turhangil'in partiye kaydolduğu yıl da 1926 idi. Bununla birlikte İzzettin Bey,

¹⁵⁰ Koçak, *CHP Genel...*, s.121

¹⁵¹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.293.1181.1.37

¹⁵² CDAB CHPK No: 490.01.325.1342.1.33

¹⁵³ CDAB CHPK No: 490.01.308.1257.1.37

¹⁵⁴ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.2.33

talepnamesinde partideki faal vazifesinin sorulduğu kısma şöyle yazmıştı: “*Hâlen yoktur.*”¹⁵⁵ Partiye kaydı Turhangil ve Teoman’a kıyasla daha yeni olan ancak parti içerisinde bir görevi bulunmayan başka bir müracaat sahibi de Cemile Sinan’dı. Ankara için aday gösterilmesini isteyen Cemile Hanım’ın talepnamesini doldurduğu tarih 29 Mart 1950’ydi. Başkentte terzilik yapmakta olan Cemile Hanım 1946’da partiye kaydolmuştu. Bu örnekler üzerinden, müracaat ettikleri tarihe kadar parti içerisinde herhangi bir görev almamış oldukları halde sadece partiye üye olmanın da aday gösterilmek için yeterli olabileceğini düşünenlerin olduğu anlaşılabilir.

Partiye üye olmadığı halde, partinin, kendilerini partidenmiş gibi kabul etmesini isteyenlere verilebilecek örneklerden biri Sıdıka Karadeniz’di. Genel Sekreterlik’e mektubunu gönderdiği 14 Haziran 1946 tarihi itibarı ile İstanbul’da iki okulda birden çalıştığı görülen (Selçuk Kız Sanat Enstitüsü Tarih-Coğrafya öğretmeni ve Beyoğlu İngiliz Kız Orta Okulu Yurt Bilgisi öğretmeni) Karadeniz, seçilebileceği il olarak Giresun’u göstermişti. Sıdıka Hanım, Milli Eğitim Bakanlığı’nın hizmetindeki bir devlet memuru olduğu için partiye resmen kayıtlı bulunmuyordu; fakat CHP programını kabul edenlerden ve onun uygulanması için çalışanlardan olduğunu söylemekteydi.¹⁵⁶ Sıdıka Hanım’ın parti programını kabul ettiğini dile getirmesine benzer şekilde, müracaatında Cumhuriyet prensiplerini gerçek anlamda taşıdığını söyleyen bir başka memur da Van ya da Konya’dan aday gösterilmek isteyen Emin Böke’ydi. 1950 seçimlerinden önce doldurduğu talepnamesinden, Ankara’nın Bala ve Kızılcahamam ilçelerinde Manisa’nın da Soma ilçesinde hakimlik yaptığı ve her iki şehrin ağır ceza mahkemelerinde de üye olarak bulunduğu görülen Emin Bey’in partiye resmi bir kaydı yoktu.¹⁵⁷ Giresun’dan aday gösterilmek isteyenlerden bir diğeri olan Cemil Şencan talepnamesini gönderdiği 6 Şubat 1943 tarihi itibarı ile Sivas’ta Sıhhat ve İçtimai Muavenet Müdürlüğü¹⁵⁸ yapmaktaydı ve memur ve tabii üye bulunduğu için kendisi hakkında herhangi bir kayıt yürütülmediğini belirtmişti.¹⁵⁹ Aynı şehrin mebusluğunu üç yıl sonra isteyenlerden biri olan Hamdi Çolakoğlu da 6 Haziran’da daktilo ettiği mektubunda “*memur olduğum için C.H.Partisinin tabi üyesiyim*” diyordu.¹⁶⁰

¹⁵⁵ CDAB CHPK No: 490.01.303.1226.2.54

¹⁵⁶ CDAB CHPK No: 490.01.301.1216.2.1

¹⁵⁷ CDAB CHPK No: 490.01.325.1344.2.2.

¹⁵⁸ Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı İl Müdürü

¹⁵⁹ CDAB CHPK No: 490.01.301.1216.1.13

¹⁶⁰ CDAB CHPK No: 490.01.301.1216.2.28

Partiye üye olmanın, müracaatları değerlendiren yetkililer tarafından da önemsendiği, gönderilen talepname ya da mektuplarda, partiye üyelikle ilgili ifadelerin altının çizili olmasından da anlaşılabilir. Örneğin Ankara adaylığı için müracaat eden Halit Raci Hatipoğlu'nun 10 Haziran 1946 tarihli mektubunda, kendisinin Ankara Fevzipaşa ocağında 420 sıra numarasıyla kayıtlı olduğunu belirttiği satırın altı çizilmişti.¹⁶¹ 1946 seçimleri için Artvin'den müracaat eden Kudret Kalyoncu'nun mektubundaki CHP'nin tabii üyesi sıfatı ile adaylığımı koymayı düşündüğünü ve CHP Bakırköy ocağında kayıtlı olduğunu belirttiği satırların da altı çizilmişti.¹⁶²

İncelenen örneklerde yer alan devlet memurlarının parti üyeliği meselesini, bölümün girişinde de değindiğim gibi döneme özgü parti-devlet ilişkisi üzerinden yorumlamak yerinde olacaktır. 1936 yılından 1939 yılına kadar, yaklaşık olarak sadece iki buçuk, üç yıl kadar bir süre boyunca, valilerin CHP il başkanları olmaları, CHP Genel Sekreterinin de İçişleri Bakanı olmasıyla¹⁶³ uygulanan parti-devlet bütünleşmesinin etkilerini, yukarıda müracaatlarda da görebilmek mümkündür. Kanunen mümkün olmasa da bazı memurların kendilerini doğal üye olarak görmeleri ve göstermeleri, bütünleşmenin sanki söz konusu iki buçuk yıllık süreden sonra da devam ettiğine dair bir algıya sahip olduklarını düşündürebilir.

2.5. Türk Ocakları ve Halkevleri

Müracaatlar arasında Halkevleri'ndeki faaliyetlerine yer verenler de dikkat çekiyor. Halkevleri partinin bütün yurt çapında kurulmasına öncülük ettiği, parti teşkilatının başka bir uzantısı sayılabilecek kuruluşlardı. Partinin il ve ilçe teşkilatlarında olduğu gibi Halkevleri'nde çeşitli görevler almış olduğunu belirtmek de müracaat sahipleri için önemliydi. Adaylık isteyenler, böyle yapmakla siyaset basamaklarını tırmanmaya buradan başladıklarını parti yetkililerine gösterme niyetinde olabilirdi. İttihat ve Terakki Cemiyeti, Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri ve Cumhuriyet Halk Partisi arasındaki, varlığı bilinen ve ortaya konmaya çalışılan yapısal ve ideolojik devamlılığın bir benzerinin, Türk Ocakları ile Halkevleri arasında da kurulduğu söylenebilir. Çünkü müracaat sahipleri arasında, 1912'de kurulan 1931'e kadar açık kalmaya devam eden, sonradan yerini Halkevleri'ne bırakacak olan Türk Ocaklarında da çalıştığını

¹⁶¹ CDAB CHPK No: 490.01.289.1162.1.15

¹⁶² CDAB CHPK No: 490.01.295.1189.1.2

¹⁶³ Cemil Koçak, "CHP Devletle Bir Oldu Mu; Yoksa Devlet Mi CHP'yi Yuttu ?", *Tek Parti / Cumhuriyet ve Şefler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016 içinde, s.134-138

söyleyenler vardı. Türk Ocakları aslında milliyetçilik temelinde parti ile uyumluydu. Öyle ki 1927 yılında yasasına “Cumhuriyet Halk Fırkası ile devlet siyasetinde beraberdir” kaydı koymuş ve aynı yıl yapılan CHF Büyük Kongresi’nde partinin denetimi altında bir kuruluş sayılmıştı. Bununla birlikte 1926 yılında yayınladığı Çalışma Talimatnâmesi ve ertesi yıl yayınladığı Mesai Programı ile arttırdığı kurumsallaşma çabaları, Türk Ocakları’nın özellikle Anadolu’da Cumhuriyet Halk Fırkası’nın taşra teşkilatı yanında ikinci bir iktidar odağı olarak ortaya çıkmasına neden olmuş, hatta Türk Ocakları çok yönlü kültürel faaliyetleriyle halkla yatay ilişkiler kurmadaki başarısı nedeniyle CHF Hükümeti tarafından kendi varlığına karşı bir tehdit olarak algılanmaya başlanması nedeniyle kapatılmıştı.¹⁶⁴ Halkevleri, partinin, söz konusu çok yönlü kültürel faaliyetler aracılığıyla halka ulaşma amacını, doğrudan kendine bağlı bir kurumla gerçekleştirme isteğinin yansıması olarak görülebilir. Halkevleri’nin Dil-Edebiyat Şubesi, Mürebbi Ar-(Sanat) Şubesi, Gösteri (Temsil) Şubesi, Spor Şubesi, Kitapsaray (Kütüphane) ve Yayın Şubesi, Dershane ve Kurslar Şubesi ile Tarih ve Müze Şubesi gibi alt kolları da bu kültürel faaliyetlerin çeşitliliğini gözler önüne sermektedir.¹⁶⁵ Aşağıdaki örneklerine yer verdiğimiz müracaatlar, Türk Ocakları ve Halkevleri dahilinde alınan görevlerin siyaset yaşamına taşınma gayretleri olarak yorumlanabilir.

Reşit Aksoy, 10 Haziran 1946’da yazdığı mektubuyla, memleketi olan Rize’den milletvekili adayı olmayı istiyordu. Aksoy mektubunda anlattıklarıyla CHP’nin şehirdeki en emektar ismi olduğunu iddia ediyordu. Reşit Bey Kurtuluş Savaşı sonlarında Rize’de başlayan gençlik hareketlerinin hepsinin başında bulunmuştu. Rize’de yararlı gördüğü Türk Ocağı başkanlığında, sonra da Halkevi’nde senelerce başarı ile çalışmıştı. 1927 yılında da partisinin Rize merkez ilçesi mutemetliğini elinden geldiği kadar başarmıştı.¹⁶⁶ Türk Ocakları’ndan Halkevleri’ne geçişi tecrübe etmiş olanlardan bir diğeri Esat Artık’tı. 10 Haziran 1946’da posta ile yaptığı müracaatında Mardin’den milletvekili adayı gösterilmesini istiyordu.¹⁶⁷ Esat Bey burada 1921’de kendi girişimleriyle kurduğu Türk Ocağına 2 numarayla kaydedilmiş ve sekiz yıl aralıksız kâtipliğini yapmıştı. Esat Bey, 1922 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu’nda çalışmaya başlamış ve beş yıl boyunca kurumun muhasipliğini yapmıştı. Artık’ın kurduğu Türk

¹⁶⁴ Bkz. Füsün Üstel, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912 – 1931)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004 s.402 – 404

¹⁶⁵ Bkz. Neşe Gurallar Yeşilkaya, *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003 s.81-108

¹⁶⁶ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.29

¹⁶⁷ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.3.31

Ocağı aradan geçen zamanda “Mardin Halkevi”ne dönüşmüştü. Esat Bey de Çocuk Esirgeme Kurumu’ndan ayrıldıktan sonra 1933 yılında burada çalışmaya başlamıştı. Önce “Kurslar Kolu başkanlığına” getirildiği kurumda 1945 yılında başkan vekilliğine kadar yükselmişti.¹⁶⁸ Mardin mebusluğunun Esat Bey’den üç sene önceki taliplerinden biri de Aziz Uras’tı. 1943 yılında Genel Sekreterlik’e gönderdiği talepnameinde Aziz Bey, Halkevi’nin başkanlığını 1932’den beri yaptığını söylüyordu. Uras’ın daha önce yine Mardin’de olmak üzere üç yıllık (1923’ten 1926’ya kadar) bir Türk Ocağı Başkanlığı deneyimi de mevcuttu.¹⁶⁹ Aziz Bey gibi kaç yıl çalıştığını belirtmese de Türk Ocağı ve Halkevi deneyimlerini art arda yaşamış bir diğer kişi Rükneddin Nasuhioğlu’ydu. 22 Ocak 1943’te doldurduğu talepnameisiyle İstanbul mebusluğuna aday olmak isteyen Rükneddin Bey, burada bulunan Türk Ocağı’nın da Halkevi’nin de yönetim kurullarına üye olduğunu belirtmişti.¹⁷⁰ Rükneddin Bey 1943 seçimlerinde meclise girememişti. Ancak 1950 seçimlerinde Demokrat Parti’den Edirne milletvekili seçilmiş ve bu görevi iki dönem daha sürdürmüştü. Nasuhioğlu ayrıca Birinci Menderes Hükümeti’nde İçişleri Bakanlığı, İkinci Menderes Hükümeti’nde de Adalet Bakanlığı yapmıştı. 27 Mayıs 1960’tan sonra Yassıada duruşmaları neticesinde 4 yıl 2 ay ağır hapis cezasına çarptırılan Rükneddin Bey, tarih ve edebiyatla da ilgileniyordu. 1949 yılında yayınlanan *Düşüncelerim (Aforizmalar)* isimli kırk beş sayfalık bir eseri vardı.¹⁷¹ Kütahya’nın Emet ilçesinden başvuruda bulunan Cemal Dayıoğlu da 9 Haziran 1946 tarihli mektubunda Türk Ocağı’nda, buranın kapatılmasından sonra da Halkevi’nin ilçe başkanlığında çalıştığını söylüyordu.¹⁷² 13 Nisan 1950’de gönderdiği talepnameisiyle Aydın milletvekilliğine aday olmak isteyen Ulvi Alacakaptan da kapatılincaya kadar Türk Ocakları’nda çalıştığını belirtiyordu.¹⁷³ Kütahya milletvekilliği için 1946’da başvuruda bulunan bir diğer kişi olan Hamdi Yener şehirdeki Halkevi’nin yönetim kurulunda bulunduktan sonra başkanlığını yaptığını ifade ediyordu.¹⁷⁴ Necati Gökmoğol, 10 Haziran 1946’da doldurduğu talepnameide, mebusluğunu yapmak istediği Bolu’da üç sene önce Halkevi Başkanlığı da yapmış olduğunu belirtiyordu.¹⁷⁵ 1946 seçimleri için müracaatta bulunan Halil Öztürk de ilköğretim müfettişi

¹⁶⁸ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.3.32

¹⁶⁹ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.2.24

¹⁷⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1231.4.28

¹⁷¹ Bkz. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem 1950-1954 VII. Cilt (Özgeçmiş)*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 18, Ankara, 1998 s.329

¹⁷² CDAB CHPK No: 490.01.311.1270.2.80

¹⁷³ CDAB CHPK No: 490.01.291.1170.3.25

¹⁷⁴ CDAB CHPK No: 490.01.311.1270.3.35

¹⁷⁵ CDAB CHPK No: 490.01.322.1328.1.45

olarak çalıştığı Ankara’da bir yıl Kalecik Halkevi’nin başkanlığını yapmıştı.¹⁷⁶ Urfa’daki ara seçim için 15 Ekim 1939’da müracaat eden Ömer Alay, geçmişte bulunduğu vazifelerden birinin Türk Ocağı başkanlığı olduğunu ifade ediyordu.¹⁷⁷ Aynı seçim için müracaat edenlerden bir başkası olan Hikmet Algüloğlu ise 10 Ekim 1939 tarihli talepnamesinde hâlen halkevi başkanı bulunduğunu yazmıştı.¹⁷⁸

Halkevleri, Cumhuriyet Halk Partisi’nin vatandaşların Cumhuriyetin değerlerini öğrenmesini istediği merkezlerdi. Halkevleri’nin 1932’de kurulmaya başlanmasının da bu değerler bakımından bir önemi vardı. Bu değerlerin benimsetilmesine, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulması ile Şeyh Sait İsyanı ve İzmir Suikasti gibi “karşı devrimci dinamikleri harekete geçirici” olaylar sonrasında ağırlık verilmesi gerektiği anlaşılmıştı. Cumhuriyet’e yönelik bu tip “tehditlerin” bir daha ortaya çıkmaması için parti yönetimi ideolojik mücadeleye yoğunlaşma kararı almıştı.¹⁷⁹ Halkevleri, bu ideolojik hamlenin somut hali olarak görülebilir. Söz gelimi “Halkevlerinde biraraya gelerek toplumsallaşan bireylerin, inkılabın değerleri etrafında “kütleleşerek” millet olma yolunda ilerleyebilecekleri”¹⁸⁰ düşünülmüştü. Halkevlerinde görev yapmış olduğunu söyleyenlerin yukarıdaki müracaatlarını da söz konusu değerlerin en iyi şekilde benimsendiğini gösteren birer belge olarak yorumlamak mümkündür. Müracaatlarda Halkevleri ile ilgili dile getirilen her ifade, aslında partiyle uyumlu olduğunun altını çizen vurgular olarak değerlendirilebilir. Bu şekilde yapılan vurgular vasıtasıyla müracaat sahipleri, parti yönetimindekilere kendilerinin ideolojik olarak tam da onların aradığı mebus profilinde olduklarını göstermek istemiş olabilirler.

2.6. Parti – Cumhuriyet – Devlet Övgüsü

Halkevi örnekleri üzerinden dile getirildiği gibi, amaç, milletvekili olabilmek için parti ile uyumlu olduğu konusunda parti yönetimindekileri ikna etmek olunca, müracaat sahiplerinden bazılarının çok daha gösterişli bir dil kullandığı fark ediliyor. Genel hatlarıyla

¹⁷⁶ CDAB CHPK No: 490.01.289.1162.1.5

¹⁷⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.324.1337.1.43

¹⁷⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.324.1337.1.38

¹⁷⁹ Bkz. Caner Erdoğan, *Cumhuriyet Halk Partisi / İdeoloji – Örgütsel Yapı – Parti İçi Demokrasi ve Oligarşi*, Sokak Kitapları Yayınları, İstanbul, 2018 s.32

¹⁸⁰ Bkz. Serap Yolcu Yavuz, *Cumhuriyet Misyonerleri / 1930-1946 Arası Türkiye’de Bir Politik Özne Olarak Gençlik İnşası*, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul, 2019 s.205

partiye, cumhuriyete ve devlete dair iç içe geçmiş övgü ifadelerinin yazarları, bunları en çok sevenin kendileri olduğunu ispatlamak için çalışıyorlardı.

Abdullah Cevdet Şenol 1942 yılında yazdığı mektubunda, medeniyet âleminin bugünkü bolluk ve bereketinden memleketin yararlanmasını sağlayan, millet ve memleketin saadet, selamet ve ilerlemesinden başka bir amacı olmayan, her gün bu amaca doğru büyük adımlarla yürüyen Cumhuriyet Halk Partisi'nin prensiplerinin sadık bir hizmetçisi olduğu için, büyükleri tarafından da onaylandığı takdirde Bingöl veya başka bir ilden mebus adayı gösterilmek istediğini söylüyordu.¹⁸¹

Orhangazi kaymakamı Hikmet Yavuz, sadece bir idareci olarak o güne kadar aldığı görevleri alt alta sıralamanın, memleketi Siirt'in mebusluğunu yapmayı ne kadar çok istediğini tam anlamıyla yansıtamayacağını düşünmüş olabilirdi. Hikmet Bey, Talepnamesi ile birlikte 14 Haziran 1940'ta "*C.H. Partisi Genel Sekreterliği Yüksek Katına dileğimdir*" şeklinde başlayan bir mektup da göndermişti. Yavuz, birçok eserini gördüğü, her sahada hizmet eden CHP'nin programının kendisi için bir kılavuz olduğunu, partide, tıpkı İstiklal Savaşı'nda ıssız sınırlarda nöbet bekleyen bir asker gibi fedakârca çalıştığını söylüyordu. Yavuz, Türk inkılâbının her hamlesinde, siyasi ve toplumsal alanda büyük partinin yüksek amaçlarına ulaşmasını sağlamak için Türk gencine yakışan bir özveri ile çalıştığını ifade etmekteydi. Yaptığı hizmetlerden çok yapacağı hizmetlerin de övgüye değer olacağını ümit ediyordu. Hikmet Bey, Türk milletinin saadet ve istikbali için gece gündüz uyumayan, nefsinin ve servetini rehine yapan biri olarak ölünceye kadar çalışacaktı.¹⁸² Yavuz'un kine benzer bir çalışkanlık vurgusu, vaizlik yaptığı Hakkâri'den aday gösterilmek isteyen Selim Seven'nin müracaatında da göze çarpıyordu. Seven, Genel Sekreter Nafi Atuf Kansu'ya yazdığı 6 Haziran 1946 tarihli mektubunda, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan ve onun tek ve biricik partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin yurt içinde kendini yararlı bir varlık olarak gösterdiği andan bugüne kadar milli ve vatani her türlü görevi canla başla tam bir inanç ve noksansız bir sadâkat ile yaptığını dile getiriyordu.¹⁸³

Partiye olan bağlılıklarını başka bağlam üzerinden dile getiren kişiler de vardı. Müracaat sahiplerinden bazıları, Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulduğunda da Demokrat Parti

¹⁸¹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.292.1176.1.5

¹⁸² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.319.1310.1.10 Talepname için ise bkz. CDAB CHPK No: 490.1.0.0.319.1310.1.25

¹⁸³ CDAB CHPK No: 490.01.301.1220.2.4

kurulduğunda da partisi CHP'yi bırakmamış olmaktan duyduğu gururu yazdıklarına yansıtıyordu. 1930 yılında Atatürk'ün isteğiyle eski başbakan Fethi Okyar tarafından kurulan SCF, aynı yıl girdiği belediye seçimlerinde 502 seçim bölgesinin sadece 31'ini kazanabilmişti. Buna rağmen, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın etkisiyle ekonomik gücü azalan halktan beklenenin üzerinde bir ilgi de görmüştü.¹⁸⁴ Söz konusu belediye seçimlerinde SCF'nin değil, CHF'nin kazanmasını sağlayanlardan biri olmak da partiye duyulan bağlılığın bir işareti olarak gösteriliyordu. Örneğin Zeki Bagatur, Rize mebusluğunu istemek için yazdığı 8 Haziran 1946 tarihli mektubunda partisi uğruna giriştiği ve özellikle Serbest Fırka zamanındaki Edirne'de başarılı olduğu mücadelelerin şeref verici hizmetleri arasında yer aldığını söylüyordu.¹⁸⁵ Bir başka müracaat sahibi Halit Bayrak da Ağrı milletvekilliği için doldurduğu 17 Mart 1950 tarihli taleplerinde Serbest Fırka zamanında partinin Balıkesir teşkilatında çalışanlardan biri olduğunu belirtiyordu.¹⁸⁶ Halit Bey 1927-1935 yılları arasında, Ağrı'nın ilçesi haline gelinceye kadar Beyazıt'ın (Doğubeyazıt) milletvekilliğini yapmıştı. Bayrak, 1935'ten 1950'ye kadar da Ağrı milletvekili olmuştu.¹⁸⁷

3 Temmuz 1946 tarihinde yazdığı mektupla Tekirdağ adaylığına müracaat eden Hamdi Alagün ise Demokrat Parti'ye katılmış fakat bu katılım çok kısa sürmüştü. Partinin Tekirdağ teşkilatını kurmakla görevlendirildiğini ve bu görevde başarılı da olduğunu söylüyordu. Ancak Demokrat Parti genel merkezinde esen havadan bu partinin amaçlarının gerek memleket hesabına gerek karakterine uygun olmadığını görerek istifa etmişti. Anlatımının bu noktasında Hamdi Bey, civarda kayda değer bir itibarı olduğunu dolaylı olarak da olsa gösteriyordu. Çünkü onun telkinleri sonucunda DP'ye üye olanlar, üyeliklerini geri çekmişlerdi. İstifasını haber alan Tekirdağ Merkez ilçe yönetim kurulu toplu halde istifa etmişti. Süreç, Hamdi Bey'in kararını değiştirmesine sebep olmuştu ve şimdi CHP'ye geri dönmek istiyordu. Çünkü bu durum karşısında Halk Partisi'nin ne kadar sağlam bir temel üzerine kurulduğuna tekrar inandığını söylemekteydi. Hamdi Bey'in gözlemlediği kadarıyla DP'nin teşkilatının kendiliğinden

¹⁸⁴ “Güdümlü bir demokrasi deneyi” olan SCF için bkz. Tunçay, a.g.e.,s 247-274 Ayrıca bkz. Bekir Berat Özüpek, *Türk Siyasal Yaşamında Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, Prof Dr. Ali İhsan Bağış (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, 1991-Seçim sonuçları için bkz. s.149 Ekonomik Buhran ile SCF'ye duyulan ilgi arasındaki ilişki için bkz. Cem Emrence, *99 Günlük Muhalefet/Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018 s.49-74 ve 93 -121

¹⁸⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.5

¹⁸⁶ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1158.1.52

¹⁸⁷ Bkz. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi III. Dönem (1927-1931)*, III. Cilt (Üyelerin Özgeçmişleri), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 10, Ankara, s.110-111

dağılması ihtimali vardı. Tekirdağ'dan bağımsız aday olduğu takdirde kendisine destek verilirse, seçilir seçilmez partisine geri döneceğini söylüyordu.¹⁸⁸ CHP ile DP arasındaki tercihini CHP'den yana kullanmak niyetinde olduğunu yazdığı mektuba yansıtanlardan bir diğeri de Kudret Argun'du. Kudret Bey, 10 Haziran 1946 tarihli mektubunda Zonguldak mebusluğuna adaylığını istemekteydi. Argun, demokrasi prensipleri gereği doğmakta olan bu çeşitli partiler devrinde, Atatürk'ün kurduğunu ve İnönü'nün başkanlığı altında dimdik yürüdüğünü söylediği, Cumhuriyet'in öz malı olarak gördüğü Halk Partisi'nde canla başla çalışmayı kutsal bir ödev gibi algıladığını dile getiriyordu.¹⁸⁹ Hilmi Erdim, müracaatında DP'yi desteklemediğini ifade etme gereği duymuş olanlardan bir başkasıydı. 1946 seçimleri öncesinde İzmir'den aday gösterilmek isteyen Hilmi Bey, aynı yılın Haziran ayında yazdığı mektubunda, son günlerde memleketin siyaset hayatında ülkenin menfaatlerine ve kendi inançlarına uymayan bir muhalefetin oluşmaya başladığını ifade ediyordu. Amacı, bununla mücadele etmek üzere milletvekili olmaktı. Çünkü Erdim, Milli Mücadele'den beri hiçbir suretle sarsılmamış saf ve temiz bir kanaât ve inanişle CHP'ye bağlıydı.¹⁹⁰ 1946 seçimlerinde İzmir'den milletvekilli olmak isteyenlerden bir başkası, Lütfullah Aydoğan da DP'ye karşı CHP'yi desteklediğini bağlılık vurgusu yaparak dile getirenlerdendi. 13 Haziran 1946'da yazdığı mektubunda Aydoğan, Demokratların da birçok araçlarla adaylığını istediklerini fakat kendisinin Cumhuriyet Halk Partisi'ne bağlı olduğunu ve adaylığını ancak ona vereceğini söyleyerek kabul etmediğini ifade ediyordu.¹⁹¹ DP'den gelen teklifleri kabul etmediğini söyleyen bir başka müracaat sahibi de Akif Sarıoğlu idi. Antalya'dan aday olmak isteyen Akif Bey, Genel Sekreterlik'e 13 Haziran 1946'da gönderdiği mektubunda şöyle diyordu: *"Seçimlerden önceki günlerde Demokrat Partisi, Milli Kalkınma Partisi ve diğer partilerden Antalya'da bu partilerin şubelerinin açılması teklifini aldım. Kabul etmedim. Bu vesikaları Bölge Parti Müfettişi Cemil Barlas'la Valimiz Haluk Pepeyi görüp okudular."* Seçimlere katılması konusunda Antalya'nın birçok ilçesinde kendisine ısrar edildiğini söyleyen ve bu sebeple CHP'den aday gösterilmek istediğini belirten Akif Bey,¹⁹² aynı tarihte Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na da bir mektup göndermiş,¹⁹³ bir hafta sonra ise Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye

¹⁸⁸ CDAB CHPK No: 490.01.322.1325.2.6

¹⁸⁹ CDAB CHPK No: 490.01.289.1162.1.3

¹⁹⁰ CDAB CHPK No:490.01.305.1239.2.11

¹⁹¹ CDAB CHPK No:490.01.305.2.20

¹⁹² CDAB CHPK No: 490.01.290.1166.2.208

¹⁹³ CDAB CHPK No: 490.01.290.1166.2.210

bir mektup yazmıştı.¹⁹⁴ Akif Bey 13 Haziran'da Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü Haldun Derin'e de bir mektup göndermişti. Derin, Akif Bey'in mektubuna anılarında yer vermiştir. Sarıoğlu bu mektupta da DP'den ve Milli Kalkınma Partisi'nden teklifler aldığını ancak halkın ısrarları sonucunda CHP'den aday olmak için müracaat ettiğini tekrarlıyordu. Adaylığı için ayrıca İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a, TBMM Başkanı Abdülhalik Renda'ya ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal Gedeleş'e de müracaat ettiğini dile getiriyordu. Haldun Derin'den ricası, bu müracaatlarının olumlu karşılanıp karşılanmadığı konusunda haberdar edilmektir. Derin, Akif Bey hakkında daha sonra şu bilgileri vermiştir: “*Sarıoğlu'na doyurucu bir cevap verebilecek durumda olmadığımı yazdım. Birkaç gün sonra gelen Antalya gazetesini karıştırırken Antalya'da yeni kurulan Demokrat Parti kurucu üyeleri arasında Sarıoğlu'nun da adı gözüme ilişti.*”¹⁹⁵ Akif Bey 1950 seçimlerinde DP Antalya milletvekili olmuş, 1954 yılında ise yine DP'den bu kez Muğla milletvekili seçilmişti.¹⁹⁶ Akif Bey'in müracaat süreci, o dönemde kişilerin siyasi konjontürü değerlendirme biçimlerinin CHP ile sınırlı kalmadığına örnek teşkil edebilir. Sarıoğlu'nun milletvekilliği için CHP ile birlikte DP'yi de değerlendirmeye almasından hareketle, kişilerin kendi siyasi gelecek kaygılarının, parti bağlılıklarından daha baskın olduğu anlaşılabilir.

2.7. Parti Genel Yönetim Kurulu'na Mektuplar

Adayların belirlenmesi işlemi, 1923 yılından beri yapılan bütün seçimlerde Parti Genel Yönetim Kurulu tarafından gerçekleştiriliyordu. Genel Yönetim Kurulu, Parti Genel Başkanı, Parti Genel Başkan Vekili (ki bu kişi de çoğunlukla başbakan oluyordu) ve Parti Genel Sekreteri'nden oluşmaktaydı.¹⁹⁷ Müracaatlar arasında doğrudan Kurul'u oluşturan bu kişilere yazılmış mektupların da bulunması, bu yapıyı, aday olmak isteyenlerin de gayet iyi bildiğini gösteriyor. Kurul'un kendi içinde ise Genel Başkan'ın, adaylar hakkında son sözü söylemede diğer üyelere göre daha fazla yetkisi vardı. Müracaat sahipleri muhtemelen bu yetkinin farkındaydı. Söz konusu kişilere yazılan mektuplar arasında, İsmet İnönü'ye yazılanlar diğerlerine kıyasla çoğunluğu oluşturuyordu. Bu mektupların bazılarında yer vermeden önce bir noktayı daha belirtmenin faydalı olacağını düşünüyorum. İnönü'nün CHP Genel Başkanı

¹⁹⁴ CDAB CHPK No: 490.01.290.1166.2.209

¹⁹⁵ Haldun Derin, *Çankaya Özel Kalemimi Anımsarken (1931-1951)*, Cemil Koçak (haz.), Doğan Kitap, İstanbul, 2017 s.216-217

¹⁹⁶ Bkz. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem (1950-1954)*, VII. Cilt (Özgeçmiş), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 18, Ankara, 1998 s.899-900

¹⁹⁷ Demirel, *Tek Partinin İktidarı...* s.21

olmakla birlikte Cumhurbaşkanı oluşu, mektupların yazarları tarafından daima ön planda tutuluyordu. Aday olmak isteyenlerin, mektuplarında İnönü'ye kendilerini hatırlatabilmek için çeşitli yöntemler denedikleri görülüyor.

Hamit Fevzi Şenol, “İnönü'nün Sayın huzurlarına” hitabıyla başladığı 14 Ağustos 1941'de İstanbul'dan gönderdiği mektubunda, askerliğini 1915 yılında Suriye-Filistin cephesinde onun yüksek komutasında tabur yaveri olarak yaptığını belirtiyordu. Hamit Bey için hayatının en genç çağında İnönü gibi en yüksek ve en mümtaz komutanlardan birinin emri altında vatan ödevini yerine getirmek şerefinden aldığı zevk, hayatında aldığı en büyük mükâfat olmuştu. Şenol, İnönü'nün, daha o zaman cephe hizmetlerindeki başarılarından dolayı özel bir armağan olarak Mondros Ateşkes Antlaşması'na kadar yakın çevresinde bulundurmasıyla, kendisine layık olmadığı iyilik yaptığını söylüyordu. Hamit Bey'in mektubunun ilk paragrafının tamamını böyle anımsatma cümlelerine ayırmasının nedeni takip eden paragrafta anlaşılıyor. Hamit Bey, eski komutanından kendisi için yıllar önce yaptığı bu iyiliğe benzer şekilde, bir iyilik daha rica ediyor ve bu kez Ağrı mebusluğu için öne çıkarılmasını istiyordu.¹⁹⁸ Şenol gibi, İnönü tarafından övüldüğünün hatırlanmasını isteyenlerden biri de Asım Bayramcı'ydı. Bayramcı'nın, 26 Ocak 1943'te Pazarcık'tan yazdığı mektubunda anlattığına göre İsmet İnönü, 1926 yılında Samsun-Sivas demiryolunun inşaat alanına bir teftiş gezisi düzenlemişti. Asım Bey de o sırada inşaatta fen memuru olarak görevli bulunuyordu. Gezi sırasında İnönü, Asım Bey'le görüşmüş ve kazılmasını sağladığı tünelin tarzından dolayı onu tebrik etmişti. Asım Bey, müracaatı kendisine ulaştığı zaman, İnönü'nün bu görüşmeyi hatırlayabileceğini düşünmüş ve Genel Sekreterlik'e müracaat ederek Çorum mebusluğu için gereken belgeleri sunduktan sonra ona bu mektubu yazmıştı. Halen Pazarcık'ta demiryolu fen memuru olarak bulunan Bayramcı, göreve başlayalı tam 18 sene olmasına rağmen “*yurdunu demir ağlarla örmek azminden*” hiçbir şey kaybetmemişti. “*mebusluk istemekteki emeli*” de “*Türk milletinin*

¹⁹⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1156.1.19 – Milliyet gazetesinin 26 Aralık 1978 tarihli sayısının 11. sayfasında Hamit Fevzi Bey'in ölüm ilanı bulunmaktadır. İlanda Şenol'un Bestekâr Hacı Arif Bey'in torunu olduğu belirtilmektedir. Bkz. <http://sabetayciavcisi.blogspot.com/2015/01/ayla-algan-hac-arif-bey-lale-aytaman.html> (Erişim Tarihi: 24.02.2020) Bestekâr Hacı Arif Bey (1831-1885), “Türk musikisinde ‘neoklasik’ ve ‘romantik’ denilen sanat akımının kurucusudur. Kendisinden önce bu tarzda Hamamîzâde İsmail Dede, Şakir Ağa gibi bestekârlar şarkı bestelemişse de Hacı Arif Bey bu alanda çığır açmıştır.” Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/haci-arif-bey> (Erişim Tarihi: 24.02.2020)

*refahını düşünmekten ve vatana etkin bir şekilde hizmet ederek ilerlemesi için uğraşmaktan ibaret”ti.*¹⁹⁹

Benzer bir anekdot örneği, Munib Yılmaztürk’ün 30 Ocak 1943’te İstanbul Beşiktaş’tan gönderdiği ve Kayseri, Zonguldak, veya Tunceli’nin mebusluğunu istediği mektubundadır. Kendi el yazısıyla düzenlediği talepname nüshasından bir Harbiyeli olduğunu öğrendiğimiz²⁰⁰ Yılmaztürk, İsmet İnönü’yü, 1907’de Edirne’de henüz kurmay sınıfı öğrencisi iken görmüştü. Munib Bey talepnamesine İnönü’yü 35 yıl sonra bir kez daha gördüğü anı da yazmıştı. İnönü 1942 yılında Pazarveren Enstitüsü’ne gelmek için yoldayken, Bünyan kasabasıyla Pazarören arasında bulunan Ekrek Köyü ve civar halkı onu selamlamak üzere köye yakın olan köprünün başında toplanmıştı. Yılmaztürk de, kalabalığı kontrol altında tutarak onun için yolu açan küçük çaplı askeri birliğin içinde bulunuyordu.²⁰¹ Yılmaztürk örneğine benzer şekilde, İnönü muhtemelen fark etmemişse de onun kısa süreliğine çok yakınında bulunmuş olan, onu kendisine çok yakın biri olarak gören bir kişi de Abdullah Günay’dı. Kars’ın mebuslarından biri olabilmek için Kağızman ilçesinden yazan Abdullah Bey, 14 Kasım 1940 tarihli mektubunda²⁰² büyük bir sevgi gösterisinde bulunmuştu. Günay’ın mektubunda ifade ettiğine göre, İsmet İnönü’ye karşı duyduğu sevgi, onu tanıdığı andan itibaren giderek kökleşmiş ve onun varlığı, kalbinin en derin köşesinde büyük bir baba makamında yer almıştı. Abdullah Bey, ağır koşullar altında üstlendiği kutsal vazifesinde onun başarılı olması için dua ettiğini yazıyordu. Hükümet başarı kazandıkça göğsü kabaran ve doyulmaz bir neşe duyan Günay’ın, tek bir amacı vardı: İnönü’nün “*Yüksek Varlığı’nı görebilmek*”. Bu amacına 1935 yılının Temmuz ayında ulaşmıştı. İnönü, gelişiyse Kağızman’ı kahramanına kavuşturup şerefliendirdiğinde kendisi de bir partili olduğu için onun mübarek elini sıkmak şerefine nail olmuştu. Süvari liva karargâhındaki yemekten sonra parti binası önünde fotoğraf alınırken koşmuş, kendisinin tam yanı başında ve Rüştü Aras ile yanında ve arkasında durmuştu. Bu saadet hatırasından bir tane de İnönü’ye takdim edebilmek için o gün çekirilen fotoğrafın bir kopyasını da mektubuna iliştiirmişti.²⁰³ Abdullah Bey, mektubun devamında da, İnönü’ye olan sevgisini anlatmayı sürdürüyordu. Onun, Milli Mücadele senelerinden beri gazetelerden eline geçirdiği ve Rize dokuması bir koltukta, kucagında oğlu muhterem Ömer Bey ile otururken

¹⁹⁹ CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.1.30

²⁰⁰ CDAB CHPK No: 490.1.1307.1249.1.47

²⁰¹ CDAB CHPK No: 490.1.1307.1249.1.46

²⁰² CDAB CHPK No: 490.01.303.1241.1.29

²⁰³ CDAB CHPK No: 490.01.306.1241.1.21

çektirdiği fotoğrafını da hâlâ saklıyordu. 1927’de İnönü’nün affına sığınarak doğan oğlunun adını İsmet koymuştu. Ulus gazetesinde onun sağlığıyla ilgili haberleri takip ediyor, sağ salim geçirdiği boğaz ameliyatından sonra doktorların kendisine bir hafta dışarı çıkmadan dinlenme evresi geçirmesi tavsiye ettiklerini öğrendiği bu haberleri okumaya doyamıyordu. İsmet İnönü üç yıl önce Başbakanlık’tan çekildiğinde ise Abdullah Bey için ızdırıp hayatı başlamıştı. Çünkü onun yüksek mevkiini işgal eden kişiyi (Celal Bayar’ı), büyük varlığı mevcut iken o mevkiye bir türlü layık göremiyor; daha doğrusu hiç çekemiyordu.²⁰⁴ Abdullah Bey’in bu uzun mektubunda kullandığı abartılı ifadelerden hareketle, İsmet İnönü’ye duyduğu sevginin hayranlık boyutuna ulaştığı düşünülebilir. Abdurrahman Şefik Aksan da Kastamonu mebusluğu için 10 Mayıs 1939’da yazdığı mektubunda, yüksek karakterini her zaman kendisine örnek aldığı ve on beş sene önce elini öpme şerefine sahip olduğu İsmet İnönü’nün yakınında çalışmak istediğini belirtiyordu.²⁰⁵

Çorum mebusluğu için 1943’te müracaat eden Ali Osman Ülkü ise İnönü’ye duyduğu yakınlığı akrabalık bağı ile ifade etmeye çalışmaktadır. Osman Bey, İnönü’nün teyzesinin çocuğu ile kendisinin halasının çocuğunun evlenmeleri sonucunda oluşan aile bağına vurgu yapıyor, bu sayede İnönü’nün dayısı merhum Hakkı Bey’in kendisinin de dayısı olduğunu söylüyordu. Hakkı Bey, Ali Osman Bey ile bizzat ilgilenmiş ve onun Adliye’de işe başlamasını sağlamıştı. Osman Bey, kuzeni saydığı İnönü ile hem İsmet İnönü’nün öğrenim hayatına devam etmesi hem de kendisinin yirmi yıl boyunca Suriye ve Irak’ta bulunmasından dolayı bir türlü denk düşüp şahsen tanışmamıştı. Bununla birlikte kendisinin ne kadar başarılı bir askerî hayatı olduğunu, ailesinden ve yakınlarından aldığı haberler sayesinde öğrenebiliyor, Ahmet İzzet Paşa ve diğer yüksek rütbeli komutanların İnönü’yü nasıl övdüklerini duydukça ailecek kendilerinin de çok mutlu olduklarını belirtiyordu. Konu mebusluğa geldiğinde ise Osman Bey’in kaleminden şu dizeler dökülmüştü: “*Rabb-ı İzzet Nimeti / Mutlu Türk’ün İsmet’i / İstiyorum Hizmeti / Bekliyorum Himmeti*”²⁰⁶

Görüldüğü gibi mektupların yazarları, üzerinden uzunca bir zaman geçmesine karşın, İsmet İnönü’nün bir vesileyle yakınında buldukları ve hiç unutmadıkları zaman dilimlerine vurgu yaparak, kendilerini İnönü’ye hatırlatmaya çalışıyorlardı. İnönü’nün bir anlığına bile olsa kendilerini hatırlaması, aday gösterilmelerini kolaylaştırabilirdi. İnönü’ye gönderilen

²⁰⁴ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.306.1241.1.25

²⁰⁵ CDAB CHPK No: 490.01.306.1243.1.33

²⁰⁶ CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.1.65,490.01.295.1190.1.64

mektuplar arasında, parti, cumhuriyet ve devlet bağlamında dile getirilen övgülerin ve bağlılık vurgularının, bu defa İnönü özelinde kişiselleştirilerek de yazıldığı örneklere de rastlanmaktadır.

Bu mektuplardan en çarpıcı olanı Emin Sabuncuoğlu'na aitti. Sabuncuoğlu Çorum mebusluğu için 1939 yılında doldurduğu taleplemede İzmir'in İsmetpaşa İlkokulu'nda görev yapan bir öğretmen olduğunu belirtiyordu. Böylelikle on yedi yıldır Cumhuriyetin yegâne hizmetkârlarından biri hâline geldiğini ve en kutsî ödev saydığı CHP'nin fikirlerini Cumhuriyet çocuklarına aşlamak imkânı bulduğunu söylüyordu. Emin Bey'in, bütün meslek hayatında tek düşüncesi büyük milletiydi. Devletine ve partisine, onların varlıklarının devam etmesini sağlayacak nesilleri yetiştirerek yadsınamaz bir katkıda bulunduğunu düşünüyordu. Sabuncuoğlu'na göre, böyle bir katkı, CHP'nin amaçlarına hizmet ettiğinin kanıtıydı.²⁰⁷ Emin Bey, aynı ifadeleri, bir sonraki seçim döneminde tekrarladığı müracaatında da kullanmıştı. 18 Ocak 1943 tarihli mektubunda daha üstün bir vazife olarak algıladığını belirttiği Çorum milletvekilliği için İsmet İnönü'ye şöyle demişti:

*“Belki şu dakikalarınız büyük milletim için en mühim iş gören mesai saatlerinizdir. Bunlardan birkaçını işgal cürretinde bulunduğum için bendenizi affediniz. Cumhuriyetin her ferdine gösterdiğiniz şefkatten istifade edeceğimi umarak sizi rahatsız ediyorum. Size ve temsil ettiğiniz büyük milletime kurban olayım. Ben İzmir'de büyük isminizi taşıyan ilkokulda küçük bir öğretmenim. On yedi yıllık meslek hayatımda tek düşüncem milletim ve milletimin çocukları oldu. Bu gün tam kırk yaşında bulunuyorum. Yüksek Cumhuriyetin emrettiği bütün şartları haizim.”*²⁰⁸

Ankara'nın Çankaya ilçesindeki Demirlibahçe İlkokulu'nda başöğretmenlik yapan Hamdi Ulusan da aynı yıl Bitlis milletvekilliği için İnönü'ye mektup gönderenlerdendi. Hamdi Bey “Sevgili Babamız” diyerek başladığı mektubunda yirmi altı yıldan beri memur olduğunu, çeşitli okullarda çalıştığını, bu süre içerisinde vatan ve millete binlerce öğrenci yetiştirdiğini ifade ediyordu.²⁰⁹ Sabuncuoğlu ve Ulusan kadar yoğun bir adanmışlık duygusunun hâkim olduğu bir diğer örnek de İsmail Hakkı Akyüz'ün müracaatıydı. 15 Şubat 1943 tarihli mektubu ile Tekirdağ mebusluğunu isteyen İsmail Hakkı, özgeçmişini ile devletine, partisine ve İnönü'ye duyduğu sevgiyi, hem bir şiirde olduğu gibi kısa ve öz biçimde ifade etmiş hem de bu ifadelerini bir günlük tutarcasına samimi bir üslupla harmanlayabilmişti. Mektubuna “*Türküm. Mutlu bir insanım.*” diyerek başlamıştı. Hakkı Bey'in, bu söylemiyle, Atatürk'ün 1933 yılının

²⁰⁷ CDAB CHPK No: 490.01.295.1191.2.4

²⁰⁸ CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.1.18, 490.01.295.1190.19

²⁰⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.292.1177.1.12

Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında okuduğu Onuncu Yıl Nutku'nun sonunda söylediği “*Ne mutlu Türk'üm diyene!*” sözüne gönderme yaptığı açıktır. Belki de bu şekilde, ona yıllar sonra bir cevap vermiş gibi görünmek istiyordu. Mektubun devamı, bu girişinin sebeplerini açıklar özelliktedir: “*Çocukluğum, memleket içindeki ve dışındaki tahsilim, on altı yıllık memuriyet ve görev hayatım, çoluk çocuk sahibi oluşum, yani kısaca bütün ömrüm, kelimenin tam anlamıyla ülkü sahibi bir Türk gencine yakışacak şekilde geçmiştir.*” diyordu. İsmail Hakkı Bey CHP’de bir milletvekili olarak çalışmaya hazır olduğunu şu sözlerle ifade etmekteydi: “*Bütün çalışmalar, yetişmeler, olgunlaşmalar... Her topluluktan üstün Türk milletine, her memlekette güzel Türk ülkesine hizmet etmek amacıyla olduğuna göre: Bütün varlığımı bu mukaddes gaye uğrunda halkın, halkın Şefi'nin emrine veriyorum. Onun dileği, kamumuzun dileğidir.*”²¹⁰ 14 Haziran 1946’da yine Tekirdağ’dan aday olmak üzere bu defa parti Genel Sekreteri’ne bir mektup gönderen Akyüz, daha önceki müracaatında sözünü ettiği hizmet için ne kadar uygun olduğunu tekrarlıyordu. İsmail Hakkı Bey bir milletvekilinde aranılması gereken özelliklere sahip olmak için kendini bildiğinden beri çalıştığını, bu sayede amaçsız hırslarını geride bıraktığını söylemekteydi. Milletvekilliğine de yalnızca millet ve memleketine faydalı olmak için, idealist bir vatandaş olarak müracaat ediyordu.²¹¹ Bütün bu övgülerine rağmen, İsmail Hakkı Akyüz 1950’de CHP’den değil, DP’den milletvekili olmuştu.²¹² Akyüz daha sonra, bazı DP milletvekillerinin haklarında çıkan yolsuzluk iddiaları karşısında, milletvekillerine ispat hakkı tanınması gerektiğine dair tartışmalardan sonra DP’den ayrılmış ve 1955 yılının Aralık ayında Hürriyet Partisi’nin kurucuları arasında yer almıştı.²¹³

Sıtkı Gür ise 7 Nisan 1942’de Balıkesir’den gönderdiği mektubunda, İsmet İnönü’den boş milletvekilliklerinden birinin, İstanbul veya Ankara’da uygun bir meclis üyeliğinin ya da başka bir görevin kendisine verilmesini rica ediyordu. İnönü’yü daima sağlık ve esenlikle baştaçı olarak görmenin milli varlığın temelini oluşturduğunu belirten Sıtkı Bey, İnönü’nün hayatını vatan ve milletin mutluluğu, güvenliği için harcaşının, tarihin en şerefli sayfalarını oluşturacağını söylüyordu.²¹⁴ Sıtkı Bey, üç hafta sonra, 28 Nisan’da “kutsal vatanın, soylu

²¹⁰ CDAB CHPK No:490.01.322.1325.1.1

²¹¹ CDAB CHPK No:490.01.322.1325.2.7

²¹² Bkz. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem (1950-1954)*, VII. Cilt (Özgeçmiş), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 16, Ankara, 1043-1044

²¹³ Bkz. Sibel Demirci, *Hürriyet Partisi'nin Türk Siyasal Hayatı'ndaki Yeri*, Doç. Dr. Gökhan Çetinsaya (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilim Dalı, Ankara, 2002 s.20-35

²¹⁴ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.3.3

milletin refah içinde ve mesut bir şekilde yaşamasını sağlayan yegâne kişi” olarak gördüğü İnönü’ye bir mektup daha yazmıştı. Mektupta belirttiğine göre, mebusluk başvurusu için kendisinden bir talepname doldurması istenen Sıtkı Bey’e, bu isteğin adaylığının kesinleştiği anlamına gelmediğinin de belirtilmesi onun ümidini sarsmıştı. Ancak Sıtkı Bey, sarsılan ümidini sağlamlaştırmak üzere CHP Genel Başkanı İnönü’nün hakkında vereceğini umduğu kıymetli işaretlerinden ilham alıyordu. TBMM’ye daha önce 1920’de Malatya milletvekili olarak giren ve 1924’e kadar bu görevde kalan Sıtkı Bey hukukçuydu. Mecliste iken Adalet, Mali Kanunlar, Bütçe ve Anayasa Komisyonları’nda çalışmıştı. Milletvekilliğinin sona ermesinin ardından Aksaray ve Kozan’da ağır ceza hâkimliklerinde bulunan Gür, Haziran 1929’da sağlık sebeplerinden dolayı kendi isteği ile emekliye ayrılmıştı.²¹⁵ 1942’de ise “Büyük Meclis’te ikinci defa mebus olarak” İnönü’nün yakınında bulunmayı onun izniyle çok istediğini söyleyen Sıtkı Bey, CHP adına Türkiye’nin hangi ilinden olursa olsun bir adaylığı memnuniyetle kabul edebilirdi.²¹⁶

İsmet İnönü’ye dair övgülerin bulunduğu müracaat mektuplarında dikkati çeken bir diğer husus, müracaat sahiplerinin, İnönü’nün askerî ve siyasi kariyerindeki faaliyetlerine yaptıkları göndermelerdi. Böyle bir mektup kaleme alanlara Şerif Akalın örnek verilebilir. 19 Mayıs 1939 tarihli mektubunda vefat eden Edirne mebusu Şeref Aykut’un yerine geçmek istediğini belirten Akalın, güzel Edirne ile sevgili İsmet Paşam dediği İnönü’yü aynı anda övüyordu. Şerif Bey, yüz yıla yakın bir süre boyunca Osmanlı Devleti’ne başkentlik yapan Edirne’nin, Balkan Savaşı’nda da kahramanca çarpıştığını söylüyordu. Akalın bu şehrin mebusluğunu yapan İnönü’nün de Türkler’in yedi yüzyıldır kavuşamadığı ilerleme ve gelişmeyi, imzaladığı Lozan Barış Anlaşması ile sağladığını belirtmekteydi.²¹⁷ Bir başka örnek Mehmet Hamdi Ertan’ın 20 Şubat 1943’te yazdığı ve memleketi Giresun’dan seçilebilmek için aday gösterilmek istediği mektubuydu. Hamdi Bey, İsmet İnönü’ye onunla daha önce de iletişime geçtiğini hatırlatarak şöyle diyordu:

“Atamızın ölümünden sonra büyük Türk milletinin Yüce Şefliğine intihap günlerinin arefesinde idi. Ayın batışıyla, ufuklardan yükselen güneşe elinde zafer kılıcıyla, kahramanlık ve tarihi zaferle dolu ordumuzun kuvvetine güvenerek 18 milyon vatandaşı dünyanın cennetinde mesut yaşatarak gözyaşlarımızı dindirdiniz. 4 yıl önce huzurunuz

²¹⁵ Bkz. Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)*, III. Cilt (I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 6, Ankara, s.729-730

²¹⁶ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.3.7, 490.01.291.1171.3.8

²¹⁷ CDAB CHPK No: 490.297.1199.1.35

*sunduğum 9/2/1938 tarihli hürmetnamemle arz ettiğim gibi hakikat ortaya çıktı. Yüksek idare yeteneğiniz, yurt ve barışseverliğinizle ve devletler hukukuna saygı duyarak bütün dünyanın hayranlığını ve sempatisini kazanmakla kalmadınız. Aynı zamanda dünyayı daha kötü akıbetlerden korudunuz.*²¹⁸

Ertan burada muhtemelen İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesinden çok kısa bir süre sonra patlak veren İkinci Dünya Savaşı'na atıf yapmaktaydı. Cumhurbaşkanı İnönü ve dönemin hükümetinin benimsediği politikalar sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti devleti bu savaşa girmemişti. İnönü ve beraberindekiler, ülkenin savaş dışında kalmasını sağlamış, böylelikle dünya tarihinin gördüğü en geniş çaplı savaştan Türkiye'yi yara almadan kurtarmayı başarmıştı.²¹⁹ Hamdi Bey mektubunda ayrıca Milli Mücadele sırasında Batı Cephesi'nde görev alanlardan biri olduğunu belirtiyor ve Şerif Akalın örneğinde görüldüğü gibi onun Lozan Barış Antlaşması'nı imzalayan heyetin başında bulunuşundan övgüyle bahsediyordu. Ertan, "*Lozan zaferinizden sonra evlerimize döndük.*" demektedir. Hamdi Bey'in "*hürmetname*"sinin tarihinin, Atatürk ile İnönü'nün aralarındaki anlaşmazlıktan dolayı İnönü'nün başbakanlık görevinden ayrıldığı bir zamana denk düşmesi de dikkat çekicidir. Bu anlaşmazlığın çeşitli sebepleri vardı. Hatay meselesinin çözümünde İnönü diplomatik, Atatürk'ün ise askeri bir yol izlemek istiyordu. Ekonomi politikalarında İnönü devletçi bir politika sergilerken Atatürk, kısmen liberal metodların da benimsenmesinden yana idi. Başbakan olarak bu konudaki yetki kendisindeyken, bazı bakanlar, İnönü'nün haberi dahi olmadan, Atatürk'ün isteğiyle görevlerinden ayrılıyordu.²²⁰ Dolayısıyla Hamdi Bey kendi mektubuna yaptığı bu göndermeyle, siyaset sahnesinin uzağında kaldığı o günlerde bile İnönü'ye duyduğu bağlılıkta herhangi bir azalma olmadığını işaret ediyor olabilir.

İnönü'yü övenlerden bir başkası da Mehmet Özdemiroğlu'ydu. Mersin'den 14 Ocak 1943'te gönderdiği ve Kayseri milletvekilliklerinden birine aday gösterilmeyi rica ettiği mektubunda Özdemiroğlu, gençlerin önünü açtığı için İnönü'ye teşekkür ediyordu. Yeni seçimde gençliğin ön safta tutulacağını haber almaktaydı. 1913 doğumlu, nispeten genç biri olduğu da hesaba katılırsa bu habere çok sevinmişti. İnönü'ye kutsal bildiği bütün değerler adına yemin ederdi ki; onun yarattığı yeni Türk gençliği milletvekilliği görevini herkesten daha iyi bir şekilde

²¹⁸ CDAB CHPK No: 490.01.301.1216.1.4, 490.01.301.1216.1.5

²¹⁹ Bkz. Selim Deringil, *Denge Oyunu / İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014 s.271

²²⁰ Bkz. Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938 – 1945) / Dönemin İç ve Dış Politikası Üzerine Bir Araştırma – Cilt 1*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s.24 – 76 ve Hilal İşçi Yiğit, *İnönü Döneminde Atatürk İmajı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2015 s.17 – 40

yerine getirecekti. Ona göre memleket ve vatan hakkındaki daha birçok meselenin düzenlenmesi ve yoluna girmesi zorunluydu.²²¹ Mehmet Bey'in de kendisini bu meseleleri çözüme kavuşturabilecek gelecekteki genç milletvekillerinden biri olarak gördüğü düşünülebilir. Milletvekilliğine aday gösterilebilmek için İsmet İnönü ile doğrudan iletişime geçmeyi tercih edenlerden bir diğeri Abdülkadir Kemali Ögütçü idi. Abdülkadir Bey adaylığı konusunda İnönü'ye güvendiği gibi, gelecekteki mebusluğu konusunda İnönü'nün de kendisine güvenmesini istiyordu. 20 Şubat 1940'ta Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gönderdiği telgrafında ona duyduğu saygının candan olduğuna güvenilebileceğinin altını çizmişti.²²² Ögütçü, aynı gün Başbakan Refik Saydam'a da bir telgraf çekmiş ve beraber yürümek arzusunda olduğunu söylemişti.²²³ Abdülkadir Bey, birinci dönem TBMM'de Kastamonu milletvekili olarak bulunmuş, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulduğu günlerde ise, Ahali Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuştu. 30 Ağustos-27 Kasım 1930 tarihleri arasında Adana'da 78, İstanbul'da 14 sayı yayınlanan "Toksöz" isimli bir gazete çıkarmış ve burada muhalif yazılar kaleme almıştı.²²⁴ Ögütçü'nün İnönü ve Saydam'dan bu şekilde mebusluk isteği geçmişteki tutumlarından dolayı af talebi olarak yorumlanabilir. İnönü'den mebusluk isteyenlerden biri de Şevket Dağ idi. Bir ressam olan Şevket Dağ İstanbul Rumelihisarı'ndan 18 Haziran 1940 tarihinde "*Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel ve Değişmez Başkanı Sayın İsmet İnönü*" diye başladığı kısa notta şunları söylemişti: "*Kurtarıcı ve üstün nitelikli idarenizde yasama alanında hizmeti onur addederim. Uygun görüldüğü takdirde Siirt mebusluğuna adaylığıma onay vermenizi en derin saygılarımla dilerim.*"²²⁵ Şevket Bey resim eğitimini Osman Hamdi Bey'in kurucusu olduğu Sanayi-i Nefise Mektebi'nde almış, bu okuldan 1897 yılında birincilikle mezun olmuştu. İlk eserlerini 1901-1903 yılları arasında "İstanbul Salonu" sergilerinde sanatseverlerin karşısına çıkararak Şevket Bey, 1909 yılında, bir vapur yolculuğu sırasında karşılaştığı Galatasaray Lisesi müdürü Tevfik Fikret'in teklifini kabul etmiş ve burada resim öğretmenliği yapmaya başlamıştı. 1916 yılına kadar çalıştığı bu okulda düzenlemesine öncülük ettiği Galatasaray Sergisi, sonraki yirmi sekiz yıl boyunca da gerçekleştirilerek adeta geleneksel bir sanat etkinliğine dönüşmüştü. Şevket Bey, Galatasaray Lisesi'ndeki öğretmenliği süresince benimsediği ve öğrencilerine de aşılamaya çalıştığı yenilikçi teknikleriyle bilinirdi.

²²¹ CDAB CHPK No: 490.01.307.1249.1.33

²²² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1168.2.2

²²³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1168.2.1

²²⁴Bkz. Meral Demirel, *Tam Bir Muhalif Abdülkadir Kemali Bey*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006 s. 46-140, 265-299, 161-166

²²⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.319.1310.1.13

Basma resimlerden kopya ederek değil, doğada ve açık alanlarda gözlem yaparak çalışmayı tercih ederdi. Bu tercihinin Galatasaray'dan sonra çalıştığı İstanbul Erkek Lisesi'nde de devam etmişti. 1917'de dönemin Harbiye Nazırı Enver Paşa, Viyana ve Berlin'de sergilenmek üzere kendisine savaş ve kahramanlık konulu resimler sipariş etmiş, Şevket Bey de Şişli'de açtığı atölyede bunları hazırlamıştı. Dağ ayrıca, 1908'de Osmanlı Ressamlar Cemiyeti adıyla faaliyetlerine başlayan, 1921'de Türk Ressamlar Derneği, 1926'da Sanayi-i Nefise Birliği, 1929'da da Güzel Sanatlar Birliği adını alan kurumda uzun yıllar yönetim kurulu üyeliğinde bulunmuş, 1934 yılından itibaren birliğin resim şubesinin başkanlığını üstlenmişti.²²⁶ 1935 yılında Konya'dan milletvekili seçilen Şevket Dağ, 1939-1943 döneminde Siirt milletvekili seçilmiş, 1943-1946 döneminde de aynı ilin milletvekilliğine devam ederken, geçirdiği bir kalp krizi sonucu 1944 yılında vefat etmişti.²²⁷

İnönü'den milletvekilliği isteyen bir başka müracaat sahibi, Halil Fahri Gürmen'di. Urfa mebusluğunu 1923-1927 yılları arasında yapmış olan Gürmen²²⁸, 10 Ekim 1939'da İnönü'ye yazdığı mektubuyla şehrin boşalan milletvekilliği için aday gösterilmek istiyordu. Milletvekili olarak yurduna hizmet etmek fırsatının, zevkinin ve şerefının kendisine İnönü tarafından başışlanması, Halit Fahri Bey'i çok mutlu ederdi. Böylelikle Gürmen'in kalabalık ailesinin on yıldır gittikçe çoğalan acılarını dindirmiş olacaktı. Kendisinin ve ailesinin geleceği konusunda Halit Bey önce Allah'a sonra İnönü'ye güvenmekteydi.²²⁹ 1939'da, Trabzon milletvekillerinden Süleyman Sırrı Gedik'in vefatı üzerine gerçekleştirilecek ara seçim için başvuruda bulunan Muzaffer Özdemiroğlu da 22 Mayıs'ta "*Yüksek Huzura, Sonsuz Sevgi ve Saygılarımla*" diye başladığı mektubunda şu cümlelere yer veriyordu: "*Geçen seçim döneminde de Trabzon mebusluğuna talip olmuştum. Nedeni hizmet arzusu ve geçinme darlığıdır. Bu defa boşalan Trabzon mebusluğuna Efendimizce de layık görüldüğüm halde tayinimi emir, lütuf ve kerem buyurmanızı rica eder ailece sağlık ve afiyetinizi dilerim.*"²³⁰ Halil Fahri Gürman ve Muzaffer Özdemiroğlu'nun müracaatları, milletvekilliğinin ekonomik

²²⁶ Bkz. Hatice Şimşek, *Şevket Dağ (Hayatı, Eserleri, Sanat Anlayışı)*, Prof Dr. Ayla Ersoy (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2007, s.25-43

²²⁷ Bkz. İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem (1935 – 1939)*, II. Cilt (Özgeçmişler), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 26, Ankara, s.494-495

²²⁸ Bkz. Kazım Öztürk *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem (1923-1927)*, III. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 6, Ankara, s.720-721

²²⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.324.1337.1.6

²³⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.323.330.1.31

boyutuna işaret etmeleri bakımından önemlidir. Bu kişilerin müracaatlarında maddi kaygılarından bahsetmelerinden, milletvekilliğini bu kaygıyı gidermelerini sağlayacak bir imkan olarak gördükleri anlaşılabilir.

1947’de yılında gerçekleştirilen parti kurultayı, milletvekili adaylarının belirlenme sürecini değiştirmişti. Kurultayda alınan kararlar artık, adayların tamamı değil yüzde otuz Parti Genel Yönetim Kurulu tarafından belirleniyordu. Kalan yüzde yetmişlik kısım ise yerelde yapılan ön seçimlerle belirleniyordu. Böyle bir uygulamaya gidilmesinde, o dönemde CHP Genel Sekreter’i olan Hilmi Uran’ın, 20 Kasım 1946’da kurultayın toplanmasından yaklaşık bir yıl önce CHP İl İdare Kurulu Başkanlıklarına gönderdiği bir yazıyla, partinin nizamnamesinde günün değişen koşullarına uygun olarak değişiklikler yapılabilmesi için önerilerde bulunulmasını istemesinin muhtemelen bir etkisi vardı.²³¹ Bu durumu daha net açıklayabilecek olması bakımından, 19 Ağustos 1948 tarihli, İbrahim Ethem Tahtoğlu’nun boşalan Erzincan mebusluğu için Genel Sekreterliğe müracaatından sonra, Genel Sekreter Tevfik Sılay tarafından kendisine gönderilen cevap yazısının ilgili kısmına burada yer vermeyi uygun buluyorum:

“7. Kurultayca kabul edilen tüzük tadilatına göre Milletvekillerinin yüzde yetmişinin tesbiti mahalline ait bulunmaktadır. Bu husustaki yönetmelik hükümlerine göre Mahalli Parti İdare Heyetleri, Genel Meclis Üyeleri, Belediye Daimi Encümen Üyeleri, Parti Başkanları ve Ticaret ve Sanayi Odaları Başkanlarından müteşekkil bir kurul tarafından bu % 70 nisbeti gizli oyla ve salt çoğunlukla seçileceğinden müracaatınız Kurulca yoklamaya konulmak üzere İl İdare Kurulu Başkanlığına sevk edilmiştir. Yoklamada kazandığınız takdirde Partimiz milletvekili adayı olarak ilan edileceğinizi saygılarımla bildiririm.”²³²

Bu değişiklik, müracaatların içeriğine de yansımıştı. Adayların yüzde yetmişinin belirlendiği bu yoklamayı kazanamayanlar, merkeze, yani İnönü’ye Başbakan’a veya Genel Sekreter’e yazdıkları mektuplarda kalan yüzde otuz girebilme isteklerini dile getiriyorlardı. Özellikle 1950 seçimlerinden önce yazılan mektuplarda bu vurguya sıkça rastlamak mümkündür.

Örneğin eski Balıkesir milletvekili Yahya Sezai Uzay, 13 Nisan 1950’de “Sayın İsmet İnönü” diye başladığı mektubunu bu amaçla yazmıştı. Yahya Bey, İnönü’den Balıkesir, Trabzon, Gümüşhane’den veya uygun görülecek bir yerden % 30’lar arasında milletvekilliğine aday göstermesini ellerinden öperek rica ediyordu.²³³ 1939’dan 1946’ya kadar Balıkesir’den

²³¹ Hakan Uzun, “İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1947 Olağan Kurultayı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (Journal of Modern Turkish History Studies)*, XII/25 (2012-Güz / Autumn) , s.101-139 içinde, s.107

²³² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.1205.1.1

²³³ CDAB CHPK No: 490.01.301.1217.3.49 –Bkz.

milletvekili olan Sezai Bey'in anıları “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sancılı Yıllar” isimli bir kitapta derlenmiştir.²³⁴ Sezai Bey anılarında valilik, mutasarrıflık ve kaymakamlıkla geçen memuriyet yaşamının yanı sıra Bandırma'da tecrübe ettiği Milli Mücadele günlerini de anlatır.²³⁵ 13 Nisan 1950 tarihli bir diğer mektubun sahibi ise Çankırı'dan başvuran Akif Arıkan'dı. Genel Başkan Vekili'ne gönderdiği mektubunda Akif Bey, mahallinde senelerdir var olduğunu düşündüğü birtakım gruplaşmaların 9 Nisan 1950 günü ortaya çıktığını gördüğünü ve bu sebeple yoklamada kazanamadığını söylüyordu. Akif Bey'in kazanamadığından dolayı partisine olan bağlılığı sarsılmış değildi. Bu bağlılığına dayanarak da Yüce Divan'ın seçeceği yüzde otuz adaylar arasına alınmayı arz ediyordu.²³⁶ Akif Bey'in yazdığına benzer bir başka mektubu da 10 Nisan 1950'de Tokat adaylığını isteyen İzzettin Çağpar yazmıştı. İzzettin Bey, kendilerinden olmayanların seçilmemesi hususunda büyük bir dayanışma gösteren yoklamada, alınması gereken oyu alamadıysa da Demokrat Parti'ye karşı listede bulunmasının herhalde faydalı olacağını düşünmekteydi. Çağpar kendisi için hayati olan bu ricasının kabul edilmesi konusunda Genel Sekreter'in aracı olmasını istiyordu.²³⁷ Şadi Artun ise Edirne'den 9 Nisan 1950'de çektiği telgrafında şehrin mebus adaylığı için yüzde otuzlar arasına alınmayı saygıyla rica ediyordu.²³⁸ Adaylık amacına ancak yüzde otuzluk merkez kontenjanı ile ulaşabileceğini düşünenlerden biri de Osman Nuri Tekeli'ydi. Isparta'dan adaylığının konulmasını isteyen Osman Nuri Bey o güne kadar parti hizmetlerinde çalışmadığı için %70'ler arasında yer alamayacağını söylüyordu.²³⁹ Müracaatı merkez adayları arasında değerlendirilemeyeceğini öğrendiğimiz kişilerden biri ise İlhan Engin'di. İlhan Bey “Aziz Büyüğüm” dediği Genel Sekreter Hilmi Uran'a 10 Nisan 1950'de yazdığı mektubuna Giresun veya uygun görülecek bir il milletvekilliğine CHP Divanınca aday gösterilmesi amacıyla yazdığı bir dilekçe eklediğini söylüyordu. Hilmi Bey tarafından da bu girişiminin onaylanmasını ve ilgili yerlere gönderilmesini istiyordu.²⁴⁰ Hilmi Uran ise İlhan Bey'e dört gün sonra gönderdiği cevap yazısında, mektubunu çok geç yolladığı için işleme koyma imkânı bulamadığını, çünkü merkez adaylarının da dünden itibaren belirlendiğini²⁴¹ söylüyordu. Yazışmalardan İlhan Bey'in

²³⁴ *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sancılı Yıllar / Yahya Sezai Uzay'ın Anıları (1879-1970)*, Lale Uzay Akalın (der.), Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2012

²³⁵ Bkz. Uzay, a.ge., s.177 – 209

²³⁶ CDAB CHPK No: 490.01.295.1188.2.19

²³⁷ CDAB CHPK No: 490.01.322.1329.1.15

²³⁸ CDAB CHPK No: 490.01.297.1200.2.37

²³⁹ CDAB CHPK No: 490.01.303.1230.1.80

²⁴⁰ CDAB CHPK No: 490.01.301.1217.3.23

²⁴¹ CDAB CHPK No: 490.01.301.1217.2.24

merkez adaylığına müracaat etmek için geç kaldığı anlaşılıyor. Merkezden aday gösterilmek isteyen bir diğer kişi Dursun Atatuñ da 9 Nisan 1950’de Genel Sekreterliğe gönderdiği mektubunda İstanbul’un il yoklama kurulunca gizli oyla gerçekleştirilecek yüzde yetmişlik aday seçimi tamamlanmış ise, müracaatının yüksek parti divanının gizli oyla seçeceği yüzde otuzluk adaylar arasına dahil edilmesini istiyordu.²⁴² Bu örneklerden hareketle milletvekilliği adaylığı, aday olmak isteyenler için eskisinden daha farklı bir süreç haline gelmişti. Özellikle İzzettin ve Akif Bey’lerin müracaatları bize, 1947’deki kurultay kararının, Demokrat Parti’nin 1946 yılından beri siyaset sahnesinde oluşuyla birlikte değerlendirildiğinde, şehirlerdeki siyasi dengeleri önemli ölçüde değiştirdiğini göstermektedir.

Öte yandan adaylık isteklerinin Parti Genel Yönetim Kurulu’nun üyelerine hitaben dile getirilmesi, kısmen, Robert Michels’in 1911’de yazdığı “Siyasi Partiler” isimli eserinde yer verdiği “Oligarşinin Tunç Kanunu” kuramıyla açıklanabilir. Michels, belli bir büyüklüğü aşan karmaşık yapıları bütün örgütlerde meydana gelen bürokratikleşmenin, aynı zamanda merkezileşmeye de yol açtığını belirtir. Dolayısıyla, karar alma ve politika belirleme süreçlerinin, esasen liderin ve onun çevresindeki yönetici azınlığın güdümünde olduğunu ileri sürer. Bu durum, Michels’e göre, siyasi partilerin parti içi demokrasilerinin zayıflığına ve bir tür oligarşiye işaret eder.²⁴³ Kimlerin aday olacağı hakkında son sözün üç kişilik kurula ait olması CHP’de de benzer bir yapının var olduğunu izlenimini vermektedir. Partinin aday belirleme konusunda 1947 Kurultayı’nda aldığı “%70 yerel - %30 merkez” kararını da bu kuram üzerinden değerlendirecek olursak, bunun, parti içi demokrasiyi kuvvetlendirerek merkezileşmenin önüne geçmeye yönelik bir adım olduğu söylenebilir.

Müracaat edenler arasında, parti ile organik bir bağı olmayan, yani parti teşkilatlarında görev almamış veya aldıysa bile bundan pek bahsetmeyen insanlar da vardı. Bu kişilerin, müracaatlarında daha çok kamu yararına kurulan derneklerde ve sivil toplum kuruluşlarında yaptıkları çalışmalara yer verdiklerini söylemek mümkündür. Bu dernek ve kuruluşların amacı genç Cumhuriyet’in sosyo-kültürel ve ekonomik gelişimine katkı sağlamaktır. Buralarda çalışmış insanlar da, yaptıkları bu tür katkıların, mebus aday olmaları için kendilerine daha fazla yarar sağlayacağını düşünmüş olabilirler. Aşağıda, çeşitli dernek ve kuruluşlarda çalıştığını söyleyen kişilerden bazılarının müracaatlarına yer vereceğim.

²⁴² CDAB CHPK No: 490.01.305.1236.1.42

²⁴³ Bkz. Erdoğan, a.g.e., s.172-194

2.8. Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay

Müracaatlarda sıklıkla karşılan üç kurum vardı. Bunlar, Türk Hava Kurumu, Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ydu. Bir kişi bu kurumların birinde olduğu gibi ikisinde veya üçünde birden de çalışmış olabiliyor; bir kurumdan diğerine geçiş yapabiliyordu. Ayrıca bazı müracaat sahipleri, bunları, Tayyare Cemiyeti, Himaye-i Etfal ve Hilal-i Ahmer gibi diğer isimleri ile dile getirebiliyordu.

Bunlardan Türk Hava Kurumu, 16 Şubat 1926 tarihinde Atatürk tarafından Tayyare Cemiyeti olarak kurulmuş; adını 24 Mayıs 1935'teki 6. Büyük Kongre'sinde değiştirmişti. 1929 yılında Uluslararası Havacılık Federasyonu'na da üye olan kurumun amacı hava savunmasına ve Türk Havacılığına gerekli olan nitelikli personel ve malzemeyi çoğaltarak, ülkede ulusal bir havacılığın doğması ve Türk Havacılığı'nın dünya havacılığı içindeki yerini alması konusunda önemli faaliyetlerde bulunmasıydı. THK, gerektiğinde Savunma Bakanlığı ile de işbirliği yapmıştı. Kuruluşundan itibaren 15 yıl içinde halktan topladığı 70 milyon lira bağışın 53 milyonunu bakanlığın hava şubesine vermiş, 331 uçak satın alarak orduya hediye etmişti. Kurum, İkinci Dünya Savaşı yıllarında ihtiyaç duyulan astsubayları yetiştirmişti. Ayrıca, ülkede uçak sanayisinin gelişmesinde de payı vardı. 1928 yılında Kayseri Uçak Fabrikası'nın, 1939 yılında ise Ankara'daki Etimesgut Uçak Fabrikası'nın kurulmasına ön ayak olmuştu.²⁴⁴

Bir diğer kurum olan Kızılay'ın (Hilâl-i Ahmer'in) resmen kuruluşu 1877 yılında gerçekleşmişse de, esaslı bir teşkilatın ortaya çıkması 1911 yılını bulmuştu. Özellikle 1877-78 Osmanlı - Rus savaşından sonra ihtiyaç hissedilen ve Kızılhaç'a benzer bir şekilde, temel amacı ordunun sağlık ihtiyaçlarının karşılanması olan cemiyete kurulmasından kısa bir süre sonra her taraftan, özellikler İslam ülkeleri ve Hindistan'dan yardım gelmeye başlamıştı. Miktarı 72.583 Osmanlı lirasına ulaşan bu yardımın 61.000 lirası yaralı askerler ile göçmenler için harlandıktan sonra kalanın Osmanlı Bankasına yatırılması uygun görülmüştü. Kızılayın II. Meşrutiyet dönemine kadar pek aktif olmadığı söylenebilir. Bu döneme kadar üye tayinleri sürekli ertelenen kurumun gösterdiği faaliyet, 1907'de Londra'da toplanan Kızılhaçlar konferansına Dr. Besim Ömer'in delege olarak gönderilmesinden ibaret kalmıştı. Meşrutiyet'in ilanından sonra, 1911'de yeniden yapılandırılan Kızılay, savaşlarda zarar gören insanlara

²⁴⁴ Oktay Zaif, *Atatürk'ün Kurduğu Bir Müessese Olarak Türk Hava Kurumu / Dünü Bugünü, Yarını*, Prof. Dr. Erol Cihan (dan.), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, s.41-49

yardım etme görevini sürdürmüştü. Kurum tarafından Trablusgarp'a gönderilen üç ayrı sağlık heyeti buradaki hasta ve yaralılarla ilgilenmiş; Balkan Savaşları sırasında da göçmenlerin gereksinimlerinin karşılanmasına çalışılmıştı.²⁴⁵ Kızılay-Ordu münasebeti²⁴⁶ Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele esnasında da devam etmişti. Kurumda çalışanlar cephe gerisindeki yaralı hastanelerinde görev almıştı.²⁴⁷ Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise Lozan Barış Anlaşması'nın imzalanmasından sonra Türkiye'ye gönderilen mübadillerin iskânı da yine Kızılay'ın sorumluluğunda olmuştu.²⁴⁸

Himaye-i Etfal Cemiyeti, I. Dünya Savaşı yıllarında şehit ve kimsesiz çocukların korunmasını amacıyla kurulmuştu.²⁴⁹ 1917'de İstanbul'da açılmış, 4 yıl sonra Ankara'da aynı isimle bir Cemiyet daha kurulmuştu.²⁵⁰ 1924 yılında ise bu ikisi birleşti.²⁵¹ Çalışmaları için Avrupa ve Amerika'daki çocuk himaye müesseselerinin faaliyetlerini inceleyen Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti de Kızılay gibi Milli Mücadele'de önemli bir rol oynadı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Cemiyet'in faaliyetlerin destek veriyor, Ankara'nın çeşitli semtlerinde köylerden getirilen bin beş yüz kimsesiz çocuk için barınma evleri, süt çocuklarının hayatta kalabilmesi için ise bakım evleri tahsis ediliyordu.²⁵² Bu tür yardımlar Cumhuriyet'in ilanından sonra da sürmüş, ek olarak 1925 yılından başlayarak çocukların yatılı veya mesleki eğitim alabilecekleri okullara gitmeleri de sağlanmıştı. Kurumu bağışlarıyla destekleyenler arasında Atatürk de vardı. İsminin değiştirilip Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu yapılması ise 1935 yılında gerçekleşti.²⁵³

Bu kurumların ülkenin pek çok şehrinde şubelerinin bulunması,²⁵⁴ buralarda görev almanın yaygın bir durum olmasını mümkün kıldı. Bu kurumlarda çalışmanın da, kişinin kendisine bir tür sosyal kariyer inşa etmesine yardımcı olduğu düşünülebilir. Böyle bir kariyere sahip

²⁴⁵ Mesut Çapa, *Kızılay (Hilâl – i Ahmer) Cemiyeti (1914 – 1925)*, Prof.Dr. Yavuz Ercan (dan.), Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1989 s.4-10

²⁴⁶ Çapa, a.g.t., s.119

²⁴⁷ Çapa, a.g.t., s.135-137, 157-158

²⁴⁸ Çapa, a.g.t., s.264-296

²⁴⁹ Kevser Şeker, *Osmanlı'dan Cumhuriyete Çocukların Korunması ve Çocuk Esirgeme Kurumu (1917-1981)*, Doç. Dr Aynur Soydan Erdemir (dan.), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2015, s.101

²⁵⁰ Şeker, a.g.t., s.186-187

²⁵¹ Şeker, a.g.t., s.208-217

²⁵² Şeker, a.g.t., s.217-220

²⁵³ Şeker, a.g.t., s.234-235

²⁵⁴ Bkz. Zaif, a.g.e. s.99 Çapa, s.38 Şeker, a.g.e., 203

olduğunu düşünen kişiler, ister yeni ister eski isimleriyle olsun bu kurumlarda bir şekilde bulduklarını müracaatlarında belirtiyorlardı.

Zekeriya Suyabatmaz, İstanbul'dan gönderdiği 10 Haziran 1946 tarihli mektubuyla milletvekilliği seçiminde partisi adına Rize ilinden adaylığının konulmasını isterken büyük Türk inkılâbının yaratıcı ve dinamik hamleleri sırasında üzerine düşen ödevleri yaptığını söylemekteydi. Zekeriya Bey, on dört sene boyunca Tayyare Cemiyeti'nin ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun idare heyetlerinde bulunmuştu. Bunlardan Tayyare Cemiyeti'nin 1935'te merkezde toplanan kongresine il delegesi olarak katılmıştı.²⁵⁵ Zekeriya Bey gibi iki kurumda görev yapanlardan bir diğeri de Ahmet Tevfik Tarım'dı. Ahmet Tevfik Bey, Ankara ara seçimleri için, 17 Haziran 1940'ta İstanbul Kadıköy'den gönderdiği talepnamesinde, Ankara'da ilk kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nde çalıştığını dile getiriyor; Cemiyet'in taşra teşkilatında üyelik, başkanlık ve kongre başkanlığı yaptığını söylüyordu. Ahmet Bey'in üyesi ve başkanı olduğu cemiyetlerden bir diğeri ise Türk Hava Kurumu'ydu.²⁵⁶ Aynı ara seçim için müracaatta bulunanlardan bir başkası Bedî Güven'di. 17 Haziran 1940'ta Ankara'nın Beypazarı ilçesinden bir talepname gönderen Bedî Bey'in "gönüllü olarak ve faal bir şekilde çalıştım" dediği kurumlar arasında, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Türk Hava Kurumu'na ek olarak Kızılay da vardı.²⁵⁷ 1940 yılında başkentin tek kişilik mebus kontenjanını isteyenlerden bir diğeri ise yirmi yıldır Ankara'da avukatlık yapan Ekrem Ergun'du. 20 Mayıs 1940 tarihli mektubunda, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun genel merkezinde üye olduğunu yazan²⁵⁸ Ekrem Bey, milletvekili seçilmiş ve 24 Temmuz'da görevine başlamıştı. Milletvekili iken meclisin ikinci, üçüncü ve dördüncü toplanma yıllarında İçişleri Komisyonu'nda üye olarak görev yapmıştı. Bu görevdeyken asker ailelerine yapılacak yardım hakkındaki kanunun hazırlanmasına katkıda bulunmuştu. Ayrıca köy okullarının ve enstitülerinin teşkilatlandırılmasına dair kanun tasarılarını görüşmek üzere kurulan geçici komisyonda da yer almıştı. Ergun, 18 Aralık 1942 tarihinde vefat edinceye kadar milletvekilliğine devam etmişti.²⁵⁹

İbrahim Oğuz da söz konusu kurumların uzun vadeli çalışanlarındandı. Mardin veya başka bir ilden aday gösterilmek için doldurduğu 10 Şubat 1943 tarihli talepnamesinde belirttiğine göre

²⁵⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.34

²⁵⁶ CDAB CHPK No: 490.01.289.1160.1.1

²⁵⁷ CDAB CHPK No: 490.01.289.1160.1.2

²⁵⁸ CDAB CHPK No: 490.01.289.1160.1.17

²⁵⁹ Ş. Şenal Güray, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (1939-1943), V. Cilt*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 39, Ankara, 1999, s.35

Oğuz da dört yıl boyunca Mardin’de Türk Hava Kurumu’nun başkanlığını yapmıştı. İbrahim Bey’in Kızılay’daki çalışmaları üç sene Çocuk Esirgeme Kurumu’daki çalışmaları da sekiz sene devam etmişti.²⁶⁰ 27 Mart 1950’de İstanbul milletvekilliği için müracaat eden Nakiye Elgün ise, taleplerinde İstanbul ve Ankara’da aralıksız yirmi sene Türk Hava Kurumu’nun başkanlığını yaptığını söylüyor, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay’ın da yönetim kurulu üyeliklerinde bulunduğunu ifade ediyordu.²⁶¹ 1935’ten başlayarak üç dönem boyunca Erzurum milletvekilliği yapan Nakiye Hanım, 13 Ocak 1920’de İzmir’in işgalini protesto etmek amacıyla düzenlenen Sultanahmet Mitingi’nde söz alanlardan birisiydi. Nakiye Hanım konuşmasında, bu işgalle Avrupa devletlerinin Türkler’in sabrını sınıdığını, fakat Türkler’in artık sabrının tükendiğini ve verecek bir karış bile topraklarının olmadığını söylemişti. Mecliste bulunduğu süre boyunca Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin şartları, Hatay’ın anavatana katılması, Atatürk’ün kullanım hakkına sahip olduğu çiftliklerinin tamamını hazineye bağışlaması gibi konularda görüş bildiren Nakiye Hanım, orman kanununun yeniden ele alınmasında ve spor teşkilatının düzenlenmesine dair kanun tasarısının hazırlanmasında da çalışmıştı. Feyziye Lisesi’nin yanı sıra 1929 yılında İstanbul Kız Lisesi’nin de müdürlüğünü yapmış ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın 1938 yılı bütçesinin hazırlanışı sırasında fikirlerine başvurulmuştu.²⁶² 1950 seçimlerinde Çankırı’dan aday gösterilmek isteyen Rifat Dolunay da taleplerinde Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Türk Hava Kurumu’nun üyelerinden olduğunu, Kızılay’ın ve Türk Hava Kurumu’nun genel kurultaylarına da katıldığını belirtmekteydi.²⁶³ Tüccar olan ve bir süre Çankırı’daki Ziraat Odası ile Ticaret Odası’nın başkanlıklarını da yürüten Dolunay, 1943 seçimlerinde Niğde’den, 1946’da da Çankırı’dan milletvekili seçilmiş, seçildikten sonra dâhil olduğu Maliye Komiyonu üyeliğini 1949 yılına kadar sürdürmüştü.²⁶⁴ Denizli’den aday olmak isteyen Osman Çorbacıgil ise 11 Haziran 1946’da yazdığı mektubunda, şehrin Çivril ilçesinde Hilal-i Ahmer, Himaye-i Etfal ve Tayyare Cemiyet’lerinin kurulmasını sağladığı gibi başkanlıklarını da yaptığını söylemekteydi.²⁶⁵ Osman Bey, Denizli milletvekilliği için 8 Nisan 1950’de tekrar müracaat etmiş, bu

²⁶⁰ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.2.47

²⁶¹ CDAB CHPK No: 490.01.305.1236.1.4

²⁶² Bkz. İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi V. Dönem (1935-1939)*, II. Cilt (Özgeçmişler), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 26, Ankara, 2000 s.327

²⁶³ CDAB CHPK No: 490.01.295.1188.2.4

²⁶⁴ Bkz. Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, III. Cilt (Milletvekili Özgeçmişleri), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 146, Ankara, s.293-294

²⁶⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.296.1194.2.5

müracaatında daha genel bir ifade kullanmış ve talepnameinde hayır cemiyetlerinin başkanlıklarında bulunduğunu belirtmişti.²⁶⁶ Diğer bir örnek 1940 yılında Siirt mebusluğuna aday olmak isteyen Muhittin Çağın'dı. Muhittin Bey, 1931-1933 yılları arasında iki sene Halkevi sosyal yardım komitesinin başkanlığında çalıştıktan sonra Çocuk Esirgeme Kurumu'na geçmiş ve bu kurumun da sosyal yardım komitesinin başkanlığını yapmıştı.²⁶⁷ 20 Nisan 1950'de doldurduğu talepnameyle Manisa milletvekilliği için aday olmak isteyen Doktor Necdet Otaman Giresun Memleket Hastanesi'de, Sivas Numune Hastanesi'nde ve Bandırma Belediye Hastanesi'de başhekimlik yapmıştı. Manisa'daki Beynelmilel (Uluslararası) Moris Şinasi Hastanesi'nde de on üç yıl çalışan Otaman, Giresun'da iken Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ve Kızılay'ın idare kurullarında görev aldığını söylüyordu.²⁶⁸ 1946 yılında Manisa milletvekili olan Necdet Bey, 1949 yılına kadar meclisteki Çalışma Komisyonu'nun üyeliğini yapmış, bu tarihten itibaren Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu'nda da görev almıştı.²⁶⁹ Zekeriya Günem, Cenevre Üniversitesi'nde pedagoji ve psikoloji öğrenimi gördükten sonra Ankara, Kütahya ve İstanbul'daki liselerde felsefe öğretmenliği yapmıştı. Günem, 3 Nisan 1950'deki müracaatında görev yeri olan Erzincan'dan aday gösterilmek istediğini bildiriyordu. Zekeriya Bey aynı zamanda, şehirdeki Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ikinci başkanlığını yürütmekteydi.²⁷⁰ Zekeriya Bey gibi, yirmi altı yıllık devlet memurluğu süresince, Tarım Bakanlığı'ndaki uzmanlığının yanı sıra Kars, Samsun, Trabzon, Ankara, İstanbul ve Erzurum ile birlikte Erzincan'da da öğretmenlik yapmış olan Rauf Bayındır, 24 Mart 1950'de gönderdiği talepname ile Erzincan'dan aday olmak isteyenlerden bir diğerydi. Rauf Bey Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ve Kızılay'ın Erzincan'daki şubelerinde çalıştığını belirtiyordu.²⁷¹ 1948'de yapılan ara seçimde şehrin milletvekili olan Rauf Bey, mecliste Milli Eğitim Komisyonu üyeliğini yapmıştı. 1957'de de Erzincan'dan milletvekili seçilen Bayındır, 1961'de toplanan Temsilciler Meclisi'de de yer almıştı.²⁷²

²⁶⁶ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.296.1195.1.29

²⁶⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.319.1310.1.9

²⁶⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.312.1278.2.12

²⁶⁹ Bkz. Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, III. Cilt (Milletvekili Özgeçmişleri), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 146, Ankara, s.808-809

²⁷⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.298.1205.3.39

²⁷¹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.298.1205.3.13

²⁷² Bkz. Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, III. Cilt (Milletvekili Özgeçmişleri), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 146, Ankara, s.387-388

2.9. Diğer Cemiyetler ve Hayır Kurumları

Müracaatlar arasında yukarıda bahsettiğimiz üç kurum dışında başka kurumlarda, kuruluşlarda ya da derneklerde çalıştığını söyleyenler de vardı. Bu kurumlarda yaptıkları iyi işlere dikkat çekmenin mebus olmalarına yardımcı olabileceğini düşünmüş olabilirler.

Bu kurumların bazılarını görebileceğimiz örneklerden biri, Muhlis Arıkan'dı. 1946 yılında yapılacak seçimlerde Hakkâri'den aday olmak isteyen Muhlis Arıkan'ın son derece faal bir dernek geçmişi vardı. Arıkan söz konusu geçmişi mektubunda şu şekilde anlatıyordu:

“Lise 2’den sonra eski yıllardaki mali durumumun elvermemesi dolayısıyla serbest mesleğe atıldım. Ankara tacir ve fabrikatörlerinden merhum Mehmet Keçeci’nin noterden onaylı vekilliğini ciddiyet ve emniyetle başardıktan sonra, Türkiye Tiftik Derneği muhasebeciliğine geçtim. Sözü edilen dernekte on bir senedir görevimi takdirlerle ihtisasım dahilinde başarmaktayım. Ve yine ayrıca cemiyet hayatı olarak Yozgat Yüksek Tahsil Öğrenciler Derneği ile Devrim İlkokulu Yoksul ve Kimsesiz Öğrencilere Yardım Derneği’nde de idare heyeti kurulları üyeliklerinde faal olarak çalışmaktayım.”²⁷³

Öğrenci dernekleri söz konusu olduğunda karşımıza çıkan bir diğer kişi ise Esat Adil Müstecaplıoğlu idi. 1 Şubat 1943’te gönderdiği talepnameyle Balıkesir mebusu olmayı isteyen Müstecaplıoğlu’nun, çeşitli kurum ve kuruluşlara üye olup yönetme tecrübesi kazanmaya üniversite öğrencisi olduğu zamanlarda başladığı da görülmekteydi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde öğrenci iken hem fakülte içerisinde kurulan talebe cemiyetinin hem de Milli Türk Talebe Birliği’nin merkez bürolarından birinin başkanlığını yürütmüştü. Esat Bey’in yöneticilerinden biri olduğunu söylediği Milli Türk Talebe Cemiyeti’nin kökeni, 1910 yılında Darülfünun’un çeşitli fakültelerinde öğrenim görmekte olan gençlerin bir araya gelmeleriyle oluşturdukları Darülfünun Talebe Cemiyeti’ne ve daha sonra kurulan Talebe Cemiyetleri Birliği’ne dayanıyordu. Birlik, özellikle Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında etkinliğini arttırmıştı. Ülke çapında İzmir’in işgalini protesto mitinglerini organize etmiş, yine bu amaçla düzenlenen Fatih ve Sultanahmet mitinglerinin arkasındaki önemli unsurlardan biri olmuştu.²⁷⁴ Öğrenim hayatına Hukuk Fakültesi’ni bitirdikten sonra Brüksel’de devam eden Müstecaplıoğlu, burada Belçika Türk Talebe Cemiyeti’nin başkanlığını

²⁷³ CDAB CHPK No: 490.01.301.1220.2.5

²⁷⁴ Bkz. Erkan Çav, *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye’de Değişen Gençlik Hareketleri ve Milli Türk Talebe Birliği Deneyimi (1916-1980)*, Prof. Dr. Ali Akay (dan.), Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı, İstanbul, 2010 s.96-99

üstlenmişti.²⁷⁵ Esat Bey başvurusundan üç yıl sonra Türkiye Sosyalist Partisi'ni kurmuştu. Parti'nin yayın organı olarak günlük *Gerçek* gazetesini ve haftalık *Gün* dergisini de yayınlayan Esat Bey'in partisi aynı yıl kapatılmış, kendisi de tutuklanmıştı. 1950'de partiyi tekrar kurarak yayın organı olan günlük *Gerçek* gazetesinin yayımına devam etmişti. Partisinin ikinci defa kapatılmasından sonra yayın ve politika hayatını bağımsız olarak sürdürmüştü.²⁷⁶ Müracaatında yurtdışındaki cemiyet tecrübesine yer veren bir diğer isim Cemil Şerif Baydur'du. 26 Şubat 1939'da Muğla için bir talepname gönderen Şerif Bey, Haydarpaşa Tıp Fakültesinden 1918 yılında mezun olduktan sonra, Muğla, Kastamonu, İzmir ve İstanbul gibi birçok şehirde operatör doktor olarak çalışmıştı. Cemil Bey ayrıca Paris Cerrahlar Cemiyeti'ne katılan ilk Türk doktoru olduğunu belirtiyor ve bundan dolayı “*Ne mutlu Türk'üm diyene' sözünün azametini duydum.*” diyordu.²⁷⁷

Kurum ve kuruluşlar konusunda tecrübeli sayılabilecek isimlerden bir başkası, Çorum mebusluğu için 1943 dönemi seçimlerinin öncesinde başvuruda bulunan Yakup Gürsel'di. Kısa bir süre maliyeci olarak çalıştıktan sonra girdiği Ziraat Bankası'nda Genel Müdür yardımcılığına kadar yükselen Gürsel'e ayrıca, sırayla Aksaray Azm-i Milli, Ankara Halk Sandığı ve Türk Anonim Şirketi gibi kuruluşların yönetim kurullarında bankayı temsilen üyelik görevi verilmişti. Gürses, 1940 yılında yedek subay olarak askere çağrılınca kadar beş sene Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu'nun muhasebe işlerini yürüttüğünü de belirtiyordu.²⁷⁸ Yakup Bey ile aynı kurumda çalışan Ahmet Tütüncü de Çorum mebusluğuna aday gösterilmek istiyordu. 5 Şubat 1943'te bir talepname dolduran Ahmet Bey, aynı zamanda şehirdeki Dokumacılar Kooperatif'inin müdürüydü ve kendisine Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu'nun yönetimindekilerce önemli görevler verildiğini söylüyordu.²⁷⁹ Bu kurumda önemli görevler alan bir başka kişi de 30 Mart 1950'de Ankara için başvuruda bulunan Arif Çubukçu'ydu. Arif Bey, talepnameesine kurumun genel başkan vekilliğinde bulunduğunu kaydetmişti. Kızılay Ankara Başkanlığı da yapan Çubukçu, halen CHP Divan Kurulu üyeliğinde bulunuyordu.²⁸⁰ Çubukçu 1943 ve 1946 seçimlerinde CHP'den Ankara milletvekili olmuş, 12 Ağustos 1946 tarihinde meclisin Ticaret Komisyonu üyeliğine de seçilmişti. Arif

²⁷⁵ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.88

²⁷⁶ Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/6742> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

²⁷⁷ CDAB CHPK No: 490.01.314.1284.1.23

²⁷⁸ CDAB CHPK No: 490.01.295.1191.2.2

²⁷⁹ CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.1.53

²⁸⁰ CDAB CHPK No: 490.01.289.1164.1.126

Bey, aynı komisyonun üyeliğini Kasım 1949'a kadar dört kez daha yapmıştı.²⁸¹ 1932 yılında kurulan ve Ankara kültürünü yaşatma amacı güden Ankara Kulübü'nün kurucularındandı.²⁸²

Yukarıdaki müracaatlarda adı geçen Ulusal Ekonomi Kurumu (Dil Devrimi'nden önceki adıyla "Milli Tasarruf Cemiyeti"), 1929 yılında meydana gelen Ekonomik Buhran'ın, etkisini Türkiye'de de göstermeye başlaması üzerine Türk insanına artık tasarruf etmeyi ve yerli malıyla yetinmeyi öğretmek amacını güdüyordu. Kurum, Atatürk tarafından düşünülüp aynı yılın 18 Aralık günü hayata geçirilmiş, Başkanı o dönemki TBMM Başkanı Kazım Özalp, genel müdürü ise İktisat Bakanı Rahmi Köken olmuştu. Kurumun amaçlarını ne denli ciddiye aldığını, Kazım Bey'in bazı demeçlerinden anlamak mümkündür. Kazım Bey yeni elbiselerini yerli maldan yaptırmadıkları görülen üyelerinin derhal cemiyetle ilişkisinin kesileceğini söylüyor, ithal edilen çay ve kahve masraflarını kapatmak için bu tür içeceklerin ıhlamurla ikame edilmesi gerektiğini vurguluyordu. Evlerde misafirlere şeker, lokum ikram etmek kahve külfetini ortadan kaldıracaktı. Çayın yerini de ıhlamur alacaktı. Buna devletin tepe noktası da riayet ediyordu. Başvekil İsmet Paşa gazete yazarlarını kabul ettiğinde onlara ıhlamur ziyafeti vermişti. Cemiyet 1932 sonuna kadar il ve ilçelerde 250 şube açmış; üç yerli malı ve tasarruf haftası, sekiz yerli malı sergisi, 1930'da sanayi, 1931'de ziraat kongresi ve bir de ziraat teknik sergisi düzenlemişti. Ayrıca çok sayıda broşür, katalog, dergi ve kitap yayınlayan Cemiyet'in 1929-1932 gibi kısa bir sürede yaptığı yayınların sayısı 938.000 nüshayı bulmuştu.²⁸³

Ekonomi ile ilgili çalışmalar yapanlara bir başka örnek ise Ahmet Mithat Yazıcı'ydı. Niğde mebusluğu için 1943 seçimlerinden önce bir talepname ile başvuruda bulunan Yazıcı maliye ve muhasebe metodlarında uzmanlaştığını söylüyordu. Ahmet Bey, çeşitli devlet kurumlarının gelir ve giderlerini kontrol etmekle geçen hayatında, becerisini sonraki nesillere aktarabilmenin yollarını da açmıştı. İstanbul'da iken halk çocuklarını okutmak için çırak mektepleri kurarak gönüllü olarak ticari ve iktisadi bilgiler öğretmişti. Bu sayede, ardından gelip kendisinin yerine geçmesini istediği insanları yetiştirmeyi İngiliz işgalinin yaşandığı zamanlara kadar Türk Ocağı'nda sürdürdüğünü belirten Yazıcı, gönüllü öğretmenliğine muhasebe kursu açarak

²⁸¹ Bkz. Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem (1946-1950) / Cilt III Milletvekilleri Özgeçmişleri*, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 146, Ankara, 2012 s.137

²⁸² Bkz. http://www.ankarakulubu.org.tr/pg_66_kurucularimiz (Erişim Tarihi: 05.02.2020)

²⁸³ Zafer Toprak, "Erken Cumhuriyette Tasarruf Anlayışı ve Yerli Malı Kullanımı", *Toplumsal Tarih*, sayı: 309 (Eylül 2019) içinde, s. 20,23 – Aynı makalede ele alınan tasarruf hamlelerinden diğeri ise yine "Atatürk'ün öncülüğünde ve Celal Bayar'ın girişimiyle kurulacak olan Türkiye İş Bankası"dır. Bkz. s.16 - 20

Ankara Halkevi'nde devam etmişti. Ahmet Bey'e göre bu memleketine ve partisine verdiği en değerli hizmetler arasındaydı.²⁸⁴ Çocukların öğrenim hayatlarına katkıda bulunanlardan bir diğeri Ulvi Yelken'di. Ulvi Bey, milletvekillerinden biri olmayı istediği İzmir'deki Tire Ortaokulu'nun müdürlüğüyle birlikte ilçedeki Halkevi'nin başkanlığını da yapmaktaydı. 13 Şubat 1943'te Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na yazdığı mektupta, öğrenciler için Halkevi'nde kurslar açtığını, ayrıca okullarına köylerden gelen çocuklar için de ilçe merkezinde elli yataklı bir yurt inşa ettirdiğini söylüyordu.²⁸⁵ Ulvi Bey yaptırdığı bu yurdun bir fotoğrafını da mektubuyla beraber göndermişti.²⁸⁶ Ahmet Kamil Tekerek de müracaatında öğrenciler için yaptıklarına yer verenlerden bir diğerydi. Ahmet Bey 30 Kasım 1943'te Seyhan mebusluğu için yazdığı mektubunda avukatlık yaptığı Ceyhan ilçesinde, halkın yardımları sayesinde bir ortaokul açtığını söylüyordu. Tekerek, iki yıl boyunca gönüllü olarak Yurt Bilgisi dersleri de verdiği bu okulun Milli Eğitim Bakanlığı tarafından resmen tanınması için çok çalıştığını ve başarılı olduğunu da belirtmişti.²⁸⁷ Ankara Devlet Konservatuarı Musiki Folkloru öğretmeni ve Folklor Arşivi Şefi olan Muzaffer Sarısözen, 10 Haziran 1946'da Genel Sekreterlik'e gönderdiği mektubuyla Sivas milletvekilliğe aday olmak istiyordu. Muzaffer Bey, mesleğe, 1918'de Sivas Sanatlar Mektebi'nde başöğretmen olarak başlamış, Sivas Erkek Lisesi ve Sivas Öğretmen Okulunda da müzik öğretmenliği yapmıştı. Mesleki öğrenimini İstanbul Üniversitesi Konservatuarı'nda bitirdiğini belirten Sarısözen, sekiz yıldır Ankara Devlet Konservatuarı'nda ders vermekteydi. Muzaffer Bey, İstanbul Konservatuarı'ndan döndükten sonra Sivas'ta "İlk Musiki Mektebi"ni açtığını söylüyordu. Müdürlüğünü üstlendiği bu okul üç öğretmeni ve çoğu ilkokul öğretmeni olan elli öğrencisiyle üç yıl ayakta kalabilmişti. Sarısözen okulun kısa ömrüne rağmen Batı müziği zevkinin yaygınlaşması adına faydalı olduğu belirtiyordu.²⁸⁸ Okulda öğrencilere solfej ve keman dersleri verilmiş, oda konserleri düzenlenmişti.²⁸⁹ Muzaffer Sarısözen mektubunda ayrıca "*Milli Eğitim Bakanlığı'nın düzenlediği Halk Türküleri Derleme Heyeti'nin bir üyesi olarak dokuz defa yurt gezisine katıldım. Böylece bütün memleketi çok yakından tanımaya imkân buldum.*" demektedir.

²⁸⁴ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1289.1.64

²⁸⁵ CDAB CHPK No: 490.01.305.1238.3.21

²⁸⁶ CDAB CHPK No: 490.01.305.1238.3.19

²⁸⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.318.1306.1.6

²⁸⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.321.1322.1.26

²⁸⁹ Bkz. F. Reyhan Altınay, *Muzaffer Sarısözen'in Hayatı ve Türk Halk Müziğine Katkıları*, Prof. Dr. Fikret Türkmen (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anabilim Dalı, İzmir, 1993 s. 170

Muzaffer Bey'in bahsettiği heyet, Macar müzikolog ve kompozitör Béla Bartok'un tavsiyesi ile Saffet Arıkan'ın Kültür Bakanlığı zamanında kurulmuş, katıldığını söylediği geziler ise 1937-1945 yılları arasında gerçekleştirilmişti. Muzaffer Bey ve beraberindekilerin derleme çalışmaları 1953'e kadar sürmüş, 10.000 ezgi kayıt altına alınıp düzenlenmişti.²⁹⁰ Sarısözen üç buçuk yıldır da halk müziğinin bütün yurttaşların gönlüne kök salması için çalıştığını, yetiştirdiği "Yurttan Sesler" in bu amacının ilk adımı olduğunu ifade ediyordu. Yurttan Sesler, Muzaffer Bey'in 1940'ta Ankara Radyosu için oluşturduğu bir koro idi.²⁹¹ Milletvekili olarak, verdiği hizmetleri daha da arttırmak niyetinde olduğunu ifade edenlerden bir başkası da Süleyman Göktaş'tı. Türkiye Sağır, Dilsiz ve Körler Tesanüd (Dayanışma) Derneği'nin başkanı olan Göktaş, 23 Ocak 1943'te yazdığı mektubuyla İstanbul için aday gösterilmek istediğini bildiriyordu. Göktaş, mektubunda sağır, dilsiz ve körlerin memlekete hayırlı birer uzuv olmalarını temin edebilmek için çalışacağını söylüyor, milletvekili olarak onların her sahada başlı başına çalışacak hâle gelmelerine yardımcı olmak istediğini belirtiyordu.²⁹² İstanbul mebusluğu isteyenlerden bir başkası Hüviyet Bekir Örs ise 6 Şubat 1943'te doldurduğu talepnameye, halen Yardım Sevenler Derneği'nin yönetim kurulunda olduğunu not düşmüştü.²⁹³ Hüviyet Hanım'ın üyelerinden biri olduğu Yardım Sevenler Derneği'nin, 29 Ocak 1928 tarihinde dönemin Kırklareli milletvekili ve Himaye-i Eftal Cemiyeti başkanı Fuat Umay'ın öncülüğünde, "Himaye-i Eftal Kadın Yardım Cemiyeti" adıyla kurulması kararlaştırılmıştı. Kurucuları arasında İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe İnönü, Fevzi Çakmak'ın eşi Fitnat Çakmak, Celal Bayar'ın eşi Reşide Bayar gibi isimlerin bulunduğu cemiyet, Yardım Sevenler Derneği ismini ise 1941 yılında almıştı. Temel amacı maddi ve manevi durumu iyi olmayan kadınlara yardım etmek olan dernek, 30'lu yıllar boyunca üç atölyede üretilen çorapları ve dikiş nakış ürünlerini çocuklara ve yeni doğum yapan kadınlara ulaştırmış, 40'lı yıllarda ise İkinci Dünya Savaşı sebebiyle cepheye çağrılan askerlere resmi makamlar aracılığıyla giysi göndermişti. Bununla birlikte, savaş yıllarında kadınları da cephe gerisine hazırlamak için gönüllü hastabakıcı kursları açmış, doksan beş kadına fahri hemşirelik belgesi vermişti. Derneğin farklı şehirlerde şubeler açması da bu yıllara denk gelmekteydi.²⁹⁴ Yardım Sevenler Derneği'nin üyelerinden olan Müjgân Ağaoğlu da İzmir mebusluğu için talepname

²⁹⁰ Bkz. Altınay, a.g.t, s.33-37

²⁹¹ Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/13132> (Erişim Tarihi: 03.03.2020)

²⁹² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1231.17

²⁹³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1231.4.71

²⁹⁴ Bkz. <http://www.tysd.org.tr/tarihce/> (Erişim Tarihi: 06.02.2020)

gönderenlerdendi. Müjgân Hanım 15 Mart 1950 tarihli talepnamesinde dokuz yıl derneğin yönetim kurulunda bulunduğunu, Türk Kadınlar Birliği'nin İzmir şubesinin de başkanlığını yaptığını, böylelikle Türk kadınlarının gelişmesini sağlayabilmek için çalıştığını söylüyordu.²⁹⁵ Türk Kadınlar Birliği 7 Şubat 1924'te Nezihe Muhiddin tarafından kurulmuştu ve amacı toplum ve çalışma hayatı ile fikir alanında kadınların ilerlemesini sağlamak için siyasi olmayan her türlü faaliyeti gerçekleştirmektir. Bu amacını gerçekleştirmek için kurslar açıp konferanslar düzenleyen, kadınların daha fazla sayıda iş kolunda yer alabilmeleri için şoförlük kursları açarak onlara sürücü belgesi veren, gardiyan olabilmeleri için girişimde bulunan Türk Kadınlar Birliği'nin²⁹⁶ bir başka mensubu İffet Halim Oruz da mebus adaylığı için müracaatta bulunanlar arasındaydı. İstanbul için 12 Haziran 1946'da ve 27 Mart 1950'de iki defa başvuru yapan İffet Hanım, her iki başvurusunda da kurumun Diyarbakır'daki şubesinin başkanlığını ve genel sekreterliğini yürüttüğünü söylüyordu. 1946 müracaatında *Fusun* adlı bir şiir kitabının 1933 yılında yayınlandığını, *İstifçi* adlı toplumsal romanının da Cumhuriyet gazetesinde bölümler halinde yayınlanmak üzere olduğunu belirten İffet Hanım'ın Yardım Sevenler Derneği'nde de etkin bir geçmişi vardı. Derneğin İstanbul Merkez Sekreterliği'ni yapmış, 1945 ve 1946 yıllarında düzenlenen genel kongrelerine de İstanbul delegesi olarak katılmıştı.²⁹⁷ 30 Mart 1950'de Aydın adaylığı için müracaat eden Selim Yatağan da İkinci Dünya Savaşı zamanında Ağrı Şark Hudut Komutanlığı'nın 6 numaralı askere alma şubesinde görevliyken, Yardım Sevenler Cemiyeti'nin idare kurulu üyesi ve başkanı olduğunu ifade ediyordu. Selim Bey Ağrı'da iken ayrıca "*Beden terbiye bölge başkan ve asbaşkanlıklarında, spor kulübü başkanlıklarında bulundum.*" diyordu.²⁹⁸

2.10. Spor Kurulları ve Şehirlerdeki Spor Kulüpleri

Selim Bey'in yukarıdaki cümlesinde görüldüğü gibi, müracaatlarda karşımıza çıkan dikkat çekici bir diğer nokta spora dair ifadelerdir. Bu durum, o dönemde spora ve beden eğitime çok fazla önem verildiğinin bir işareti olabilir. Türkiye'de çeşitli spor dallarına gösterilen ilginin artması, başlı başına bir süreçti. Bu süreçte de hangi sporun nasıl yapılacağı konusunda

²⁹⁵ CDAB CHPK No: 490.01.305.1240.1.1

²⁹⁶ Leyla Kaplan, *Cemiyetlerde Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998 s.134'ten aktaran Selin Gizem Oruç, *Türk Kadınlar Birliği (1924-1935)*, Doç. Dr. Mehmet Özden (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2003 s.47

²⁹⁷ 1946 başvurusu için bkz. CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1233.1.52 1950 başvurusu için bkz. 490.01.305.1236.1.6 Ayrıca bkz. Oruç, a.g.t., s.48

²⁹⁸ CDAB CHPK No: 490.01.291.1170.3.20

toplumun bilgilendirilmesi ve söz konusu sporların yaygınlaştırılması için yapılanlara bakmak, müracaatlardaki bu ifadelerin arka planını anlamamızı sağlayacaktır.²⁹⁹ Spor kurumlarında zaman içerisinde gerçekleştirilen değişime odaklanmak, bu müracaatları daha iyi değerlendirmemize imkan verecektir. 1938 yılında yürürlüğe giren Beden Terbiyesi Kanunu ve iki yıl sonra çıkarılan yönetmeliği ile ülkedeki bütün spor ve gençlik kulüpleri merkezileştirilmiş ve Türkiye çapında bir spor örgütlenmesi oluşturulmuştur.³⁰⁰ Bu kanun fiziki kültür üzerinde devlet denetimini mutlaklaştırmaya yönelik etkili bir çabaydı.³⁰¹ Böylelikle bilgi ve emirlerin hiyerarşik bir şekilde aktarılacağı bir idari yapı kurulmuştur. Bu yapı şu kurumlardan oluşur: 1. Genel Direktörlük 2. Vilayet Başkanlığı 3. Kaza Beden Terbiyesi Başkanlığı 4. Nahiye Beden Terbiyesi Başkanlığı 5. Köy Beden Terbiyesi Başkanlığı 6. Gençlik Kulüpleri ve Grupları.³⁰² Aşağıda inceleyeceğimiz müracaatlardaki ifadeler bu düzenleme dahilinde alınan görevlere birer örnek teşkil edebilir.

Amasya için müracaatta bulunan ve 28 Ocak 1943'te doldurduğu taleptesinde "*Mebusluğu bir hak bilerek ve bu hakka dayanarak istiyorum.*" diyen Nihat Torumtay'ın uzmanlık alanı spor idareciliği idi. Torumtay, birçok nahiye müdürlükleriyle birlikte Türkiye'nin pek çok il ve ilçesinde kaymakamlık ve valilerin özel kalem müdürlüğünü yaptıktan sonra Bilecik'te spor bölgesi ve Halkevi Spor şubesi başkanlığı yapmış; Gaziantep'te de bir süre as başkanlık görevini yürütmüştü.³⁰³ 8 Nisan 1950 tarihli taleptesini ile Denizli için müracaat eden eczacı Kadri Özbaş da 1920'den beri spor hayatının gelişmesi adına gereken görevleri yerine getirdiğini, Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı ve Müdürlüğü yaptığını söylüyordu.³⁰⁴ Ülke çapındaki spor teşkilatında önemli görevler aldığını ifade edenlerden biri de Burhan Felek'ti. 8 Ocak 1943 tarihli taleptesiniyle İstanbul'dan adaylığını isteyen Burhan Bey, İstanbul spor bölgesinde başkanlık ve spor teşkilatının genel merkezinde ikinci başkanlık yapmıştı. Ayrıca hükümet tarafından Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün danışma heyetine uzman üye olarak atandığını ve dört yıldır da bu görevi sürdürdüğünü dile getirmekteydi. Felek, Eminönü

²⁹⁹ Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerini de kapsayan bu sürece ve arka plana dair detaylı bir anlatım için bkz. Yiğit Akın, "*Gürbüz ve Yavuz Evlatlar*" / *Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018

³⁰⁰ Akın, a.g.e.,s.160

³⁰¹ Akın, a.g.e., s.77

³⁰² Akın, a.g.e., 160-161

³⁰³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1159.1.31

³⁰⁴ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.296.1195.1.32

Halkevi'nin spor kolu başkanlığı yürüttüğünü de not düşmüştü.³⁰⁵ Burhan Felek'in spora katkıları bunlarla sınırlı değildi. Galatasaray'ın kurucularından Ali Sami Yen³⁰⁶ ile birlikte Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı'nın kuruluşuna katkıda bulunmuş, 1930'da Balkan Oyunları'nı organize etmiş, Türkiye Olimpiyat Komitesinin de başkanı olmuştu. Talepnamesini gönderdiği tarihte, İstanbul'da Cumhuriyet gazetesinde yazar olarak çalışan Burhan Bey, 1918'de Tasvir-i Efkâr gazetesinde spor yazarı olarak da çalışmıştı. Ayrıca Türkiye'de fıkra yazı türünün de ilk temsilcisi olarak bilinir, mizahi öğeleri bol bol kullandığı fıkralarıyla her seviyede okuyucuya seslenmek isterdi. Yazıları, Cumhuriyet'in yanısıra *Vakit*, *Millet*, *Yeni Ses*, *Tan* ve *Milliyet* gazetelerinde de yayınlanmıştı. Uzun yıllar başkanlığını yaptığı Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından kendisine 1976 yılında "Şeyh'ül Muharririn (Yazarların Şeyhi)" unvanı layık görülen Burhan Felek'in adı, 1982'de vefat ettikten sonra bazı spor salonlarına verilmişti.³⁰⁷

Hikmet Akgöl 1943 seçimleri için Amasya'dan müracaat etmişti. Şehirde, Milli Emlak memuru ve vergi tahsildarı olarak 1926'dan 1929'a kadar bulunduğunu belirten Hikmet Bey, bu süre içerisinde Amasya gençliğinin kalkınması için Vali Faik Üsten'in emri ile çevre illerin özeneceği kadar gençliğin faaliyet göstermesine hizmet ettiğini ifade ediyordu. Akgöl Amasya'dan Ankara'ya geldikten sonra 12 yıl Ankaragücü Spor kulübünün genel sekreterliğinde ve Ankara bölgesi spor yönetiminde çalışmıştı.³⁰⁸ Ankara'dan müracaat eden ve buradaki bir başka spor kulübüne üye olan İbrahim Kemal Oran da, 12 Haziran 1946 tarihli dilekçesinde Gençlerbirliği'nin idare kurulunda olduğunu söylüyordu.³⁰⁹ Ankara Sultanisi'nin yani bugünkü Ankara Atatürk Lisesi'nin öğrencileri tarafından 1923'te kurulan Gençlerbirliği,³¹⁰ ilk kongresini 1925 yılının Mart ayında yapmıştı. İbrahim Kemal Bey'in ismi Ankara Kulübü'nün de kurucuları arasındaydı.³¹¹ Adaylık isteyişinde gençliğe ve spora yaptığı hizmetleri ön plana çıkaranlardan bir diğeri Yunus Tankaya'ydı. El yazısıyla hazırladığı adaylık mektubu Parti Genel Merkezi'ne 17 Şubat 1943 tarihinde ulaşan Tankaya, yirmi yıl gençliğin bedensel olgunlaşma ve gelişmesiyle uğraştığını, halen de mebusluğunu yapmak istediği

³⁰⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1231.4.29

³⁰⁶ Ali Sami Yen için bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/14518> (Erişim Tarihi: 06.02.2020)

³⁰⁷ Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/1396> (Erişim Tarihi: 06.02.2020)

³⁰⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1159.1.28

³⁰⁹ CDAB CHPK No: 490.01.289.1162.1.17

³¹⁰ Bkz. Bahar Güler, *Gençlerbirliği Spor Kulübü'nün Dönemsel İmajı*, Prof. Dr. Bayram Kaya (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara, 2006 s. 28

³¹¹ Bkz. 193 ve 195 numaralı dipnotlar.

Niğde’de bulunan gençlik kulübünün başkanlığını yaptığını söylüyordu.³¹² 23 Mart 1950 tarihli talepnameşiyle Afyon’dan aday gösterilmek istediğini bildiren Ali Veziroğlu da şehrin Dinar ilçesinde kurulan Altunova Spor Kulübü’nü 1925’ten 1931’e kadar yönettiğini dile getirmekteydi. Veziroğlu ertesini yıl Dinar Gençlerbirliği’ne geçmiş, 1937’ye kadar da bu kulübün yöneticiliğini üstlenmişti.³¹³ 14 Haziran 1946’dan yazdığı mektubunda Bolu’dan aday gösterilmek isteyen Saim Ünsal da Esentepe Spor Kulübü’nün yönetim kurulunda sekreter olarak görev aldığını belirtmişti.³¹⁴ Kulüp yöneticiliğini milli bir hizmet ve ülkesine yaptığı bir katkı olarak gördüğü düşünülebilecek kişilere bir diğer örnek ise Mazhar Kazancı’ydı. 1941’de Mardin için gerçekleştirilecek ara seçimlerden önce Genel Sekreterlik’e bir dilekçe gönderen Kazancı, *“Türkiye’de spor kulübü nedir bilinmediği zamanlarda Darülfünun’daki ilk beden terbiyesi kulübüyle Beşiktaş Jimnastik Kulübü’nü kurmayı başardım.”* diyordu. Mazhar Bey’in Beşiktaş’ın kuruluşundaki rolü ise şu şekilde idi: 13 Nisan 1909’daki (31 Mart 1325) siyasi olaylardan sonra, Hareket Ordusu ile Edirne’de bulunan Mazhar Bey ve arkadaşı Fuat Balkan İstanbul’a gelmişlerdi. Siyasi olaylar yatıştıktan sonra iyi bir eskrim hocası olan Fuat Balkan ile başta güreş ve halter sporlarını yapan Mazhar Kazancı, Serencebey’de jimnastik yapan gençleri bulup onlara birlikte spor yapma fikrini kabul ettirmişlerdi. Fuat Bey, İhlamur semtindeki evinin alt katını kulübün merkezi yapmış ve 1903’te Bereket Jimnastik Kulübü olarak kurulan kulübün ismi, Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü olarak değiştirilmişti. Böylece jimnastik, güreş, boks eskrim ve atletizmin ön planda tutulduğu güçlü bir spor kulübü meydana gelmişti.³¹⁵ Anadolu insanını sporla daha fazla ilgilenir hale getirmeye de niyetli olan Mazhar Bey, bu amaçla Mardin’de alay komutanlığında bir stadyum inşa ettirdiğini, Maraş, Urfa ve Konya’da ilk spor kulüplerini kurduğunu söylüyordu.³¹⁶ İsmail Vefa ise İstanbul adaylığı için yazdığı 11 Haziran 1946 tarihli mektubunda, Kumkapı Spor Kulübü’nün kurucusu olduğunu söylüyordu. Kulübü CHP himayesinde yirmi yıl boyunca yönettiğini ifade eden İsmail Bey, sonradan “İstanbul Güreş İhtisas Kulübü” ismini alan kulübündeki çalışmalarının mevyesini 1936 Berlin Olimpiyatları’nda aldığını ifade ediyor, güreşte dünya şampiyonluğunu ülkesine kazandırdığını belirtiyordu.³¹⁷ Berlin Olimpiyatları’nda altın madalya kazanarak,

³¹² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1289.1.50

³¹³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.2.2.19

³¹⁴ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.293.1179.1.9

³¹⁵ Bkz. <https://bjk.com.tr/tr/cms/tarihce/2/73> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

³¹⁶ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.1.1

³¹⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1233.85 -Mektubunda “Vefa Bozacısı” olduğunu da belirten İsmail Bey, günümüzde ünü Türkiye’ye yayılmış bu bozacının kurucusu Hacı Sadık Bey’in

Türkiye'ye olimpiyatlardaki ilk birinciliğini getiren Yaşar Erkan'ın Kumkapı Spor Kulübü'nden yetiştiği göz önünde bulundurulursa,³¹⁸ İsmail Vefa'nın bu başarıdaki payını vurgulamak istediği düşünülebilir.

Görüldüğü gibi spora dair yapılanların, müracaatlarda bu denli vurgulu bir şekilde yer bulması, o dönemde sporun tekler için değil kitleler için³¹⁹ yapılan bir eylem olmasından kaynaklanıyordu. Erken Cumhuriyet yılları bireyin vatan ve millet için kendi sağlığını koruma sorumluluğunun sosyal bir göreve dönüştüğü bir dönemdi.³²⁰

2.11. Entelektüeller ve Kariyer Sahipleri

Mebus olmak için anlattıkları yaşam öykülerinde, yurt dışı tecrübelerini ön plana çıkaranlar da vardı. Çeşitli amaçlarla başka kültürleri tanıma fırsatı bulan bu kişiler, ülke sınırları haricinde yaşadıklarını anlatmaktaydılar. Bu tecrübeler arasında öğrenim görmek önemli bir yer tutmaktadır. Süreç neticesinde edindikleri uzmanlıkları farklı alanlara yayılsa da, mektup ve talepname sahiplerinin çoğu üniversite hayatlarının bir kısmını Batı Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde geçirmişti. Bu, devlet tarafından teşvik de edilen bir uygulamaydı. Yurt dışına öğrenci gönderme olgusunun kökeni aslında çok daha eskiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun on dokuzuncu yüzyıldaki dönemlerine kadar geri götürülebilir.³²¹ Yetişmiş, eğitilmiş insan kaynağı ihtiyacının bir an evvel karşılanması ve Batı medeniyetinin onlar aracılığıyla yurda getirilmesi amacıyla olan politikanın, Cumhuriyet döneminde de devam ettirildiğini³²² bu müracaatlar üzerinden gözlemlemek de mümkündür. Aşağıda bazı örneklerini vereceğim müracaatlar bu durumun yakından görülmesine yardımcı olacaktır.

Hüseyin Avni Göktürk, Niğde mebusluğu için doldurduğu ve 30 Ocak 1943 tarihinde Genel Sekreterliğe ulaşan talepnamesinde hukuk alanındaki lisans öğrenimini İstanbul ve Cenevre

---

oğluydu. Bkz. <http://www.vefa.com.tr/index.php?dil=tr&sayfa=tarihce> (Erişim Tarihi: 09.02.2020)

³¹⁸ Bkz. Birgül Güngör, *Berlin Olimpiyatları Ekseninde Basında Türk Sporuna (1936- 1938)*, Prof Dr. İzzet Öztoprak (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2009 s.55-56 Yaşar Erkan hakkında ayrıca bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/21870> (Erişim Tarihi: 09.02.2020)

³¹⁹ Akın, a.g.e., s.108

³²⁰ Akın, a.g.e., s.108

³²¹ Aynur Erdoğan, *Türkiye'de Yurtdışına Öğrenci Gönderme Olgusunun Sosyolojik Çözümlemesi*, Doç. Dr İsmail Coşkun (dan.), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul, 2009 s.35-44

³²² Kansu Şarman, *türk promethe'ler / Cumhuriyet Öğrencileri Avrupa'da (1925 -1945)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019

üniversitelerinde gördüğünü, doktora tezini ise Berlin’de hazırladığını söylüyordu.³²³ Göktürk,1946 yılında tekrarladığı müracaatında verdiği kronolojik listede belirttiğine göre yurda döndükten sonra 30 Haziran 1936’da, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde doçent unvanıyla çalışmaya başlamış, 30 Haziran 1938’de de aynı fakültenin profesörlerinden biri olmuştu.³²⁴ Göktürk,1954 yılında DP’den milletvekili seçilmiş ve üçüncü Menderes Hükümeti’nde Adalet Bakanlığı yapmıştı.1957’de tekrar seçilememesi üzerine siyasi hayatı kesintiye uğrasa da aynı yıl, Milli İstihbarat Teşkilatı’nda “Milli Emniyet Reisi” unvanıyla görev almıştı.³²⁵ Necati Topçuoğlu, 9 Haziran 1946 tarihli mektubunda, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından aday gösterildiği takdirde Rize’den büyük ve kesin bir çoğunlukla seçileceğinden emin olduğunu söylüyordu. Topçuoğlu’nun 1927’de Mülkiye Mektebi’ni bitirdikten sonra, 1932’de mezun olduğu ikinci üniversitesi Viyana’da bulunan Konsular-Akademie idi.³²⁶ Ankara’dan gönderdiği 13 Haziran 1946 tarihli kısa mektubunda, parti adına adaylığının Rize, Trabzon veya Ordu’dan konulmasını rica eden yirmi iki senelik elektrik mühendisi Cezmi Selcen, herhangi bir şehir ya da okul ismi vermeksizin meslek tahsilini Almanya’da yaptığını belirtiyordu.³²⁷ Elektrik mühendisliği öğrenimini yurtdışında gerçekleştiren bir başka müracaat sahibi de Hüsnü Kortel’di. 1943 yılında İstanbul mebusluğuna aday gösterilmek isteyen Kortel’in gittiği okul, Belçika’daki Liege Üniversitesi idi.³²⁸ Hüsnü Bey, 1931-1935 döneminde mecliste Zonguldak milletvekili olarak bulunmuştu. Dilekçesini verdiği esnada ise Bayındırlık Bakanlığı’nda müsteşar olarak çalışan Kortel, 1943’te yeniden milletvekili seçilmiş ve görevinden istifa etmişti.³²⁹ Aynı yıl, İstanbul mebusluğu için talepname dolduranlardan bir diğeri olan Kemal Nemli de mühendislik eğitimini Almanya’da görmüştü. Kemal Bey, debagat, yani dericilik üzerine mühendislik öğrenimini Freiberg Debagat Mektebi’nde gördüğünü söylüyordu. Nemli ayrıca Almanya’nın Darmstad kentindeki ecza maddeleri ve kimya fabrikasında da çalıştığını, orada Türkiye Teknik Ajansı olarak bulunduğunu kaydetmişti.³³⁰ Mühendislik eğitimini Almanya’da alanlardan bir

³²³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1289.1.21

³²⁴ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1290.1.29

³²⁵ Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/17668> (Erişim Tarihi: 15.12.2019) ve <http://www.mit.gov.tr/must-biyog-meh5.html> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

³²⁶ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.45

³²⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.38

³²⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1232.1.2

³²⁹ Bkz. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem (1927-1931) Üyelerin Özgeçmişleri*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 10, Ankara, s.627

³³⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1231.12

başkası Şefik Bakay'dı. Şefik Bey, partinin ziraatçı bir üyesi olarak vatanına ve milletine daha faydalı hizmetlerde bulunabilmek için Kırklareli veya Niğde'den aday gösterilmeyi istiyordu. Bakay, 1916'da ziraat öğrenimi için Almanya'ya gitmiş, oradayken çeşitli çiftliklerde staj görmüş ve Jena Üniversitesi Ziraat Fakültesi'den diploma almıştı.³³¹ İstanbul mebusluğu için 3 Şubat 1943'te doldurduğu talepnameşinden, yükseköğrenimi Almanya'da yaptığı anlaşılan bir başka müracaat sahibi, heykeltıraş Nijad Sirel ise, Münih Akademisi'nden 1922'de mezun olmuştu. Aynı yıl yurda dönen ve İzmir Lisesi'nde resim öğretmenliğine atanan Nijad Bey, iki sene sonra İstanbul'a taşınmış, burada da Vefa, Gaziosmanpaşa ve Kadıköy liselerinin resim öğretmenliğini yapmıştı. Nijad Bey 1927 yılına geldiğinde ise İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin heykel atölyesinde ders vermeye başlamıştı.³³² Sirel, 29 Ekim 1931'de açılışı yapılan Bursa Atatürk Anıtı'nı yapan heykeltıraştı. Bir diğer heykeltıraş Mahir Tomruk da anıtın yapımında ona katkı sunmuştu.³³³

Niğde'den mebus olabilmek için Parti Genel Sekreterliği'ne 25 Ocak 1943'te mektup gönderen Cevdet Cingi İzmir Erkek Öğretmen Okulu'ndan mezun olmuş, dil öğrenimi için Fransa'ya giderek Poitiers Üniversitesi'nin Tours Enstitüsü'nden lisan diploması almıştı.³³⁴ Bir diğer dil uzmanı 8 Haziran 1946'da Ankara'dan gönderdiği mektubu ile CHP tarafından Rize milletvekilliğine aday gösterilmeyi isteyen Ahmet Fehmi Baldaş'tı. Ahmet Fehmi, 1932'de Trabzon Erkek Lisesi'ni pekiyi dereceyle bitirdikten sonra, yarışma sınavını kazanarak Fransa'ya Fransız Dili ve Edebiyatı öğrenimine gitmiş, 1936 yılında da Poitiers Edebiyat Fakültesi'nden mezun olarak yurda dönmüştü. Fransızca öğretmeni olarak çalışmaya önce Yüksek Öğretmen Okulu'da başlayan Baldaş'ın daha sonraki durakları ise Siyasal Bilgiler Okulu ve Gazi Eğitim Enstitüsü olmuştu. Baldaş, 25 Mart 1950 tarihinde yinelediği başvurusunda birçok tercüme eserlerinin yayımlandığından bahsederken bakanlığın tercüme bürosunda üye olduğunu da dile getiriyordu.³³⁵ Balıkesir'den seçilmek için 1943'te müracaat eden Tahsin Banguoğlu da dil uzmanlarından bir başkasıydı. Banguoğlu, 1930'dan 1932'ye kadar Gazi Terbiye Enstitüsü'nde, 1932'den 1936'ya kadar da Ankara Erkek Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptığını ve bu sırada öğrenim görmek için Almanya'ya gönderildiğini

³³¹ CDAB CHPK No: 490.01.308.1252.1.3

³³² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1232.1.9

³³³ Bkz. Ü. Aylin Tekiner *Atatürk Heykelleri / Kült, Estetik Siyaset, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010 s.117-120*

³³⁴ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1289.1.45

³³⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.12, 490.1.0.0.316.1296.1.13, 490.1.0.0.316.1297.1.29

belirtiyordu. Breslaw Üniversitesi'nde “*Türk Lisaniyatı*” üzerine doktora yapan Tahsin Bey, 1936 yılının Mart ayından beri ise Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde doçent idi.³³⁶ Tahsin Bey Balıkesir'den değil Bingöl'den milletvekili seçilmişti. 1948 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilen Banguoğlu bu görevi sırasında ilköğretimde din derslerinin okutulması, imam-hatip okullarının açılması ve ilahiyat fakültesinin kurulması çalışmalarını yaparak bu görevini 1950 yılına kadar devam ettirmişti. 1960-1963 yılları arasında Türk Dil Kurumu Başkanlığı görevinde bulunmuştu. 1961 yılında CHP'den Cumhuriyet Senatosu Edirne üyeliğine seçildiyse de İsmet İnönü'nün ortanın solu politikasına karşı çıkıp CHP'den ayrılarak Yeni Türkiye Partisi'ne geçmiş, 1966 yılında bu partinin genel başkanlığını yapmıştı. Tahsin Banguoğlu'nun adı, 1989'da öldükten sonra bazı öğretim kurumlarına verilmişti.³³⁷ Dil üzerine doktora yapan bir başka mebus adayı ise 1940 Ankara ara seçimi için 15 Mayıs 1940'ta müracaat eden Affan Ataçeri'ydi. Affan Bey, gönderdiği mektubunda, halen Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde tez yazmakta olduğunu belirtiyordu. Ataçeri'nin Paris'teki öğrenim hayatı sadece edebiyatla sınırlı kalmamıştı. Paris Ecole des Hautes Etudes Internacionales (Yüksek Uluslararası Bilgiler Okulu'ndan) siyaset ve Ecole des Hautes Etudes Sociales (Yüksek Toplumsal Bilgiler Okulu'ndan) da sosyoloji ve iktisat diplomaları almıştı.³³⁸ Yurtdışındaki yükseköğrenimi süresince birden fazla alanda kendini geliştirenlerden bir diğeri de Mahmut Rasim Mutuk'tu. Mahmut Bey Tekirdağ mebusluğu için 1943 gerçekleştirdiği başvurusunda, Berlin Yüksek Maden Mühendisliği Mektebi'ni bitirdiğini, Nisan 1931'de Almanya'dan memlekete döndükten sonra ise aynı yılın Haziran ayında TBMM'ye Tekirdağ milletvekili olarak girdiğini söylüyordu. 1 Mart 1935'e kadar milletvekilliği yapan Mutuk,³³⁹ 16 Ocak 1937'de MTA Enstitüsü'de Tahlil ve Tetkik Laboratuvarları'nın Müdürü olarak çalışmaya başlamıştı. Rasim Bey'in, 1946 seçimleri için yinelediği başvurusunda Almanya'da ayrıca ekonomi tahsil ettiğini de belirtiyordu. Mebusluğu sırasında altı ay kadar Ekonomi

³³⁶ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.63

³³⁷ Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/2479> (Erişim Tarihi: 15.12.2019) Ayrıca bkz. <http://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/baskanlar/> (Erişim Tarihi: 18.12.2019)

³³⁸ CDAB CHPK No: 490.01.289.1160.1.22

³³⁹ Bkz. Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem (1931-1935)*, II. Cilt (IV. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 12, Ankara, 1996, s.545-546

Bakanlığı'nın madenlerle ilgili kısmında uzman olarak görev aldığı bilgisine, bir önceki seçim dönemi için gerçekleştirdiği müracaatında olduğu gibi 1946 müracaatında da yer vermişti.³⁴⁰

1946'daki seçimde CHP tarafından Gaziantep'ten aday gösterilirse kazanabileceğini söyleyen Nuri Kamil Esen doktorluk öğrenimi 1922 yılında tamamlamış, daha sonra operatörlük uzmanlığı yapmak ve bilgilerini genişletmek üzere 1926 ve 1927 yıllarını Avrupa'da geçirmişti. Akademik kariyerine ise 1929'da İstanbul Tıp Fakültesi cerrahî agresyon sınavını kazanıp asistan oluşuyla başlamıştı. Kamil Bey, ayrıca 1936-1943 tarihleri arasında Afganistan'da bulunduğunu, Kâbil Tıp Fakültesi'nde profesör olarak çalıştığını ifade ediyordu.³⁴¹ Kamil Bey'in Avrupa'dan sonra Afganistan'da bulunması, muhtemelen Atatürk ile Nadir Şah arasındaki iyi ilişkilerin sonuçlarından biri olabilir. Çünkü Şah, o dönemde Türkiye'nin modernleşmesini kendi ülkesi için örnek alıyordu.³⁴² Nuri Kamil Bey gibi uzmanlığını Avrupa'da edinen bir başka doktor da Ankara için müracaatta bulunan Hüseyin Ertuğrul Eti'ydi. Harp Okulu'nun Tıbbiye kısmından mezun olan Hüseyin Bey, çeşitli kıta görevlerinin ardından binbaşılığa terfi etmiş, daha sonra da öğrenimi için Avrupa'ya gitmişti. Berlin'deki Koch Hastanesi'nde, Paris Tıp Fakültesi Hastanesi'nin dahiliye bölümünde ve son olarak da Strasbourg'daki Pasteur Enstitüsü'de bakteri ve enfeksiyon hastalıkları üzerine uzmanlaşan Hüseyin Bey müracaatını gerçekleştirdiği 11 Haziran 1946 tarihi itibarı ile Ankara'da doktorluk yapmaktaydı.³⁴³

Müracaatların geneline bakıldığında, gidildiği belirtilen ülkeler arasında Almanya ve Fransa'nın öne çıkması dikkat çekicidir. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin aldığı kararların bir sonucuydu. 1923 yılında Atatürk'ün bu konuda Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı) başta olmak üzere devlet kurumlarına verdiği talimat üzerine bilim, sanat, teknik ve siyaset alanlarında yetiştirilmek üzere yetenekli öğrencilerin Avrupa'ya gönderilmesi süreci başlamıştı. Bu uygulama çerçevesinde Milli Eğitim Bakanlığı yurtdışına gönderilecek öğrencileri seçmek amacıyla *Avrupa Konkuru* adı verilen sınavlar düzenleme kararı alarak, 1924 Ekimi'nde Cumhuriyet'in birinci yıldönümü kutlama

³⁴⁰ 1943 müracaatı için bkz. CDAB CHPK No: 490.01.322.1325.1.12 1946 için bkz. CDAB CHPK No: 490.01.322.1325.2.31

³⁴¹ CDAB CHPK No: 490.01.300.1215.1.25

³⁴² Bkz. Mehmet Köçer, "Atatürk İnkılabının Nadir Şah Döneminde Afganistan'ın Modernleşme Çabasına Etkisi", *Turkish Studies International Periodical For the Language, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3 / 7 Fall 2008* içinde, s.764

³⁴³ CDAB CHPK No: 490.01.289.1162.1.10

programını çerçevesinde ilk sınavı açtı. Sınav sonuçlarına göre 22 kişiden oluşan ilk grup Almanya ve Fransa'da öğrenim görme şansını yakalamıştı. Başka ülkelerin yanı sıra Almanya ve Fransa'ya devlet hesabına öğrenci gönderimi, daha sonra da devam etmişti. Yetersiz kaynaklara rağmen fen bilimlerinden siyasal-sosyal bilimlere; güzel sanatlardan arkeolojiye kadar birçok öğrenci yurt dışına gönderilmişti. 1928-1945 yılları arasında Almanya, Fransa, Belçika, İsviçre ve İngiltere'ye yılda ortalama 120 öğrenci gitmişti.”³⁴⁴ İncelediğimiz müracaat sahiplerinin bu öğrenciler arasında bulunma ihtimali de yüksektir. Alanlarının çeşitli oluşunun sebebi de muhtemelen budur.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın yurt dışı konusunda Avrupa ile sınırlı kalmadığını anlayabileceğimiz müracaatlardan biri ise Naşit Sarıca'ya aitti. 4. Bölge Genel Müfettişlik'ine bağlı Milli Eğitim Müşaviri olan Sarıca, Tunceli'den seçilebilmek için 8 Haziran 1946 tarihli bir mektup yazmıştı. Naşit Bey, 1934'te müdür olarak atandığı Elazığ Ortaokulu'nda çalışmaya başladıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan yarışma sınavını kazanarak, Bakanlık adına Amerika'ya *Köycülük ve Halkçılık* tahsiline gönderilmişti. Naşit Bey, 1936'da ABD'nin Cornell Üniversitesi'nden lisans diplomasını, 1937'de de Ohio State Üniversite'nden yüksek lisans diplomasını alarak yurda döndüğünü söylüyordu.³⁴⁵ Amerika'ya gidenlerden bir diğeri de Rasim Mutuk gibi maden mühendisi olan İhsan Berent'ti.³⁴⁶ Yükseköğrenimini New York School of Mines'da tamamlayan Berent, ABD'den döndükten sonra memleketindeki ilk petrol aramalarında üç yıldan fazla çalıştığını ve yedi yıldan beri de Keçiözümlü Kükürt Şirketi'nin müdürü olduğunu söylüyordu. Berent, Genel Sekreterliğe 30 Ocak 1943'te gönderdiği mektubunda, “*Parti şeflerimden Isparta'dan namzetliğimin va'zına yüksek müsaadelerini rica ederim.*” demektedir.³⁴⁷ Amerika'ya giden, iki alanda birden öğrenim görmüş bir başka isim de Hamit Çağıl'dı. Mektubuyla, 21 Temmuz 1946'da yapılacak seçimde Çorum'dan aday gösterilmeyi rica eden Hamit Bey, 1926-1927 ders yılının sonuna gelindiğinde, adını, Darülfünûn Hukuk Fakültesi'nin pekiyi derece ile mezun olan gözde öğrencileri arasına yazdırmayı başarmıştı. Bu öğrencilerden biri olarak 1928'de yapılan yarışma sınavına katılan Çağıl, başarısı sonucu maliye ve iktisat öğrenimi görmek üzere New York'taki Columbia Üniversitesi'ne gönderilmişti. Kendisine sunulan imkânın son derece

³⁴⁴ Şarman, a.g.e.,s.xv

³⁴⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.323.1334.2.23

³⁴⁶ CDAB CHPK No: 490.01.303.1229.1.15

³⁴⁷ CDAB CHPK No: 490.01.303.1229.1.23

farkında olan Hamit Bey'in bunun karşılığını fazlasıyla vermek istercesine çalıştığı görülmekteydi. Bir yandan bu üniversitenin Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisadiyat Şubesi doktora sınıfında ders görürken diğer yandan felsefe doktoru adaylığı için girilen sözlü sınavları da geçmiş ve memlekete dönmüştü.³⁴⁸ Hamit Bey'in ismi *İlim Yayma Cemiyeti*'nin kurucuları arasında bulunmaktadır. Bu cemiyet, 11 Ekim 1951 tarihinde milli ve manevi değerleri geliştirmek ve korumak amacıyla kurulmuştu.³⁴⁹ Yurtdışında siyaset bilimi ve iktisat öğrenimi görenlerden bir başkası da Kasım Gülek'ti. 27 Mart 1950'de doldurduğu talepnameşiyle Seyhan milletvekilliğine aday olmak isteyen Gülek, 1928'de Paris'te Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden, 1930'da ise Hamit Bey'in de öğrencilerinden biri olduğu Columbia Üniversitesi'nin Toplumsal Bilimler Fakültesi İktisat kısmından diploma almıştı.³⁵⁰ Müracaatını gerçekleştirdiği tarihte halen Seyhan milletvekili olan Kasım Bey, 1940'ta Bilecik milletvekili seçilmişti. İki dönem süren Bilecik milletvekilliğinden sonra 1946 seçimlerinde bu defa Seyhan'dan seçilen Gülek, 1947 yılında kurulan Hasan Saka hükümetinde Bayındırlık, 1948'de yine Hasan Saka tarafından kurulan hükümette de Ulaştırma Bakanlığı yapmıştı. Kasım Bey, CHP'nin 1950 seçimlerinden sonra toplanan sekizinci kongresinde Genel Sekreterlik görevine getirilmiş ve bu görevi 1959 yılına kadar sürdürmüştü.³⁵¹ Kasım Gülek uluslararası kuruluşların bazılarında da görev almıştı. 1949 yılında Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi'ne önce Türk Delegasyonu'nun bir üyesi olarak katılmış, daha sonra bu kuruluşun başkan yardımcısı olmuştu. Birleşmiş Milletler'in, Kuzey ve Güney Kore arasında artan siyasi gerilim üzerine kurduğu Kore Uzlaştırma Komisyonu'nda Türkiye'nin temsilcisi olarak yer almış ve 1 Şubat 1950'de de bu komisyonun başkanı seçilmişti.³⁵² Gülek daha sonra 1969'da Kuzey Atlantik Asemblesi Başkanlığı'na seçilmiş,³⁵³ Aziz Paul'un memleketi Tarsus'ta adına yaptırılan kilisenin onarılarak ziyarete açılması ve tanıtılmasına yaptığı

³⁴⁸ CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.2.41

³⁴⁹ Bkz. <https://iyc.org.tr/kurucularimiz> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

³⁵⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.318.1309.1.7

³⁵¹ Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/5152> (Erişim tarihi: 10.02.2020)

³⁵² Bkz. Meral Balcı, *Bir Siyasetçi Portresi Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1905-1996)*, Prof. Dr. Süleyman Beyoğlu (dan.), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2006 s.71-78

³⁵³ Bkz.Balcı a.g.e., s.78

katkılarından dolayı, Papa II. Jean Paul tarafından kendisine layık görülen nişan da, 1996'da öldükten sonra ailesine verilmişti.³⁵⁴

Müracaatlarına, yükseköğrenim haricinde yurtdışındaki meslekî tecrübelerini kaydedenler de vardı. Edip Alpsar, 22 Ocak 1943'te Çorum mebusluğu için başvuruda bulunduğu, bu durumu dile getirenlerden biriydi. Edip Bey, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nda Emniyet Şefi olarak çalışmaktaydı. Bankadaki görevine 5 Mayıs 1932'de başladığını belirten Alpsar, Londra'da bastırılan banknotlara vesayet etmek üzere Londra'ya ve Amerika'dan memlekete gelen paralar için de iki defa Bosna'ya gönderildiğini söylüyordu.³⁵⁵ Müracaat edenler içerisinde, birkaç ülkeye gönderilen bir kişi daha vardı. 30 Ocak 1943'te yaptığı başvuruda bulunan ve uygun görülecek herhangi bir yerin mebusu olmak istediğini söyleyen Kamil İrdelp eski bir diplomattı. 1935'ten 1939'a kadar Niğde milletvekilliği yapmış olan İrdelp,³⁵⁶ diploması mesleğine ya da kendi ifadesiyle "hariciyeciliğe", 1886'da Galasaray Sultanisi'ni bitirdikten sonra girmişti. Bu durum, onu, Osmanlı İmparatorluğu'ndan cumhuriyete geçişte diğer birçok alanda olduğu gibi dışişlerinin yapılandırılmasında da yaşanan köklü değişikliği³⁵⁷ bizzat yaşayanlardan biri yapıyordu. Çünkü Osmanlı Devleti'nin diğer kurumları gibi hariciyesinde de cumhuriyet devlet yapısına bir geçiş, bir devretme olmamış, dışişleri teşkilatı yeni baştan kurulmuştu.³⁵⁸ Kamil Bey'in müracaatında tarih vererek sıraladığı şehirlerden de, kendisinin hem Osmanlı'nın hariciyesinde hem de 2 Mayıs 1920'de kurulan ve ilk ulusal hükümetin unsurlarından biri olan Hariciye Vekâleti'nde³⁵⁹ çalıştığı anlaşılıyordu. İrdelp ülkeler arasında seyahat etmekle geçen kariyerinin duraklarını şöyle sıralıyordu:

“Rostov şebbenderliğine³⁶⁰ tayin 1325 (1909), Varna Birinci sınıf şebbenderliğine tayin: 1 Temmuz 1326 (14 Temmuz 1910), Triyeste Birinci sınıf şebbenderliğine tayin: 12 Şubat 1327 (25 Şubat 1911), Odessa Başşebbenderliğine tayin: 7 Eylül 1329 (20 Eylül 1913), Selânik Başşebbenderliğine tayin: 25 Mart 1331 (7 Nisan 1915), Meşgul Belçika'da Türk

³⁵⁴ Bkz. Şenay Güray, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)*, V. Cilt (VI. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 39, Ankara, 2007 s.100

³⁵⁵ CDAB CHPK No: 490.01.295.1191.2.7

³⁵⁶ Bkz. İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem (1935-1939)*, II. Cilt (Özgeçmişler), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 26, Ankara, 2000, s.604

³⁵⁷ Temel İskit, *Diplomasi / Tarihi, Teorisi Kurumları ve Uygulaması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012 s.382

³⁵⁸ İskit, a.g.e., s.382

³⁵⁹ İskit, a.g.e., s.382

³⁶⁰ Şebbenderlik: Konsolosluk

*menafiini*³⁶¹ korumaya memur ediliş: 1332 (1916), Amsterdam Başşehbenderliğini vekâleten idareye memur ediliş: 5 Mart 1333 (1917), Cenevre Başşehbenderliğini idareye memur ediliş: 3 Nisan 1333 (1917), Hariciye Nezaret'ine dönüş: 28 Teşrini evvel 1334 (28 Ekim 1918) Millî Hükûmete katılmak için Ankara'ya hareket: 1338 (1922), Hariciye Vekâleti Siyasi Müşavirliğine tayin: 13 Kânunusâni (Kasım) 1339 (1923), Brüksel maslahatgüzarlığına tayin 3 Temmuz 1341 (1925) Emekli olarak dönüş: 1 Temmuz 1933.”³⁶²

Milletvekilliği için başvuruda bulunan bir başka diplomat, 3 Nisan 1950'de bir talepname gönderen Reşat Karabuda idi. Bilecik'ten aday olmak isteyen Karabuda Dışişleri'nde çeşitli görevler aldığını, bunlardan sonuncusunun da Zürih konsolosluğu olduğunu söylüyordu.³⁶³ 14 Haziran 1946 tarihli talepnamesiyle İstanbul mebusluğu için müracaatta bulunan Feridun Kurt Andolsun da Dışişleri Bakanlığı'nın Basın Yayın Dairesi'nde İtalyanca tercümanı olarak çalışmıştı. Feridun Bey'in müracaatta bulunduğu dönemde ise görevi Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nde baştercümanlıktı.³⁶⁴ Aynı genel müdürlüğün Dış Yayınlar Dairesi'nde 1946'dan 1949'a kadar Fransızca ve İtalyanca tercümanı olarak çalışmış Ferit Ferhat Kalfaoğlu ise 15 Mart 1950'de Sinop'tan aday gösterilmek için müracaat etmişti.³⁶⁵ Yurt dışına gidenlerden bir diğeri Ali Rıza Akat'tı. 13 Haziran 1946'da Niğde mebusluğu için başvuruda bulunan Ali Rıza Bey, 1914'te Harp Okulu'ndan teğmen rütbesiyle mezun olarak başladığı askerî kariyerini 1938 yılında kendi isteğiyle sona erdirmesinin ardından, Nafia Vekâleti (Bayındırlık Bakanlığı) Nakil İşleri Dairesi başkanlığına atanmış ve böylelikle memuriyet hayatında yeni bir sayfa açmıştı. Dışişleri Bakanlığı görevlisi olan Akat, 1939 yılında Balkan Antantı müzakerelerini yürütmekle görevlendirilen heyetin içerisinde yer alarak Romanya'ya gitmiş; oradan dönüşünde başladığı Cenevre'deki Milletler Cemiyeti üyeliğini üç yıl sürdürmüştü.”³⁶⁶ Ali Rıza Bey'in katıldığı müzakereler, uluslararası düzeyde gerçekleştirilen toplantıların bir türüydü. Bu tür başka toplantılara, yani uluslararası kongrelere Türkiye adına katılmak için yurt dışına gidenler de vardı. Ahmet Vefik Uluçay bunlardan biriydi. Uluçay, 5

³⁶¹ Menafiini: Menfaatlerini

³⁶² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1289.1.65

³⁶³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.292.1175.2.

³⁶⁴ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1233.1.41

³⁶⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.320.1318.1.37

³⁶⁶ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1289.1.24 ve 490.1.0.0.315.1290.1.79

Ocak 1943 tarihli mektubuyla, daha önce 1931'den 1939'a kadar milletvekilliğini yaptığı³⁶⁷ Niğde'den aday olmak istediğini Genel Sekreterlik'e bildirmişti. Ahmet Bey Askeri Tıbbiye'de iken öğrendiği ecza ve kimya bilgileri hakkında, 1909 yılından itibaren tıp fakültesinin eczacılık şubesinde uzun süre dersler vermişti. Uluçay 1910 yılında Brüksel'de düzenlenen uluslararası kimya kongresinde de hükümeti temsil etmek üzere bulunmuştu.³⁶⁸ Hüsnü Keseroğlu, 2 Ocak 1943 tarihli mektubunda memleketi Sinop'tan aday gösterilmek istediğini belirtiyordu. Keseroğlu, 1920'de mühendislik okulunu bitirmesinin ardından işe başladığı İstanbul Belediyesi Fen Heyeti'nin çeşitli şubelerinde uzun seneler boyunca çalışmıştı. Hüsnü Bey, Almanya Frankfurt'ta toplanan temizlik kongresine de katıldığını, bu sayede Berlin, Brüksel, Paris, Viyana ve Roma gibi büyük şehirlerde de bilimsel ve meslekî araştırmalar yaptığını söylüyordu.³⁶⁹

Yukarıdaki örnekler üzerinden ister öğrenim görmek ister meslekleri gereği olsun, yurt dışında bulunmanın, müracaat edenler için sahip olduğu anlamı değerlendirdiğimizde, temelde birbirleriyle benzerlik gösterdikleri söylenebilir. Bu kişiler meclisteki varlıklarıyla, Türkiye'nin yurtdışına açılan bir kapısı olabileceklerini, yani buldukları ülkelerden edindikleri bilgi ve birikimleri sayesinde, yurda daha fazla hizmet edebileceklerini düşünüyor olabilirlerdi. Bu açıdan, öğrenciler için belirttiğimiz Batı'dan medeniyet getirme misyonunun, öğrenciler ile birlikte diğer yurt dışı tecrübesi edinen müracaat sahipleri için de geçerli olduğu düşünülebilir.

2.12. Memurlar

Bu bölümde devletin çeşitli kadrolarında çalışmış kişilerin müracaatlarını ele alacağız. Konu memurlar olunca, müracaat yelpazesinin genişlediğini belirtmek gerekir. Maliyecisinden hukukçusuna, kaymakamından milli eğitim müdürüne kadar çeşitli memurlar milletvekili adaylığı isteğinde bulunmuşlardı. Aşağıda vereceğimiz örnekler, bir bakıma bu çeşitliliği gözler önüne sermeye yöneliktir.

Bu memurlardan biri 1943 seçimlerinde Çorum mebusu olabilmek için bir talepname ile müracaatta bulunan Fahri Veldet'ti. Fahri Bey'in Ankara'da Divanı Muhasebat'ta Murakıp Muavini (Sayıştay'da Denetmen Yardımcısı) olarak çalışmadan önceki görev yerleri oldukça

³⁶⁷ Bkz. Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi IV. Dönem (1931-1935)*, II. Cilt (IV Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 12, Ankara, 1996 s.475-476

³⁶⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1289.1.27

³⁶⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.320.1315.1.7

fazlaydı. Veldet, maliye meslek okulundaki öğrenimini bitirmesinin ardından rasat (gözetim-denetim) memuru olarak önce Kayseri Tayyare Fabrikası'na, daha sonra ise Çankırı'ya gönderilmişti. Fahri Bey daha sonra, Merkez Bankası'nda bir memurluğa atanmasıyla, Ankara'ya gelmişti. Fahri Bey, Elazığ'ın Sivrice ilçesindeki mal müdürlüğünün dışında hep Ankara'da kalmış, sırası ile Maliye ve Milli Eğitim bakanlıklarında muhasebe memuru, Ekonomi Bakanlığı'nda ise bilirkişi olarak çalışmıştı.³⁷⁰ Fahri Veldet Bey gibi Sayıştay'da denetmen yardımcılığı yapanlardan bir diğeri 7 Nisan 1950 tarihli talepnameşiyle Ankara mebusluğuna aday olmak isteyen Bekir Sıtkı Tonguç'tu. Bekir Sıtkı Bey, iktisat fakültesini CHP'nin yardımlarıyla bitirdiğini, vatanına, milletine faydalı olarak çalıştığını ve çalışacağını da söylüyordu³⁷¹ Bir başka maliyeci de Nedim Ökmen'di ve 12 Haziran 1946'da yazdığı mektubunda CHP tarafından Gaziantep'ten aday gösterilmeyi rica ediyordu. Nedim Bey, 1931 de Mülkiye'yi bitirdiği senenin sonunda devlet hizmetine Maliye Müfettiş Muavini olarak girmiş ve sırasıyla terfi etmişti.³⁷² Nedim Bey 1950 seçimlerinde Demokrat Parti listesinden Kahramanmaraş milletvekili seçilerek parlamentoya girdi. İkinci Adnan Menderes hükümetinde Tarım Bakanlığı (1951-1954) yapmıştı. 1954 ve 1957 seçimlerinde de Gaziantep milletvekili seçilmişti. Üçüncü (1954-1955) ve beşinci (1957-960) Adnan Menderes hükümetlerinde Tarım, dördüncü Adnan Menderes hükümetinde (1955-1956) Maliye Bakanlığı'na getirilmişti.³⁷³

Memur müracaatlarında dikkati çeken nokta, önceki bölümde yer alan Kamil İrdelp örneğinde olduğu gibi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e devam eden bir süreklilikti. Memuriyet hayatına Osmanlı'ya ait devlet kurumlarında başlamış birinin daha sonra aynı kurumun Cumhuriyet dönemindeki karşılığında da çalıştığı görülüyor. Ali Çıldıroğlu 10 Haziran 1946 tarihli mektubu ile Niğde'den aday olmak istiyordu. Ali Bey, 18 Nisan 1326 (1910)'da başladığı maliye mesleğinden on yıl sonra 4 Eylül 1336 'da (1920'de) ayrılmış, ticaretle ve özel işleriyle uğraşmıştı. Çıldıroğlu, 31 Ekim 1928'de Maliye Bakanlığı'nın Hesaplar Şubesi'nde göreve başlamıştı. Maliyeciliğinin Cumhuriyet Türkiye'sindeki bu ikinci döneminde sırayla Niğde, Diyarbakır, Yozgat, Urfa ve Çankırı Özel Saymanlık müdürlüklerinde başarı ile çalıştığını da not düşmüştü.³⁷⁴ Meslek hayatında Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçerken benzer bir değişiklik

³⁷⁰ CDAB CHPK No: 490.01.295.1191.2.5

³⁷¹ CDAB CHPK No: 490.01.289.1164.1.74

³⁷² CDAB CHPK No: 490.01.300.1215.1.36

³⁷³ Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/11675> (Erişim Tarihi 15.12.2019)

³⁷⁴ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1290.1.49

yaşayanlardan biri de Ahmet Rakım Savcı'ydı. Balıkesir mebusluğu için 21 Ocak 1943 tarihli talepnameğine göre Savcı, İstanbul Defterdarlığı muhasebe kaleminde devlet memurluğuna başlamıştı. Birinci Dünya Savaşı'nın ilanı ve İstanbul Hükümeti'nin ortadan kalkmasından sonra ticaret hayatına atılan Ahmet Bey 1929'da yaşanan Dünya Ekonomik Buhranı'ndan olumsuz etkilenmişti. Bunun üzerine yeniden bir iş bulabilmek için biraz beklemesi gerekse de 1931'de "Divanı Muhasebat'a (Sayıştay'a) 4. dereceden denetçi olarak girebilmişti.³⁷⁵

Ekonomi ile ilgili memurluk yapanlardan bir diğeri de Galip Aktuğ idi. Mektubunu gönderdiği 4 Şubat 1943 tarihi itibarı ile Afyon'da maliye memuru olarak çalıştığını söyleyen Aktuğ, hiçbir mahkûmiyetinin olmadığını, 22 yıldan beri temiz bir alımla yaşayıp devlete hizmet ettiğini söylüyordu. Buna dayanarak yapılacak seçiminde doğum yeri olan Diyarbakır ya da memuriyette bulunduğu Mardin veya Maraş'tan aday olmayı istemekteydi.³⁷⁶ Galip Aktuğ'un mektubundaki *mahkûmiyetsizlik* ve *temiz alın* vurgusu, memur müracaatlarının başka bir özelliğini de bize göstermektedir. Müracaatlarda daha çok "*temiz bir sicile sahip olmak*" ifadesiyle vurgulanan bu özellik adayların, tüm devlet memurluğu görevleri süresince kanun ve kurallara uygun davrandıklarına, temiz bir memuriyet geçmişlerinin olduğuna, dürüstlükten ödün vermediklerine gönderme yapmaktaydı. Bu özelliklerin takdir edilmesini ve milletvekilliği müracaatlarının kabulü gerektiğini düşünmüş olabilirler.

Sicili temiz memur müracaatlarına bir diğeri yine Mardin mebusluğuna aday olmak isteyen İbrahim Turhan'dı. 19 Ocak 1943'te talepnameğinde belirttiğine göre İbrahim Bey'in meslek yaşamı, 2 Ekim 1920 tarihinden 22 Eylül 1923 tarihine kadar yaptığı Mardin milletvekilliği hariç, sadece mal memurluğu göreviyle geçmişti. Turhan milletvekili olmadan önce 28 Nisan 1900 tarihinden 1 Ekim 1920 tarihine kadar Mardin kaymakamlığının yazı işleri bürosunda, Ziraat Bankası'nın çeşitli muhasebe birimlerinde ve "Emlak-ı Milliye"nin baş muhasebeciliğinde çalışmıştı. Turhan, milletvekilliğinden sonra da 1923'ten 1936'ya kadar ara vermeden çeşitli illerde muhasebecilik ile maliye memurluğu yapmış ve emekli olmuştu.³⁷⁷ İbrahim Bey, Mardin milletvekili Abdülrezzak Şatana'nın vefatından sonra 28 Şubat 1948'deki ara seçimde aday olmayı yeniden istemişti. Tek paragraflık mektubunda, "*otuz üç senelik memuriyet hayatımda hiç sorgu ve suale maruz kalmadım.*" diyordu.³⁷⁸ Sicili temizlik

³⁷⁵ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.81

³⁷⁶ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.2.32

³⁷⁷ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.2.37

³⁷⁸ CDAB CHPK No: 490.01.313.1283.1.5

bağlamında vereceğimiz son örnek Muhsin Güloğlu'dur. 12 Haziran 1946 tarihli mektubuyla Rize milletvekili aday olma isteyen Muhsin Güloğlu, 1918'de başladığı devlet memurluğunda üç farklı mevkiide çalıştığını söylüyordu. Güloğlu Şile ilçesi kaymakamı olmadan önce 16 yıl öğretmenlik, 17 yıl da bucak müdürlüğü görevlerinde bulunmuştu. Üstelik Muhsin Bey'in bu süreçte hiçbir suretle mahkemeye ve sorguya alınması da gerekmemişti.³⁷⁹

Bu örneklerden hareketle denilebilir ki, devlet memuru olarak çalışmış olanlar, çalıştıkları sürede sicillerinin temiz olmasıyla, vatandaşlara yaptıkları hizmetlerle kendilerinin ayrıca siyasette de değerlendirilme isteklerini dile getirmişlerdi. Atamalarını yapan devlete bağlılıklarını siyasete girdiklerinde de aynı ciddiyet ve titizlikle yapacaklarını vurgulamışlardı.

Bazı memurların, müracaatlarında, aldıkları maaşın miktarını da beyan ettikleri görülüyordu. Örneğin Konya kız öğretmen okulunda psikoloji öğretmenliği yapan ve 14 Haziran 1946'da Sinop milletvekilliğine aday olmak isten Ahmet Nuri Kayaarası'nın maaşı 90 liraydı.³⁸⁰ Aynı yıl Ankara'dan aday gösterilmek isteyen Gazi Lisesi Fen Bilgisi dersi öğretmeni Numan Eken 60 lira maaş aldığını belirtiyordu.³⁸¹ Artvin'de Milli Eğitim müdürü olarak çalışan bir başka öğretmen Fahri Alpay'ın, 1946'da Sivas milletvekilliği için gönderdiği mektubuna³⁸² eklediği çizelgede maaşının 35 lira olduğu yazıyordu.³⁸³ Tunceli'den aday olmak isteyen Zülfü Erdem ise 27 yıldır çalıştığı Elazığ Daimi Encümeni'ndeki görevine 1919'da 500 kuruş maaşla başladığını ifade etmekteydi. Zülfü Bey, milletvekilliği için başvuruda bulunma amacının ise kendisinin ve çocuklarının geçimini sağlamak olduğunu söylüyordu.³⁸⁴

Müracaat eden devlet memurları arasında hukukçular da bulunmaktaydı. Hukukçular genellikle ülkenin değişik yerlerinde görev yapmış hakim, savcı ve savcı yardımcılardı. 1946 seçimlerinden önce gönderdiği mektubunda Gaziantep'te aday olmak isteyen Zihni Kutlar bunlardan biriydi. Kutlar, İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten üç yıl sonra Adalet Bakanlığı'na girmiş, 1936 yılında Yozgat Savcı Yardımcılığı'na atanmıştı. Zihni Bey, Yozgat'tan sonra Elbistan ve Osmaniye'de çeşitli adli görevlerde bulunmuş, 1944 yılı Temmuz ayında ise Maraş Cumhuriyet Savcılığı'na tayin edilmişti.³⁸⁵ 14 Mart 1950'de Mardin

³⁷⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.25

³⁸⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.320.1317.1.17

³⁸¹ CDAB CHPK No: 490.01.289.1162.1.18

³⁸² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.321.1322.1.11, 490.1.0.0.321.1322.1.13

³⁸³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.321.1322.1.15

³⁸⁴ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.311.1334.2.1

³⁸⁵ CDAB CHPK No: 490.01.300.1215.1.35

mebusluğu için müracaat eden Şemsettin Ekmen talepnamesini “*Mardin ve Cizre’de stajyer ve yetkili sorgu yargıcı, Karacabey yargıcı*” şeklinde doldurmuştu.³⁸⁶ Ankara Hukuk Fakültesi mezunu olan Şemsettin Bey 1949 ara seçiminde Mardin milletvekili olarak meclise girmiş ve Dilekçe Komisyonu’nda çalışmıştı. 1950 seçimleri sonrası, 25 Ağustos 1950’de başladığı Urfa Ağır Ceza Mahkemesi üyeliğini 13 Ağustos 1951 tarihine kadar sürdüren Ekmen, bu tarihten 19 Haziran 1952’ye kadar Urfa Asliye Ceza Yargıçlığı, 22 Aralık 1954’e kadar da Urfa Ceza Yargıçlığı görevinde bulunmuştu.³⁸⁷ 10 Haziran 1946’da Niğde mebusluğu için bir mektup gönderen Ahmet Demircioğlu da Ankara Hukuk Fakültesi’nden 1931 yılında mezun olduğundan beri yurdun çeşitli yerlerinde Cumhuriyet Savcısı ve Yargıç olarak çalıştığını söylüyordu. Ahmet Bey ayrıca incelediği ve çözüme kavuşturduğu binlerce anlaşmazlıktan dolayı Türk toplum hayatını türlü yansımalarıyla gözlemlene imkânı bulduğunu, bu sayede de birçok hakikatlere nüfuz ettiğini ve yurttaşların işleyiş, yaşayış ve düşünceleri hakkında esaslı fikir ve görgülere sahip olduğunu dile getiriyordu.³⁸⁸ Ali Davran, 25 Ocak 1943’te Genel Sekreterlik’e yazdığı mektupta 34 yıllık tecrübeli bir hukukçu olduğunu ifade ediyordu. Çatalca Asliye Hukuk Mahkemesi hâkimliğinden emekli olduğunu belirten Ali Bey’in aday gösterilmek istediği şehir ise en uzun süre çalıştığı İstanbul’du.³⁸⁹ 18 Mart 1950’de gönderdiği talepname ile Çanakkale mebusluğuna aday olmak isteyen Memduh Sezgin de meslek yaşamının büyük bir kısmını Çanakkale’de geçirmişti. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olan Memduh Bey, Artvin’in Şavşat ilçesinde hâkim yardımcılığı yaptıktan sonra atandığı Çanakkale’nin Ezine ve Bozcaada ilçelerinde savcılık yapmıştı. Memduh Bey ayrıca Çanakkale’de Cumhuriyet Savcılığı ve Cumhuriyet Savcısı Yardımcılığı yaptığını da belirtiyordu.³⁹⁰ Mebus olmak isteyen bir başka hukukçu da Rifat Çamurdan’dı. 10 Haziran 1946’da Seyhan adaylığı için bir mektup gönderen Rifat Bey, Adana Öğretmen Okulu’ndan ve Gazi Terbiye Enstitüsü Edebiyat Bölümü’nden mezun olmuştu. Çamurdan, önce Diyarbakır Lisesi’nin edebiyat öğretmenliğine sonra da Ankara Birinci Ortaokulu’nun dilbilgisi öğretmenliğine atanmıştı. Burada çalışmaktayken Ankara Hukuk Fakültesi’nin derslerine de devam eden Rifat Bey, okulu bitirdikten sonra 1944 yılının Mayıs ayında girdiği uzmanlık

³⁸⁶ CDAB CHPK No: 490.01.313.1283.3.1

³⁸⁷ Bkz. Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, III. Cilt (Milletvekilleri Özgeçmişleri), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 146, Ankara, 2012 s.838-839

³⁸⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1290.1.64

³⁸⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1231.4.61

³⁹⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.294.1186.1.3

sınavını kazanmıştı. Çamurdan, hem bir öğretmen hem de iki yıldır Ankara Barosu'na kayıtlı olan bir avukattı.³⁹¹

Bir diğer hukukçu müracaat sahibi ise Yakup Şekip Musluoğlu'ydu. 1932'de girdiği Ankara Hukuk Fakültesi'ni 1935'te pekiyi derece ile bitirmesinin ardından Menemen, İstanbul, Amasya ve Çorum'da savcılık ve yargıçlık yapmıştı. Musluoğlu hukukçu olarak gittiği bu yerlerde “*çevremin beğenme, inanma ve sevme duygularını kazanageldim.*” diyordu. Yakup Bey'in milletvekili adaylığı için kendisine Rize'yi uygun görmesinin sebebi, buraya bağlı Hemşin bucağının memleketi olmasıydı.³⁹² Görev yaptığı yerlerde sevildiğini düşünen bir başka müracaat sahibi Şemi Ergin'di. Şemi Bey, 10 Haziran 1946 tarihli mektubunda 1945'ten beri Manisa'da savcı yardımcısı olarak çalıştığını söylüyordu. Ergin, memlekete daha fazla fayda sağlayabilmek idealini CHP programı aracılığıyla gerçekleştirmek istiyordu. Bu sebeple 1939'dan 1944'e kadar Cumhuriyet Savcısı olarak çalıştığı Tekirdağ'dan aday gösterilirse seçilebileceğini düşünmekteydi. Çünkü Tekirdağ'da geçirdiği bu buhranlı yıllarda kendi görevi dışında da memleket kaygısı ve sevgisi ile çalışarak pek çok işler başardığını söylüyor ve “*çevre halkı tarafından ciddi bir alâka ile sevilmekteyim.*” diyordu.³⁹³ Şemi Ergin 1950'de DP'den Manisa milletvekili seçilerek meclise girmiş, 1954 ve 1957 seçim dönemlerinde yine Manisa'dan milletvekili seçilmişti. Adnan Menderes hükümetlerinde Devlet Bakanlığı (1955-1957), Milli Savunma Bakanlığı (1957-1958) ve Ulaştırma Bakanlığı (1959-1960) yapmıştı. Aynı zamanda DP'nin Genel Yönetim Kurulu üyesiydi.³⁹⁴

Hukukçular, görevlendirildikleri yerlerde halkın çeşitli sorunlarını çözebiliyor olmalarından dolayı, halk tarafından sevildiklerine inanmışlardı. Bu durum, onlarda aday gösterildikleri takdirde yine halk tarafından seçilebilecekleri kanaâtini oluşturmuştu. Müracaat etmelerinin sebebi de halkın kendilerine duyduğuna inandıkları bu sevgi ve güvendi. Müracaatlar arasında, hukukçular gibi birçok yerde görevlendirilen ve üst düzey diyebileceğimiz diğer memur grubunun da kaymakam ve valiler olması dikkate değerdir.

Bu örneklerden biri Ekrem Engür'dür. 1910 yılında Mülkiye'den mezun olan Engür, 14 Haziran 1946 tarihli mektubunda on yıl kaymakamlık, altı yıl mutasarrıflık, on beş yıl da valilik

³⁹¹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.318.1308.1.15

³⁹² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.16

³⁹³ CDAB CHPK No: 490.01.322.1325.2.15

³⁹⁴ Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/2133> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

yaptığını söylüyordu. Ekrem Bey, yapılacak genel seçimde uygun görüldüğü takdirde, şimdiye kadar edindiği tecrübe, bilgi ve görgüye dayanarak CHP'nin milletvekili adayları arasında bulunmak istiyordu. Ekrem Bey'in seçilebileceğini düşündüğü yerler ise Rize, Maraş ve Isparta idi.³⁹⁵ Çoruh'tan (Artvin'den) mebusluk isteyen Fahri Özen de 12 Haziran 1946 tarihinde gönderdiği mektubunda Birinci Dünya Savaşı'nda Akra ve Enez'in; İstiklâl Harbi'nde de Edirne'nin Karaağaç, Konya'nın Beyşehir, Rize'nin Atina (Pazar) ve Erzurum'un Narman ilçelerinde kaymakamlık yaptığını dile getiriyordu. Fahri Bey'in son kaymakamlığı ise İstanbul Silivri'de idi. Fahri Bey 1924'ün Mayıs ayından itibaren de sırayla İçel, Siirt, Erzincan ve Malatya valisi olmuştu.³⁹⁶ Mülkiye'nin 1910'daki mezunlarından bir başkası, Ahmet Kemal Varınca da 10 Haziran 1946 tarihli mektubunda CHP tarafından Gümüşhane'den aday gösterilmek istediğini söylüyordu. Ahmet Bey, Kosova maiyet memurluğuna atanarak başladığı meslek yaşamında Anadolu ve Rumeli'nin pek çok ilçesinde kaymakamlıklar yapmıştı. Ayrıca şeker, petrol tekel şubeleri ile şeker şirketlerinin ve Ekonomi Bakanlığı'nın müfettişliklerinde de çalışmıştı. Ahmet Bey'in son dokuz yıldan beri çalıştığı yer ise İçişleri Bakanlığı'nın Merkez Şube Müdürlükleri idi.³⁹⁷

Cumhuriyet'in ilk yıllarında bürokrasi reformları gerçekleştirmede ve toplumu yönetmede etkin araç olduğundan ötürü toplumsal statü açısından bürokrasinin altın dönemi olarak ifade edilebilir.³⁹⁸ Her ne kadar bürokrasinin farklı alanlarına mensup olsalar da, birer bürokrat olarak memurların yukarıda örneklerine yer verdiğimiz müracaatları, kamu hizmetlerini halka sunma görevini ve toplumu yönetmede etkin bir araç olma anlayışını ne kadar benimsediklerinin bir göstergesi olabilir. Hayatlarının büyük bir kısmını çeşitli kanun, kural ve yönetmelikleri uygulayarak geçirmiş olmaları, onları yükledikleri bu uygulama görevini bir adım daha ileri götürmek konusunda teşvik etmiş, dolayısıyla bunları hem üretmelerine hem de neden ürettiklerini halka açıklayabilmelerine imkân veren bir konum elde etmek istemiş olabilirler. Memurlar için bir milletvekili olarak meclise girmenin anlamının bu olduğu iddia edilebilir. Günlük yaşamlarının önemli bölümünde, toplum ile devletin hukuk, eğitim, ekonomi veya idare alanındaki temsilcileri olarak ilişki kuran memurlar, bu temsil ilişkisinin karşılıklı oluşuna

³⁹⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.296.1.26

³⁹⁶ CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.2.10

³⁹⁷ CDAB CHPK No: 490.01.301.1216.2.2

³⁹⁸ Fatma Eren, *Toplumsal Bir Tip: Memur*, Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Nacak (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, Konya, 2019 s.23

inanmış, toplumun ihtiyaç, istek ve beklentilerini de devlet organizasyonunun işleyişine daha fazla yansıtma gerektiğini düşünmüş olabilirler. Bu açıdan memurlar, milletvekili olduklarında, devlet ve toplum arasındaki iletişimin sürmesini sağlayan bireyler olarak bu iletişimin kuvvetlenmesini sağlayabileceklerini, böylelikle ikisinin gelişimine de daha fazla katkı verebileceklerini düşünmüş olabilirler. Birer kamu görevlisi, yani devlet tarafından topluma hizmet etmekle görevlendirilmiş kişiler olan memurlar, milletvekilliğini de memurluğun bir başka versiyonu, kamu görevliliğinin daha etkin bir seviyesi olarak algılamış sayılabilirler.

Müracaatlarına iletişim yeteneklerini yansıtmaya çabasında olanlar da vardı. Aşağıda bu kişileri, yani milletvekilleriyle, bakanlarla ya da bürokratlarla iyi ilişkiler geliştirmelerinin yanı sıra, yaşadıkları şehirlerdeki ve köylerdeki halkla da iyi iletişim kurabildiğini dile getiren müracaat sahiplerini inceleyeceğiz. Bu iletişimin yüz yüze kurulabildiği gibi çeşitli basın-yayın organları aracılığıyla da gerçekleştirilebildiğini söylemek mümkündür. Müracaat sahiplerinin, adaylık isteğinde bulunurken yazdıkları kitaplardan veya makalelerden söz etmelerinin ya da verdikleri konferansları anlatmalarının buna işaret ettiği söylenebilir. Bunların dışında, müracaatlar arasında meslekleri ve uzmanlık alanları vasıtasıyla yeteneklerinden bahsedenler de bulunuyordu. Müracaatlar arasında aile geçmişlerine değinenlere rastlamak da mümkündür.

2.13. Halk Desteği Vurgusu Yapanlar ve Referans Gösterenler

Bu bölümde buldukları görevleri veya yaptıkları işleri nedeniyle halkla sıkı ilişkileri olanlar ve halkın sevgisini kazanmış kişiler üzerinde duracağım. Bu kişiler kurdukları ilişkiler sebebiyle halk tarafından mebusluğa aday gösterilmeleri için teşvik edildiklerini dile getiriyorlardı. Şimdi bu örneklerle bakmaya çalışalım.

Ahmet Gürkan müracaat mektubunu gönderdiği 8 Haziran 1946 tarihi itibarı ile Samsun'da yaşıyordu. Doğduğu ve büyüdüğü Rize'nin Güneysu bucağındaki bazı tanıdıklarından aldığı mektuplarda, Rize için milletvekilliği adaylığının konulmasının istendiğini okumuş ve bu konuda ısrar edildiğini görmüştü. Ayrıca İlahiyat fakültesinden mezun olmasının ardından Rize'de önce öğretmenlik yapmış, daha sonra da ticaret ve tarımla da uğraşmıştı. Gürkan, mektubunda Rize'nin özellikle Güneysu yöresinin halkınca iyi bilindiğini ifade etmekteydi. Ahmet Bey, Rize'de Güneysu bucağından *“Muhacir Hacı Süleyman'ın oğlu ve halen Samsun'da gazetecilik yapan Ahmet Gürkan”* olarak tanındığını söylüyor; hakkında araştırma yapılacaksa özellikle Güneysu halkından ve Güneysulu olup Rize'de tüccarlık yapanlardan

bilgi alınmasını rica ediyordu.³⁹⁹ Ahmet Akdağ, 15 Haziran 1946'da hazırladığı özgeçmişinde Yozgat'ın Çulhalı köyünde, Hasbek bucağında ve Akdağmadeni ilçesinde öğretmenlik yaptığını kaydediyordu.⁴⁰⁰ 14 Haziran'da İsmet İnönü'ye gönderdiği mektubunda da memleketin ihtiyaçlarını, halkın sıkıntı ve ızdıraplarını düşünen yirmi yedi yıllık bir öğretmen olduğunu, şehir ve köylerde hep sevgiyle karşılandığını ve bu sebeple Yozgat'tan aday gösterilmek istediğini belirtiyordu.⁴⁰¹ Cemal Gölge de 15 Haziran 1946 tarihinde Genel Sekreterlik'e gönderdiği yıldırım telgraf ile Çorum milletvekilliğine aday olması için hemşehrilerinin kendisine bugün dahi ısrarlarını tekrarladıklarını ve yakın ilgi gösterdiklerini söylemekteydi.⁴⁰² 7 Haziran 1946'da yazdığı mektubuyla Abdülgani Yardımcı da müracaatında yakın ilgi vurgusu yapanlardan bir başkasıydı. “*Birinci meclis devresinde Siverek, ikinci meclis devresinde Mardin milletvekili idim.*” diyen Yardımcı, ikinci dönem seçimlerini halkın kendisine olan güveni ve yakın ilgisi sayesinde kazandığını belirtiyordu. Halkın kendisine duyduğu güvenin hâlâ var olduğuna dair inancının, Abdülgani Bey'e Mardin mebusluğunu tekrar istemek için 7 Haziran 1946'da bir mektup yazdırdığı düşünülebilir.⁴⁰³ Bu bağlamda, bir başka müracaat sahibi Arif Aras ise 28 Ocak 1943'te Genel Sekreterlik'e ulaşan taleplerinde yurdun her yerinin onun için eşit olduğundan bahsediyordu. Arif Bey, “*parti tarafından neresi uygun görülürse orada görev almaya hazırım*” diyordu. Aras'ın mebusluğunu istediği vilâyet olarak Isparta'yı işaret etmesinin sebebi ise kendisinin aslen oralı olması ve oraya bağlı Atabey, Eğirdir ve civarında da tanındığını ve sevildiğini düşünmesiydi.⁴⁰⁴ 11 Haziran 1946'da Seyhan mebusluğu için bir mektup yazan Hüseyin Candan da ticaret ve çiftçilikle uğraştığı Seyhan'da vatandaşların gurur verici sevgi, ilgi, istek ve teşviklerinden dolayı buradan milletvekilliğine aday olmak istediğini söylüyordu.⁴⁰⁵ Halkın kendilerini çok sevdiklerini ve milletvekili olmalarını istediklerini öne çıkararak müracaat edenler, partilerini bu şekilde etkilemeye çalışmışlardır. Buradan, seçilmek için halk desteğinin önemli bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. Halk desteği vurgusunun 1950 seçimlerden önce bir kez daha farklı bir biçimde yapıldığı görülüyor. Daha önce de anlatıldığı gibi aday belirleme konusunda 1947 kurultayında alınan % 70 yerel %30 merkez seçimi uygulamasında % 70'lik seçimi kazanamayanlardan bazıları,

³⁹⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.216.1296.1.20

⁴⁰⁰ CDAB CHPK No: 490.01.326.1348.2.15

⁴⁰¹ CDAB CHPK No: 490.01.326.1348.2.8

⁴⁰² CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.2.47

⁴⁰³ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.3.48

⁴⁰⁴ CDAB CHPK No: 490.01.303.1229.1.4

⁴⁰⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.318.1308.1.33

merkezin göstereceği % 30'luk adaylar arasına girebilmek için gönderdikleri mektuplarına, kendilerinin milletvekili olmasını isteyen kişilerin yazdıkları çok imzalı mektupları ya da çektikleri telgrafları da ekliyordular. Mardin'den aday olmak isteyen Fuat Beşkardeş, 12 Nisan 1950'de Genel Sekreterlik'e talepnamesiyle⁴⁰⁶ birlikte bir de yazı göndermişti. Fuat Bey bu yazıda 9 Nisan 1950 denemesine girdiğini ama ikiye ayrılan tertiplerle, akrabalık, taraftarlık ve menfaat gibi etkilerle hareket eden insanlar yüzünden, dürüst ve memleketsever insanlardan ancak 18 oy alabilmek suretiyle azınlıkta kaldığını söylüyordu. Ama Beşkardeş Mardin Merkez ilçesi ve halkının 7 den 70 ine kadar sevgi, yakın ilgi ve güvenine de değer görülmüştü. Bu sebeple %30'lardan aday gösterilmesine izin verilmesini istiyordu.⁴⁰⁷ Fuat Bey sözünü ettiği bu sevgiyi ispatlayabilmek için 1185 imzalı bir dilekçeyi de Genel Sekreterlik'e göndermişti.⁴⁰⁸ 1950 seçimlerinde Mardin'den aday olmak isteyen İhsan Bozkurt da talepnamesine⁴⁰⁹ böyle bir imza listesi eklemeyi uygun görmüştü. Liste, İstanbul'da üniversite öğrenimi gören Mardinli 53 gence aitti ve bu gençler hemşehrileri İhsan Bey'in parti tarafından desteklenmesini rica ediyordu.⁴¹⁰ Şükrü Şihman da, partinin, 6 Nisan 1950'de gönderdiğini söylediği bir yazıya verdiği cevapta, CHP'nin Mersin teşkilatından elli arkadaşının kendisinin milletvekilliğine aday gösterilmesi için bir ortak dilekçe hazırladıklarını söylüyor, Mersin'den adaylığının konulmasını istiyordu.⁴¹¹ Malatyalı tüccarlar, 13 Nisan 1950'de Mahmut Nedim Zapçı'nın aday gösterilmesi için bir telgraf göndermişlerdi. Tüccarlar, İsmet İnönü'ye gönderdikleri telgrafta, Mahmut Nedim Bey'in şehirdeki her türlü eserde mutlaka yardımı ve gayreti olduğunu, memleketlerinin ticari ve iktisadi hayatında büyük gelişmeler sağlayacağından emin olduklarını söylüyorlardı.⁴¹² Fuat Beşkardeş gibi, talepnamesiyle⁴¹³ beraber gönderdiği kısa notta⁴¹⁴ yoklamada kaybettiğini belirtenlerden bir diğeri de Ahmet Ulus'tu. Giresun milletvekili olan Ahmet Bey, aldığı birçok telgrafta Giresun'dan aday olabilmesi için, %30'a talip olmasının arzu edildiğini söylüyordu. Ulus'un talepname ve yazısıyla beraber göndermeyi uygun gördüğü telgraflarda bu arzuyu görmek mümkündü. Örneğin imzaları saklı 500 vatandaş adına Genel Sekreter Hilmi Uran'a bir telgraf çeken Hasan Akdağ, Ahmet Bey'in birtakım

⁴⁰⁶ CDAB CHPK No: 490.01.313.1283.3.34

⁴⁰⁷ CDAB CHPK No: 490.01.313.1283.3.33

⁴⁰⁸ CDAB CHPK No: 490.01.313.1283.36-79

⁴⁰⁹ CDAB CHPK No: 490.01.313.1283.3.20

⁴¹⁰ CDAB CHPK No: 490.01.313.1283.3.16 -19

⁴¹¹ CDAB CHPK No: 490.01.303.1227.3.20

⁴¹² CDAB CHPK No: 490.01.312.1274.1.8

⁴¹³ CDAB CHPK No: 490.01.301.1217.3.34

⁴¹⁴ CDAB CHPK No: 490.01.301.1217.3.36

“politik kombinezonlarla” adaylıktan mahrum edildiğini söylüyor, dolayısıyla onun Genel Merkezce CHP Giresun listesine alınmasını rica ediyordu.⁴¹⁵ 435 seçmen adına Giresun’un Keşap ilçesinden gönderilen bir başka telgrafta da Ahmet Bey’in yoklamada kaybettiği belirtiliyor ve bu arkadaşın tekrar milletvekili olmasına izin verilmesi isteniyordu. Telgrafın altındaki imzalar, şehrin belediye başkanına, Halkevi Başkanı’na, bir Genel Meclis üyesine ve dört CHP Genel İdare Kurulu üyesine aitti. Aynı telgrafta 142 seçmen adına Bucak İdare Kurulları üyelerinden bazılarının imzaları da mevcuttu.⁴¹⁶

Önceki seçimlerde genel ifadelerle kendine yer bulan halk referansları, 1950 seçimlerindeki müracaatlarda daha somut bir şekilde belirtilmeye başlamıştı. Aday olmak isteyenlerin çok sayıda seçmeni kendilerine bu şekilde şahit göstermelerinin bir sebebi de, muhtemelen seçimlerin 1946’dan beri tek dereceli yapılıyor olmasıydı. Müracaat sahipleri ön seçimlerde kaybetmiş olmalarına karşın, kendileri aday gösterildiği takdirde halktan mutlaka oy alabileceklerini bu şekilde genel merkeze ispatlamaya çalışmış olabiliyorlardı. Fuat Beşkardeş’in ve Ahmet Ulus’un müracaatlarında görüldüğü gibi, adaylık isteyenlerin ön seçimleri birtakım siyasi manevralarla kaybettiklerinin dile getirilmesi ya da seçici kurullarda bulunan çok sayıda kişinin desteğini almalarına rağmen aday olamamaları, Demokrat Parti’nin 1946’dan sonra yereldeki nüfuzunu artırmış olabileceğine dair bir işaret olabiliirdi.

Mebus adaylığı isteğinde bulunurken kendilerine referans verenler de vardı. Bu kişiler geçmişte bazı aile fertlerinin yaptıklarından ötürü kazandığı saygınlığa atıfta bulunuyorlardı. Tanınan bir kişinin evladı ya da bir ailenin mensubu olmanın, onlara göre bir mebusta bulunması gereken özellikleri edinmiş olmak anlamına geldiği ileri sürülebilir. Böyle bir saygınlık vurgusunun görüldüğü müracaatlardan biri Hüseyin Avni Gelendost’a aitti. Gelendost, İnegöl’den gönderdiği 23 Ocak 1943 tarihli mektubunda bir yandan sahip olduğu soyadının kökenini açıklarken diğer yandan, yaptıklarıyla tarihî bir şahsiyet haline gelmiş dedesine atıfta bulunmaktaydı. Hüseyin Avni Bey, kendisinin gururla soyadı olarak taşıdığı Gelendost köyünde yetişip birçok kez Seraskerlik ile memleketine hizmet eden ve Sultan Abdülaziz’in tahttan indirilmesinde en etkili kişi olduğu için, Vükela Meclisi’nde parçalanarak şehit edilen Hüseyin Avni Paşa’nın torunu olduğunu söylüyordu. Hüseyin Bey, Paşa’nın memleketi Isparta’dan aday gösterilmek istiyordu.⁴¹⁷ Yedi yıl sonra, 6 Nisan 1950’de Isparta’dan aday

⁴¹⁵ CDAB CHPK No: 490.01.301.1217.3.37

⁴¹⁶ CDAB CHPK No: 490.01.301.1218.3.38,39

⁴¹⁷ CDAB CHPK No: 490.01.303.1229.1.8

gösterilmeyi bir kez daha rica eden Gelendost, tek sayfalık özgeçmişinde aynı akrabalık bağına küçük eklemeler ve çıkarmalarla tekrar vurgulamaktaydı. Torun Hüseyin Avni, dedesi Hüseyin Avni Paşa'nın bu defa seraskerliğinin yanında sadrazamlığından da bahsediyor; neden ve nasıl öldürüldüğüne dair önceki mektubunda anlattığı ayrıntıları ise atlıyor ve yalnızca, onun hizmetleriyle şöhret bulmuş olduğunu dile getiriyordu.⁴¹⁸

Söz konusu saygınlığı Hüseyin Avni Bey kadar net bir şekilde sergilemeyip, sezdirmeyi tercih etmiş olan biri de Sukuti Keçeci'ydi. Sukuti Bey, Giresun mebusluğu için 7 Haziran 1946'da yazdığı mektupta kullandığı bir ifade dikkat çekiyordu. Mektubu okuyan yetkili tarafından da altı çizilmişti. Keçeci, “200 senelik köke sahip bir ailenin çocuğu” olduğunu dile getiriyordu. Soyadının Keçeci olduğu göz önünde bulundurulsa, Sukuti Bey'in, Tanzimat döneminin Mehmet Emin Alî Paşa ile birlikte en meşhur sadrazamlarından olan Keçecizâde Fuad Paşa'ya atıf yaptığı düşünülebilir.⁴¹⁹ Veya daha geriye giderek, Fuad Paşa'nın da babası olan, on dokuzuncu yüzyıl divan şiirinin önemli temsilcilerinden Keçecizade İzzet Molla'ya da işaret etmiş olabilir.⁴²⁰ Sukuti Bey'e benzer şekilde, köklü bir aileden geldiği bilgisine müracaatında yer verenlerden bir diğeri ise 1939 yılında Trabzon'da gerçekleştirilecek ara seçim için bir mektup gönderen Nevres Harmankaya idi. Nevres Hanım “*tarihlerde meşhur Gazimihailbeyzâdelere mensubum.*” diyordu.⁴²¹ Nevres Hanım'ın, bu ifadesiyle Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde ve Rumeli fetihlerinde yararlılıklar göstermiş bir akıncı ailesi olan Mihaloğulları'nı kastettiği düşünülebilir. Osmanlı tarih geleneğine göre ailenin atası Köse Mihal Osman Bey zamanında Bizans'a bağlı Harmankaya tekfuruna iken zamanla Bey'in silah arkadaşları arasına girmiş ve muhtemelen 1313'te İslamiyet'i kabul etmiştir. Müslüman olduktan sonra Abdullah Mihal adını aldığı ve Osman Bey'in bütün savaşlarında yanında bulunduğu belirtilir. Bursa'nın fethinden önce Bizans tekfuruna ile Orhan Gazi arasındaki müzakereleri de yürüttüğü söylenir. Köse Mihail'in Aziz Paşa, Balta Bey ve Gazi Paşa isimli üç oğlunun olduğu ve Rumeli'deki sınır boylarına akınlar yaptıkları da bilinmektedir.⁴²²

Benzer tarihsel bir referansın olabileceği diğer örnek de Fikret İlseven'di. İlseven'in 4 Şubat 1943 tarihli mektubunda anlattıkları arasında, Isparta'dan veya uygun görülecek başka illerden

⁴¹⁸CDAB CHPK No: 490.01.303.1229.1.47-Hüseyin Avni Paşa hakkında bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/huseyin-avni-pasa> (Erişim Tarihi: 4.12.2019)

⁴¹⁹ Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fuad-pasa-kececizade> (Erişim Tarihi: 4.12.2019)

⁴²⁰ Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/izzet-molla-kececizade> (Erişim Tarihi 4.12.2019)

⁴²¹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.323.1330.1.13

⁴²² Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mihalogullari> (Erişim Tarihi: 01.03.2020)

illerden aday gösterilmesine izin verilmesi isteğine ek olarak, kendisinin, Başkonsolosluktan emekli Filibeli Bay Mehmet Ragıp İlseven'in oğlu olduğu bilgisi de vardı.⁴²³ Baba İlseven'in görev yeri 1929-1931 yılları arasında Köstence başkonsolosluğu'du.⁴²⁴ Şayet Mehmet Ragıp'ın da Beyrut'ta Jön Türklerle temas kuran ve Mısır'da da İttihad-ı Osmanî Cemiyeti'ne üye olan yazar Filibeli Ahmet Hilmi⁴²⁵ ile bir bağı varsa, bu durum, daha önce askerlerde ve Müdafaa-i Hukuk kurucularında karşımıza çıkan İttihatçılık vurgusunun bir benzeriyle karşı karşıya olduğumuz anlamına gelebilir. Benzer bir İttihatçılık bağlantısının kurulabileceği bir diğer başvuru da Makbule Esat Işık'a aitti. Makbule Hanım İstanbul'dan aday olmak istediğini bildirdiği 14 Haziran 1946 tarihli mektubunu, "*Göz Hekimi Profesör Doktor Esat Işık'ın eşi*" olduğunu belirterek imzalamıştı. Makbule Hanım'ın eşi Esat Işık, Hilâl-i Ahmer'in ve eğitim sisteminde milliyetçi düşüncelerin yaygınlık kazanması amacıyla 1916'da kurulan Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin başkanlarından. Kuruluşu askerî tıbbiyeye dayanan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1918-1919 yıllarındaki en faal tıpçı üyelerindendi. O yıllarda birleşik Türk cephesini savunmak için girişimde bulunan Esat, İTC'nin ilk ve en eski üyelerinden bir başka tıbbiyeli Hüseyinzade Ali Turan, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve İTC'nin eski genel sekreteri Mithat Şükrü Bleda ile birlikte Milli Kongre'yi kurmuştu. Altmış üç tane siyasal, sosyal, kültürel ve meslekî örgütün ikişer temsilci göndermesiyle oluşan Aralık 1918'de oluşturulan Milli Kongre, Kasım 1919 seçimlerine kadar faaliyetini sürdürmüştü. Milli Kongre, Anadolu'daki milliyetçilerin hareketiyle hiçbir zaman doğrudan temas kurmasa dahi onları desteklemiş ve hem iç hem de dış basında davalarının haklılığını savunmaya çalışmıştı.⁴²⁶ Makbule Hanım mektubunda milletine otuz senelik hizmetinin olduğunu, çeşitli hayır kurumlarında üye ve başkan olarak çalıştığını da belirtmişti.⁴²⁷

Müracaatında babasının ismine yer verenlerden Muhtar Yazır ise, 9 Temmuz 1946'da yazdığı mektubunda, eski ve yeni bir siyasi hayatının olmadığını söylüyordu. Fakat Antalya'daki CHP teşkilatının kendisine çok yakın kimselerin elinde bulunması onun bu seçime parti saflarında katılma gereğini anlatmıştı. Muhtar Bey, babası Elmalılı Hamdi Yazır'ın vefatı üzerine İstanbul'da bulunan büyük ailesinin başına geçmek için memuriyetten istifa ettiğini de

⁴²³ CDAB CHPK No: 490.01.303.1229.1.28

⁴²⁴ Bkz. <http://constantia.cg.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Erişim Tarihi: 04.12.2019)

⁴²⁵ Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehbenderzade-ahmed-hilmi> (Erişim Tarihi: 04.12.2019)

⁴²⁶ Bkz. Zürcher, s.122-124

⁴²⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1233.1.49

belirtmişti.⁴²⁸ Muhtar Bey'in babası Elmalılı Hamdi Yazır, TBMM'nin Türkçe bir Kur'an tefsiri hazırlanması kararı aldıktan sonra, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görevlendirilmişti. "Hak Dini Kur'an Dili" adı ile Cumhuriyet döneminin ilk Kur'an tefsirini yazan din bilginiydi.⁴²⁹

Müracaat sahipleri bu şekilde kendi ailelerini olduğu kadar başka kişileri de referans veriyorlardı. Başkaları, onların bir mebus olmayı hak edecek kadar iyi bir insan olduğunu teyit edebilecek üçüncü kişilerdi ve çoğunlukla meslek yaşamlarında bir süre birlikte çalıştıkları önemli siyasi şahıslardan ve yüksek bürokratlardan oluşuyorlardı. Bu kişilerin kimler olduklarına dair belki de en başta verilebilecek örnek Bekir Cingöz'ün talepnamesindeydi. Çorum mebusluğu için talepnamesini doldurduğu 7 Haziran 1946 tarihi itibarı ile kentin Alaca ilçesine bağlı Akveren köyünde çiftçilik yapmakta olan Cingöz'ün malulen emekliye ayrılincaya kadar icra ettiği asıl mesleği ise polis komiserliği idi. Bekir Bey on dört yıl gibi uzun bir süre boyunca "Aziz Babamız" diye andığı Cumhurbaşkanı Atatürk'ün yakın çevresinde polis ve başkomiser olarak görev almıştı. Cingöz'ün Atatürk ile tanışıklığı daha da eskilere dayanıyor gibiydi. Kendisi Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nda yanında özel koruması olarak çalıştığını ve bu durumun sayın büyüklerince de bilindiğini söylüyordu. Partinin kurucu başkanının kendisine bu kadar güvendiği bir kişi olması, Bekir Bey'e göre bir mebus seçilebilmesi için son derece kuvvetli bir gerekçe olabilirdi.⁴³⁰ Bir diğer örnek, Nef'i Demircioğluydu. Nef'i Bey, 1 Şubat 1943 tarihli müracaat mektubunda, siyasete girmek istediğini belirterek Balıkesir'den aday gösterilmesini istiyordu. Demircioğlu, şahsen tanıştığı bazı politikacıların isimlerini saymanın da adaylık için yararına olacağını aklından geçirmiş olabilir. 1928 yılı Ankara Hukuk Fakültesi mezunu Nef'i Bey, ilk görevini Buldan ilçesinde savcılık ile yerine getirdikten sonra aynı unvanla İçişleri Bakanı Müsteşarı Fuat Tugal'ın Denizli valiliği zamanında Denizli'de bulunduğunu, milletvekili Nazmi Toker'in Kayseri valiliği zamanında da Kayseri ceza hâkimliğinde çalıştığını söylüyordu.⁴³¹ Kendisine referans olabilmeleri için Demircioğlu'nun saydığından daha fazla kişinin ismini sıralayanlar da vardı. Sıtkı Şefkatî bunlardan biriydi. 7 Eylül 1941'de CHP Genel Başkan Vekili ve Başbakan Refik Saydam'a yazdığı mektubunda, boşalan Ağrı mebusluğuna aday gösterilmesini isteyen Sıtkı

⁴²⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1166.2.39

⁴²⁹ Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/elmalili-muhammed-hamdi> (Erişim Tarihi 10.12.2019)

⁴³⁰ CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.2.46

⁴³¹ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.54

Bey vatani, milleti ve partisi uğruna geçmişteki emeklerinden daha kazançlı ve daha verimli hizmetlerde bulunmak istediğini söylüyordu. Sıtkı Bey, Serbest Fırka zamanında Trabzon'da Cumhuriyet Savcısı olarak çalışmıştı. Belediye seçimlerde SCF'nin değil CHP'nin kazanmasını sağlamak için verdiği maddi ve manevi hizmetleri, parti ve rejim noktasından şahsi karakterini en iyi yansıtan gerçekler olarak görüyordu. Sıtkı Bey söylediklerinin gerçekliğini kanıtlamak için, mektubuna, dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un göstermekte olduğu faaliyetlerinden dolayı kendisini tebrik ettiği telgrafın bir kopyasını eklemiştir.⁴³² Sıtkı Bey'in ayrıca, partisine ne kadar sadık olduğunu daha iyi anlatacağını umduğu bazı tanıdıkları da vardı. Bunlar Serbest Fırka zamanında “*Halk Partisi müfettişi olup halen parti merkez idare heyeti kurulu üyeliği yapan Gümüşhane mebusu Bay Şevketin, öteden beri resmi ve hususi alanlarda temaslarıyla daima şeref bulduğu Trabzon mebusları Gümrük ve Tekel Bakanı Bay Raif Karadeniz, parti grubu başkanı Bay Hasan Saka, Faik Ahmet Barutçu, Gümüşhane mebusu Bay Hasan Fehmi Ataç, Erzincan mebusu Bay Abdülhak Fırat, Van mebusları Bay Hakkı ve Bay Münip Boya ve Ağrı mebusu Halit Bayrak*”tı.⁴³³

Sıtkı Bey gibi çok sayıda tanıdığı olan bir başka müracaat sahibi de Hasip Koylan'dı. Yirmi dört yıl boyunca müfettişlik, kaymakamlık ve valilik gibi görevler üstlenerek, Manisa'dan Bolu'ya, Kırklareli'nden Gümüşhane'ye, İzmir'den Ağrı'ya kadar ülkenin pek çok şehrinde bulunmuş olan Hasip Koylan, bunların arasından mebusluğunu yapmaya karar verdiği Ağrı için 12 Ekim 1941'de bir talepname doldurmuştu. Koylan talepnamesinde bütün bu memuriyetlerinde her zaman iyi niyetli, namuslu ve dürüstçe, parti teşkilatıyla uyumlu bir şekilde çalıştığını, özellikle halkla çok yakından, ciddi ve samimi ilişki kurup herkesin sevgi ve güvenin kazandığını söylüyordu. Hasip Bey, bu başarısına memurluk yaptığı illerin mebuslarının da tanıklık ettiklerine emindi.⁴³⁴ Kendisi, doldurması istenen talepnameden önce 23 Eylül 1941 tarihinde gönderdiği mektubunun⁴³⁵ arkasına eklediği bir sayfanın tamamını bu mebusların isimlerine ayırmıştı. Bu listeye göre Hasip Bey'in kişisel ve resmi hayatını yakından tanıyan kişiler şunlardı:

“Aydın mebusları Doktor Mazhar Germen ve Doktor Şakir Şener, Balıkesir mebusları Hacim Muhiddin Çarıklı ve Muzaffer Akpınar, Bolu mebusu Doktor Zihni Ülgen, Gümüşhane mebusları Hasan Fehmi Ataç, Şevket Erdoğan, Edip Servet Tör, Durak

⁴³² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1.6

⁴³³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1156.1.4, 490.1.0.0.288.1156.1.5

⁴³⁴ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1156.1.14

⁴³⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1156.1.15

*Sakarya ve Ziya Zarbun, İzmir mebusları Mahmut Esat Bozkurt ve Doktor Mustafa Bengisu, Kırklareli mebusları Doktor Fuat Umay, Şevket Ödül, Zühtü Akın ve Hamdi Kuleli, Mardin mebusu Doktor Rıza Levent, Ordu mebusu Doktor Vehbi Demir, Tokat mebusu Ali Galip Pekel, Trabzon mebusu Mitat Aydın, Yozgat mebusu Ekrem Pekel ve Zonguldak mebusu Halil Türkmen.*⁴³⁶

Doktor Sıtkı Yener, 29 Kasım 1943'te gönderdiği mektubunda, on üç yıl başhekim olarak çalıştığı Ordu'dan aday gösterilmek istediğini belirtiyor, burada iken halkın yakın ilgisine ve güvenine layık görüldüğünü söylüyordu. Bunun bir sonucu olarak ailesiyle buraya yerleşen Sıtkı Bey “yaptığım ilmî hizmetlerden başka modern, yeni bir hastanenin de inşa edilmesini ve açılmasını sağladım.” diyordu. Açılmasını sağladığı bu hastaneden dolayı dönemin Sağlık Bakanı Refik Saydam'ın kendisine gönderdiği takdimnamenin bir kopyasını da mektubuna eklemişti.⁴³⁷ Yener, Ordu'da çalıştığı günlerde halkın kendisini ne kadar sevdiğine ve ilgi gösterdiğine, şehre gelen parti merkez yönetim kurulu üyeleri Münir Akkaya'nın, Gümrük ve Tekel Bakanı Raif Karadeniz'in, Giresun milletvekili Doktor Hasan Vasıf Somyürek'in ve Ordu milletvekili Hamdi Yalman'ın da şahit olduklarını yazıyordu.⁴³⁸ Tanıdıklarının isimlerini yazmak için ayrı bir sayfaya ihtiyaç duyan bir kişi de Mardin mebusluğunu isteyen Feyzi Artukoğlu'ydu. Artukoğlu'nun 5 Haziran 1946 tarihli talepnameğine eklediği “Tezkiyemi Sağliyak Olanlar” başlıklı liste, genelden özele yapılmış bir sıralama görünümündeydi. Artukoğlu, ilk maddesinde “Mardinin bütün halkına” yer verdiği bu listesine şöyle devam ediyordu:

*“2- Mardin ili Halk Partisi. 3- Şimdiye kadar memuriyet verdiğim yerler halkı. 4- Bölgesinde çalıştığım Birinci Genel Müfettiş Avni Doğan. 5- Bölgemiz Halk Partisi Müfettişi Ahmet Gürel 6- İlimiz Milletvekili Aziz Uras. 7- beraber çalıştığımız Halk Partisi Müfettişlerinden Feyzi Halfegil. 8- C.H.P. genel idare kurulu üyelerinden Fezzullah Uslu, Sedat Çumralı. 9- Milletvekillerinden Raşit Börekçi (Ankara), Şefik Tuğay (İçel), Vehbi Bilgen (Konya), Kemal Şedele (Diyarbakır). 10- Ankara Belediye Meclisi üyelerinden Fuat Börekçi, İsmail Hakkı Muslu 11- Adalet Bakanlığı Müsteşarı Bedri Köker, Personel İşleri Genel Müdürü İsmail Hakkı Giray ve diğer uygun görülecek kişiler.”*⁴³⁹

Feyzi Artukoğlu'nun müracaatında, diğer müracaatlar gibi içerisinde daha önce seçilmiş çok sayıda mebusa ek olarak,⁴⁴⁰ bir Genel Müfettiş'e de yer vermesi, üzerinde durulması gereken bir konudur. Feyzi Bey, Genel Müfettiş Avni Doğan'dan bahsederek muhtemelen Umumi

⁴³⁶ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1156.1.16

⁴³⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1292.1.10

⁴³⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.315.1292.1.11

⁴³⁹ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.3.36

⁴⁴⁰ Demirel, *Tek Parti'nin İktidarı...*, s.343-418 ve Güneş, *Atatürk Dönemi...* içinde, “İlk Beş Dönem Milletvekilleri Listesi (1919-1935)”

Müfettişlikler'e atıf yapmaktaydı. 25 Haziran 1927 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen kanunla tek parti döneminde ilki Doğu Anadolu'da kurulan ve daha sonra 4 ayrı bölgede de kurulacak olan bu müfettişlikler, ülke çapında asayişin sağlanmasına yönelik olarak partinin oluşturduğu bir kurumdu.⁴⁴¹ Müfettişliklerin işlevi, 1936 yılının Haziran ayında, o dönem CHP'nin Genel Başkan Vekili olan İsmet İnönü'nün yayınladığı ve parti ile devletin birleştirilmesi⁴⁴² hakkındaki genelgede ise bir kez daha tanımlanmıştı. Genelgenin 3. Maddesinde, “*Umumi Müfettişler muntakaları dahilinde bütün devlet işlerinin olduğu gibi, parti faaliyet ve teşkilatının da yüksek murakıp ve müfettişleridir.*” deniliyordu.⁴⁴³ Dolayısıyla, milletvekili olmak isteyen biri olarak, Artukoğlu, kendisinin parti ile uyumlu bir kişi olduğunu bu şekilde, yani müfettişin ismini mektubunda geçirerek de vurguluyor olabilir.

Feyzi Bey'e benzer şekilde, müracaatında tezkiyesini sağlayacak olan kişilerden bahseden bir başkası da Hamit Zülfü Tigrel idi. 12 Haziran 1946'da gönderdiği mektubunda “*seçim kabiliyeti ili olarak Diyarbakır'ı gösterebilirim. Takdir partimizindir.*” diyen Hamit Bey, ne kadar temiz ve dürüst bir şekilde yaşayıp ülke çıkarlarını nasıl kişisel çıkarlarının üzerinde tuttuğunun anlaşılabilmesi için, üç kişiyle görüşülebileceğini belirtiyordu. Bu kişiler “*Büyük Millet Meclisi Başkanı Bay Abdülhalik Renda, İstanbul Milletvekili Bay Ali Rana Tarhan ve Başbakanlık Müsteşarı Bay Kemal Yeşil*” idi. 1920-1927 ve 1931-1943 yılları arasında Diyarbakır milletvekilliği yapmış Mehmet Zülfü Tigrel'in⁴⁴⁴ oğlu olan Hamit Bey, mektubunda bu bilgiye de yer veriyor, “*ölümüne kadar Cumhuriyet Halk Partisi'nden ve onun Ebedî Başkan'ından ayrılmayan babam Zülfü Tigrel'in partimize olan sadâkat ve bağlılığının kuvvetini aynen muhafaza etmekteyim.*” diyordu.⁴⁴⁵ 18 Ocak 1943 tarihli mektubuyla Eskişehir'den aday gösterilmek isteyen Rüştü Yurdakul da adaylığa hemşehrilerinin teşvik etmesiyle başvurduğunu söylüyor, siyasi durumunun ve dört yıl Çorum'da, on dört yıl da Eskişehir'de nasıl çalıştığının incelenebilmesi için onu yakından tanıyan şu kişiler ile görüşülebileceğini

⁴⁴¹ Cemil Koçak, *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016 s.61-62 vd.

⁴⁴² Koçak, *Umumi...*, s.276

⁴⁴³ Koçak, *Umumi...*, s.276

⁴⁴⁴ Bkz. Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919- 1923)*, III. Cilt (I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 6, Ankara, 1993 s.308-309

⁴⁴⁵ CDAB CHPK No: 490.01.297.1198.1.22

ifade ediyordu: “ *Bursa Mebusu General Naci Tınaz, İzmir Mebusu Rahmi Kök, Amasya Valisi Talat Öncel, Mülkiye Müfettişi Raif Tek.*”

Daha önce bahsettiğimiz gibi, müracaat etmek için, aday olmak istedikleri şehrin halkına duydukları güveni gerekçe göstermelerinin yanı sıra, tanıdıkları birkaç isime mektuplarında yer vermenin de, kendilerine fayda sağlayacağını düşünenler oluyordu. Bunlardan biri, orduda Önyüzbaşı rütbesiyle görev yapmış olan Fazıl Sağlam’dı. Sağlam, 12 Haziran 1946 tarihinde “*Sayın Bayım*” hitabıyla Genel Sekreter’e yazdığı mektubunda 17 senelik subaylık hayatı boyunca anavatanın yalnız Hakkari vilayetinden başka gitmediği ve seyahat etmediği hiçbir bölgesinin kalmadığını söylüyordu. Fazıl Bey’in iki gün önce adaylık müracaatını resmen gerçekleştirdiğinde seçim çevresini Rize olarak belirtmesinin nedeni ise, şehrin sakinlerinin onun ailesi hakkındaki iyi dilek ve düşüncelerinin, mebus olmasına katkı sağlayacağından emin olmasıydı. Sağlam’ın ayrıca başkentte de kendisini tezkiye edebilecek birkaç tanıdığı vardı. Bunlar, “*Tunceli milletvekili Sayın Bay Necmettin Sahir, Trabzon milletvekili Faik Ahmet Barutçu, Rize milletvekili Tahsin Balta ile geçen yıl Gümrük Muhafaza Komutanlığı yaverliğini yaptığı Suat Hayri Ürgüplü*” idi.⁴⁴⁶ Bu şekilde gerçekleştirilen bir diğer müracaat, Mazhar Basa’ya aitti. 14 Haziran 1946 tarihli mektubunda Rize’den seçilebileceğini söyleyen⁴⁴⁷ Mazhar Bey, kendisi hakkındaki düşüncelerinin öğrenilebileceği kişiler olarak Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Müfettişi Kemal Satır’ın, Kütahya Milletvekili Recep Peker’in ve İçel Milletvekili General Şefik Tursan’ın isimlerini zikrediyordu. Mazhar Bey ayrıca Rize’nin Pazar ilçesinden olduğu için gerek Pazar’daki ve Rize’deki Halk Partililerden gerekse kendisini tanıyanlardan şahsiyetine dair yeterli derecede bilgi alınabileceğini de sözlerine ekliyordu.⁴⁴⁸

Yukarıdaki çeşitli örneklerden de görüldüğü üzere, müracaat sahipleri, mebus adayı olabilmek için bazı kitlesel ya da kişisel dayanak noktalarının olduğunu düşünmüş olabilirler. Diğer bir deyişle, birçok kişinin ismini adaylık için birer referans kaynağı olarak kullanmalarının, kendilerine adaylık konusunda bir avantaj sağlayabileceğini umut etmiş olabilirler. Bu davranış biçimleri bir bakıma, adaylığa başvurana kadar oluşturageldikleri bir ilişkiler yumağının, başvuruları esnasında yetkililerin gözleri önünde çözülmesi gibidir. Böyle bir çözülme ile göstermeye çalıştıkları da, toplumsal nüfuzlarının ne kadar kuvvetli olduğu şeklinde algılanabilir. Bu şekilde, ister Umumi Müfettiş’ler ister mebuslar olsun, parti adına görev

⁴⁴⁶ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1226.1.3

⁴⁴⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.10

⁴⁴⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.11

yapmış birçok kişinin kendilerini onayladıklarına dikkat çekmeleri de, yetkililer nezdinde bir güvenilirliğe vurgu yapmak istemelerinin sonucu olabilir.

2.14. Köylüler, Köycüler ve Çiftçiler

Köylü, çiftçi ya da ve köycü⁴⁴⁹ olmak da müracaatlar arasında sıkça karşılaşılan bir başka temaydı. Müracaatlarında köy yaşamından anladığını, köylülerle arasının çok iyi olduğunu, onların CHP'ye sempati duymasını sağlamak üzere çok çalıştığını anlatan pek çok kişiye de rastlanıyor. Belki de adaylık istemelerinin sebebi, kendilerini köylerden partiye oy akışını sağlayacak kişiler olarak görmeleriydi. Köylü ve çiftçilerin müracaatları, partinin aslında 1931 yılından beri önemseydiği ve teşvik ettiği bir uygulamaydı.⁴⁵⁰ Bu şekilde, her kesimin partisi olduğu iddiasını güçlendirmiş oluyordu. Yeni Cumhuriyet daha az şehirli, daha çok köylüydü. Bu nedenle Ankara'daki yeni yönetim önünde köylülüğün Osmanlı'ya göre daha önemli olduğu bir toplumsal yapı bulmuştu. Üstelik köylüler sadece nüfusun neredeyse yüzde sekseni gibi çoğunluğunu oluşturmalarıyla değil, aynı zamanda en önemli üretici kesimi oluşturmaları nedeniyle de hayati önemi haiz bir kesimdi. Hal böyle olunca da köylülük ülkeyi yönetenlerce dikkate alınması, siyasal ve ideolojik anlamda kazanılması gereken en önemli gücü oluşturuyordu.⁴⁵¹ Köylülerin de kendilerine tanınan bu hakkı kullanabilmek için, müracaat dilekçelerinde yeteneklerinden bahsetmek istedikleri görülüyor.

Örneğin Bedri Kuli, 10 Haziran 1946 tarihinde Elazığ'ın Kürtemlik köyünden CHP adayları arasında aday gösterilmesini sonsuz saygılarıyla istemek için yazdığı mektubunu, altı madde halinde daktilo etmişti. Bedri Bey'in mektubundaki maddelerden üçüncüsü olan bugünkü işi ve mesleğinin karşısında “çiftçi”, beşincisi olan kısa öz geçmişinin karşısında da “çiftçilikle meşgul olurum” yazmaktaydı.⁴⁵² Mesleğinin çiftçilik olduğunu belirten bir diğer müracaat sahibi Mustafa Enkavî de, 20 Ocak 1943'te Bayburt'tan gönderdiği mektubunda yeni seçimde partisinin çiftçi mebusu olarak Gümüşhane veya Erzurum'dan adaylığının konulmasını istiyordu.⁴⁵³ Bir diğer müracaat sahibi Ziya Ersin Haziran 1946'da gönderdiği mektubunda Tekirdağ'dan milletvekilliği adaylığına ilânını saygıyla isterken hayata çiftçi olarak girdiğini

⁴⁴⁹ Bkz. Asım Karaömerlioğlu, *Orada Bir Köy Var Uzakta/Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017

⁴⁵⁰ Bkz. Güneş, *Atatürk Dönemi...*, s.363-367

⁴⁵¹ Karaömerlioğlu, a.g.e., s.12

⁴⁵² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.323.1334.2.20

⁴⁵³ CDAB CHPK No: 490.01.301.1218.2.17

dile getiriyor ve ekliyordu: Çorlu'da sahibi olduğu çiftlikte makinelerle ileri ve geniş ziraat yapabilir, her cins hayvan yetiştirebilirdi. Ziya Bey işinde gerçekten de iyi olmalıydı. Çünkü Tarım Bakanlığı'nın *Güzide Hayvan Yetiştirici* sertifikasını almaya hak kazanmıştı.⁴⁵⁴ Hayri Ülkü de mebusluğunu yapmak istediği Antalya'nın bereketli doğasına daha fazla seyirci kalamadığını ve Ziya Bey gibi en son sistem makineler ve teknik yöntemlerle çiftçiliğe sarıldığını söylüyordu. Hayri Bey, 12 Şubat 1943'te doldurduğu talepnameinde, kendisini Antalya'daki modern tarımın öncüsü olarak tanıtmaktaydı. Çünkü şehirde ilk pirinç hasadına başlayan Hayri Bey'di. İsmet İnönü'nün emriyle Evkaf Sıcak İklim Nebatları Bahçesi'nin gönüllü olarak kuran da oydu. Hatta burada "İnönü Üzümü" yetiştirdiğini söylüyordu, ayrıca hurmanın Antalya'da da yetiştildiğini kanıtlamıştı.⁴⁵⁵ Hayri Bey'in sözünü ettiği bahçe, Sıcak İklim Nebatları İstasyonu'ydu. Kurumun ilk nüvesi 1933'te Antalya-Serik yolu üzerinde Antalya Çeltik Deneme Tarlası ile 1934'te bugünkü Narenciye Semti/Demircikara Mahallesi'nde kurulan Antalya Sıcak İklimler Nebatları Deneme Tarlası Şefliği ile oluşturulmuştu.⁴⁵⁶ Çiftçilik yapanlardan bir başkası da Halil Piroğlu'ydu. Piroğlu'nun 1946 seçimlerinden önce gönderdiği müracaat mektubunda, seçilebileceği yerler olarak Çorum veya Amasya'yı göstermesinin iki sebebi vardı. Birincisi, Çorum'a bağlı Kalecik köyündeki arazisi üzerinde çiftçilik yapmaya devam etmesi idi. Halil Bey Mecitözü'nde oturmasına karşın köyündeki işlerini de oraya sık sık gidip gelmek suretiyle idare ettiğini belirtiyordu. İkincisi ise Amasya'da üç sene boyunca ticaretle uğraşmasıydı. Halil Bey şimdiye kadar bu ikisi haricinde bir meslek edinmemişti.⁴⁵⁷

Halil Bey'in köy ve şehir arasındaki yolculuklarından gerçek anlamda bahsedişinin yanı sıra, müracaatlarında, bu ikisi arasında kurulan bağlantıyı daha farklı bir bağlama taşıyan kişilere rastlamak da mümkündür. O dönemde bir köylü olmakla birlikte köycü olmanın da kendine özgü bir anlamı vardı. Köycülük dünyada şehirleşmenin ve sanayileşmenin hâkim olduğu bir dönemde köy hayatının ve değerlerinin toplamıydı. Türkiye'de köycü söylem liberal ve toplumsal sınıf temelli ideolojilerin tümünden reddini; durağan, farklılaşmamış bir topluma özlemi dile getiriyordu.⁴⁵⁸ Bu sebeple köycüler şehirler ile köyler arasındaki eşitsiz gelişmeden

⁴⁵⁴ CDAB CHPK No: 490.01.322.1325.2.9

⁴⁵⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1162.31

⁴⁵⁶ Bkz. Muzaffer Deniz, *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Antalya Şehrinde Eğitim (1923-1950)*, Prof. Dr. Muhittin Tuş (dan.), Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Konya, 2009 s.139-140

⁴⁵⁷ CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.2.34

⁴⁵⁸ Karaömerlioğlu, a.g.e., s.14

yakınıyorlardı. Şehirler ve köylerin aynı hak ve imtiyazlardan yararlanmaları gerekirken, gerçek durumun köylerin aleyhinde olduğu iddia ediyorlardı. Onlara göre şehirlerle köylerin yaşam standartları, özellikle de eğitim açısından eşit koşullara getirilmeliydi. Köylülere ayrımcılık yapıldığını öne sürüyor, örneğin köylülerden alınan vergilerin, şehirlerin imarı için harcandığını söylüyorlardı. Şimdi yapılması gereken, çubuğu ters tarafa bükme. Yüzyıllardır şehirlerin serpilip gelişmesi köylerin zararına olmuştu.⁴⁵⁹ Köycüler köylüleri Türk milletinin aslını oluşturan, ulusal gelişmede belirleyici, saflığı bozulmamış, asil, akıllı ve değişime açık insanlar olarak tasavvur ediyorlardı.⁴⁶⁰ Köylülük ve köycülük ifadelerinin öne çıktığı müracaat örneklerinde bu algının çok net bir şekilde hissettirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu mektuplardan birini 30 Ocak 1943'te yazmış olan Fikri Bakırcıoğlu Hakkâri mebusluğunu isterken şöyle diyordu:

“Milletimin yüzde yetmiş beşini temsil eden köye mensup bir köylü çocuğuyum. Karaman'ın İbradı köyünde doğdum. Hayatımda köy ve köycülüğü ideal olarak seçtim. Bu uğurda her türlü müşkül ve engelleri yenerek köyün ve köylünün yükselmesine çalıştım. On beş sene kadar nahiye müdürlüğü ve kaymakam vekâleti yaparak köylümüzle yakından temas ve köy davamızın gerçekleşmesinde çok büyük hizmetler ifa ettim. Bundan sonra Türkiyemizde biricik köycülük teşekkülü olan Trakya Umumi Müfettişliği Köycülük Şubesi amirliğinde üç yıl çalışarak köy kalkınmasında gerçekten emek ve hizmetim geçti. Bizzat toprakla da uğraştım. Parlamentoda köyümü ve köylümü hakkıyla temsil görevini vukuflla ve salâhiyetle yerine getirebilirim. Yaşım 45'tir. Bu seçimde Hakkâri, Bitlis, Bingöl gibi memleketimin en uzak köşesinden mebus seçilirsem yurduma ve köylüme çok faydalı olacağıma inanıyorum.”⁴⁶¹

Hakkâri mebusluğu için Fikri Bey kadar iddialı olduğu söylenebilecek bir diğer kişi de Necati Ongun'du. Necati Bey'in 1946'da yazdığı mektubunda şu ifadeler yer almaktaydı:

“Aslen Boluluyum. 44 yaşındayım. Anam köylüdür. Köylünün derdinden ihtiyaçlarından yakinen anlarım. Özellikle köylünün içtimâî, iktisadî sahalarda kalkınması, köylü vatandaşlarının merkezde olan işlerini bizzat takip etmek ve sonuçlandırmak temel ilkindir. Daha açık arz edeyim iş takibinde sürat ve zevkim vardır.”⁴⁶²

Bu şekilde, köylülerin şehirlerle bağlantısı sağladığını söyleyen bir başka müracaat sahibi de Cemil Sargut'tu. 1931 senesinde Siyasal Bilgiler Okulu'nu bitirdikten sonra idare memuru olarak hayata atılan Cemil Sargut, yurdun birçok yerini görmüştü. Bu durum, 15 Şubat 1943 tarihli mektubuyla istediği mebusluk için memleketi Balıkesir'e ek olarak, vali

⁴⁵⁹ Karaömerlioğlu, a.g.e., s.68

⁴⁶⁰ Karaömerlioğlu, a.g.e., s.69

⁴⁶¹ CDAB CHPK No: 490.01.301.1220.1.7

⁴⁶² CDAB CHPK No: 490.01.301.1220.2.2 ve 3

yardımcılığından kaymakamlığa kadar çeşitli seviyelerde görev yaptığı⁴⁶³ Çanakkale, Burdur, Muş gibi şehirleri de sıralamasından anlaşılabilir. Bu sayede halkın ihtiyaçlarını çok yakından incelediğini ve takip ettiğini belirten Sargut, aslen köylü olmasının ve köy hayatı şartları içinde yetişmesinin yanı sıra, görevi dolayısıyla da Türk köylüsü ile çok yakından temas edip onların dertlerini dinlediğini, ihtiyaçlarına yönetmelikler çerçevesinde cevap vermeye çalıştığını söylüyordu. Bu sebeple Cemil Bey, kendisinin köylünün ruh halini, dertlerini, ihtiyaçlarını yakından bildiğini belirtmekteydi.⁴⁶⁴ Mülkiye Mektebi'ni Cemil Sargut ile aynı yılda bitiren, yani 1931 yılı mezunlarından bir diğeri Niyazi Dalokay da Elazığ maiyet memurluğuyla başladığı meslek yaşamında Nazımiye, Osmançık, Taşköprü, Sarıkamış ve Menemen'de kaymakamlık yapmıştı. Niyazi Bey de 8 Şubat 1943'te gönderdiği mektubunda, tıpkı Cemil Bey gibi Elazığ'dan mebus adayı gösterilmek istemesinin haricinde aslen bir çiftçi çocuğu olduğunun altını çiziyor; idarecilik geçmişinde her sınıftan halk ve özellikle köylü ile yakından temas ettiğini ve onların özel durumları hakkında bilgi sahibi olduğunu söylüyordu.⁴⁶⁵ Cemil ve Niyazi Bey'lerin, çoktan şehirlileşmiş olsalar da köy kökenli olmalarının, yani köy hayatının içinde doğmuş ve köyde yaşamış olmalarının, köylüyü anlamada temel bir avantaj sağladığını düşündükleri anlaşılıyor. Köylülerin hayatları ve sorunları hakkında bilgi sahibi olma şeklinde ifade edilen böyle bir avantaja sahip olduklarını düşünen başka devlet memurlarına da müracaatlarda rastlanıyor. 12 Haziran 1946 tarihli mektubunda, memleketi Elazığ'dan ya da uzun seneler kaldığı Gaziantep'ten seçiminin mümkün olduğunu belirten Munip Gökalp, yirmi bir senelik devlet memurluğu süresince çok yakından tanıdığı köylü kardeşleri başta olmak üzere bütün vatandaşlara geniş bir sahada hizmet etmek amacıyla mebus olmak istediğini söylüyordu.⁴⁶⁶ Ali Kadri Balkan, on yıldır Balıkesir'in Sındırgı ilçesinde Milli Eğitim memuru olarak görev yapıyordu. Balıkesir mebusu olmak isteyen Balkan, 22 Mayıs 1946'da gönderdiği mektubunda, Atatürk'ün "*Köylü milletin efendisidir*" sözüne atıfta bulunurcasına, partisinin efendi tanıdığı köylülere bütün hayatı süresince yakın olduğunu ve onları her alanda bilgilendirmeyi kendisi için milli bir görev olarak gördüğünü dile getiriyordu. Ali Kadri Bey, bunun için 400 den fazla köy gezdiğini söylüyordu. Parti ilkelerini yaymak için, Balıkesir il merkezinde çıkan Türkdili gazetesinde *Köylülerle Konuşma* ve *Köy Hikayeleri* adlı yazılar

⁴⁶³ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.30

⁴⁶⁴ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.28

⁴⁶⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0. 323.1334.1.15

⁴⁶⁶ CDAB CHPK No: 490.01.300.1215.1.20

yayınlayarak da faydalı olmaya çalışmıştı.⁴⁶⁷ Balkan, mektubuna yazılarının Genel Sekreterlik tarafından beğenildiğini belirten yazının bir kopyasını da eklemişti.⁴⁶⁸ Müracaatında köylüleri partiye kazandırmak için verdiği uğraşları anlatan bir diğer kişi de yine Balıkesir'den başvuruda bulunan İlyas Gürses'ti. 1939 yılında mebusluğu için müracaat ettiği Balıkesir'in Manyas ilçesine bağlı Bölceağaç köyünde imamlık yapan İlyas Gürses, köycülük anlayışı ile hatiplik pratiğini kendisinde başarıyla bir araya getirebilmişti. Gürses, Susurluk ilçesinde gücü yettiğinden fazla çalıştığını söylüyordu. Köylerde halkın partiye ısındırılması için çalıştığını ve partinin yurttan yaptığı hizmetleri onlara anlattığını, böylelikle partiye mümkün olduğu kadar fazla üye kaydına gayret ettiğini dile getiriyordu. İlyas Bey'in parti adına samimi hizmetlerinin amacı, parti prensiplerine uygun her yeniliğin köylerde kabulü ve uygulanması için ciddi bir rehberlik yapmaktı.⁴⁶⁹

O dönemdeki köycü söylemin önemli özelliklerinden birisi de, Ali Kadri Balkan ve İlyas Gürses'in müracaatlarında vurgu yapıldığı görülen köylüler ve CHP ilişkisiydi. Bu ilişkinin parti lehine oluşturulabilmesi için, yine parti tarafından hayata geçirilen kurumsal teşebbüslerden biri ise Halkevleri'nin Köycülük Kolları'ydı. Köycülük Kolları'na özel bir önem veriliyordu. Temel amacı köylerin toplumsal, kültürel ve hijyenik açıdan gelişimini sağlarken şehirliler ile köylüler arasında karşılıklı saygı ve dayanışmayı geliştirmekti. Bu amaca ulaşmak için Köycülük Kolları üyeleri köylere gitmeli, tiyatro gösterileri sunup köylüyü aydınlayabilecek her türlü girişimde bulunmalıydı. Tüm bu girişimlerin amacı genel olarak başarılı ve eğitilmiş Türk köylülerini yaratmaktı. Köycülük Kolları üyeleri köylülüğün kültürel gelişmesini sağlamanın en önemli ve milli misyon olduğunu düşünmekteydiler.⁴⁷⁰ Ali Kadri Bey'in köy temalı yazılarını Türk Dili gazetesine göndermesi gibi Ankara Halkevi dergisi olan Ülkü de, dergi için memleketin yarımını düşünme ve yükseltme bakımından köycülüğün ehemmiyeti, köylerde yaşam şartlarının mahalli imkânlar dairesinde ıslahı, köylünün refahlandırılması ve kültürlendirilmesi üzerine yazılar yazılması çağrısında bulunuyordu.⁴⁷¹ Şubat 1933'te çıkarılmaya başlanan ve tüm Halkevleri'nin merkez yayın organı olan Ülkü dergisinin bu çağrısı, Türk aydınlarını Cumhuriyet prensipleri için çalışmaya teşvik eden,

⁴⁶⁷ CDAB CHPK No: 490.01.291.1172.2.29

⁴⁶⁸ CDAB CHPK No: 490.01.291.1172.2.27

⁴⁶⁹ CDAB CHPK No: 490.01.291.1173.2.4

⁴⁷⁰ Anıl Çeçen, *Halkevleri*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990 s.127'den aktaran Karaömerlioğlu, a.g.e., s.60

⁴⁷¹ Karaömerlioğlu, a.g.e., s.60-61

böylelikle bu prensiplerin merkezden taşraya yayılmasını hızlandırmayı amaçlayan bir yayın oluşuyla birlikte düşünüldüğünde,⁴⁷² anlamlıdır. Köycülük Kolları Halkevleri'nin en faal bölümü olarak düşünülmekteydi. Halkevleri açıldığı yıl üye sayısı 2098 iken 1940 yılında bu rakam 154.000 olmuştu. Aynı yıl köycülük kolları üyeleri, Türkiye genelinde 2000'den fazla köy ziyaretinde bulunmuşlardı ki bu köy gezilerinin kolların en önemli faaliyetleri olduğunu hatırlatmak gerekir.⁴⁷³ Dolayısıyla bu tip gezilerin o dönem için son derece yaygın bir uygulama olduğunu belirtmek faydalı olacaktır. Bu tür köy gezilerinin en önemli amaçlarından birisinin şehirli aydınlarla köylüler arasındaki uçurumu kapatmak olduğu iddia ediliyordu. Hem coğrafi hem de kültürel açıdan ayrı olan bu iki kesimin birbirlerini tanımaları ve tamamlamaları bu yolla sağlanacaktı.⁴⁷⁴ Bu tür köy gezileri iki tarafa da pratik konularda yol gösterecekti. Farklı alanlardan uzmanlar köylülere tarımda verimliliği nasıl arttırabilecekleri, ürünlerini nasıl pazarlayabilecekleri üretici kooperatiflerini nasıl kurabilecekleri gibi konularda tavsiyelerde bulunacaklardı.⁴⁷⁵

Müracaatlar arasında söz konusu gezilere katılmış ve Köycülük Kolu mensubu uzmanlara rastlamak da mümkündür. Veteriner Sıtkı Şükrü Pamırtan, 8 Haziran 1946'da İzmir'den aday gösterilmek için yazdığı mektubunda, İzmir'de Halkevi'nin açıldığı ilk günden beri Köycülük Kolu'nda çalıştığını ifade ediyor ve Ali Kadri Balkan'a benzer şekilde *Fikirler* dergisinde köy davası ve köy kalkınması üzerine devamlı yazılar yayımladığını söylüyordu. Bunlardan *Devlet ve Köylü* başlıklı yazısının bir kopyasını⁴⁷⁶ da mektubuna ekleyen Sıtkı Bey, 1930 yılında şehirdeki örnek mezbananın açılışını da kendisinin yaptığını belirtmekteydi.⁴⁷⁷ Köycülük Kolları'nda çalışanların genellikle Halkalı Ziraat Mektebi mezunu olduğu görülüyor. Bu kişiler yalnız çiftçi olmakla kalmamış devletin çeşitli kademelerinde memur veya farklı statülerdeki okullarda öğretmen olarak da görev almışlardı.⁴⁷⁸ Salih Yılmaz, bunlardan biriydi. Rize için aday olmak istediğini Genel Sekreterlik'e 10 Haziran 1946 tarihinde yazdığı mektubuyla

⁴⁷² Bkz. Necip Katırağ, *Ülkü Dergisi ve Kemalizm (1933-1950)*, Dr. Öğr. Üyesi Tufan Turan (dan.) Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Sakarya, 2019 s.4-5

⁴⁷³ Çeçen, a.g.e, s.195'ten aktaran Karaömerlioğlu, a.g.e, s.61

⁴⁷⁴ Çeçen, a.g.e., s.123, 162'den aktaran Karaömerlioğlu, a.g.e., s.61

⁴⁷⁵ Karaömerlioğlu, a.g.e. s.61

⁴⁷⁶ CDAB CHPK No: 490.01.305.2.37

⁴⁷⁷ CDAB CHPK No:490.01.305.1239.2.39

⁴⁷⁸ Volkan Çeşme, *Halkalı Ziraat Mektebi*, Doç. Dr. Arzu Terzi, Doç. Dr. Sevtap Kadıoğlu (dan.), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul, 2011 s.iii

bildirmişti. Yılmaz, iki paragraftan oluşan metninin ilk kısmını bu şehrin neden kendisi için en uygun tercih olduğunu açıklamaya ayırmıştı. Sözlerine, yükseköğrenimini İstanbul Halkalı Ziraat Okulu'nda tamamladığını ve memleketin çeşitli illerinde açılan ziraat okullarında önemli vazifeler aldığını belirterek başlamıştı. Salih Bey'e göre, hem Rize'deki çay davasının sonuçlandırılması için beş buçuk sene canla başla çalışması hem de asıl görevi olan ziraat müdürlüğünün haricinde Halkevi'nin Köycülük Şubesi'nin faaliyetlerine katılması, kendisinin de aralarından yetiştiği köylü zümresinin kalkınması ve refaha kavuşması adına çaba sarf ettiğinin açık birer kanıtıydı.⁴⁷⁹ Müracaatında en az Salih Bey kadar yoğun çalıştığını vurgulayanlardan diğeri de Halil Yardımcı'ydı. Halil Bey, 28 Ocak 1943 tarihinde yazdığı mektubunda 1921 yılında Halkalı Ziraat Mektebi'nden diploma almış, devlet hizmetinde 28 yıl çalışmış ve memleketin gerçek ihtiyaç ve sorunlarını anlamış bir ziraatçi olduğunu söylüyordu.⁴⁸⁰ Mektubu ile birlikte gönderdiği taleptesinde, bu yılları liselerde, öğretmen okullarında ve ziraat okullarında öğretmenlik, müdürlük ve başmüdürlük yaparak geçirdiğini belirtmekteydi. Halil Bey Halkevleri'nin kurulduğu tarihten o güne kadar aralıksız on bir yıl Halkevleri Köycülük Şubesi Komitesi başkanı olarak görev almış; Halkevleri'nden önce faaliyette bulunan Türk Ocakları'nın kültür sahalarında da hizmet vermişti. Gerçekleştirdiği bu çalışmalardan dolayı Genel Sekreterlik'in ve Halkevi başkanlarının takdirini kazanan Halil Bey, aynı zamanda Halkevi yönetim kurullarında ve komitelerinde aralıksız on yıl çalışanlar adına Ankara'da düzenlenen törene katılmıştı. Halil Yardımcı, milli davalardan biri olan köy kalkınma ve ziraat işlerindeki tecrübe ve bilgisine dayanarak yurduna daha yararlı olabilmek için Mardin'den aday olmak istiyordu.⁴⁸¹ Halkalı Ziraat Mektebi'nin mebus olmak isteyen bir diğer mezunu da Ali Günertem'di. 1943 yılında Antalya'dan aday gösterilmek isteyen Günertem 9 Şubat tarihli taleptesinde, öğrenimini bu okulda 1913'te tamamladığını söylüyordu. Ali Bey'in Finike'deki arazilerinde çiftçilik yaptığı süre 1923'ten 1925'e kadar iki yıldır. Bunun haricinde 1914'te Antalya'nın Kaş ilçesine tayin edilerek başladığı ziraat memurluğuna, 1925'in sonlarına doğru Elmalı'ya, 1926'da da Tarsus'a atanarak devam etmişti. 1927'den 1942'ye kadar sırayla Niğde, Bolu, Osmaniye, Burdur ve Edirne'de ziraat müdürlükleri yapan Günertem, son zamanlarda da Antalya narenciye istasyonunda görevlendirilmişti. Ali Bey, uzun yıllar devam eden memuriyet hayatında özellikle köylü ve

⁴⁷⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.30

⁴⁸⁰ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.2.38

⁴⁸¹ CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.2.12

çiftçi sınıfında bulunan halkla çok meşgul olduğunu dile getirmeyi de ihmal etmiyordu. Bolu'da çalıştığı dönemde CHP'nin düzenlediği köy gezilerinde görev alarak hem kendi bilgilerini hem de konferanslar vermek suretiyle çiftçilerin bilgilerini arttırmaya çalışmıştı.⁴⁸² Ali Günertem gibi ziraat memuru olan Behçet Hazar da 9 Nisan 1950'de Ankara adaylığı için müracaat etmişti. 1916 yılında lise derecesindeki ziraat mektebinden mezun olan Behçet Bey, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'ye katıldıktan sonra Çankırı ve Kastamonu'nun Tosya ilçesinde ziraat memurluklarında bulunduğunu söylüyordu. Daha sonra Tarım Bakanlığı'nın çeltik uzmanı olarak on beş yıl boyunca başkentte görev yaptığını belirten Behçet Bey, Ankara'nın köylü ve çiftçileri arasında partinin prensiplerine uygun olarak uzun süre çalıştığını ve onlara kendisini sevdirmeyi başardığını sözlerine ekliyordu.⁴⁸³ Bir başka müracaat sahibi Doktor Halit Uzel, 8 Ocak 1943 tarihli talepnamesinde aday olmak istediği yeri belirtmemiş ve adaylığı ile ilgili yer tespitini partisine bırakmıştı. Balıkesir Halkevi'nin sosyal yardım kolu temsilciliğinde ve başkanlığında iken merkez köylere giderek köylünün sağlık işleri, içme sularının arıtılması, köylerin aydınlatılması, ağaçlandırılması ve temizlenmesi, köy yollarının düzenlenmesi gibi çalışmalarda bulunmuştu.⁴⁸⁴ Balıkesir'in köyleri için yaptığı bu çalışmalardan dolayı Halit Bey'in bu şehrin mebusluğunu istediği düşünülebilir. Müracaatında köylünün sağlık işleriyle uğraştığını söyleyen bir diğer doktor ise Sabiha Sayın'dı. Sabiha Hanım, İstanbul adaylığını istediği 4 Şubat 1943 tarihli talepnamesinde, eskiden İzmir Halkevi'nin Köycülük Kolu'nda çalıştığını ve bu vesileyle köylere gidip doktorluk yaptığını söylüyordu.⁴⁸⁵

Mebus müracaatlarında köylülüğün, köycülüğün ve çiftçiliğin ön plana çıkması, dönemin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısıyla bağlantılı sayılabilir. Türkiye'de 1932 yılıyla beraber kırsal yapının gelişimi meselesine yoğun ilgi oluşmaya başlamıştı. Aslına bakılırsa bu tür bir eğilim Türkiye'ye has değildi. 1930'lar boyunca bütün dünyada köycü eğilimlerin arttığı gözlemlenmekteydi. Bu olgunun bir nedeni şehirleşme ve sanayileşmenin 1929 Dünya Buhranı'nın nedenleri olarak algılanması ise, bir başka nedeni de 1930 başlarındaki kuraklık sonucu tarımsal üretim sorunun son derece acil bir gereksinim olarak kendini göstermesiydi.⁴⁸⁶ Müracaatlarda, çiftçilerin ve köylülerin ürün yetiştirme tekniklerinden övgüyle bahsetmeleri,

⁴⁸² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1165.2.23

⁴⁸³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.289.1164.1.81

⁴⁸⁴ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.6

⁴⁸⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1231.4.68

⁴⁸⁶ Karaömerlioğlu, a.g.e., s.65

şehirlilerin de aslen bir köylü olmalarıyla ya da köyülülerin sorunlarını çözebilmeleriyle övünmeleri, üretimden anladıklarını partiye ispat etme yöntemleri olarak yorumlanabilir. Öte yandan, aldıkları ziraat eğitimini ve bir devlet memuru ya da Halkevi Köycülük Kolu'nun bir üyesi olarak yaptıkları ziraî görevleri müracaatlarında uzun uzun anlatmaları böyle bir yoruma uygundur. Müracaat sahiplerinin, bunları dile getirerek, aday gösterildikleri ve seçildikleri takdirde üretim sorununun çözümüne bir şekilde katkı sağlayabileceklerini göstermeye çalıştıkları düşünülebilir.

2.15. Yazarlar ve Hatipler

Mebus olmak isteyenler arasında parti yönetimdekileri etkileyebilmek için kaleminin kuvvetine güvenenler, yani yazdıklarını ve yayınladıklarını öne çıkaranlar da bulunuyordu. Ayrıca, bu kişiler, yazdıklarının yanında konuşmaları ile de insanları etkileyebildiklerini göstermesi bakımından, ülkenin çeşitli yerlerinde halk hatibi olarak görev yaptıklarını belirtiyorlardı. Halk hatipliği, devletin temel siyasalarının ve rejimin ana ilkelerinin, halka, yine halkın içerisinde çıkmış kimseler tarafından anlatılıp açıklanmasıydı ve parti yönetiminin bir uygulamasıydı.⁴⁸⁷ CHP'nin hatip olacak kişilerde aradığı temel özellikler parti prensiplerini ve birtakım toplumsal meseleleri başkalarına basit bir dil ve sade bir üslupla anlatabilmeleri idi.⁴⁸⁸ Dolayısıyla hatip olduğunu söyleyen, konferanslar veren, şehrin yayın organlarında yazıları çıkan ya da çeşitli konularda eserler yazanlar, bunlara müracaatlarında yer vermekle parti prensiplerini ne kadar iyi özümlediklerini vurgulamaya çalışmış olabilirler. Bu başlık altında söz konusu müracaatlardan bazılarında yer vereceğiz.

Özcan San 14 Haziran 1946 tarihinde Gümüşhane mebusu olabilmek için bir talepname doldurmuştu. Özcan Bey, Halkevleri'nin kuruluşundan beri Edebiyat ve Temsil Kolu başkanlıklarıyla birlikte on beş yıldır halk partisinin halk hatipliğinde de bulunduğunu belirtiyor, *Gümüşeli*'nin yazı işlerinde çalıştığını da söylüyordu.⁴⁸⁹ 1943'te Amasya mebusluğu için başvuruda bulunan Ekrem Bilgen, İstanbul'daki eczacılık eğitimini tamamladıktan sonra memleketi Amasya'ya dönmüş ve yedi sene boyunca *Yeşil Amasya* isimli bir haftalık siyasi gazete çıkarmıştı. Bilgen, on altı yıldır da Anadolu Ajansı muhabiriydi.⁴⁹⁰ Anadolu Ajansı,

⁴⁸⁷ "C.H.F. Hatipleri Teşkilâtı Talimatı", Devlet Matbaası, İstanbul, 1931'den aktaran Mete Tunçay, a.g.e. s.484-488

⁴⁸⁸ Bkz. Tunçay, a.g.e., 484-485

⁴⁸⁹ CDAB CHPK No: 490.01.301.1218.3.2

⁴⁹⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1159.1.11

Kurtuluş Savaşı sırasında Ankara’da, Hâkimiyet-i Milliye ve Matbuat Umum Müdürlüğü ile birlikte kurulmuştu. Ajans, dönemin Ankara Hükümeti ve savaşla ilgili haberler veren basın kuruluşlarından birisiydi.⁴⁹¹ 10 Ocak 1920’de ilk sayısı çıkan Hâkimiyet-i Milliye’nin amacı, savaş yılları süresince Milli Mücadele’nin haklılığını halka anlatmaktı. Gazete, 1923 yılından sonra da gerçekleştirilen devrimlerin içeriklerini ve gerekliliklerini halka anlatma görevi üstlenmişti.⁴⁹² Bu sebeple Hâkimiyet-i Milliye’de yazılar yazdığını belirtmek, müracaat sahipleri için devlet ve parti ile uyumluluğun bir göstergesi sayılabilir. 1943’te Seyhan mebusluğu için müracaat eden Baki Arık’ın böyle bir uyumluluğa sahip olduğu düşünülebilir. Baki Bey talepnamesinde “*Hâkimiyet-i Milliye muhabirliği vazifesiyle partimin ilke ve isteklerini yerine getirmeye çalıştım.*” demektedir.⁴⁹³ Hâkimiyet-i Milliye, 28 Kasım 1934’te ise Ulus adını almış ve temel işlevi CHP’nin görüş ve düşüncelerini halka yansıtmak olmuştur.⁴⁹⁴ 28 Mart 1950’de İzmir’den aday gösterilmek için müracaat eden Orhan Rahmi Gökçe Ulus Gazetesi’nde görev aldığını belirtiyordu. Anadolu Ajansı’nda muhabirlik de yapan Orhan Rahmi, gerçek ismi veya “M. Ayhan” takma ismiyle yayınladığı otuz civarında eserinin olduğunu söylüyordu. 1933 yılından beri üye olduğu CHP’de hatip olarak da kendisine verilen görevleri yaptığını ifade eden Gökçe, yüzlerce şiiri ve hikâyesi olduğunu da talepnamesinde belirtmişti.⁴⁹⁵ CHP ile olan ilişkisini yazı veya söz üzerinden kuran bir başkası ise, “*partiyeye olan bağlılığımı üzerimde taşıdığım halk hatibi belgesinden başka ispat edebilecek daha büyük bir belge tasavvur edemediğimden birçok önemsiz hizmetimi ayrı ayrı yazmaktan ve bunları ispat etmeye çalışmaktan kaçınıyorum.*” diyen Şaban Soyak’tı. Şaban Bey’in bahsettiği belge muhtemelen, partinin Halk Hatipleri Teşkilâtı Talimâtı’da belirtilen ve il merkezlerinde açılan hatip yetiştirme kursları ile ilgiliydi.⁴⁹⁶ Bu kurslara katılarak hatip olacak kişilerin, parti idealine candan inanmış olmaları ve buldukları mahalde sevilen zatlar olmaları da talep ediliyordu.⁴⁹⁷ Şaban Bey’in hatip olduğunu söylemekle, söz konu özellikleri de taşıdığını

⁴⁹¹ Bkz. Sevcan Başboğa, *Anadolu Ajansı (1920 – 1922)*, Doç. Dr. Tülay Alim Baran (dan.), Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2007 s.84

⁴⁹² Bkz. Emrah Yıldız, *Hakimiyet-i Milliye Gazetesi Örneğinde Türk Ulusal Kimliğinin İnşası Süreci (1920 – 1926)*, Prof. Dr. Fevzi Demir (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Mersin, 2009 s.105 – 109

⁴⁹³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.318.1306.1.43

⁴⁹⁴ Bkz. Naim Sığın, *Türkiye’de Modernleşme Sürecinde Basın: Ulus Gazetesinde Modernleşme Söylemi*, Prof. Dr. Banu Dağtaş (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basın Yayın Anabilim Dalı, Eskişehir, 2017 s.87

⁴⁹⁵ CDAB CHPK No: 490.01.305.1240.1.20

⁴⁹⁶ Bkz. Tunçay, a.g.e., s.488

⁴⁹⁷ Tunçay, a.g.e. s.485

belirtmek mebusluk istediği düşünülebilir. 5 Mart 1943'te Amasya mebusluğunu isteyen ve bir müzik öğretmenini olan Şaban Bey, ayrıca Halkevleri'nin kuruluşundan itibaren yüzlerce konser ve çok faydalı konferanslar vermeye çalışmıştı.⁴⁹⁸ Şaban Bey gibi konferanslar verdiğini söyleyen başka hatipler de vardı. İstanbul Beyoğlu'nda diş hekimliği yapan Feyzullah Doğruer 1943 seçimleri için doldurduğu talepnamesinde Kırklareli mebusluğunu isterken partinin emriyle Adana, Sivas, Konya'da Halkevleri adına ve radyoda konferanslar vererek hizmet ettiğini söylüyordu.⁴⁹⁹ Eskişehir'de bulunduğu dönemde Cumhuriyet ve inkılap hakkında konferanslar verdiğini ifade eden bir diğer isim de Vasfi Mahir Kocatürk idi.⁵⁰⁰ 6 Kasım 1943'teki talepnamesiyle Gümüşhane mebusluğu için başvuruda bulunan Vasfi Mahir, Malatya, Eskişehir Kastamonu ve Edirne gibi Anadolu'nun pek çok şehrindeki liselerde edebiyat öğretmenliği yapmakla birlikte Malatya ve Kastamonu'daki Halkevlerinin Dil-Edebiyat Kolu Başkanlığını da yürütmüşü. Kocatürk, Kastamonu'da iken Halkevinin *İlgaz* isimli dergisinin yayınlanmasına ön ayak olmuştu. Vasfi Mahir her ne kadar 1943'te seçilmeyi başaramasa da iki dönem sonra, 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'den Gümüşhane milletvekili olmuştu. Meclisteyken Dilekçe ve Milli Eğitim komisyonlarında çalışan Kocatürk'ün, ayrıca, liselerde okutulan Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin müfredatı ile birlikte *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*'nün hazırlanmasıyla ilgili sözlü soru önermeleri vardı. Vasfi Mahir Bey'in milletvekilliği 1950-1954 dönemiyle sınırlı kalmış ve daha sonra öğretmenlik mesleğine geri dönmüşü. Türk Edebiyatı tarihinde adı *Yedi Meşaleciler* isimli grupla birlikte anılan Vasfi Mahir'in *Tunç Sesleri*, *Geçmiş Geceler*, *Bizim Türküler*, *Yaman* ve *Sanatkâr* isimli beş şiir kitabı vardı.⁵⁰¹ Bulunduğu şehrin Halkevi dergisinde yazıları çıkan bir diğer isim Haydan Onur'du. Haydan Bey, bir sonraki senenin seçimleri için 1942'de hazırladığı talepnamesinde, Burdur Halkevi'ne devam ettiği dönemde Halkevi yayınlarından *Ülker* gazetesinin müdürlüğünü yaptığını söylüyordu.⁵⁰² Üyesi olduğu Halkevi'nin Dil-Edebiyat Kolu başkanlığını yapmış olanlardan bir başkası Hıfzı Oğuz Bekata'ydı. Hıfzı Bey, Ankara mebusluğuna aday gösterilmek için 19 Mart 1950'de doldurduğu talepnamesinde *Çığır* dergisinin sahibi ve genel yayın yönetmeni olduğunu da belirtiyordu. 1933-1948 yılları arasında 193 sayı yayınlanan *Çığır* gençlik, fikir ve sanat mecmuasıydı. Derginin ilk 32 sayısında

⁴⁹⁸ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1159.1.4

⁴⁹⁹ CDAB CHPK No: 490.01.308.1252.1.6

⁵⁰⁰ CDAB CHPK No: 490.01.301.1218.2.7

⁵⁰¹ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, / *TBMM IX. Dönem 1950 – 1954*, VII. Cilt (Özgeçmiş), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 18, Ankara, 1998 s.438

⁵⁰² CDAB CHPK No: 490.1.0.0.293.1181.1.24

yayınlanan gençlikle ilgili yazıların hemen hemen tamamı Hıfzı Bey'e aitti. Hıfzı Bey'in Çığır'daki yazılarında gençlik meselesine bu kadar ağırlık vermesinin nedeni, gençlerin ayrı ayrı ideolojiler peşinde koşmalarındansa, milli birlik ve bütünlük içerisinde kalmalarına katkıda bulunmak istemesiydi. Bekata'nın dergide bu tema kapsamında dile getirdiği fikirleri, karşılığını CHP'nin 1935 yılındaki büyük kurultayında bulmuş ve partide bir gençlik teşkilatının kurulmasına karar verilmişti.⁵⁰³ Hıfzı Bey meclise ilk kez 1943 seçimlerinde Ankara milletvekili olarak girmiş, 1943 - 1946 döneminde Müstakil Grup üyeleri arasında yer almıştı. CHP'nin 1939 kurultayından sonra meclisteki denetim mekanizmasını kuvvetlendirmek amacıyla kendi içerisinden oluşturulmasına karar verdiği Müstakil Grup'un üyelerini değişmez genel başkan İnönü belirliyordu. Üyeler CHP grup toplantılarına katılabiliyorlardı; ama buradaki oylamalara katılamadıkları gibi söz alıp görüş de bildiremiyorlardı. Grubun hükümet üyelerine soru somak, gensoru vermek ve güven oylamasına gidilmesini istemek gibi yetkileri de vardı fakat bunları hiçbir zaman etkin bir şekilde kullanmamıştı.⁵⁰⁴ Bekata 1946 seçimlerinde bir kez daha Ankara'dan seçilmişti. Hıfzı Bey, başvurusuna yer verdiğimiz 1950-1954 ve 1954-1957 dönemlerinde meclis dışında kalsa da 1957-1960 döneminde bir kez daha CHP Ankara milletvekili olarak meclise girmişti. 27 Mayıs 1960'ta Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülke yönetimine el koyup meclisi kapatmasıyla milletvekilliği sona eren Bekata, 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra kurulan Cumhuriyet Senatosu'na CHP'nin Ankara temsilcisi olarak girmişti. Hıfzı Bey ayrıca İsmet İnönü'nün 1961'de kurduğu birinci koalisyon hükümetinde Devlet Bakanlığı, ertesi yıl yine İnönü'nün kurduğu ikinci koalisyon hükümetinde de İçişleri Bakanlığı yapmıştı.⁵⁰⁵ Hıfzı Oğuz Bekata gibi yazar olan bir başka başvuru sahibi, 17 Mart 1950'de İstanbul için bir talepname dolduran Halit Fahri Ozansoy'du. Talepnamesinde sanat ve kültür yazarlığı, düzyazı ve şiir şeklinde tiyatro yayıncılığı ve Fransızca'dan edebi eser tercümanlığı yapmakta olduğunu söyleyen⁵⁰⁶ Halit Fahri Bey'in edebiyata olan ilgisi Galatasaray Lisesi'nde öğrenciyken başlamıştı. Edebiyat öğretmeni Mösyö Bouche sayesinde Fransız romantik ve sembolist yazarları okumaya başlayan Ozansoy'un aruz ölçüsüyle yazdığı ilk şiiri *Sana*, 1912 yılında

⁵⁰³ Bkz. Gülay Sarıçoban, "Çığır Dergisi ve Hıfzı Oğuz Bekata Üzerine", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 21, Güz 2014 içinde, s.183 – 196 / 183, 191

⁵⁰⁴ Bkz. Demirel, a.g.e., 262 – 263, 405

⁵⁰⁵ Bkz. Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi / Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri I. Cilt (1961-1964)*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 16, Ankara, 1998 s.96

⁵⁰⁶ CDAB CHPK No: 490.01.305.1236.1.42

Rûbab dergisinde yayınlanmış, aynı yıl babasına ithaf ettiği *Rüya* isimli ilk şiir kitabını da yayınlamıştı. Ertesi yıl da *Şehbal*, *Safahat* ve *Kehkeşan* gibi dergilerde yayınlamayı sürdürdüğü şiirleri genellikle Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti etkisindeydi. Halit Fahri daha sonra Ziya Gökalp'in milliyetçiliğinden etkilenerek şiirinde aruz ölçüsünden hece ölçüsüne geçiş yapacak, bu ölçüyle yazıp 1917-18 yıllarında yayınladığı şiirlerinden dolayı Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Faruk Nafiz Çamlıbel ve Enis Behiç Koryürek ile birlikte *Beş Hececiler*'den biri olarak anılmaya başlayacaktı. Ozansoy'un 1919 yılının Mart ayından Haziran ayına kadar, on sekiz sayı yayınladığı *Nedim* dergisinde Falih Rıfkı Atay, Ruşen Eşref Ünaydın, Reşat Nuri Güntekin, Yahya Kemal Beyatlı, Ali Canip Yöntem gibi isimler yazı ve şiirleriyle yer almış ve dergi bu yönüyle mütareke döneminin entelektüel duraklarından biri haline gelmişti. Halit Fahri, Birinci Dünya Savaşı yıllarına dair izlenimlerini aktardığı şiirlerini ise 1917 yılında yayınladığı *Cenk Yılları* isimli kitabında toplamıştı. Daha sonraki şiirleri *Yarın*, *Hayat*, *Aydabir Çınaraltı*, *Varlık* ve *Hisar* dergilerinde yayınlanan Halit Fahri Bey, 1926'dan 1942'ye kadar *Servet-i Fünûn* dergisinin yazı işleri müdürlüğünü de yürütmüştü. Hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerini bir araya getirdiği ilk kitabı 1920 çıkışlı *Bulutlara Yakın* olan Ozansoy'un, bu ölçüyle yazdığı en yetkin şiirleri ise 1929'da çıkardığı *Paravan* ve 1931'de çıkardığı *Balkonda Saatler* adlı kitaplarında yer alıyordu. Halit Fahri Bey ayrıca İstanbul Şehir Tiyatroları dergisinin yayın yönetmenliğini de yapmıştı ve *Baykuş*, *İlk Şair*, *Sönen Kandiller*, *Nedim*, *On Yılın Destanı*, *Oyuncaklar* gibi pek çok tiyatro oyununun yazarıydı. Fransızca tercümanlığının ürünü olarak da Pierre Lotti'den çevirdiği *Bir Sipahinin Romanı* vardı.⁵⁰⁷ Talepnamesinde herhangi bir tarih ve şehir ismi bulunmamasına rağmen, adı karşımıza İstanbul müracaatları arasında çıkan bir başka yazar da Sedat Simavi'ydi. Sedat Bey kendisini şöyle anlatıyordu:

*“Mesleğim gazeteciliktir. Meczuaların geniş halk tabakaları üzerindeki büyük tesirlerine inandığım için bilhassa bu zeminde çalıştım. Yedigün ve Karikatür meczualarının sahibiyim. Ayrıca sekiz seneden beri Parti adına Karagöz gazetesini idare etmekteyim. Umdelerine bütün kalbimle bağlı olduğum Partimin beni yeni seçimde mebus namisetleri arasına kabulü ricasındayım. Bu şerefe lâyık görüldüğüm takdirde bir yandan Memleket ve Milletimi umumî meseleler üzerinde çalışırken bir yandan da Türk mecmuacılığının halk terbiyesinin bütün ihtiyaçlarını karşılayacak mükemmel bir organ haline gelmesi şartları üzerinde bütün gayretimle çalışarak Partime faydalı olacağımı umuyorum.”*⁵⁰⁸

Saint Joseph Lisesi'nde başladığı öğrenim hayatını Galatasaray Lisesi'nde devam ettiren Sedat Bey, basın hayatına karikatür çizerek dâhil olmuş, çizimleri 1912 ile 1918 yılları arasında *Eşek*,

⁵⁰⁷ Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/12049> (Erişim Tarihi: 09.02.2020)

⁵⁰⁸ CDAB CHPK No: 490.01.305.1237.2.10

Yirminci Asırda Zeka, İdman, Servet-i Fünûn gibi dergilerde yer almıştı. Sedat Bey, ilk dergisi *Hande*'yi ise 1916 yılında çıkarmıştı. Dergi Birinci Dünya Savaşı döneminde müttefik kuvvetlerinin de İstanbul'da bulunmasından dolayı bir yüzü Türkçe, diğer yüzü Almanca yayınlanıyordu. *Hande*'de yayınlanan yazı ve karikatürler savaş döneminin karamsarlığını bir nebze olsun dağıtabilmeye yönelikti; düşman devletlerin karar ve uygulamaları genellikle mizahi bir üslupla aktarılıyordu. Milli Mücadele dönemine gelindiğinde ise *Güleryüz* dergisini yayınlayan Sedat Bey, bu dergilerdeki yazılarıyla Milli Mücadele karşıtı basına cevaplar veriyordu. Simavi'nin Cumhuriyet'in ilanından sonra çıkardığı *Resimli Gazete* ile *Meraklı Gazete* döneminin en çok ilgi gören yayınlarındandı. Sedat Bey'in talepnameinde sözünü ettiği *Karagöz* dergisi aslen 1908 yılında çıkarılmasına karşın Sedat Bey'in katkılarıyla 1928 yeniden yayınlanmaya başlamış, içerisinde dış politika gelişmeleri ve aktüel konularla ilgili köşe yazıları yer almıştı. Simavi'nin bahsettiği diğer dergi *Yedigün* ise yayınlanmaya başladığı 1933 yılından itibaren, kültür-sanat alanında pek çok ismin yazılarıyla katkı verdiği bir dergi olmuştu. Server İskit, Alaaddin Gövsa ve Reşat Nuri Güntekin bunlardan bazılarıydı. 1946'da faaliyete geçen Gazeteciler Cemiyeti'nin başkanlığını yapan Sedat Simavi, 1948'de de *Hürriyet* gazetesini kurmuştu.⁵⁰⁹

Müracaatlarında, aday olmak istedikleri şehirle ilgili kaleme aldıkları müstakil eserlerinden bahsedenler de, şehri iyi bildiklerini ve şehir halkını tanıdıklarını kanıtlamak istemiş olabilirler. Ulus Gazetesi'nin müdürü olan Naşit Hakkı Uluğ, 15 Haziran 1946 tarihli mektubunda mebusluğunu da yapmak istediği Tunceli için iki kitap yazdığını belirtiyordu.⁵¹⁰ Gümüşhane mebusluğu için müracaat eden Necati Akagün, 20 Ocak 1946'da gönderdiği mektubunda Gümüşhane'nin bütün yurt tarafından tanınması için bir kitap hazırladığını ve basılmak üzere olduğunu haber veriyordu.⁵¹¹ 1948 yılında Artvin'de yargıçlık yapmış olan Etem Kırgıl, 10 Şubat 1950'de yazdığı mektubunda, burada bulunduğu sırada Artvin hakkında yazdığı şiirler ve yazılarla şehre karşı duyduğu sevgi ve hayranlığı belirttiğini söylüyordu.⁵¹² İlgi duydukları ya da uzmanlık alanları olan konularda da eser yazan kişiler vardı. Bu kişilerin müracaatlarında bu konulardan bahsederek, aday gösterilip seçildikleri takdirde, meclisin hangi konularda

⁵⁰⁹ Bkz. Esra Oğuzhan, *Sedat Simavi'nin Türk Basın ve Basım Faaliyetleri*, Prof. Dr. Suat Gezgin (dan.), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul, 2011 s.6-7, 31, 35, 57, 65, 71, 83 – 87, 95, 103

⁵¹⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.323.1334.2.5

⁵¹¹ CDAB CHPK No: 490.01.301.1218.3.15

⁵¹² CDAB CHPK No: 490.01.295.1189.3.10

alacağı kararlara katkı sağlayabileceklerinin işaretlerini verdikleri düşünülebilir. Bunlardan biri olan Azmi Demir orman mühendisiydi ve 21 Aralık 1942'de İstanbul'dan gönderdiği mektubunda tercihen Burdur'dan mebus seçilmeyi istiyordu. Azmi Bey, on yedi yıllık meslek hayatı süresince devletin ormanlar konusundaki politikalarında bütün iyi niyetlere rağmen bazı konulardaki aksamaların da, inkâr edilemeyecek gerçek birer mesele haline geldiğini gözlemlemiş ve uzmanlığı içindeki kısımlarda olmalarından ötürü bunların çözümü adına önerilerde bulunmuştu. Devletin, yaklaşık 2.5-3 milyon lirasını, (bir senede 2.347.500 lira harcamayı) ve 12-15 senesini, bunlara bağlı amaçlarının olumsuz sonuçlanmasıyla tamamen ziyana uğrattığını söylüyordu. Doğru kullanılmayan bu denli yüksek miktarda parasal kaynak, rakamlarla tespiti mümkün olmayan sel ve heyelan zararlarının önüne geçilememesine yol açmaktaydı. Azmi Bey'in mebus olmak istemesinin nedeni de aslında bu tür önlenemez çevre felaketlerinin meydana gelmemesini sağlamak için gerekli kanunların çıkmasını sağlamaktı.⁵¹³ Hangi konuda ne gibi kanunlar çıkarılması gerektiğini yazarak anlatanlardan bir diğeri de Kasım Sami Paylı'ydı. Kasım Bey, 19 Ocak 1943 tarihli mektubunda Balıkesir ya da uygun görülecek herhangi bir ilden mebus olmak istediğini bildiriyordu. Paylı, kesintisiz bir buçuk sene boyunca yazı dizisi halinde gazetede yayınladığı *Kanun-u Medenî Şerhi* adlı eserini, büyükçe ve beş yüz sayfalık bir kitap haline getirip bastıracağını fakat kâğıt fiyatlarının yükselmesi üzerine yayımlanamadan kaldığını söylüyordu.⁵¹⁴ Kasım Bey gibi uzmanlık alanında eserler veren bir başka müracaat sahibi, 14 Ocak 1943'te İstanbul için bir talepname dolduran Orhan Altınova'ydı. Yüksek ticaret ve iktisat mektebi mezunu olan Orhan Bey, çeşitli bankaların müdürlüğünde bulunmasının yanısıra altı yıl boyunca ticaret liselerinde muhasebe dersleri verdiğini söylüyordu. Kendisinin üç ciltlik *Ticarî Muhaberat* ve iki ciltlik *Ticaret Aritmetiği* isimli eserleri, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ticaret liselerinde okutulmak üzere incelenmişti.⁵¹⁵ 12 Haziran 1946'da Seyhan mebusluğu için başvuran Ratip Yüceuluğ Ankara Hukuk Fakültesi ve Roma İstatistik ve Nüfus İlimleri Fakültesi'nde öğrenim görmüştü. 1940'tan başlayarak altı sene boyunca İstatistik Genel Müdürlüğü'nde Şube müdürlüğü yaptığını belirten Ratip Bey'in, istatistik alanında pek çok yazısı, eseri ve tercümesi vardı. Bunlardan *Rakamlarla Türkiye Ekonomisi*, *Türkiye'nin Nüfus Durumu*, *Türkiye'de Doğumlar ve Türkiye'de Üreme* başlıklı yazıları Ankara Halkevi'nin dergisi *Ülkü*'de yayınlanmıştı. *Nüfus*

⁵¹³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.293.1181.8

⁵¹⁴ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.72

⁵¹⁵ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1231.4.3

Sayımlarının Tarihçesi ve Türklerde Nüfus Sayımlarının Tarihçesi yazıları da *Aylık Ansiklopedi*'de yayımlanmıştı. *Aylık Ansiklopedi*, 1 Mayıs 1944 ile 1 Haziran 1950 tarihleri arasında yayınlanan, bir ay içerisinde yaşanmış olaylardan ön plana çıkanları sütunlarına taşıyan, adındaki ansiklopedi kelimesine rağmen dergi niteliğinde bir yayındı.⁵¹⁶ Ratip Bey *İstatistikte Enterpolasyon Usülleri ve Savaş Sonu Meseleleri-Türkiye Nüfusu Üzerine İncelemeler ve Fikirler* adlı kitabının ise İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından yayımlandığını söylüyordu. Yüceuluğ ayrıca *İstatistik Usülleri, Adalet İstatistikleri ve Nüfus Üreme Farkları, Kesafeti, Sebepleri ve Neticeleri* isimli eserleri de tercüme ettiğini belirtmekteydi.⁵¹⁷ 14 Şubat 1950'de Konya'dan aday gösterilmek isteyen Nuri Karahöyüklü, Fransa'daki Grenoble Üniversitesi'nde tamamladığı matematik öğreniminin ardından Ankara Erkek Lisesi'nde, Gazi Terbiye Enstitüsü'nde ve Yüksek Ziraat Enstitüleri'nde öğretmenlik yapmıştı. Müracaatını gerçekleştirdiği tarihte İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışan Nuri Bey ayrıca, matematik ve tabiat ilimleri ile ilgili bir dergi çıkardığını, cebir ve analize dair eserler yazdığını ve yayımladığını söylüyordu.⁵¹⁸ Fahri Kurtuluş, 7 Haziran 1946 tarihinde Tarsus'tan yolladığı mektupla İçel milletvekilliğine adaylığını koyduğunu söylemiş, fakat daha sonra karar değiştirip Rize'den aday olmak istediğini belirtmişti.⁵¹⁹ Fahri Bey yazarlığının bütün yönlerini hiçbir eksik bırakmadan sergilemek istercesine, eserlerinin mutfaktan çıkmış, çıkamamış ve çıkacak olanlarının isimlerini beraber zikrettiği kişisel bibliyografyasının bir dökümünü de şöyle gerçekleştirmişti:

*“Şimdiye kadarki yazılarımı ‘Her Şey Vatan İçin’, ‘Yağma Hasan’ın Böreği Yok’ adlı iki kitapta topladım. Ayrıca ‘Millî Kıymetler Bakımından Cenap Şahabeddin’ adlı bir inceleme eseri de hazırladım. Bunlar baskı zorluğu dolayısıyla basılamamışlardır. İlk fırsatta hepsi basılacaktır. ‘Alkol, Kumar, Fuhuş’ adlı bir konferansım broşür halinde basılmıştır. ‘Ziya Gökalp ve Millî Hayatımız’ adlı bir konferansım büyütülerek kitap halinde basılacaktır. İnkılâp günlerimizin heyecanını yaşatan söylevlerim, karakter ve millî ideal üzerinde duran yazılarım vardır.”*⁵²⁰

1942 ara seçimlerinde Ankara mebusluğu için başvuruda bulunan Enver Behnan Şapolyo da en az Fahri Bey kadar üretkendi. Ankara ve İstanbul'daki çeşitli okullarda tarih ve sosyoloji öğretmenliği yapan Enver Behnan, talepnamesinde sadece parti gazete ve mecmualarında

⁵¹⁶ Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/aylik-ansiklopedi> (Erişim Tarihi: 11.02.2020)

⁵¹⁷ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.318.1308.1.5

⁵¹⁸ CDAB CHPK No: 490.01.310.1267.1.8

⁵¹⁹ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.21

⁵²⁰ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.316.1296.1.22

muharrirlik yaptığını ve konferanslar verdiğini belirtse de⁵²¹ 1934 yılında yayınlanan *Ayşim: Bir Sinema Romanı, Küçük Tarihi Hikayeler* gibi edebi eserleri de mevcuttu. Şapolyo, eser üretimini 1950'lerden itibaren daha da arttırmıştı. 1950'de çıkan *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, 1954'te çıkan *Atatürk'ün Hayatı ve Anadolu Fatihisi Alpaslan*, 1959'da çıkan *Gazi Osman Paşa ve Plevne Müdafası*, eserlerinden sadece birkaçıydı.⁵²² Mustafa Çağatay Uluçay da milletvekilliği için başvuruda bulunan bir diğer tarihçiydi. 14 Nisan 1950'de doldurduğu talepnameyle Manisa'dan aday gösterilmek isteyen Uluçay, şehirdeki Halkevi'nin kollarında uzun süreden beri çalıştığını ve Halkevi adına çıkardığı kitapların sayısının yediye ulaştığını söylüyordu. Bir Osmanlı Tarihi uzmanı olan Çağatay Bey, Manisa'nın tarihini on beş yıldır araştırmaktaydı. Söz konusu araştırmalarının sonuçlarını 1939 yılında yayımlanan *Manisa Tarihi* ve 1944 yılında yayımlanan *XVII. Yüzyılda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri* isimli kitaplarında toplayan Uluçay, 1947 yılında Türk yazmalarını incelemek üzere Londra'ya gönderilmiş, 1949'da yurda döndükten sonra da Topkapı Sarayı'nda uzman olarak çalışmaya başlamıştı.⁵²³

Yazarlık ve hatiplik konusunda üretken olan bir diğer isim de Mükerrerem Su idi. 1943'te Balıkesir mebusluğu için başvuruda bulunan Mükerrerem Hanım, bu şehrin hem ilçelerindeki hem de merkezindeki çeşitli okullarda Türkçe ve Edebiyat öğretmeni olarak çalışmıştı. Mükerrerem Hanım, aynı zamanda Halkevinin Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesinin yönetim kurulunda bulunmak, Halkevi adına konferans vermek ve Halkevi'nin temsilcisi olarak İkinci Tarih Kurultayı'na katılmak gibi görevler almıştı. Ankara Kız Lisesi'nde öğretmenlik yapmaya devam eden Mükerrerem Hanım, Ankara Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çıkarılan *Ana ve Çocuk* dergisinin daimi yayın kurulu içerisinde yer aldığını da belirtmekteydi. Mükerrerem Hanım, bunların yanı sıra edebiyatçılığının bir yansıması olarak, *Sevgim ve Izdırabım, Bu Kalp Duracak, Dinmez Ağrı, Sus Uyanmasın, İstiranca Eteklerinde, Ateşten Damla, Çırpınan Sular, Sızı* adlı sekiz eserini dilekçesinde sıralamaktaydı. Ayrıca derslerden fırsat buldukça Cumhuriyet gazetesi ile bazı dergilere yazılar yazdığını da söylüyordu.⁵²⁴ Yazdıklarının sayıca çokluğu ve çeşitliliği, müracaatında Fahri Bey ve Mükerrerem Hanım gibi önemli bir yer tutan bir diğer kişi de Abdi Ağabeyoğlu'ydu. Abdi Bey Balıkesir mebusluğu için doldurup 6 Şubat

⁵²¹ CDAB CHPK No: 490.01.289.1160.2.3

⁵²² Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/5062> (Erişim Tarihi: 03.02.2020)

⁵²³ CDAB CHPK No: 490.1.0.0.312.1278.2.21 Çağatay Uluçay hakkında ayrıca bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/219> (Erişim Tarihi: 18.02.2020)

⁵²⁴ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.8

1943'te gönderdiği talepnamesinde açılışından itibaren Dil-Edebiyat komitesinin başında bulunduğu Balıkesir Halkevi'ni, İkinci ve Üçüncü Dil Kurultayları'nda temsil ettiğini anlatıyordu. Ağabeyoğlu'nun Dil ve folklor üzerindeki çalışmalarından, bu kurultaylardan üçüncüsünde okunan kurum raporunda özellikle bahsedilmiş ve çalışması takdire değer görülmüştü. Abdi Bey'in yazı ile ilgili katıldığı toplantıların yalnızca bunlarla sınırlı kalmadığı, yine Halkevi adına sekiz yıldır çıkardığı ve genel yayın yönetmenliğini yaptığı *Kaynak* dergisini temsilen Birinci ve İkinci Basın Kongreleri'ne katılmasından anlaşılabilir. Abdi Bey, 2500'den fazla soyadını içeren "Öz Türkçe Adlar" başlıklı ortak bir esere de katkı vermişti. Ağabeyoğlu son olarak *Balıkesir'de Hastaneler* isimli, daha önce *Kaynak*'ta bölümler halinde yayınladığı bir tarihçenin, kitap halinde basılmak üzere sıra beklediğini belirtmişti.⁵²⁵

Hem diline hem de kalemine güvenenlerden bir diğer örnek Sıtkı Yırcalı'ydı. Maliye Müfettişi Yırcalı, 1943 seçimleri için yaptığı başvuruda, doktorasını 1935 yılında Sorbonne Hukuk Fakültesi'nde tamamladığını ve *Osmanlı Devlet Borçlarının Taksimi* adlı Fransızca yazdığı tezinin Paris'te yayımlandığını söylüyordu. Sıtkı Bey yazarlık ve yayıncılık konusunda Türkiye'ye döndükten sonra da oldukça etkindi. Mebusu olmak istediği Balıkesir'deki *Irmak* dergisinin yayın yönetmeni olmakla birlikte Türk Dili ve Balıkesir Postası gazetelerinde, İstanbul'da çeşitli dergilerde ekonomik ve toplumsal meseleler hakkında çok sayıda yazı kaleme almıştı. Şükrü Bey ayrıca Beyoğlu Halkevi'nde çeşitli bilimsel konferanslar vermek suretiyle bildiklerini sadece yazarak değil, konuşarak da anlatmıştı.⁵²⁶

İster yazılı ister sözlü olsun kelimeleri iyi kullanıyor olmak kuvvetli bir iletişim yeteneği demektir. Verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi, yazdıkları ve konuştuklarıyla ön plana çıkan bu müracaat sahipleri halkı temsil etmek isteyen, yani onlarla iletişim kuracak müstakbel milletvekilleri olarak, bu yeteneğin kendilerinde fazlasıyla bulunduğunu, partiye bu şekilde göstermek istemiş olabilirler.

⁵²⁵ CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.51

⁵²⁶ CDAB CHPK No: 490.01.1173.2.5 ve 490.01.291.1171.4.18

SONUÇ

Araştırmamın kapsamında incelediğim müracaatlar, insanların milletvekili olmak istemelerinin ardındaki sebeplerin çeşitliliğinin görülmesini sağlıyor. Dönemin şartları içerisinde bir mebus olmaya yükledikleri anlamların birbirlerinden ne kadar farklı olabildiğinin anlaşılmasını sağlıyor. Yahya Sezai Uzay, Hamit Karaosmanoğlu, Abdülkadir Kemali Öğütçü, İbrahim Turhan, Sadık Deniz, Haydar Uçgun gibi örnekler üzerinden değerlendirecek olursak, onların mebusluk konusundaki ümitlerini yitirmedikleri de söylenebilir. Nitekim geçmiş bir ya da birkaç dönemde mecliste bulunduktan sonra mebuslukları kesintiye uğrayan bu kişiler, gerçekleştirdikleri müracaatlarla mebus olma isteklerini hâlâ içlerinde taşıdıklarını gösteriyorlar. Şemsettin Ekmen, Ahmet Ulus ve Halit Uzel gibi örnekler üzerinden bu isteğin başka bir yönüne şahit olmak da mümkün. Öyle ki müracaat ettikleri sırada halihazırda milletvekili olan bu kişilerin, mevcut konumlarını sürdürme arzusunda oldukları düşünülebilir.

Öte yandan, kişilerin milletvekilliği için gösterdikleri sebepler ne kadar çeşitli, güvendikleri kişisel özellikleri ne kadar farklı olursa olsun, “partiye uygun / parti ile uyumlu olma” temel faktörünün müracaatlarda sürekli vurgulandığı göze çarpıyor. Değişen, bu vurgunun yapılma biçimi oluyor. Bu vurgu, asker müracaatlarında vatan savunması söylemiyle yapılıyor. Diğer müracaatlarda ise vatanın sanuvulması söylemi, yerini vatanın kalkındırılmasına bırakıyor. Müracaatlarda partinin şehirlerdeki teşkilatlarında ve Halkevleri’nin değişik kollarında alınan görevlerin ya da bazı sivil toplum kuruluşlarında yapılan çalışmaların anlatılması, bu kalkındırmaya ne yönden ve ne kadar katkıda bulunulduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla müracaat sahiplerinin, mebusluğu, söz konusu katkılarının bir karşılığı olarak algıladıkları da ileri sürülebilir. Benzer şekilde müracaatları, ilişkiler sosyolojisi uzmanı Erving Goffman’ın *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* isimli eserinde dile getirdiği “performans” ve “gözlemci” kavramları üzerinden ele alırsak,⁵²⁷ milletvekilliği için müracaat eden bu kişilerin, müracaat eden kadar yaşayageldikleri hayatlarını, yukarıda sözünü ettiğim vatani savunma / kalkındırma bağlamında birer performans olarak algıladıkları ve bu performansı, onların milletvekilliğine aday olmalarına izin verme yetkisine sahip olan Parti Genel Başkanı, Parti Genel Başkan Vekili veya Parti Genel Sekreteri gibi gözlemcilerin önünde sergilemeye çalıştıkları da söylenebilir.

⁵²⁷ Bkz. Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, Barış Cezar (çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 2018 s.29-81

Ayrıca, Emin Böke'nin, Hamdi Çolakoğlu'nun veya Sıdika Karadeniz'in müracaatlarından da anlaşılacağı gibi, resmen sona erdirilmesinin üzerinden epeyce zaman geçmesine rağmen, parti-devlet bütünleşmesinin, müracaat sahiplerinin memur olanları tarafından hâlâ devam ediyormuşçasına düşünüldüğü görülebilir. Yani onlar için devlete hizmet ediyor olmanın, partiye de hizmet etmek anlamına geldiği söylenebilir. Dolayısıyla partiden mebus olmak da onlara göre devlete daha fazla hizmet edebilmek demektir. Devlet memurlarının, partideki mebuslukları vasıtasıyla bu hizmeti ne kadar iyi yapabileceklerine dair müracaatları değerlendiren yetkililere gösterdikleri bir diğer güvence de, ilgili bölümde anlatıldığı üzere temiz sicilleriydi. Müracaatların bu yönü de, yani mebus olarak siyaset yapmanın dönemin devlet memurları nezdindeki algılanışını bize göstermesi de önemlidir.

Müracaatlar arasında İttihatçı olduğunu veya İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde de görev aldığını belirtenlerin çeşitli bağlamlarda sıklıkla karşımıza çıkışını da İsmet İnönü'nün cemiyete dair tavrı ve bunun siyasi tercihlerine yansımaları ile ilişkilendirmek mümkündür. Mustafa Kemal Atatürk'ün İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olduğu, 1908 Hürriyet İlanı'nda ve 31 Mart Vak'asının bastırılmasında etkin rol aldığı bilinmektedir.⁵²⁸ Fakat Mustafa Kemal ile Enver Paşa'nın araları, Edirne'nin geri alınması için izlenecek strateji konusunda kavga etmeleri üzerine açılmıştı.⁵²⁹ Ayrıca, Enver Paşa'nın, cemiyete bağlı Teşkilat-ı Mahsusa'nın kontrolündeki askeri birliklerin başına geçmesi ve Hindistan'a düzenlenmek istenen seferi komuta etmesi teklifini Mustafa Kemal reddetmişti.⁵³⁰ Öte yandan Cumhuriyet'in ilanından sonra Mustafa Kemal'e muhalifliği ile bilinen çoğu eski İttihatçı, 1924 yılında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurmuş, fırka ertesi yıl Şeyh Sait isyanına destek verdiği gerekçesiyle kapatılmıştı.⁵³¹ 1926 yılında Mustafa Kemal'e İzmir'de düzenlenmek istenen suikastin açığa çıkarılmasından sonra görülen davalar neticesinde de yine TıCF ile bağlantılı birçok eski İttihatçı tasfiye edilmişti.⁵³² Dolayısıyla Mustafa Kemal Atatürk'ün İTC'ye karşı tavrının son derece sert ve kesin olduğu söylenebilir. Bu sebeple eski İttihatçılar, Atatürk dönemi boyunca siyaset sahnesinden genellikle uzak kalmışlardır. Atatürk'ün ölümünden sonra cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü'nün ise eski İttihatçılara karşı Atatürk'ten daha ılımlı bir tavra sahip olduğu

⁵²⁸ Bkz. Emel Akal, *Milli Mücadele'nin Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm (Gözden Geçirilmiş Baskı)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012 s.60-63

⁵²⁹ Bkz. Akal, a.g.e., s.67

⁵³⁰ Bkz. Akal, a.g.e., s.67-68

⁵³¹ Bkz. Zürcher, a.g.e., s.205-212

⁵³² Bkz. Zürcher, a.g.e., s.213-248

görülür. Çünkü İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bir diğer üyesi olan İnönü'nün⁵³³ cemiyette Enver Paşa ile ilişkilerinin Mustafa Kemal Atatürk'e kıyasla daha iyi olduğu söylenebilir. Öyle ki Binbaşı Enver ve İsmet Beyler, Hareket Ordusu'nun İstanbul'a girişinde aynı kurmay heyetinde oldukları gibi, İnönü, 1914-1915 kışından 1916 sonuna dek Çanakkale ve Irak Savaşları sırasında Enver Paşa'nın Harekât Şubesi Müdürlüğü'nü yapmıştı.⁵³⁴ İnönü ayrıca cumhurbaşkanı seçildikten sonra Atatürk döneminin muhaliflerine karşı, bu muhalefetin daha da büyümemesi adına bir barış politikası yürütmüş, söz gelimi Atatürk'ün İzmir Suikasti davalarından sonra bir daha hiç iletişime geçmediği, TpCF'nin başkanı olan, bir başka eski İttihatçı Kâzım Karabekir'in⁵³⁵ ve Karabekir gibi İzmir Suikasti'nden sonra yargılanan Hüseyin Cahit Yalçın'ın 31 Aralık 1938 ara seçimlerinde CHP'den aday olup milletvekili seçilmelerini sağlamıştı.⁵³⁶ Dolayısıyla araştırma kapsamında ele aldığım dönemde, milletvekili olmak için CHP'ye müracaat eden eski İttihatçıların, eskiden İttihatçı olduklarını mektuplarında ya da taleplerinde dile getirmelerinin bir sebebinin de, İnönü'nün İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ve cemiyetten olanlarla dair bu görece anlayışlı tavrından istifade edebilmek olduğunu söylemek herhalde yanlış olmayacaktır.

Müracaatlar sayesinde siyasetin toplumsal yönüne yapılan vurguya da tanık olmaktadır. Müracaat sahiplerinin, halk ile kendileri arasında temsil etme yeteneği üzerinden kurulduğuna inandıkları bir bağ vardı ve bunu yazdıklarına da yansıtmışlardı. Halkı temsil etmek olarak mebusluğun, dolayısıyla mebus adaylığının, özellikle 1946 yılından sonra daha da önem kazandığı söylenebilir. Hem Demokrat Parti'nin kuruluşuyla çok partili hayata geçilmesi, hem de seçim kanununun değiştirilip seçimin tek dereceli hâle getirilmesiyle, yani doğrudan halk oyuna dayandırılmasıyla birlikte, halkla kurdukları iyi ilişkilerin, adaylık için müracaatta bulunanların geçmişe kıyasla daha fazla göz önünde bulundurdıkları bir unsur haline geldiği görülüyor. Partinin 1947 kurultayında aldığı karar neticesinde uygulamaya konan, adaylık için yerel heyetler nezdindeki ön seçimleri kaybeden kişilerden bazıları, yerelin bizzat kendisine, yani halkın kendilerine oy vereceğine güvenerek merkezden aday gösterilmeyi istiyorlardı.

Bu noktada Demokrat Parti'nin varlığının Türk siyasetinde milletvekili olmak için girilen yarışın, sergilenen rekabetin yapısını değiştirdiğinin altını bir kez daha çizmek gerekir. Hamdi

---

⁵³³ Bkz. Akal, a.g.e., s.160

⁵³⁴ Bkz. Akal, a.g.e., s.160

⁵³⁵ Bkz. Akal, a.g.e., 159-160

⁵³⁶ Bkz. Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi...*,s.173-179

Alagün'ün müracaatından da anlaşılacağı üzere, 1946 yılından itibaren “Demokratlardan olmamak” da CHP'den adaylık başvurusunda bulunanlar için önemli bir kriter haline gelmiştir. Bu “karşı tarafa geçmemiş olma” (ya da Hamdi Bey özelinde dile getirirsek, “karşı tarafa geçtiyse bile vazgeçip geri dönmüş olma”) söyleminin DP'den önceki muhatabı ise Serbest Cumhuriyet Fırkası'dır demek herhalde yanlış olmayacaktır. Müracaat sahiplerinden bazılarının SCF zamanında yaptıklarından bahsetmeleri, partiye duyulan bir tür bağlılığa işaret eder. Bu bağlılığa Müdafaa-i Hukuk zamanından beri partide olanlar da dahil edilebilir. Bu tür müracaat sahiplerinin kendilerini muhtemelen partisinden hiçbir zaman vazgeçmemiş olanlar şeklinde algıladıklarını ve böyle algılanmak da istediklerini varsaymak zor olmayacaktır. DP'nin, müracaat sahiplerinin bazılarınca “mebusluk için CHP'nin alternatifi” olarak görüldüğü de söylenebilir. İsmail Hakkı Akyüz, Şemi Ergin, Hüseyin Avni Göktürk veya Nedim Ökmen gibi isimlerin özellikle 1950 seçimlerinden itibaren Demokrat Parti'den aday olup seçilmeleri, adaylık isteyenlerin tamamının değilse de bir kısmının bir mebus olmak hakkındaki kararlılıklarının, partilere duydukları bağlılık hissinden daha kuvvetli olduğunu düşündürür.

Bazı müracaat sahiplerinin mektuplarında dolaylı ya da doğrudan ifadelerle geçim sıkıntısı çektiklerinden bahsetmeleri veya ne kadar maaş aldıklarına da yer vermeleri, milletvekili olmak isteme sebepleri arasında maddi beklentilerin de bulunduğu dair bir gösterge olarak yorumlanabilir. Bu durum, İkinci Dünya Savaşı sırasında alınan askeri ve ekonomik tedbirlerin sebep olduğu uzun vadeli hayat pahalılığı ile birlikte düşünüldüğünde,⁵³⁷ müracaat sahiplerinden bir kısmının “yaşam koşullarını daha iyi hale getirme imkanı olarak milletvekilliği” algısına da sahip olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin tarihinin belirli bir kesitindeki siyasal yaşama, milletvekili adaylığı müracaatları açısından baktığımda görebildiklerimi kaydettiğim bu araştırmayla, milletvekili olmak isteyenlerin motivasyon kaynaklarını anlatmaya çalıştım. Onların, hem yaşadıkları dönemde içinde buldukları hem de geçmişten tecrübe ederek yaşadıkları döneme taşıdıkları siyasal, siyasal olduğu kadar da kültürel ve sosyo-ekonomik koşullara nasıl adapte olduklarını ve bu koşulları kendi lehlerine nasıl kullanmaya çalıştıklarını göstermeye gayret ettim. Deyim yerindeyse ülkenin siyaset sahnesine çıkmaya niyetlenen, ya da daha önce sahneye çıkmışlığı

⁵³⁷ Bkz. Murat Metinsoy, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye / Gündelik Yaşamda Devlet ve Toplum*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, İstanbul s.513

varsa bile o zaman için daha büyük bir rol isteyen insanlarla, henüz sahneye çıkmadan, kuliste görüştüm, rollerine nasıl hazırlandıklarına, kendilerini ne kadar hazır hissettiklerine tanık oldum ve gördüklerimi okuyucuyla paylaştım. Müracaatları temel alarak gerçekleştirdiğim bu çalışma, umarım daha geniş bir örneklem üzerinden, daha fazla odak noktasına sahip başka çalışmalar için de bir başlangıç teşkil eder.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi, Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu (Belge numaraları dipnotlarda gösterilmiştir.)

Türk Tarih Kurumu Arşivi, Ulus Gazetesi (Kullanılan sayıların tarihleri dipnotlarda gösterilmiştir.)

İkincil Kaynaklar

a. Kitaplar, Makaleler ve Tezler

ACUN, Fatma, (ed.) *Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015

AKAL, Emel, *Milli Mücadelenin Başlangıcında Mustafa Kemal İttihat Terakki ve Bolşevizm (Gözden Geçirilmiş Baskı)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012

AKIN, Yiğit “*Gürbüz ve Yavuz Evlatlar*” / *Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018

ALTINAY, Reyhan F., *Muzaffer Sarısözen’in Hayatı ve Türk Halk Müziğine Katkıları*, Prof. Dr. Fikret Türkmen (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anabilim Dalı, İzmir, 1993

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk (Günümüz Türkçesiyle)*, Yücel Demirel (haz.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018

AYBARS, Ergün, *İstiklal Mahkemeleri*, Doğan Kitap, İstanbul, 2018

BALCI, Meral, *Bir Siyasetçi Portresi Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1905-1996)*, Prof. Dr. Süleyman Beyoğlu (dan.), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2006

BAŞBOĞA, Sevcan, *Anadolu Ajansı (1920 – 1922)*, Doç. Dr. Tülay Alim Baran (dan.), Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2007

BEŞİKÇİ, Mehmet, *Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Seferberliği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015

BEŞİKÇİ, Mehmet, *Cihan Harbi'ni Yaşamak ve Hatırlamak / Osmanlı Askerlerinin Cephe Hatıraları ve Türkiye'de Birinci Dünya Savaşı Hafızası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019

COŞKUNOĞLU, Cihangir, *Yemen Vazat – Luhye Mintika Kumandanlığı Harp Cephesine Göre I. Dünya Savaşı ve Yemen Cephesi*, Yrd. Doç. Dr. Erhan Metin (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Çankırı, 2015

ÇAPA, Mesut, *Kızılay (Hilâl – i Ahmer) Cemiyeti (1914 – 1925)*, Prof. Dr. Yavuz Ercan (dan.), Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1989

ÇAV, Erkan, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Değişen Gençlik Hareketleri ve Milli Türk Talebe Birliği Deneyimi (1916 – 1980)*, Prof. Dr. Ali Akay (dan.), Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı, İstanbul, 2010

ÇEŞME, Volkan, *Halkalı Ziraat Mektebi*, Doç. Dr. Arzu Terzi, Doç. Sevtap Kadioğlu (dan.), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul, 2011

ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi / Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri I. Cilt (1961 – 1964)*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 16, Ankara, 1996

ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)*, III. Cilt (I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:6, Ankara

ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem (1931-1935)*, II. Cilt (IV. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 12, Ankara, 1996

ÇUFALI, Mustafa, *Parlamento Tarihi, VIII. Dönem (1946-1950)*, III. Cilt (Milletvekilleri Özgeçmişleri), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 146, Ankara, 2012

DEMİRCİ, Sibel, *Hürriyet Partisi'nin Türk Siyasal Hayatı'ndaki Yeri*, Doç. Dr. Gökhan Çetinsaya (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilim Dalı, Ankara, 2002

- DEMİREL, Ahmet, *Tek Partinin İktidarı / Türkiye’de Seçimler ve Siyaset (1923 – 1946)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014
- DEMİREL, Ahmet, “Tek Parti Döneminde Seçimler ve Milletvekillerinin Profili”, *Tek Parti’nin Yükselişi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012 içinde, s.163 – 196
- DEMİREL, Meral, *Tam Bir Muhalif Abdülkadir Kemali Bey*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006
- DENİZ, Muzaffer, *Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Antalya Şehrinde Eğitim (1923-1950)*, Prof. Dr. Muhittin Tuş (dan.), Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Konya, 2009
- DERİN, Haldun, *Çankaya Özel Kalemimi Anımsarken (1931-1955)*, Cemil Koçak (haz.) Doğan Kitap, İstanbul, 2017
- DERİNGİL, Selim *Denge Oyunu / İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014
- DÖNMEZ, Elif, *Mondros Ateşkes Antlaşması’nın Milli Mücadele’ye Yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Prof. Dr. Erol Seyfeli (dan.), Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, 2012
- EMRENCE, Cem, *99 Günlük Muhalefet / Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018
- ERDOĞAN, Aynur, *Türkiye’de Yurtdışına Öğrenci Gönderme Olgusunun Soyolojik Çözümlemesi*, Doç. Dr. İsmail Coşkun (dan.), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul, 2009
- ERDOĞAN, Aydın, *Türkiye’de Seçim Sistemleri ve Türk Siyasi Yapısına Etkileri (1923 – 1980)*, Doç. Dr. Cihat Göktepe (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Kars, 2007
- ERDOĞAN, Caner, *Cumhuriyet Halk Partisi / İdeoloji – Örgütsel Yapı – Parti İçi Demokrasi ve Oligarşi*, Sokak Kitapları Yayınları, İstanbul, 2018

EREN, Fatma, *Toplumsal Bir Tip: Memur*, Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Nacak (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, Konya, 2019

ERICKSON, J. Edward, UYAR Mesut, *Osmanlı Askeri Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014

ERİKAN, Celâl, *Kurtuluş Savaşı Tarihi*, Rıdvan Akın (haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018

GOFFMAN, Erwing, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, Barış Cezar (çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 2018

GÜLER, Bahar, *Gençlerbirliği Spor Kulübü'nün Dönemsel İmajı*, Prof. Dr. Bayram Kaya (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara, 2006

GÜNGÖR, Birgül, *Berlin Olimpiyatları Ekseninde Basında Türk Sporunu (1936 – 1938)*, Prof. Dr. İzzet Öztoprak (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2009

GÜNEŞ, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi V. Dönem (1935 – 1939)*, II. Cilt (Özgeçmişler), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 26, Ankara, 2000

GÜNEŞ, İhsan, *Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Milletvekili Genel Seçimleri (1919 – 1935)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017

GÜRAY, Ş. Şenal, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (1939-1943)*, V. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 39, Ankara, 1999

HALE, William, *1789'dan Günümüze Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, Hil Yayın, İstanbul, 1996

İSKİT, Temel, *Diplomasi / Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012

KARAÖMERLİOĞLU, Asım, *Orada Bir Köy Var Uzakta / Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*, İletişim Yayınları İstanbul, 2017

KATIRAĞ, Necip, *Ülkü Dergisi ve Kemalizm (1933-1950)*, Dr. Öğr. Üyesi Tufan Turan (dan.) Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Sakarya, 2019

KAYNAR, Mete Kaan, “Türkiye’nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar”, *Türkiye’nin 1950’li Yılları*, Mete Kaan Kaynar (haz.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2015 içinde, s.15 – 38

KAZIMOV, Sanan, *Kafkas İslam Ordusu’nun Azerbaycan’daki Faaliyetleri ve Aras Cumhuriyeti*, Doç. Dr. Necdet Gök (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Bilim Dalı, Konya, 2019

KEMAL, Cemal, *Birinci Dünya Harbi’nde Filistin Cephesi*, Prof. Dr. Hasan Köni (dan.), Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2004

KOÇAK, Cemil, “CHP Devletle Bir Oldu Mu; Yoksa Devlet Mi CHP’yi Yuttu ?”, *Tek Parti / Cumhuriyet ve Şefler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016 içinde, s.134 – 138

KOÇAK Cemil, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938 – 1945) / Dönemin İç ve Dış Politikası Hakkında Bir Araştırma Cilt – 1*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996

KOÇAK, Cemil, *Umumi Müfettişlikler (1927 – 1952)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016

KOÇAK Cemil, *CHP Genel Sekreterliği (1930 – 1945)*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2018

KOÇAK Cemil, *CHP ve Taşra (1930 – 1950) / Akdeniz Bölgesi (Cild – 1)*, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2019

KÖÇER, Mehmet, “Atatürk İnkılabının Nadir Şah Döneminde Afganistan’ın Modernleşme Çabasına Etkisi”, *Turkish Studies International Periodical For the Language Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3 / 7 Fall 2008* içinde, s.757 – 768

METİNSOY, Murat, *İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye / Gündelik Yaşamda Devlet ve Toplum*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017

ŞEKER, Kevser, *Osmanlı’dan Cumhuriyete Çocukların Korunması ve Çocuk Esirgeme Kurumu (1917-1981)*, Doç. Dr Aynur Soydan Erdemir (dan.), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2015

ŞİMŞEK, Hatice Şevket Dağ (*Hayatı, Eserleri, Sanat Anlayışı*), Prof Dr. Ayla Ersoy (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2007

OĞUZHAN, Esra, *Sedat Simavi'nin Türk Basın ve Basım Faaliyetleri*, Prof. Dr. Suat Gezgin (dan.), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul, 2011

ORUÇ, Selin Gizem *Türk Kadınlar Birliği (1924-1935)*, Doç. Dr. Mehmet Özden (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2003

ÖRENÇ, Ali Fuat, *Yakın Dönem Tarihimizde Sisam Adası (1821 – 1923)*, Prof. Dr. Ali İhsan Gencer (dan.), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 1995

ÖZİPEK, Bekir Berat, *Türk Siyasal Yaşamında Serbest Cumhuriyet Fıkası Olayı*, Prof. Dr. Ali İhsan Bağış (dan.), Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, 1991

ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem (1923-1927)*, III. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 6, Ankara

ÖZTÜRK Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927 – 1931*, III. Cilt, (Üyelerin Özgeçmişleri), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 10, Ankara

ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi, /TBMM IX. Dönem 1950 – 1954*, VII. Cilt (Özgeçmiş), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 18, Ankara, 1998

SARIÇOBAN, Gülay, “Çığır Dergisi ve Hıfzı Oğuz Bekata Üzerine”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 21, Güz 2014 içinde, s.183 – 196

SİĞİN Naim, *Türkiye’de Modernleşme Sürecinde Basın: Ulus Gazetesinde Modernleşme Söylemi*, Prof. Dr. Banu Dağtaş (dan.),Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basın Yayın Anabilim Dalı, Eskişehir, 2017

- ŞARMAN Kansu, *türk prohmethe'ler / Cumhuriyet'in Öğrencileri Avrupa'da (1925 – 1945)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019
- TEKİNER, Ü. Aylin, *Atatürk Heykelleri / Kült, Estetik Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010
- TOPRAK, Zafer, “Erken Cumhuriyette Tasarruf Anlayışı ve Yerli Malı Kullanımı” *Toplumsal Tarih* sayı 309 (Eylül 2019) içinde, s.16 – 21
- TUNCER, Hüner, *Trablusgarp ve Balkan Savaşları (1911 – 1913)*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2018
- TUNÇAY, Mete, *Türkiye Cumhuriyet'inde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923 – 1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2015
- URAN, Hilmi, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908 -1950)*, Cem Çobanlı, Pınar Güven (haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017
- UYAR, Hakkı, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2012
- UZAY, Yahya Sezai, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sancılı Yıllar / Yahya Sezai Uzay'ın Anıları (1879 – 1970)*, Lale Uzay Akalın (der.), Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2012
- UZUN Hakan, “İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 Olağan Kurultayı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (Journal of Modern Turkish History Studies)*, XII/25 (2012 – Güz / Autumn) , s.101 – 139
- ÜSTEL, Füsün, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912 – 1931)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004
- YAVUZ, YOLCU, Serap, *Cumhuriyet Misyonerleri / 1930 – 1946 Arası Türkiye'de Bir Politik Özne Olarak Gençlik İnşası*, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul, 2019
- YEŞİLKAYA, GURALLAR, Neşe, *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003
- YİĞİT, İŞÇİ, Hilal, *İnönü Döneminde Atatürk İmajı (1938 – 1950)*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2015

ZAİF, Oktay, *Atatürk'ün Kurduğu Bir Müessese Olarak Türk Hava Kurumu / Dünyü Bugünü, Yarını*, Prof. Dr. Erol Cihan (dan.), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 1995

ZÜRCHER, Erik Jan, *Millî Mücadele'de İttihatçılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013

b.Web Kaynakları

<https://islamansiklopedisi.org.tr/fuad-pasa-kececizade> (Erişim Tarihi: 04.12.2019)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/izzet-molla-kececizade> (Erişim Tarihi: 04.12.2019)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/huseyin-avni-pasa> (Erişim Tarihi: 04.12.2019)

<http://constantan.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Erişim Tarihi: 04.12.2019)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/sehbenderzade-ahmed-hilmi>(Erişim Tarihi:04.12.2019)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/elmalili-muhammed-hamdi> (Erişim Tarihi:10.12.2019)

<https://www.biyografya.com/biyografi/9240> (Erişim Tarihi:14.12.2019)

<https://www.biyografya.com/biyografi/6742> (Erişim Tarihi:15.12.2019)

<https://www.biyografya.com/biyografi/10973> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

<https://bjk.com.tr/tr/cms/tarihce/2/73> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

<https://www.biyografya.com/biyografi/17668> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

<http://www.mit.gov.tr/must-biyog-meh5.html> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

<https://www.biyografya.com/biyografi/2479> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

<http://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/baskanlar/> (Erişim Tarihi: 18.12.2019)

<https://iyc.org.tr/kurucularimiz> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

<https://www.biyografya.com/biyografi/11675> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

<https://www.biyografya.com/biyografi/2133> (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

<https://www.biyografya.com/biyografi/5062> (Erişim Tarihi: 03.02.2020)

- http://www.anarakulubu.org.tr/pg_66_kurucularimiz (Erişim Tarihi: 04.02.2020)
- <https://www.biyografya.com/biyografi/14518> (Erişim Tarihi: 06.02.2020)
- <https://www.biyografya.com/biyografi/1396> (Erişim Tarihi: 06.02.2020)
- <http://www.tysd.org.tr/tarihce/> (Erişim Tarihi: 06.02.2020)
- <https://www.biyografya.com/biyografi/21870> (Erişim Tarihi: 09.02.2020)
- <http://www.vefa.com.tr/index.php?dil=tr&sayfa=tarihce> (Erişim Tarihi:09.02.2020)
- <https://www.biyografya.com/biyografi/12049> (Erişim Tarihi: 09.02.2020)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/aylik-ansiklopedi> (Erişim Tarihi: 11.02.2020)
- <https://www.biyografya.com/biyografi/11638> (Erişim tarihi: 18.02.2020)
- <https://www.biyografya.com/biyografi/219> (Erişim Tarihi: 18.02.2020)
- <http://sabetayciavcisi.blogspot.com/2015/01/ayla-algan-hac-arif-bey-lale-aytaman.html> (Erişim Tarihi: 24.02.2020)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/haci-arif-bey> (Erişim Tarihi: 24.02.2020)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/mihalogullari> (Erişim Tarihi: 01.03.2020)
- <https://www.biyografya.com/biyografi/13132> (Erişim Tarihi: 03.03.2020)
- http://www.hbo.gov.tr/assets/Docs/okumayazma/istatistik/31092623_19281959.pdf(Erişim Tarihi: 08.03.2020)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/imtiyaz-madalyasi> (Erişim tarihi: 16.03.2020)

EKLER

EK -1: MÜRACAAT DİLEKÇE ÖRNEKLERİ

I. C.
P. T. T. I. G. M.

TELGRAF

835 (Örnek: IEB 1)
Yol

Devlet telgraf muhaberatından dolayı mesuliyet kabul etmez.

Adres: GENEL GENEL CUMHURİYET ARSIVI

== C H P GENEL SEKRETERLİĞİ ANKARA

ANKARA

+++ 936 EDİRNE 282 1 9 18/25 ==

Sıra No	İlk Merkez	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI	İMZA
		Tarih	Saat	HUSUSİ

== YUZDE OTUZLAR ARASINA ALINMAKLIĞIM SAYGILE RICA =

EDİRNE NAMZETLERİNDEN R ALBAY SADI ARTUN++++

3. defterine kaydedildi
10/4/50
S. S.

Edirne

EK – 1/1: Merkez'den aday gösterilmek isteyen Sadi Artun'un 9 Nisan 1950 tarihli telgrafı

(CDAB CHPK No: 490.01.297.1200.2.37)

T. C.
Samsun Valiliği
ÖZEL

10/4/1950

DEVLET ARŞİVİ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Pek Sayın Fikret Siliş
C.H.P. Genel Sekreteri

Son sene Şekerden ve ciğerlerimden büyük bir hastalık geçirdim.Hastanelerde yattım,şimdi yoklama esnasında böbreklerimden sekiz taş düşürdüm.Bu hastalıklar çok sevdiğim mesleğimde muntazam çalışmamı mani oluyor,sırf bu sebepten Tokat'ın sekiz on mntakasından ayrı ayrı aldığı mabataları Tokat C.H.Partisine göndermişim.Kendilerinden olmayınların seçilmemesi hususunda büyük bir tesanüt gösteren yoklamada matlup rey alamadıysam de muhalif partiye karşı listenizde bulunmaklığım her halde faydalı olacaktır.Hayati olanbu ricamın is'afında yüksek dealetinizi istirham eder,Pek Sayın Hilmi Uranın da ellerinden öperim Sayın Genel Sekreterim.

Samsun Valisi

İzzettin Çağpar

0/03 olam

490	01			382	1323	1
-----	----	--	--	-----	------	---

15

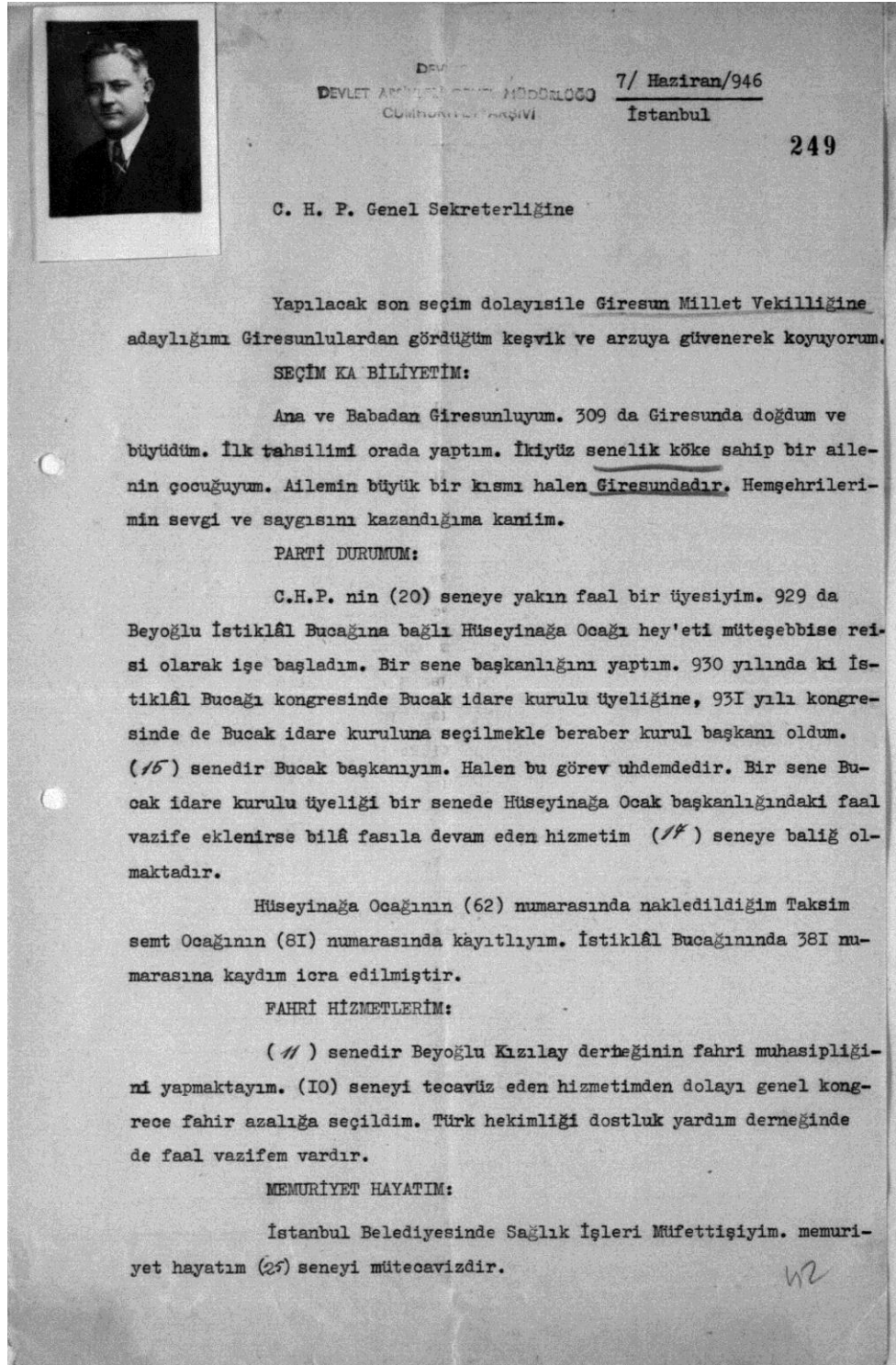
EK – 1/2: Demokrat Parti'ye karşı kendisinin aday gösterilmesinin daha iyi olacağını belirten İzzettin Çağpar'ın mektubu

(CDAB CHPK No: 490.01.322.1329.1.15)

ful m. h. A. İbrahim oğlu hamal daly ~~ham~~ 1162	ful m. h. soit epli ~~soit epli~~ 1163	Teker m. h. Hüder İbrahim Hüder 1164	teker m. h. teker m. h. A. İbrahim 1165
hamal jorudi Teker m. h. 1166	Teker m. h. Nuri mungan Nuri mungan 1167	şehidiye m. h. Aikardir Ternizer 1168	şehidiye m. h. hamal Terni zer 1169
şehidiye m. h. hamal Terni zer 1170	şehidiye m. h. cerdet Terni zer 1171	şehidiye m. h. Adnan Terni zer 1172	şehidiye m. h. Hüder Terni zer 1173
sarur heprik hamdiye ardo 1174	sarur heprik Ali ardo 1175	sarur heprik m. h. ismet ardo ismet 1176	sarur heprik ismet ardo ismet 1177
sarur heprik ismet rahmet ismet 1179	Teker m. h. A. halim ismet taş 1179	Teker m. h. sekiye taş 1180	Teker m. h. mi. galip taş ismet taş 1181
Teker m. h. kahit taş 1182	Teker m. h. muammer taş 1183	Teker m. h. mamot taş 1184	Teker m. h. İrfi taş 1185

EK - 1/3: Mardin'den aday gösterilmek isteyen Fuat Beşkardeş'in 12 Nisan 1950 tarihli mektubuna eklediği 1185 imzalı dilekçenin son sayfası

(CDAB CHPK No: 490.01.313.1283.79)

DEVLET ARŞİVİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET BAŞVİ

7/ Haziran/946
İstanbul

249

C. H. P. Genel Sekreterliğine

Yapılacak son seçim dolayısıyla Giresun Millet Vekilliğine adaylığımı Giresunlulardan gördüğüm keşvik ve arzuya güvenerek koyuyorum.

SEÇİM KA BİLİYETİM:

Ana ve Babadan Giresunluyum. 309 da Giresunda doğdum ve büyüdüm. İlk tahsilimi orada yaptım. İkiyüz senelik köke sahip bir ailenin çocuğuyum. Ailemin büyük bir kısmı halen Giresundadır. Hemşehrilerimin sevgi ve saygısını kazandığıma kanım.

PARTİ DURUMUM:

C.H.P. nin (20) seneye yakın faal bir üyesiyim. 929 da Beyoğlu İstiklâl Bucağına bağlı Hüseyinağa Ocağı hey'eti müteşebbise reisi olarak işe başladım. Bir sene başkanlığını yaptım. 930 yılında ki İstiklâl Bucağı kongresinde Bucak idare kurulu üyeliğine, 931 yılı kongresinde de Bucak idare kuruluna seçilmekle beraber kurul başkanı oldum. (15) senedir Bucak başkanıyım. Halen bu görev uhdemdedir. Bir sene Bucak idare kurulu üyeliği bir senede Hüseyinağa Ocak başkanlığındaki faal vazife eklenirse bilâ fasıla devam eden hizmetim (18) seneye balığ olmaktadır.

Hüseyinağa Ocağının (62) numarasında nakledildiğim Taksim semt Ocağının (81) numarasında kayıtlıyım. İstiklâl Bucağınınnda 381 numarasına kaydım iora edilmiştir.

FAHRİ HİZMETLERİM:

(11) senedir Beyoğlu Kızılay derneğinin fahri muhasipliğini yapmaktayım. (10) seneyi tecavüz eden hizmetimden dolayı genel kongrece fahir azalığa seçildim. Türk hekimliği dostluk yardım derneğinde de faal vazifem vardır.

MEMURİYET HAYATIM:

İstanbul Belediyesinde Sağlık İşleri Müfettişiyim. memuriyet hayatım (25) seneyi mütecevizdir.

WZ

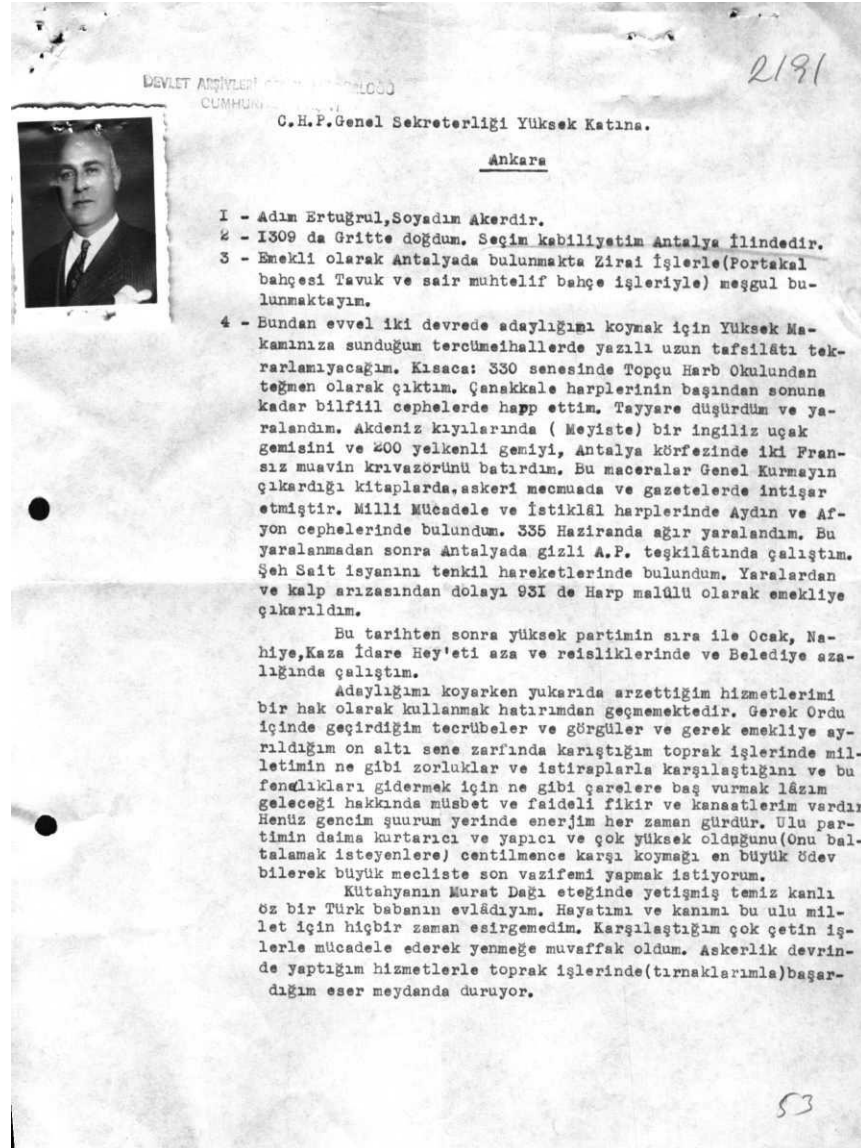
EK – 1/4: Keçecizâde Fuad Paşa ve Keçecizâde İzzet Molla ile akraba olması muhtemel Sukuti Keçeci'nin mektubunun ilk sayfası. "200 senelik kök" vurgusunun altı çizilmiş.

(CDAB CHPK No: 490.01.301.1216.2.44)

EK – 1/5: Kars'tan müracaat eden İnönü'nün hayranı Abdullah Günay'ın mektubuyla beraber bir kopyasını gönderdiği ve hatıra olarak sakladığını söylediği fotoğraf. Abdullah Bey İnönü'nün sol arkasında.

(CDAB CHPK No: 490.01.306.1241.1.22)

EK – 1/6: Çanakkale Savaşları sırasında “tayyare düşüren” ve Kurtuluş Savaşı sırasında iki Fransız muavin kruvazörünü batıran Ertuğrul Aker’in mektubunun ilk sayfası

(CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1166.2.67)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
 CUMHURİYET ARŞİVİ
 (102)

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİNE

Yeniden seçilecek olan _____ Mebusluğu
 için mensup bulunduğum sayın C. H. Partisi adına namzetli-
 ğimin konulmasına müsaadelerini saygıyla dilerim.

İMZA
E. Tuna

MEBUSLUK TALEBNAMESİ

T A L İ B İ N	Adı, Soyadı	Emin Tuna Rumeli	Esas mesleği	Gümrük anbar memuru
	Doğum yeri	Hezargirad	İhtisası	Zurrai ve Meslekidir
	Doğum tarihi	1893	Tahsil derecesi	Hususi tedrisat ve Eski Rüşdiye
	İşi - Mesgalesi	Gümrükçü	Son tahsilini bitirdiği okul	Polis meslek mektebi Berut
	Mebusluğunu istediği vilayet	Ağrı - Bayezit	Diploma No. ve tarihi	100 399 Temmuz
	İkametgâh adresi	Giresun Gümrük anbar Şefi		
Çalıştığı yer adresi	Giresun gümrük Başmemurluğu			
Partiye kayıtlı bulunduğu	Vilayeti	Giresun Devlet memuru	Kütük No.	
	Kazası	Barende müsee	Kayıt tarihi	
	Nahiyesi	cel ve firkanin	Varsa Faal vazifesi	
	Mahalle veya köyü	azayi tabiiyesindenim Saytaş		
Şimdiye kadar bulunduğ teşkilatı içinde deruhte ettiği faal vazifeler.	<p>501 den 324 de kadar İzmirde emaneten idare olunan aşar nezaretinin kol Kitabetile iskele memurluklarında ve bağbağçe muhammirliginde 4 sene, Barut ve Hicaz Polis silkinde ve hastane Kitabetinde, Kara Ticaret Kitabetinde Erzurum Polis silkinde, Kızıldize gümrük başmudari yetinde, Giresun gümrük anbar ve manifestosunda memuren ve veznedarlık larında vekâleten cem'an 22 sene bilfeil.</p> <p>1893 çe gelinceye kadar memleketimin ebsanced birinci sınıf rınc berliğile devlet ve millete asırlarca hizmet etmiş. Kadimen devletin tarihi vak'alarında görüldüğü vechile 93 te de bilenlerce mestur olayan Hezargiradin kalfa köyünde ceddin Çorbacı oğulları hem pederim Ahmed efendi İki Tabur askerimizi fahri olarak işe etmek suretile alti ay kıştan yaza çıkarmakla maruf devlet ve milletine sadık bir neslin b bakıyyesiyim.</p> <p>335 kanunlarında kuvayı Milliyeye iştirak maksadiile hem polis silkinde memuren ve firaren Istanbuldan erzuruma gelüb olvakit Erzurum polis müdri Zühtü beyle Ebedi Şefimiz Ata Türkün yeni teşkilatda mektubleşme hafi muhaberatına itimadları dolaysile vasıta edilmişdir.</p> <p>Bundan başka Galib Paşa Fırkasile Taifde Urbanla çarpışmekla 4 ay mahsur ve 3 buçuk senede Mısırda esir kalmışımdir.</p> <p>Ve yine erzurumda İngiliz hey'eti müessilesinin hükümetimizin tezaufundan istifade ile mermilerimizi araza dökürdüğü bir sırada Erzurumda bulunan ebedi şefimizi büyük vailterle ele geçirmek mefküresini beslediği bir sırada ikamet ettiği mevki ve konakların etrafında geceleri berai muhafaza devriye gezen inzibat ve mutemil polislerden birisi de bendeniz idim. 27. 10. 1917 giresun g. anbar. no.</p>			
	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> 490 01 288 1156 1 </div>			

HATIRA: Verilecek cevapların, kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.

12

EK – 1/7: Erzurum'da bulunduğu sırada Atatürk'ü koruduğunu söyleyen Emin Tuna Rumeli'nin Ağrı mebusluğu için doldurduğu talebnamesi

(CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1156.1.12)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

14. VI. 1946
İstanbul
2326

Cumhuriyet Halk Partisi S...
ANKARA

Adı ve soy adı: Sıdıka Karadeniz.
Doğduğu yer : Tirebolu.
Doğum yılı : 1909 .
Seçim kabiliyetinin bulunduğu il : GİRESUN .
Bugünkü işi ve mesleği : İstanbulda, Selçuk Kız Sanat Enstitüsü Tarih-Cografya Öğretmeni ve Beyoğlu İngiliz Kız Orta Okulu Yurt Bİlgisi Öğretmeni.

Hal Tercemesi:

İlk tahsilim Giresundadır. Orta tahsilimi Erenköy Kız Lisesinde bitirdikten sonra Arnavutköy Amerikan Kız Kolecine girdim ve 1933 yılında mezun oldum. 1937/38 de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldum. İki sene Hâkimlik sıtacağını yaparak Konyanın Bozkır İlçesi Yargıçlığında bulundum. Buradan Adalet Bakanlığının müsaadesiyle Millî Eğitim Bakanlığının hizmetine geçtim.

Devlet memuru olduğum için Partiye resmen kayıtlı bulunmuyorum; fakat C.H.P. programını kabul edenlerden ve onun tahakkukuna çalışanlardım. Bu Seçimde Parti adına aday gösterilmemi saygılarımla dilerim.

Adres: Sıdıka Karadeniz,
Fatih, Feri paşa caddesi
apt. 15, daire: 3
İstanbul

Sıdıka Karadeniz

490	01			301	12/6	2
-----	----	--	--	-----	------	---

EK - 1/8: Parti'ye kayıtlı olmasa da CHP programını kabul edenlerden ve onun tahakkukuna çalışanlardan olduğunu söyleyen Sıdıka Karadeniz'in mektubu.

(CDAB CHPK No: 490.01.301.1216.2.1)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara
8 / I / 1943

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİNE

175

Yeniden seçilecek olan ..... Mebusluğu için
mensup bulunduğum sayın C. H. Partisi adına namzetliğimin konulmasına
müsaadelerini saygı ile dilerim.

İMZA
Dr. Halid Uzel

MEBUSLUK TALEPNAME Sİ

T A L İ B İ N	Adı, Soyadı	Dr. Halid Uzel	Esas mesleği	Doktorluk
	Doğum yeri	Istanbul	İhtisası	Birinci sınıf Hisaiye Mütahassısı
	Doğum tarihi	1315 (1899)	Tahsil derecesi	İstanbul Üniversitesi
	İşi - Mevqalesi	Tababet	Son tahsilini bitirdiği okul	Tıp Fa. Askeri Tıbbiyesi
	Mebusluğunu istediği vilâyet		Diploma No. ve tarihi	No. 3406 Tarihi 1337
	İkametgâh adresi	Ankara Postane Caddesi Mermerci Ap. No. 8		
	Çalıştığı yer adresi	Devlet Demir Yolları sıhhat işleri müdürü Ankara		
Partiye kayıtlı bulunduğ u	Vilâyeti	Balıkesir	Kütük No. sı	
	Kazası	Balıkesir merkez Kazası	Kayıt No.	
	Nahiyesi		Varsa faal vazifesi	Balıkesir Halk Evi Sosyal Yardım Kolu Başkanlığını ifa
	Mahalle veya köyü	Börekçiler Mah.	MÜMESSİLLİK ve etdim.	
Şimdiye kadar bulunduğu memuriyetler, gördüğü fahri hizmetler Parti teşkilâtı içinde deruhte ettiği faal vazifeler	<p>Çalışma tarzım ve hususiyeti halim hakkında Sıhhat Vekâletinden, sabık Mükâfâlat Vekili Sayın Bay Cevdet Kerim İncedayıdan, Balıkesir Partimüfettişliğinde bulunmuş olsayın Bay Fikret Sılaydan, Bay Dr. Lutfi Kırdardan, Sayın Bay Dr. Zihni Ulğünden gereken malumatın alınabileceğini ümid ederim.</p> <p>1337de Askeri Tıbbiyeden neşetdim. 25/2/34de mekteb masrafını vererek Askeri vasifede n istifa etdim. 24/6/927 - 20/5/930 Haseki Hastanesi asistanlığında, 20/5/930 - 19/5/931 Çorum Doğum evi nisaiye mütahassısı ve sertababetinde, 19/5/931 - 27/9/940 Balıkesir Doğum evi sertabibliği ve Köy Ebe mektebi müdürlüğünde bulundum. 27/9/940 Tarihinden beri Sıhhat Vekâletinin muvafekatile geçtiğim Devlet Demir yolları sıhhat işleri müdürlüğünde hizmet etmekteyim. Çorum ve Balıkesir Doğum evlerinin kuruluşlarına hizmetim Sıhhat Vekâleti tarafından 16/4/940 da takdirname ile mükâfâtlandırıldı. Hali hazır vazifemde kıymetli Vekillerimizin yüksek müzaheretleriyle Demir Yolları sıhhi kadrosunu tevsie, hastahanelerini tekâmül ettirmeye, işletmeler sıhhat kadrosuna birer dış tabibi ve ebe ilavesine, birer revir ile dış klıniklerinin tesisine imkân buluna bildi.</p> <p>Balıkesir Halk Evi Sosyal yardım kolu mümessillğinde ve başkanlığında iken merkez köylerine giderek köylünün sağlık işleri ile, işme sularının ıslahile, muhtelif bakımdan aydınlatılmasile, köylerin temizlenmesi ağaqlandırılmasile, Köy yllarının tanzim ve ıslahile meşguliyet derecem mezkûr Halk Evinin dosyaları arasında buna dair mevcut raporlarda mezkûr bulunmaktadır.</p> <p>Sayın C. H. P. .si tarafından tensib buyurulacak bir meb'usluğa namizeliğimin konulmasını istirham münasebetile yukarıdaki kısahal tercümem saygı ile arz olunur.</p> <p style="text-align: right;">Devlet Demir Yolları Sıhhat işleri müdürü Dr. Halid Uzel</p> <p style="text-align: right;"><i>Dr. Halid Uzel</i></p>			

HATIRA : Verilecek cevapların, kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.

EK – 1/9: Balıkesir'deki köylerin ihtiyaçlarıyla ilgilenen Halit Uzel'in talepnamesi

(CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.6)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

1137

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİNE

Yeniden seçilecek olan ..... Mebusluğu
için mensup bulunduğum sayın C. H. Partisi adına namzetliğimin konul-
masına müsaadelerini saygıyla dilerim.

İmza

Mebusluk Talebnamesi

T A L İ B İ N	Adı, Soyadı	Nihat Torumtay	Esas mesleği	İdareci
	Doğum yeri	Amasya	İhtisası	Mesleğinde ve Spor idarecilikte
	Doğum tarihi	304	Tahsil derecesi	Rüşdiye
	İşi - Meşgalesi	Mektupçu	Son tahsilini bitirdiği okul	Amasya Rüşdiyesi
	Mebusluğunu istediği vilâyet	Amasya	Diploma No. ve tarihi	319
	İkametgâh adresi	Kastamuni Mektupçuluğuna naklolundum.		
	Çalıştığı yer adresi	hareket etmek üzere bulunuyorum.		
Partiye kayıtlı bulunduğu	Vilâyeti	Gaziantep	Kütük No.	38 No.
	Kazası	...	Kayıt tarihi	20/II/94I
	Nahiyesi	...	Varsa faal vazifesi	Parti gazetesinde Spor ve diğer mevzular etrafında neşriyat
	Mahalle veya köyü	Kara tarla		
Şimdiye kadar bulunduğu memuriyetler, Parti teşkilâtı içinde deruhte ettiği faal vazifeler.	Mütaaddid Nahiyeye Müdüriyetleriyle birlikte Haymana, Vakfıkebir, Ergani ma- Cide, Boyabad, Dirik, Lice, Geban madeni, Babaeski kaymakamlık- deni larında Artüvin, Ağrı, Bilecik, Gaziantep Mektupçuluklarında bu- lundum. Millî mücadelenin başlangıcından itibaren bütün bu yerle- rde partinin teşekkül ve tazuvunda ve parti gayelerinin tahakku- kunda filî hizmetler gösterilmiş ve buna ilaveten Bilecik Vilaye- tinde senelerce Spor bölgesi ve Halkevi Spor şubesi başkanlığı keza Gaziantepde de bir müddet As başkanlık yapılmış 936 büyük Spor kongresine iştirak edilmiş ve bu müddetler zarfında gerek Spor hakkında ve gerek diğer mevzular etrafında da neşriyat ya- pılmıştır.			
	Mebusluğu bir hak bilerek ve bu hakka dayanarak istiyorum. 28/I/943 Sabık Gaziantep ve lahik Kastamuni Vilâyet Mektup- çusu : Nihat Torumtay			

HATIRA : Verilecek cevapların, kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.

490 01 288 1159 11

EK – 1/10: Nihat Torumtay'ın Amasya mebusluğu için doldurduğu talebnamesi

(CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1159.1.31)

TEZKİYEMİ SAĞLIYACAK OLANLAR

- 1- İlim, Mardinın bütün halkı.
- 2- Mardin ili Halk Partisi.
- 3- gindiye kadar memüriyet verdiğim yerler halkı.
- 4- Bölgesinde çalıştığım birinci genel müfettiş Avni Doğan.
- 5- Bölgenin Halk Partisi Müfettişi Ahmet Gürel.
- 6- İlimin Millet vekili Aziz Urat.
- 7- beraber çalıştığımız Halk Partisi Müfettişlerinden Feyzi Halfegil;
- 8- C.H.P.genel idare kurulu üyelerinden Feysullah Ulu,Sedat Çamralı.
- 9- Millet vekillerinden Rağat BÖrekçi(Ankara),Şefik Tuğay(İçel),Vehbi-Bilgen(Konya),Kemal Şedela(Diyarbakır).
- 10-Ankara Belediye Meclisi üyelerinden Fuat BÖrekçi,İsmail Hakkı Muslu.
- 11- Nihayet Adalet Bakanlığındaikişii senelik ter temiz kicil dosyam ve Müsteşar Bedri Köker,Zat işleri U.Müdüğü İsmail Hakkı Gray. ve diğer münsaip görülecek zatlar.

5/6/1946.

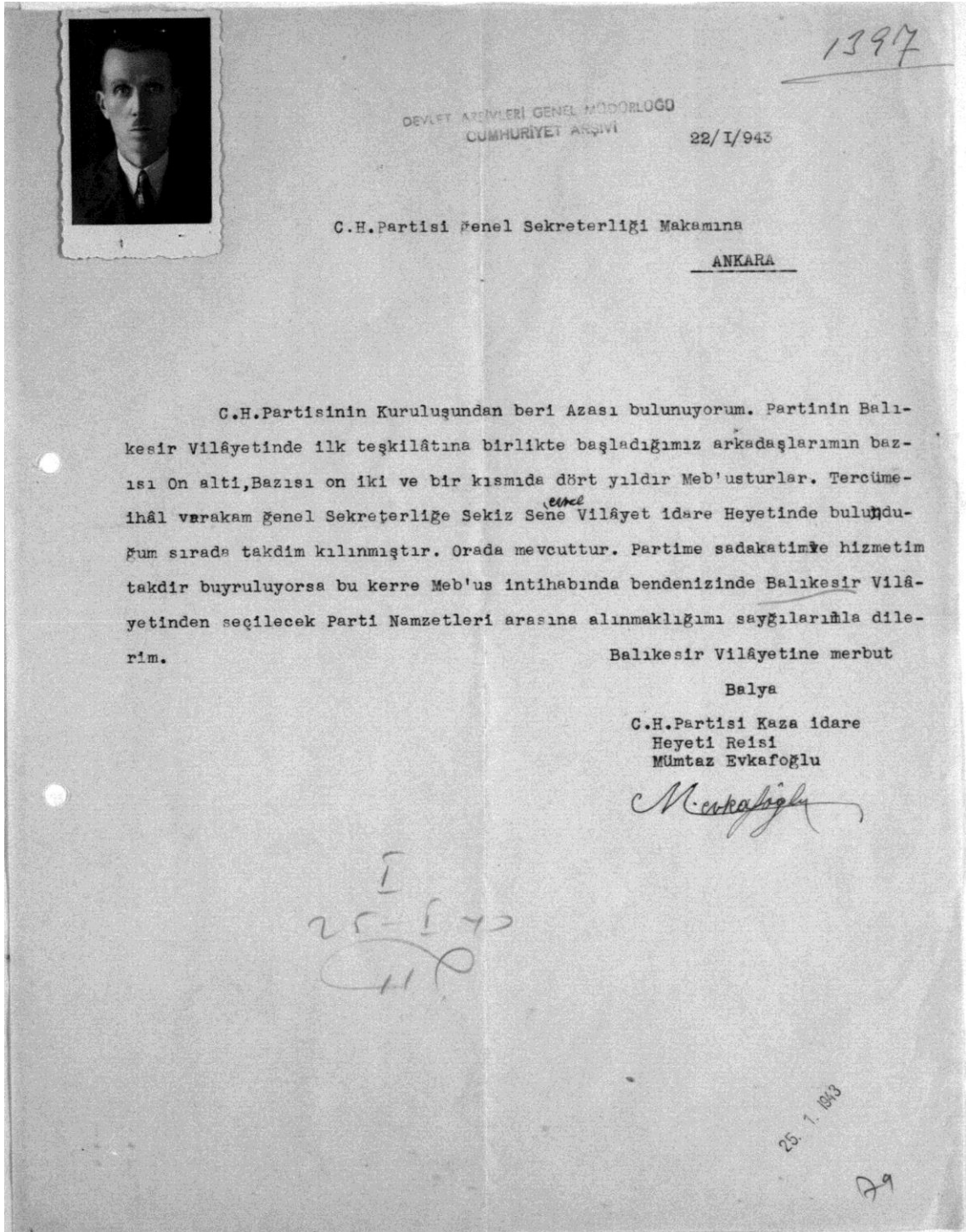
Mardinli.
Abdülvehhâp Feyzi Artukoğlu

Abd. F. Artukoğlu
5391

26

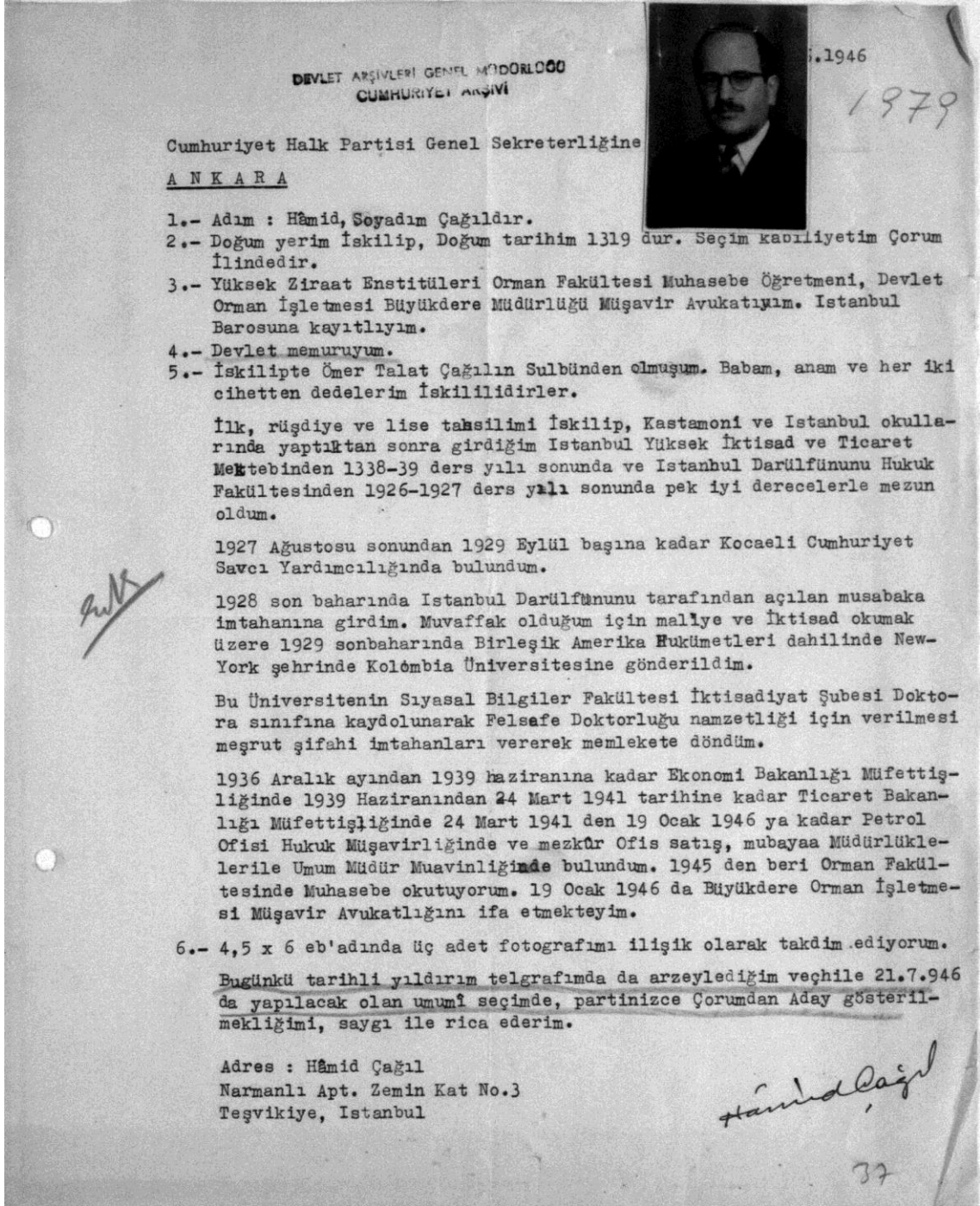
EK – 1/11: Mardin mebusluğu için müracaat eden Feyzi Artukoğlu'nun talepnamesine eklediği referans listesi

(CDAB CHPK No: 490.01.313.1282.3.36)

EK – 1/12: Arkadaşlarından bazıları on altı bazıları on iki ve bir kısmı da dört yıldır mebus olmalarına rağmen kendisi hâlâ kaza idare heyeti reisliğinde bekleyen Mümtaz Evkafoğlu'nun mektubu.

(CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.87)

EK – 1/13: Gönderildiği Columbia Üniversitesi'nde hem iktisat hem de felsefe öğrenimi görerek bir tür çift anadal yapan Hamit Çağıl'ın mektubu.

(CDAB CHPK No: 490.01.295.1190.2.41)

DEVLET ARŞİVİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

651

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİNE

Yeniden seçilecek olan ^{veya Amasya} Kayseri Mebusluğu için mensup bulunduğum sayın C. H. Partisi adına namzetliğimin konulmasına müsaadelerini saygıyla dilerim.

imza
Ş. Soyak

Mebusluk Talebnamesi

T A L İ B İ N	Adı, Soyadı	Şaban Soyak	Esas mesleği	Öğretmen
	Doğum yeri	Kayseri	İhtisası	Müzik ve Türkçe.
	Doğum tarihi	1315	Tahsil derecesi	Muallim mektebi
	İşi - Mesgalesi	Ortaokul müzik öğretmeni	Son tahsilini bitirdiği okul	Bilimtihen ortaokul muallimlik hakkını kazandım.
	Mebusluğunu istediği vilâyet	Kayseri veya Amasya.	Diploma No. ve tarihi	
	İkametgâh adresi	Ayvalık, Safa caddesi sokak 25 No.(7)		
Çalıştığı yer adresi	Ayvalık Orta okul müzik öğretmeni.			
Partiye kayıtlı bulunduğu	Vilâyeti	933'de Kayseri kesir. - Balıkesir.	Kütük No.	Ayvalıkça me'lûm
	Kazası	Ayvalık	Kayıt tarihi	7/II.TeŞ./937
	Nahiyesi	Kemelpaşa	Varsa faal vazifesi	Halk Hatibi
	Mahalle veya köyü			
Parti Şimdiye kadar bulunduğu memuriyetler, gördüğü fabri hizmetler, Parti teşkilatı içinde dernekte ettiği faal vazifeler.	<p>332 de ihtiyat zabıtları talimğâhına sevkedildim.332 den 334 kadar talimğâh ve kıt'a hizmetinde,334 den 336 ya kadar Seydibeşirde esarette,336 den 339 a kadar İstiklâl harbinde ,339 dan bu ana kadar da Kayseri,Nigde,Hersin,Meraz, Akkaray tekrar Kayseri , Amasya elyevm Ayvalık ortaokul müzik öğretmenliğinde bulunmaktayım.Biri süngü olmak üzere yedi yara aldım.23/1/1943 de müecceller sırasında asker olarak Mardin'e gelmiş bulunmaktayım.24 senelik heyatli memuriyetimde hiçbir güne teçziye ve mahkâm edilmedim.Eu müddet zarfında büyüklerime saygılı küçüklerime sevgi,oldukça mu'tevazi bir partici olmsya çalıştım.Bil-hesse partimizin yüksek tevâccühlerine mazhar olarak Halk hatipleri listesine dahil edildim.Ayvalık halk partisi eliyle 28/II.KA./939 tarihli bir kıt'a halk hatibi vesikasıyla de ayrıca taltif edildim.Halk evlerimizin teşsüsünde bu ana kadar yüzlerce konser ve bir çok faydalı konferanslar vermeye çalıştım.Binseneylev partiye olan bekliliğimi üzerinde taşıdığım halk hatibi olduğumdan başka isbat edebileceğim daha büyük bir vesika ta senvur edemediğimden bir çok nazir hizmetlerimi ayrı ayrı yazmaktan ve bunları isbat etmeye çalışmaktan sarfı nazar ediyorum.Yurduma olan sevgim içimde bir yanardağ kadar heybetli ve bir tanrı sevgisi kadar da büyük ve küşatlidir.Hayatta kimsen yoktur.Yegâne sahip ve istinatğâhım büyük milfi şefimiz İsmet İnönü ve onun biricik partisidir.</p> <p>İstiklâl harbinde müs'ade tekil 61.aleyde , umumî herp'te Salt cephesinde 48.fırkanın müstetep hücum bölüğünde ve bir aydanberi de VII.Kor.217.A.yan I.Tb.ru ile Mardinde bulunmaktayım.7/Ağustos/336 da astegmenlige,30/Ağustos/338 de Tegmenlige terfi ettim.Yüce partimizin de II senelik candan sadık bir üyesi ve aynı zamanda partimizce mukayyet vesikalı naçiz bir halk hatibiyim.</p>			

HATIRA: Verilecek cevapların, kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.

EK – 1/14: Parti'nin halk hatiplerinden biri olan Şaban Soyak'ın talebnamesi. Şaban Bey'in şu cümleleri de oldukça dikkat çekici: *"Yurduma olan sevgim içimde bir yanardağ kadar heybetli ve bir tanrı sevgisi kadar da küşatlidir."*

(CDAB CHPK No: 490.1.0.0.288.1159.1.4)

2727

Gönderen : İstanbul As.Posta 18723 K.
Üstüm. Muhtar Yazır

İstanbul - Kağıthane
5/ Temmuz/ 946

C. H. P. Genel Sekreterliğine

---Ankara---

Dört senedenberi serbest olarak çalışıyor ve hayatımdan memnun bir halde geçiniyordum. Son günlerde silah altına alındım. İkinci ihtiyatlığımı İstanbul civar bir köyde raht ve huzur içinde yapmakta iken son günlerin hadiseleri beni de kavradı. Memleketimizde ilk defa yapılacak olan bir dereceli seçimin heyecanı herkesi kaplamış olacak ki kendi halinde yaşamakta olan benim gibi bir yurtdaşı bile hatırladılar. Antalya vilayetinin muhtelif kazalarında ve merkezinde yaşayan akraba ve hısımlarımla dostlarım bana telgraf ve mektup göndererek bu defaki seçime iştirak etmemi istediler. Hatta Alanya gibi bazı kazalardan Genel Sekreterliğinize tel bile çekilmiş. Eski ve yeni siyasi bir hayatım yoktur. 1328 senesinde İstanbulda doğdum. 1930/1931 senesinde Galatasaray lisesini ve 1933/1934 ders yılında da Mülkiye Mektebini bitirdikten sonra Almanyanın Berlin şehrinde hukuk tahsil ettim. Son memuriyetim Ticaret Vekâleti İkinci Hukuk Müşavirliğidir. Babam Elmalılı Hamdi Yazır'ın vefatı üzerine İstanbulda bulunan kalabalık ailemizin başına geçmek üzere 1942 senesinin Kasım ayında memuriyetten istifa ettim. Fransızca ve Almanca bilirim. Halen milletvekili olan bir çok arkadaşım vardır. Tokat milletvekili Halit Nazmi Kışmır, Kocaeli Milletvekili Nihat Erim, Ankara milletvekilleri Ziya Yörük ve Hıfzı Oğuz Beketa beni yakından tanırlar. Son siyasi gelişmeleri ve memleketimizin iç ve dış durumunu göz önünde tutarak çoğunu yakından tanıdığım yeni partilerin safında görünmeği asla düşünmedim. Müstakil olarak hareket etmek istiyordum. Fakat gerek parti mücadelelerinin aldığı son şekil ve gerek Antalya Vilayetinde C. H. P. teşkilatının bana çok yakın kimseler elinde bulunması bana bu seçime partinin saflarında iştirak etmek lüzumunu anlattı. Böyle bir niyetim evvelce mevcut olsaydı ben de herkes gibi vaktinde müracaatımı yapardım. Antalya halkının bana gösterdikleri teveccühe mukabele etmek üzere müracaat ediyorum. Seçilme kabiliyetimi bilhassa Alanya, Elmalı ve Finike kazalarından tahkik edebilirsiniz. Derin saygılarımı sunarım.

M. Yazır

EK – 1/15: Elmalılı Hamdi Yazır'ın oğlu Muhtar Yazır'ın 1946'da Antalya'dan aday gösterilmek için yazdığı mektup.

(CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1166.2)

1290

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİNE

Yeniden seçilecek olan Antalya Mebusluğu
için mensup bulunduğum sayın C. H. Partisi adına namzetliğimin konul-
mama müsaadelerini saygıyla dilerim.

İmza
Hayri Ülkü

Mebusluk Talebnamesi

T A L İ B İ N	Adı, Soyadı	<i>Hayri Ülkü</i>	Esas mesleği	<i>Çiftçi</i>
	Doğum yeri	<i>Antalya</i>	İhtisası	<i>Sıcak iklim nebat</i>
	Doğum tarihi	<i>1897</i>	Tahsil derecesi	<i>İstanbul Darülmüslimîn</i>
	İşi - Mesğalesi	<i>Çiftçi</i>	Son tahsilini bitirdiği okul	"
	Mebusluğunu istediği vilâyet	<i>Antalya</i>	Diploma No. ve tarihi	<i>597 no.lu sicil</i>
	İkametgâh adresi	<i>Antalya Çiftçi Hayri Ülkü</i>		
	Çalıştığı yer adresi	<i>Manzara köyünde Hayri Ülkü Çiftçi</i>		
Partiye kayıtlı bulunduğ	Vilâyeti	<i>Antalya</i>	Kütük No.	<i>13</i>
	Kazası	<i>Antalya</i>	Kayıt tarihi	<i>Hey'eti mütebbire</i>
	Nahiyesi	"	Varsa Faal vazifesi	<i>Halk vâ köycülük komitesi</i>
	Mahalle veya köyü	<i>Sinan</i>		
Şimdiye kadar bulunduğu memuriyetler, Parti teşkilâtı içinde derühte ettiği faal vazifeler.	<p><i>Antalya, Ankara Muallim mektepleri tabiiye muallimliği, Antalya lisesi tabiiye muallimliği, ibe öğrendiğim müslim ilimlerini bildiğim kadar öğretmeye çalıştım; İrfan hayatında Yunusma faydalı olmaya çalıştım. Antalyanın fiyzi tabiiat alanında seçici kalamadım en son sistem makinalarla ve teknik usullerle çiftçiliğe başladım. Antalyada ilk pirinç ziraatına ben başladım, Milli Şefiminin buyruğu ile kurulan Evkaf Sıcak iklim nebatları bahçesini fahiş olarak kurdum, İroniye muzunu yetiştirdim, Hurmanın Antalyada yetiştirdiğini isbat ettim, Antalya elektrik şebekesini müesseselerinden aldım. Kurtuluşun serrem yıllardan beri</i></p>			

HATIRA: Verilecek cevapların, kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.

(arkada)

EK – 1/16: En ileri tekniklerle tarım yaptığı Antalya’da “İnönü Üzümü”nü yetiştirdiğini söyleyen çiftçi Hayri Ülkü’nün talebnamesinin ön yüzü.

(CDAB CHPK No: 490.1.0.0.290.1162.31)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

2046

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİNE

Yeniden seçilecek olan Balıkesir Mebusluğu
için mensup bulunduğum sayın C. H. Partisi adına namzetliğimin konul-
masına müsaadelerini saygıyla dilerim.

İmza
T. Banguoğlu

Mebusluk Talebnamesi

T A L İ B İ N	Adı, Soyadı	Tahsin Banguoğlu	Esas mesleği	Dilci
	Doğum yeri	Drama	İhtisası	Türk lisaniyatı
	Doğum tarihi	1320	Tahsil derecesi	Lisans ve Doktora
	İşi - Meşgalesi	Doçent	Son tahsilini bitirdiği okul	Breslau Üniversitesi
	Mebusluğunu istediği vilâyet	Balıkesir	Diploma No. ve tarihi	14 mart 1938
	İkametgâh adresi	Yüksel cad. 21/1, Yenışehir, Ankara		
	Çalıştığı yer adresi	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi		
Partiye kayıtlı bulunduğu	Vilâyeti		Kütük No.	
	Kazası		Kayıt tarihi	
	Nahiyesi		Varsa faal vazifesi	
	Mahalle veya köyü			
Şimdiye kadar bulunduğu memuriyetler, gördüğü fahri hizmetler, Parti teşkilâtı içinde deruhite ettiği faal vazifeler.	Gazi Terbiye Enstitüsü edebiyat muallimliğinde (1930-1932), Ankara Erkek lisesi edebiyat muallimliğinde (1932-1936) bulundum ve bu esnada tahsilimi tamamlamak için Almanyaya gönderildim. 1936 martından beri Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Türk Dili doçentiyim. Ayrıca Devlet Konservatuarında iki sene (1937-1939) fonetik dersleri okuttum.			

HATIRA : Verilecek cevapların, kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.

EK – 1/17: Breslaw Üniversitesi'nde Türk Dili üzerine doktora yapan Tahsin Banguoğlu'nun talebnamesi

(CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.63)

..6. Devre esnasında yapılan aralık (Kısmi) seçimler :

Seçim Sı.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Sıra Nr.													138

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİNE
DEVLET KİMLİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Yeniden seçilecek olan ..... Mebusluğu için
mensup bulunduğum sayın C. H. Partisi adına namzetliğimin konulmasına
müsaadelerini saygıyla dilerim.

İMZA
M. Su

MEBUSLUK TALEPNAME Sİ

T A L İ B İ N	Adı, Soyadı	Mükerrer Su	Esas mesleği	öğretmen
	Doğum yeri	Bursa	İhtisası	Edebiyat
	Doğum tarihi	1904- 1320	Tahsil derecesi	İstanbul çapa kız muallim mektebi ve
	İşi - Meşgalesi	öğretmen ve mu-	Son tahsilini bitirdiği okul	gazi terbiye enstitüsü ankara gazi terbiye enstitüsü
	Mebusluğunu istediği vilâyet	harrir. Balıkesir	Diploma No. ve tarihi	20/10/337ta ve 1056 çapanın. 7/8/937 ta ve 6-507 enstitü.
	İkametgâh adresi	Kurtuluş cebeci caddesi ARI apartmanı NO:8 ankara.		
	Çalıştığı yer adresi	Ankara kız lisesi türkçe öğretmeni ve müdür muavini.		
Partiye kayıtlı bulunduğu	Vilâyeti	Balıkesir	Kütük No. sı	
	Kazası	= =	Kayıt No.	
	Nahiyesi	hacılbey	Varsa faal vazifesi	
	Mahalle veya köyü	eski kuyumcular		
Şimdiye kadar bulunduğu memuriyetler, gördüğü fahri hizmet ler Parti teşkilâtı içinde deruhte ettiği faal vazifeler	<p>Bürhaniye ,Edremid kazalarile Balıkesir vilayeti merkezindeki Kayabey ve Altıeylül ilk okulları baş öğretmenlikleri ve Balıkesir lisesi Türkçe öğretmenliği ve Ankara Kız lisesi Türkçe- edebiyat öğretmeni ve müdür muavini vazifelerini yaptım halen kız lisesindeki son vazifeyi yapmaktayım.</p> <p>fahri hizmetlere gelince: Edremid himaye atfal cemiyeti idare heyetinde Balıkesir Kızılay idare heyetinde ve Balıkesir ekonomi ve artırma kurumu başkanlığında halkevi dil,tarih ve edebiyat şubesi idare heyetinde bulunmak ve halkevi namına bir çok konferanslar vermek ve Balıkesir halkevi mümessili olarak ikinci tarih kurultayına iştirak etmek gibi vazifeler yaptım.</p> <p>Eserlerim: Sevgim ve ıztırabım, Bu kalp duracak , Dinmez ağrı , Sus uyanmasın , İstiranca eteklerinde , Ateşden damla , Çırpınan sular , Sızı gibi sekiz eserim vardır. halen Cumhuriyet gazetesile bazı mecmualara yazı yazmaktayım.</p> <p>Ankara çocuk esirgeme kurumu tarafından çıkarılmakta olan ANA ve ÇOCUK mecmuasınının daimi tahrir heyetindenim.</p> <p>Derin bağlılık ve saygılarımı tekrarlarım.</p>			

HATIRA : Verilecek cevapların, kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.

EK – 1/19: Sekiz eseri bulunan Mükerrer Su'nun Balıkesir mebusluğu için doldurduğu talepname si

(CDAB CHPK No: 490.01.291.1171.4.8)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Adı Soyadı : Hıfzı Oğuz Bekata		No. 387
Doğum yılı : 1911	Doğum yeri : Ankara	
Ana adı : Atiye Bekata	Baba adı : Çakmakcı zade Bekir Sıtkı	
Nufusta kayıtlı olduğu : Ankara İl Merkez İlçe Helvacı Mahallesi		
Bugünkü işi : Ankara Milletvekili		
Okuma derecesi : Hukuk Fakültesi - Yüksek		
Son diplomasını aldığı okul : Hukuk Fakültesi		
Ev adresi : Ankara, Yenışehir, Necati Bey Caddesi 30/9		
Esas mesleği : Avukat		
İhtisası : Hukuk, İktisat ve Basın .		
C. H. Partisine katıldığı yith bulunduğu yith	İl : Ankara	Kayıt numarası : 153
	İlçe : Merkez	Kayıt tarihi : 1935
	Bucak : Dumlupınar	Parti teşküllerindeki görevi : Konya Bölgesi Parti Müfettişi
	Okak : Ulucanlar	
Partiye kaydına mani me-muriyeti olanlar bu ciheti ilâzet ederler		
Şimdiye kadar bulunduğu görevler, gördüğü karşılıksız işler, partimiz teşküllerinde aldığı görevler	<ul style="list-style-type: none"> - Ekonomi Bakanlığının muhtelif Müdürlükleri, Müfettişlikleri ve Senayi Umum Müdür Muavinliği . - Çığır Mecmuası sahip ve umumi neşriyat müdürlüğü . - Cebeci Gençlik klübü ve Ankara Esnaf Dükkanları kooperatifi fahri Başkanlıkları. Küçük Evler kooperatifi Başkanı. - Ankara Halkevi Dil ve Tarih kolu Başkanlığı ve umumi idare Heyeti Üyeliği . - Müstakil Grup Üyeliği, CHP Meclis grubu idare heyeti üyeliği, CHP Büyük Divanı Üyeliği . - Kayseri, Yozgat, Kırşehir, Çorum ve hâlen konya Bölgesi parti Müfettişliği . - T.B.M. Meclisi Ekonomi komisyonu sözcülüğü . 	
Milletvekilliği seçiminde, seçim kabiliyetimi kuvvetli gördüğüm Ankara		
İlinden üyesi olduğum Cumhuriyet Halk Partisi adına aday gösterilmem için muracaatımın yoklama kuruluna bildirilmesini dilerim.		
: 19 / 3 / 1950		
İ m z a		
Hıfzı Bekata		
hb		
NOT : Verilecek cevapların kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.		
Model : D. 21 (25/2/1950)		

EK – 1/20: Çığır Dergisi'nin sahibi ve genel yayın yönetmeni Hıfzı Oğuz Bekata'nın talepnameşi.

(CDAB CHPK No: 490.01.289.1164.1.127)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

8 / 1 / 1943

171

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİNE

Yeniden seçilecek olan İstanbul Mebusluğu için mensup bulunduğum sayın C. H. Partisi adına namzetliğimin konulmasına müsaadelerini saygıyla dilerim.

İMZA

MEBUSLUK TALEPNAME

TALİBİN	Adı, Soyadı	Burhan Felek	Esas mesleği	Muharrir
	Doğum yeri	İstanbul	İhtisası	Hukuk ve Spor
	Doğum tarihi	1889	Tahsil derecesi	Yüksek
	İşi - Meşgalesi	Gazetecilik	Son tahsilini bitirdiği okul	İstanbul hukuk
	Mebusluğunu istediği vilâyet	İstanbul	Diploma No. ve tarihi	1327
	İkametgâh adresi	İstanbul Maçka Teşvikiye Varon ap. No.4		
	Çalıştığı yer adresi	İstanbulda Cumhuriyet gazetesi		
	Partiye kayıtlı bulunduğu	Vilâyeti	İstanbul	Kürük No. sı
Kazası		Eminönü	Kayıt No.	
Nahiyesi			Varsa faal vazifesi	kaza idare heyeti yedek azası
Mahalle veya köyü				
Şimdiye kadar bulunduğu memuriyetler, gördüğü fahri hizmetler Parti teşkilâtı içinde deruhte ettiği faal vazifeler	<p>Meşrutiyettenberi sırasile Evkafda İnşaat Başkâtıblığı, İstanbul İaşe Müdürlüğü, Ticaret ve Ziraat Nazareti Hukuk Müşavir Muavinliği ve İstanbul barosunda avokatlık, on beş sene resmi liselerde fransızca muallimliğiyapdım.</p> <p>Fahri olarak on üç sene muhtelif spor federasyonlarında reislik İstanbul spor bölgesinde reislik, Spor teşkilâtı Umumi Merkezinde ikinci reislik ettim. Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü kurulunca Hükümetce Merkez İstişare Heyeti mütahassis azalığına seçildim. Dört senedenberi bu hizmeti yapıyorum.</p> <p>Eminönü Halkevi spor kolu başkanlıyım. Türk Basın Birliği İstanbul Bölge idare heyeti ve İstanbul Hava Kurumu vilâyet idare heyeti azasıyım.</p> <p>8. I. 43 H. P.</p>			
HATIRA : Verilecek cevapların, kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.				

EK – 1/21: Spor faaliyetleri ve gazeteciliği ile tanınan Burhan Felek'in İstanbul mebusluğu için doldurduğu talepname.

(CDAB CHPK No: 490.1.0.0.304.1231.4.29)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ CUMHURİYET ARŞİVİ		No. 595
Adı Soyadı :	Hilmi Uran	
Doğum yılı :	1884	
Doğum yeri :	Bodrum	
Ana adı :	Nefise	
Baba adı :	İbrahim Etem	
Nufusta kayıtlı olduğu :	II Muğla İlce Bodrum Bucak	
Bugünkü işi :	Seyhan Milletvekili ve C.H.P. Genel Başkanvekili	
Okuma derecesi :	Yüksek	
Son diplomasını aldığı okul :	Mülkiye 1324	
Ev adresi :	C.H.P.Genel Sekreterlik Binası	
Esas mesleği :	İdare	
İhtisası :	İdare	
C. H. Partisine kayıtlı bulunduğu yer :	II : Seyhan	Kayıt numarası : 44
	İlce : Merkez	Kayıt tarihi : 13.3.1934
	Bucak :	Parti teşkilleriindeki görevi :
	Ocak : Tepebağ	
Şimdiye kadar bulunduğu görevler, gördüğü karşılıksız işler, partimiz teşkillerinde aldığı görevler	İzmir maliyet memurluğunda, Menemen ve Çeşme kaymakamlıkları ile mülkiye müfettişliğinde bulundum ve son İstanbul mebusun meclisinde Muğla'ya temsil mebusluk yaptım. İstanbul Meclisinin kapatılması üzerine de Anadoluya geçerek o vakit teşekkül etmiş bulunan millî hükümetçe birbirini takiben verilen Antalya müstakil mutasarrıflığı ile, Adana Valiliği vazifelerini ifa ettim. Birazlık Adana Valiliğinden çekilerek ticari bir şirket başında çalışmakta iken C.H.Partisi Adana bölgesi müfettişliğine tayin olundum. Ve bu vazifede iken de üçüncü devrede Seyhan Milletvekilliğine seçildim. Bu suretle siyasi hayata girdikten sonra Parti ve Meclis çalışmalarında ayrı ayrı zamanlarda İstanbul Parti Meclisini, Parti Meclis-grupu reis vekilliklerini yaptım. Ve Meclis reis vekilliklerinde hizmet ettim. Bayındırlık, Adalet ve İçişleri Bakanlıklarında bulundum. Halen C.H.P.Genel Başkanvekilim.	
Milletvekilliği seçiminde, seçim kabiliyetimi kuvvetli gördüğüm Seyhan ilinden üyesi olduğum Cumhuriyet Halk Partisi adına aday gösterilmem için muracaatımın yoklama kuruluma bildirilmesini dilerim.	: 27 / III / 1950	
263	I m z a Hilmi Uran 9	
NOT : Verilecek cevapların kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.	Model : D. 21 (25/2/1950)	

EK – 1/22: 8 Dönem aralıksız milletvekilliği yapan Hilmi Uran'ın talepnameesi.

(CDAB CHPK No:490.01.1309.1.9)

**EK-2: TEZDE ADI GEÇEN MÜRACAAT SAHİPLERİNİN DURUMLARINI
GÖSTEREN LİSTE**

1. Abbas Hilmi Ülkü, Seyhan, 1943 ve 1950, Üniversite, Eczacı (1943'te ve 1950'de seçilmedi)
2. Abdi Ağabeyoğlu, Balıkesir, 1943, Üniversite (İstanbul Üniversitesi Eczacılık), Eczacı (1943'te seçilmedi. 1946'da seçildi.)
3. Abdullah Cevdet Şenol, Bingöl, 1943, Üniversite (İstanbul Hukuk), Maliyeci (Seçilmedi)
4. Abdullah Günay, Kars, 1940 Ara Seçimi, Ortaokul, Tüccar (Seçilmedi)
5. Abdullah Hilmi Orhon, Nevşehir, 1946, Harp Okulu, Emekli Albay (Seçilmedi)
6. Abdurrahman Şefik Aksan, Kastamonu, 1946, Üniversite (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Coğrafya Enstitüsü), Öğretmen (Seçilmedi)
7. Abdülgani Yardımcı (Ensarî) Mardin, 1946, Harp Okulu, Emekli Asker (1946'da seçilmedi. 1920'de Siverek'ten, 1923'te Mardin'den seçilmişti.)
8. Abdülkadir Güney, Çorum, 1943, Ortaokul (Rüştiye), Tüccar-Çiftçi (Seçilmedi.)
9. Abdülkadir Kemali Öğütçü, 1940 Aydın Ara Seçimi, Askeri Lise, Hukukçu (Seçilmedi. 1920'de Kastamonu'dan seçilmişti.)
10. Abdülatif Akalın Muş, 1950, Lise, Memur, (Seçilmedi)
11. Abdürrahim Bayraktar, Burdur, 1943, Askeri Tıbbiye, Doktor, (Seçilmedi)
12. Abidin Çakır, Muğla, 1939, Rüştiye (Ortaokul) Çiftçi (Seçilmedi. 1943'te ve 1946'da seçildi.)
13. Adil Çalışkan, Ankara, 1946, Eğitim Bilgisi Yok, Tüccar (Seçilmedi)
14. Affan Ataçeri, Ankara, 1940 Ara Seçimi, Üniversite, (Fransa Uluslararası ve Toplumsal Bilgiler Okulu), Öğretmen (Seçilmedi)
15. Ahmet Akdağ, Yozgat, 1946, Üniversite, Öğretmen (Seçilmedi)
16. Ahmet Demircioğlu, Niğde, 1946, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Hakim, (Seçilmedi)
17. Ahmet Fehmi Baldaş, 1946, Rize, Üniversite, (Fransa Poitiers Üniversitesi), Öğretmen (Seçilmedi)
18. Ahmet Gürkan, Rize, 1946, Üniversite (İlahiyat Fakültesi), Öğretmen (Seçilmedi)
19. Ahmet Kamil Tekerek, 1943, Seyhan, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Avukat, (Seçilmedi)
20. Ahmet Kemal Varınca, Gümüşhane, 1946, Üniversite (Mülkiye), Memur (1946'da seçildi. 1950'de DP'den seçildi.)

- 21.Ahmet Mithat Yazıcı, 1943, Niğde, Üniversite (Yüksek Maliye Mektebi), Maliyeci (Seçilmedi)
- 22.Ahmet Nuri Kayaarası, Sinop, 1946, Üniversite (Gazi Eğitim Enstitüsü), Öğretmen (Seçilmedi)
- 23.Ahmet Rakım Savcı, Balıkesir, 1943, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Memur (Seçilmedi)
- 24.Ahmet Tefvik Tarım, Ankara 1940 Ara Seçimi, Üniversite (İstanbul Üniversitesi) Öğretmen (Seçilmedi)
- 25.Ahmet Tütüncü, Çorum, 1943, Rüştiye (Ortaokul), Tüccar, (Seçilmedi)
- 26.Ahmet Ulus, Giresun, 1950, Lise, Gazeteci (1950’de seçilmedi. 1935 ve 1939’da Ankara’dan, 1943’de ve 1946’da Giresun’dan seçilmişti.)
- 27.Ahmet Uluşan, Bitlis, 1943, Öğretmen Okulu, Öğretmen (Seçilmedi)
- 28.Ahmet Vefik Uluçay, 1943, Niğde, Askeri Tıbbiye, Akademisyen (1943’te seçilmedi. 1931’de ve 1935’te seçilmişti.)
- 29.Ahmet Yumurtacı, Kütahya, 1950, İlkokul, Çiftçi, (Seçilmedi)
- 30.Akif Arıkan, 1950, Çankırı, Üniversite (İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi), Doktor, (1950’de seçilmedi. 1939 ve 1950 arasında seçilmişti.)
- 31.Akif Sarıoğlu, Antalya, 1946, Üniversite (Ziraat Mektebi), Çiftçi (1946’da seçilmedi. 1950’de ve 1954’te DP’den seçildi.)
- 32.Ali Çıldıroğlu, Niğde, 1946, Lise, Memur, (Seçilmedi)
- 33.Ali Çobankaya, Isparta, 1943, Çiftçi, Ortaokul Mezunu, (Seçilmedi)
- 34.Ali Davran, İstanbul, 1943, Üniversite (Hukuk Fakültesi), Hakim (Seçilmedi)
- 35.Ali Günertem, Antalya, 1943, Ziraat Okulu, Memur, (Seçilmedi)
- 36.Ali Kadri Balkan, Balıkesir, 1946, Lise, Memur (Seçilmedi)
- 37.Ali Konuk, Antalya, 1943, İdadi (Lise), Çiftçi, (Seçilmedi)
- 38.Ali Osman Ülkü, Çorum, 1943, Lise, Memur, (Seçilmedi)
- 39.Ali Rıza Akat, Niğde, 1946, Harp Okulu, Memur, (Seçilmedi)
- 40.Ali Rıza Demirer, Çorum, 1946, Eğitim Bilgisi Yok, Memur, (Seçilmedi)
- 41.Ali Veziroğlu, Afyon, 1950, Ortaokul, Tüccar (Seçilmedi)
- 42.Ali Yümnü Oktar, Van, 1943, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Hakim, (Seçilmedi)
- 43.Arif Aras, Isparta, 1943, Üniversite (Hukuk Fakültesi) Avukat, (Seçilmedi)

- 44.Arif Çubukçu, Ankara, 1950, Lise, Tüccar (1950’de seçilmedi. 1943’ten 1950’ye kadar seçilmişti.)
- 45.Asım Bayramcı, 1943, Çorum, Lise, Memur, (Seçilmedi)
- 46.Avni Hakbilen, Giresun, 1946, Üniversite, Avukat, (Seçilmedi)
- 47.Aziz Uras, Mardin 1943, Askeri Tıbbiye, Doktor (1943’te seçildi) (1943’ten 1954’e kadar seçildi.)
- 48.Azmi Demir, Burdur, 1943, Üniversite (Orman Fakültesi), Orman Mühendisi (Seçilmedi)
- 49.Baki Arık, Seyhan, 1943, Üniversite, (Hukuk Fakültesi), Gazeteci (Seçilmedi)
- 50.Baki Bilgütay, Bitlis 1943, Harp Okulu, Yüzbaşı (Seçilmedi)
- 51.Bediî Güven, Ankara, 1940 Ara Seçimi, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Kaymakam (Seçilmedi)
- 52.Bedrettin Ekmen, Mardin, 1943, Çiftçi, İlkokul Mezunu, (Seçilmedi.)
- 53.Bedri Kuli, Elazığ, 1946, Çiftçi, (Seçilmedi)
- 54.Bedri Yıldırım, Niğde, 1943, İdadi (Lise) Mezunu, Devlet Memuru, (Seçilmedi)
- 55.Behçet Hazar, Ankara, 1950, Lise, Memur (Seçilmedi)
- 56.Bekir Cingöz, Çorum, 1946, Çiftçi, (Seçilmedi)
- 57.Bekir Sıtkı Özgüden, Ankara, 1946, Harp Okulu, Emekli Yarbay (Seçilmedi)
- 58.Bekir Sıtkı Tonguç, Ankara, 1950, Üniversite (İktisat Fakültesi), Memur (Seçilmedi)
- 59.Burhan Felek, İstanbul, 1943, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Yazar (Seçilmedi)
- 60.Cemal Dayıoğlu, Kütahya, 1946, Üniversite (Hukuk Fakültesi), Avukat (Seçilmedi)
- 61.Cemal Gölge, Çorum, 1946, Üniversite (Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi), Memur (Seçilmedi)
- 62.Cemal Teoman, Mardin, 1943, Harp Okulu, Emekli Asker (Seçilmedi)
- 63.Cemil Sargut, Balıkesir, 1946, Üniversite (Mülkiye), Hakim (Seçilmedi)
- 64.Cemil Şencan, Giresun, 1943, Üniversite (İstanbul Tıp Fakültesi), Doktor (Seçilmedi)
- 65.Cemil Şerif Baydur, Muğla 1939, Üniversite (Haydarpaşa Tıp Fakültesi), Doktor (Seçilmedi)
- 66.Cemile Sinan, Ankara, 1950, İlkokul, Serbest Meslek (Seçilmedi)
- 67.Cevat Dursunoğlu, Erzurum 1950, Üniversite, Eğitimci, (1950’de seçilmedi. 1943’te ve 1946’da seçilmişti.)
- 68.Cevdet Cingi, 1943, Niğde, Üniversite, (Fransa Poitiers Üniversitesi), Öğretmen (Seçilmedi)
- 69.Cezmi Selcen, 1946, Rize, Trabzon, Ordu, Üniversite (Almanya) Memur (Seçilmedi)
- 70.Dursun Atatunç, İstanbul, 1950, Harp Okulu, Emekli Kurmay Binbaşı, (Seçilmedi)

- 71.Edip Alpsar, Çorum 1943, Üniversite (Almanya Stuttgart Ticaret Akademisi), Memur (1943'te seçildi. 1946'da'da seçildi.)
- 72.Ekrem Bilgen, Amasya, 1943, Üniversite, Eczacı, (Seçilmedi)
- 73.Ekrem Engür, Rize Maraş veya Isparta, 1946, Üniversite (Mülkiye), Emekli Vali (Seçilmedi)
- 74.Ekrem Ergun, Ankara, 1940 Ara Seçimi, Üniversite, (İstanbul Hukuk Fakültesi), Avukat (1940'ta seçildi.)
- 75.Emin Böke, Van, Konya, 1950, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Hakim (Seçilmedi)
- 76.Emin Sabuncuoğlu, Çorum, 1939, 1943, Öğretmen Okulu, Öğretmen (Seçilmedi)
- 77.Emin Toktar, Kütahya, 1950, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), (Seçilmedi. 1946 ara seçiminde seçilmişti.)
- 78.Emin Tuna Rumeli, 1941 Ağrı Ara Seçimi, Rüştüye (Ortaokul) ve Üniversite (Polis Meslek Mektebi), Devlet Memuru, (Seçilmedi)
- 79.Enver Behnan Şapolyo, 1942 Ara Seçimleri, Ankara, Üniversite (İstanbul Darülfünun Tarih Şubesi), Öğretmen, (Seçilmedi)
- 80.Ertuğrul Aker, Antalya, 1946, Harp Okulu, Emekli Yüzbaşı (Seçilmedi)
- 81.Esat Adil Müstecaplıoğlu, Balıkesir, 1943, Üniversite (Ankara ve Brüksel Hukuk Fakülteleri), Savcı Yardımcısı, (Seçilmedi)
- 82.Esat Artık, Mardin, 1946, Üniversite (Öğretmen Okulu), Öğretmen (Seçilmedi)
- 83.Ethem Kırğıl, Artvin, 1950, Üniversite (Hukuk Fakültesi), Avukat, (Seçilmedi)
- 84.Fahri Alpay, Sivas, 1946, Üniversite, (Öğretmen Okulu), (Seçilmedi)
- 85.Fahri Kurtuluş, 1946, Rize, Üniversite (Tıp Fakültesi), Gazeteci, (Seçilmedi)
- 86.Fahri Özen, Çoruh (Artvin), 1946, Üniversite (Mülkiye), Emekli Vali, (Seçilmedi)
- 87.Fahri Veldet, Çorum, 1943, Ortaokul (Maliye Meslek Okulu), Memur, (Seçilmedi)
- 88.Faik Doğan İnan, Ankara, 1942 Ara Seçimi, Üniversite (İstanbul Muallim Mektebi), Öğretmen, (Seçilmedi)
- 89.Fazıl Sağlam, Rize, 1946, Harp Okulu, Binbaşı (Seçilmedi)
- 90.Feridun Kurt Andolsun, İstanbul, 1946, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Memur (Seçilmedi)
- 91.Ferit Ferhat Kalfaoğlu, Sinop, 1950, Harp Okulu, Memur (Seçilmedi)
- 92.Fevzi Akarçay, İzmir, 1950, Harp Okulu, Emekli Tümgeneral, (Seçilmedi)
- 93.Feyzi Artukoğlu, Mardin, 1946, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Hakim (Seçilmedi)

- 94.Feyzullah Doğruer, Kırklareli, 1943, Üniversite (İstanbul Üniversitesi), Diş Hekimi (Seçilmedi)
- 95.Fikret İlseven, Isparta, 1943, Üniversite, (İstanbul Hukuk Fakültesi), Hakim (Seçilmedi)
- 96.Fikri Bakırcıoğlu, Hakkâri, 1946, Lise, Memur, (Seçilmedi)
- 97.Fuat Beşkardeş, Mardin, 1950, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Memur, (Seçilmedi)
- 98.Galip Aktuğ, Mardin veya Maraş, 1943, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Memur (Seçilmedi)
- 99.Hakkı Demircioğlu, Ankara, 1946, Ortaokul, Tüccar, (Seçilmedi)
- 100.Halil Öztürk, Ankara, 1946, Üniversite,(Gazi Eğitim Enstitüsü), Öğretmen (Seçilmedi)
- 101.Halil Piroğlu, Amasya veya Çorum, 1946, Çiftçi (Seçilmedi)
- 102.Halil Yardımcı, Mardin, 1943, Üniversite (Ziraat Okulu), Memur, (Seçilmedi)
- 103.Halil Yurdakurban, Maraş, 1943, Eğitim Bilgisi Yok, Memur, (Seçilmedi)
- 104.Halim Cavit Arcak, İzmir, 1946, Harp Okulu, Emekli Piyade Subayı, (Seçilmedi)
- 105.Halit Ataç, İstanbul, 1946, Üniversite (Yüksek Ticaret Okulu) Devlet Memuru, (Seçilmedi)
- 106.Halit Bayrak, Ağrı, 1950, Harp Okulu, Emekli Subay, (1950’de seçilmedi.1927’den 1950’ye kadar seçilmişti.)
- 107.Halit Fahri Gürman, Urfa, 1939 Ara Seçimi, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), (1939’da seçilmedi.1923’te seçilmişti.)
- 108.Halit Fahri Ozansoy, İstanbul, 1950, Üniversite, (Darülfünun Edebiyat Şubesi), Yazar (Seçilmedi)
- 109.Halit Raci Hatipoğlu, Ankara, 1946, Üniversite, (İstanbul Darülfünunu), Emekli Kaymakam, (Seçilmedi)
- 110.Halit Uzel, Balıkesir, 1943,Askeri Tıbbiye, Doktor (Seçilmedi)
- 111.Hamdi Alagün, Tekirdağ, 1946, Üniversite (Tıp Fakültesi), Diş Hekimi (Seçilmedi)
- 112.Hamdi Çolakoğlu, Giresun, 1946, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Hakim (Seçilmedi)
- 113.Hamdi Yener, Kütahya, 1946, Üniversite, İnşaat Mühendisi, (Seçilmedi)
- 114.Hamit Çağıl, Çorum, 1946, Üniversite, (ABD Columbia Üniversitesi), Öğretmen, (Seçilmedi)
- 115.Hamit Fevzi Şenol, Ağrı, 1941 Ara Seçimi, Lise, (Gümrük Tatbikat Okulu), Memur (Seçilmedi)
- 116.Hamit Karaosmanoğlu, Isparta ve Çanakkale, 1943 Üniversite (İstanbul Hukuk Fakülesi), Avukat, (1943’te seçilmedi. 1920’de seçilmişti.)

- 117.**Hamit Uras, Gaziantep, 1943, Üniversite (Tıp Fakültesi), Doktor, (Seçilmedi.)
- 118.**Hamit Zülfü Tigrrel, Diyarbakır, 1946, Üniversite (İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu), Memur (1946'da Seçilmedi. 1957'de DP'den seçildi.)
- 119.**Hasan Türkmen, Afyon, 1950, Rüştüye (Ortaokul), Çiftçi, (Seçilmedi)
- 120.**Hasip Koylan, Ağrı, 1941 Ara Seçimi, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Vali (Seçilmedi)
- 121.**Haydan Onur, Burdur, 1943, Üniversite (Tıp Fakültesi ve Paris Kadın Hastalıkları Kliniği), Doktor, (Seçilmedi)
- 122.**Haydar Uçgun, Antalya, 1943, Üniversite (Hukuk Fakültesi), Avukat, (1943'te seçilmedi.1931'de seçilmişti.)
- 123.**Hayri Ülkü, Antalya, 1943, Üniversite (Öğretmen Okulu), Çiftçi (Seçilmedi)
- 124.**Hıfzı Oğuz Bekata, Ankara, 1950, Üniversite (Hukuk Fakültesi), Yazar (1950'de seçilmedi. 1943, 1946 ve 1957'de seçildi.)
- 125.**Hikmet Akgöl, Amasya, 1939, Ortaokul, Memur, Maliyeci (Seçilmedi)
- 126.**Hikmet Algül, Urfa, 1939 Ara Seçimi, Lise, Çiftçi (Seçilmedi)
- 127.**Hikmet Yavuz, Siirt, 1940 Ara Seçimi, İdadi (Lise), Kaymakam (Seçilmedi)
- 128.**Hilmi Erdim, İzmir, 1946, Üniversite, Öğretmen (Seçilmedi)
- 129.**Hilmi Katoğlu, İstanbul, 1946, Askeri Tıbbiye, Doktor, (Seçilmedi)
- 130.**Hilmi Uran, Seyhan, 1950, Üniversite (Mülkiye Mezunu), (1950'de seçilmedi. 1927 ile 1946 arasında seçilmişti.)
- 131.**Hurşit Nazlı, Gaziantep, 1943, Eğitim Bilgisi Yok, Memur (Erzurum İl Milli Eğitim Müdürü) (Seçilmedi.)
- 132.**Hüseyin Avni Gelendost, 1943, Isparta, İhtiyat Zabıt Mektebi (Lise) Öğretmen (Seçilmedi)
- 133.**Hüseyin Avni Göktürk, 1943 ve 1946, Niğde, Üniversite (İstanbul Üniversitesi ve Cenevre Üniversitesi Hukuk), Akademisyen (Seçilmedi)
- 134.**Hüseyin Candan, Seyhan, 1946, Lise, Tüccar, (Seçilmedi)
- 135.**Hüseyin Ertuğrul Eti, Ankara, 1946, Askeri Tıbbiye (Berlin ve Paris'te uzmanlık), Doktor (Seçilmedi)
- 136.**Hüsni Keseroğlu, Sinop, 1943, Üniversite (Yüksek Mühendis Okulu), Akademisyen (Seçilmedi)
- 137.**Hüsni Kortel, 1943, İstanbul, Üniversite (Belçika Liege Üniversitesi) Memur (1943'te seçildi. 1927'de de seçilmişti.)

- 138.**Hüviyet Bekir Örs, İstanbul, 1943, Üniversite (Almanya Breslaw Meslek Yüksekokulu), Öğretmen, (Seçilmedi)
- 139.**İbrahim Etem Menderes, Muğla, 1939, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Avukat (1939'da seçilmedi. 1950'de, 1954'te ve 1957'de DP'den seçildi.)
- 140.**İbrahim Kemal Oran, Ankara, 1946, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Avukat, (Seçilmedi)
- 141.**İbrahim Oğuz, Mardin, 1943, Üniversite (Öğretmen Okulu), Öğretmen, (Seçilmedi)
- 142.**İbrahim Turhan, Mardin, 1943, 1948 Ara seçimi, Ortaokul, Memur (Seçilmedi) (1920'de seçilmişti.)
- 143.**İffet Halim Oruz, 1946 ve 1950, İstanbul, Üniversite (İstanbul İktisat Fakültesi), Memur(Seçilmedi)
- 144.**İhsan Berent, Isparta, 1943, Üniversite (ABD New York School of Mines), Maden Mühendisi, (Seçilmedi)
- 145.**İhsan Bozkurt, Mardin, 1950, Üniversite (Ankara Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi) Memur, (Seçilmedi)
- 146.**İhsan Gürak, Giresun, 1943 ve 1950, Harp Okulu ve Üniversite (Hukuk Fakültesi), Emekli Yüzbaşı ve Avukat (1943'te seçildi, 1950'de seçilmedi.)
- 147.**İlhan Engin, 1950, Giresun, Üniversite (Mülkiye) Kaymakam (Seçilmedi)
- 148.**İlyas Gürses, Balıkesir, 1939, Ortaokul, İmam, (Seçilmedi)
- 149.**İsmail Hakkı Akyüz, Tekirdağ, 1943, 1946, (1943'te ve 1946'da seçilmedi. 1950'de ve 1954'te DP'den seçildi.)
- 150.**İsmail Vefa, İstanbul, 1946, Yüksek Tahsil, Öğretmen (Seçilmedi)
- 151.**İzzet Çakmaklı, Zonguldak, 1946, Medrese Eğitimi, Çiftçi (Seçilmedi)
- 152.**İzzettin Çağpar, 1950, Tokat, Üniversite (Mülkiye), Vali, (Seçilmedi)
- 153.**İzzettin Turhangil, Mersin, 1943, Üniversite, (Darülfünun Edebiyat Fakültesi), Öğretmen (Seçilmedi)
- 154.**Kadri Özbaş, Denizli, 1950, Üniversite (İstanbul Eczacı Okulu), Eczacı (Seçilmedi.)
- 155.**Kamil İrdelp, 1943, Lise, Emekli Diplomat (1943'te seçilmedi. 1935'te Niğde'den seçilmişti.)
- 156.**Kasım Gülek, Seyhan,1950 Üniversite (Paris Siyasal İlimler ve ABD Columbia Üniversitesi), Maliyeci (1950'de seçilmedi. 1940 ve 1943'te Bilecik'ten, 1946'da Seyhan'dan, 1957'de 1961'de ve 1965'te Adana'dan seçildi)

- 157.**Kasım Sami Paylı, Balıkesir, 1943, Üniversite (Hukuk Fakültesi), Hakim (Seçilmedi)
- 158.**Kazım Yurdalan, Muş, 1943, Harp Okulu, Emekli Yarbay, (Seçilmedi)
- 159.**Kemal Nemli, 1943 İstanbul, Üniversite (Almanya Freiburg Üniversitesi), Mühendis (Seçilmedi)
- 160.**Kemal Özman, Antalya, 1946, Harp Okulu, Emekli Binbaşı (Seçilmedi)
- 161.**Kudret Argun, Zonguldak, 1946, Üniversite, Maden Mühendisi (Seçilmedi)
- 162.**Kudret Kalyoncu, Artvin, 1946, Üniversite (Almanya), Memur (Seçilmedi)
- 163.**Lütfullah Aydoğan, İzmir, 1946, Medrese Eğitimi, Vaiz (Seçilmedi)
- 164.**Mahmut Nedim Zapçı, Malatya, 1950, Harp Okulu, Emekli Yarbay (1950’de seçilmedi. 1923’ten 1950’ye kadar seçilmişti.)
- 165.**Mahmut Rasim Mutuk, Tekirdağ, 1943 ve 1946, Üniversite (Berlin Mühendislik Okulu), Mühendis, (1943 ve 1946’da seçilmedi. 1931’de seçilmişti.)
- 166.**Makbule Esat Işık, İstanbul, 1946, Lise, Memur, (Seçilmedi)
- 167.**Mazhar Basa, Rize, 1946, Üniversite, (İstanbul Tıp Fakültesi), Doktor, (Seçilmedi)
- 168.**Mazhar Kazancı, 1941 Ara seçimi, Mardin, Harp Okulu, Spor Öğretmeni (Seçilmedi)
- 169.**Mehmet Hamdi Ertan, 1943, Giresun, Üniversite, (Öğretmen Okulu), Memur (Seçilmedi)
- 170.**Mehmet Özdemiroğlu, 1943, Kayseri, Tüccar (Seçilmedi)
- 171.**Mehmet Yalçın, Çoruh (Artvin), 1939, Harp Okulu, Emekli Albay (Seçilmedi)
- 172.**Memduh Celasun, Ankara, 1942 Ara Seçimi, Harp Okulu, Emekli Yarbay (Seçilmedi)
- 173.**Memduh Erberk, Antalya, 1946, Harp Okulu, Emekli Yüzbaşı, (1946’da seçilmedi, 1920’de Giresun’dan seçilmişti.)
- 174.**Memduh Sezgin, Çanakkale 1950, Üniversite (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi), Avukat, (Seçilmedi)
- 175.**Muhittin Çağın, Siirt, 1940 Ara Seçimi, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Avukat, (Seçilmedi)
- 176.**Muhlis Arıkan, Hakkari, 1946, Lise, Serbest Meslek, (Seçilmedi)
- 177.**Muhsin Güloğlu, Rize, 1946, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Memur (Seçilmedi)
- 178.**Muhtar Yazır, Antalya, 1946, Üniversite (Mülkiye), Serbest Meslek, (Seçilmedi)
- 179.**Munib Yılmaztürk, 1943, Kayseri, Zonguldak veya Tunceli, Harp Okulu, Emekli Albay, (Seçilmedi)
- 180.**Munip Gökalp, Elazığ, 1946, Memur, (Seçilmedi)

- 181.**Mustafa Çağatay Uluçay, Manisa, 1950, Üniversite (Gazi Terbiye Enstitüsü), Öğretmen (Seçilmedi)
- 182.**Mustafa Enkavî, Gümüşhane veya Erzurum, 1943, Çiftçi, (Seçilmedi)
- 183.**Muzaffer Sarısözen, Sivas, 1946, Üniversite (İstanbul Üniversitesi Konservatuarı), Akademisyen (Seçilmedi)
- 184.**Muzaffer Özdemiroğlu, Trabzon, 1939 Ara Seçimi, Harp Okulu, Emekli Binbaşı (Seçilmedi)
- 185.**Müjgan Ağaoğlu, İzmir, 1950, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Avukat, (Seçilmedi)
- 186.**Mükerrem Su, Balıkesir, 1943, Üniversite (Gazi Terbiye Enstitüsü), Öğretmen, (Seçilmedi)
- 187.**Mümtaz Evkafoğlu, Balıkesir, 1943, İdadi (Lise), Emekli Memur (Seçilmedi)
- 188.**Nakiye Elgün, İstanbul, 1950, Üniversite (Öğretmen Okulu), Öğretmen, (1950’de seçilmedi. 1935’ten 1946’ya kadar seçilmişti.)
- 189.**Naşit Hakkı Uluğ, Tunceli, 1946, Üniversite (Hukuk Fakültesi), Gazeteci (1946’da seçilmedi. 1931’de ve 1935’te Kütahya’dan seçilmişti.)
- 190.**Naşit Sarıca, Tunceli, 1946, Üniversite, (ABD Cornell Üniversitesi ve Ohio State Üniversitesi), Öğretmen (Seçilmedi)
- 191.**Necati Akagün, Gümüşhane, 1946, Üniversite (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi), Avukat (Seçilmedi)
- 192.**Necati Balamir, İzmir, 1946, Harp Okulu, Albay, (Seçilmedi)
- 193.**Necati Denker, İstanbul, 1946, Lise, Tüccar, (Seçilmedi)
- 194.**Necati Gökmoğol, Bolu, 1946, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Memur (Seçilmedi)
- 195.**Necati Ongun Hakkari, 1946, Hakim, (Seçilmedi)
- 196.**Necati Topçuoğlu, 1946, Rize, Üniversite (Mülkiye ve Viyana Konsular–Akademie), Memur (Seçilmedi)
- 197.**Necdet Otaman, Manisa, 1950, Üniversite, (İstanbul Tıp Fakültesi), Doktor, (1950’de seçilmedi. 1946’da seçilmişti.)
- 198.**Nedim Ökmen, Gaziantep, 1946, Üniversite (Mülkiye), Memur (Seçilmedi)
- 199.**Nefi Demircioğlu, Balıkesir, 1943, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Hakim (Seçilmedi)
- 200.**Nevres Harmankaya, Trabzon, 1939 Ara Seçimi, İlkokul, (Seçilmedi.)
- 201.**Nihat Torumtay, Amasya, 1943, Ortaokul, Memur (Seçilmedi)
- 202.**Nijad Sirel, 1943, İstanbul, Üniversite (İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi ve Münih Akademisi), Heykeltıraş, Akademisyen (Seçilmedi)

- 203.Niyazi Dalokay, Elazığ, 1943, Üniversite (Mülkiye), Kaymakam (Seçilmedi)
- 204.Numan Eken, 1946, Üniversite, Ankara, Öğretmen Okulu, Öğretmen (Seçilmedi)
- 205.Nurettin Ögünç Bursa, 1942 Ara Seçimi, Lise, Tüccar (Seçilmedi)
- 206.Nuri Çerman, Hakkâri, Van, 1943, Harp Okulu, Emekli Piyade Subayı, (Seçilmedi)
- 207.Nuri Kâmil Esen, Gaziantep, 1946, Üniversite, (İstanbul Tıp Fakültesi ve Avrupa'da Uzmanlık) Akademisyen, (Seçilmedi)
- 208.Nuri Karahöyükü, 1950, Üniversite (Fransa Grenoble Üniversitesi), Akademisyen (Seçilmedi)
- 209.Nuri Özkaya, Giresun, 1943, Üniversite (Tıp Fakültesi), Doktor,(Seçilmedi)
- 210.Orhan Altınova, İstanbul, 1943, Üniversite (Yüksek Ticaret Mektebi), Memur (Seçilmedi)
- 211.Orhan Rahmi Gökçe, İzmir, 1950, Lise, Gazeteci, (Seçilmedi)
- 212.Osman Çorbacıgil, Denizli, 1946 ve 1950, İlkokul, Çiftçi, (Seçilmedi)
- 213.Osman Nuri Ozanalp, Siirt, 1940 Ara Seçimi, Harp Okulu, Emekli Tuğgeneral (Seçilmedi)
- 214.Osman Nuri Tekeli, 1950 Isparta, Üniversite (Mülkiye), Memur (Seçilmedi)
- 215.Ömer Alay, Urfa, 1939 Ara Seçimi, Ortaokul, Çiftçi (Seçilmedi)
- 216.Ömer Karataş, Samsun, 1946, Ortaokul, Tüccar (1946'da seçildi)
- 217.Özcan San, Gümüşhane, 1946, Üniversite (Gazi Terbiye Enstitüsü), Öğretmen, (1946'da seçilmedi. 1954'te DP'den, 1965'te Adalet Partisi'nden seçildi.)
- 218.Ratip Yüceuluğ, Seyhan, 1946, Üniversite (Ankara Hukuk ve Roma İstatistik İlimleri Fakültesi), Memur, (Seçilmedi)
- 219.Rauf Bayındır, Erzincan, 1950, Ziraat Okulu, Öğretmen (1950'de seçilmedi. 1948'de ve 1957'de seçildi.)
- 220.Rauf Dolunay, Çankırı, 1950, Ortaokul, Tüccar (1950'de seçilmedi. 1943'te ve 1946'da seçilmişti.)
- 221.Reşat Karabuda, Bilecik, 1950, Üniversite (Macaristan Ziraat Okulu ve Lyon Hukuk Fakültesi), Çiftçi, (Seçilmedi)
- 222.Reşit Aksoy, Rize, 1946, Üniversite (İstanbul Öğretmen Okulu), Öğretmen (Seçilmedi)
- 223.Rıfat Telatar, Rize, 1946, Harp Okulu, Memur (Seçilmedi)
- 224.Rıza Sümer, Ankara, 1950, Rüştüye (Ortaokul), Serbest Meslek, (Seçilmedi)
- 225.Rifat Çamurdan, Seyhan, 1946, Üniversite (Adana Öğretmen Okulu, Gazi Terbiye Enstitüsü, Ankara Hukuk Fakültesi), Öğretmen, Avukat (Seçilmedi)
- 226.Rifat Yüce, Kocaeli, 1943, Medrese Eğitimi, Gazeteci (Seçilmedi)

- 227.**Rükneddin Nasuhioğlu, İstanbul, 1943, Üniversite (Mülkiye), Memur (Seçilmedi, DP'den 1950'den 1960'a kadar seçildi.)
- 228.**Rüştü Yurdakul, Eskişehir, 1943, Emekli Vali Yardımcısı (Seçilmedi)
- 229.**Sabiha Sayın, İstanbul, 1943, Üniversite (Tıp Fakültesi), Doktor, (Seçilmedi)
- 230.**Sadık Deniz, Balıkesir, 1943, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Memur (1943'te seçilmedi. 1927'de seçilmişti.)
- 231.**Saim Ünsal, Bolu, 1946, Memur (Seçilmedi)
- 232.**Salih Yılmaz, Rize, 1946, Üniversite, (Ziraat Okulu), Memur, (Seçilmedi)
- 233.**Sedat Simavi, İstanbul, Tarihsiz, Lise, Gazeteci, (Seçilmedi)
- 234.**Selim Seven, Hakkari, 1946, Medrese eğitimi, Vaiz (1946'da seçildi. 1950'de de seçildi.)
- 235.**Selim Yatağan, Aydın, 1950, Üniversite (İstanbul Yüksek Veteriner Okulu), Veteriner, (Seçilmedi)
- 236.**Sıdika Karadeniz, Giresun, 1946, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Öğretmen (Seçilmedi)
- 237.**Sıtkı Gür, 1942, Üniversite, (İstanbul Hukuk Fakültesi), Hakim, (Seçilmedi. 1920'de seçilmişti.)
- 238.**Sıtkı Şefkatî, Ağrı, 1941 Ara Seçimi, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Hakim (Seçilmedi)
- 239.**Sıtkı Şükrü Pamirtan, İzmir, 1946, Üniversite, (Paris Alfort Yüksek Veteriner Okulu), Veteriner, (Seçilmedi)
- 240.**Sıtkı Şükrü Yırcalı, Balıkesir, 1943, Üniversite, (Fransa Sorbonne Hukuk Fakültesi), Memur, (1943'te seçilmedi. 1950, 1954 ve 1957'de DP'den seçildi.)
- 241.**Sıtkı Yener, Ordu, 1943, Üniversite (İstanbul Tıp Fakültesi), Doktor, (Seçilmedi)
- 242.**Sukuti Keçeci, Giresun, 1946, Üniversite (İstanbul Tıp Fakültesi), Doktor (Seçilmedi)
- 243.**Süleyman Göktaş, İstanbul, 1943, Yüksek Tahsil, (Dilsizler Okulu), Tüccar, (Seçilmedi)
- 244.**Şaban Soyak, Amasya, 1943, Öğretmen Okulu, Öğretmen (Seçilmedi)
- 245.**Şadi Artun, 1950, Edirne, Harp Okulu, Emekli Albay (Seçilmedi)
- 246.**Şahap Tüzün, Niğde, 1943, Üniversite (Hukuk Fakültesi), Avukat (Seçilmedi)
- 247.**Şebap Özel, Siirt, 1940 Ara Seçimi, Hususi Tahsil, Tüccar, (Seçilmedi)
- 248.**Şefik Bakay, 1946, Niğde, Üniversite (Almanya Jena Üniversitesi), Memur (Seçilmedi)
- 249.**Şemi Ergin, Tekirdağ, 1946, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi), Savcı Yardımcısı (1946'da seçilmedi. 1950-1960 yılları arasında DP'den seçildi.)

- 250.Şemsettin Ekmen, Mardin, 1950, Üniversite (Ankara Hukuk Fakültesi) (1950’de seçilmedi. 1946’da seçilmişti.)
- 251.Şerif Aydın, Edirne, 1939 Ara Seçimi, Polis Müdürü, (Seçilmedi)
- 252.Şevket Dağ, 1940 Ara Seçimi, Siirt, Üniversite, (Sanayi-i Nefise Mektebi), (1940’ta seçildi. 1935’te Konya’dan seçilmişti. 1943’te Siirt’ten bir kez daha seçildi.)
- 253.Şevki Kahramanİhürriyet, Bursa, 1942 Ara Seçimi, Harp Okulu, Emekli Subay (Seçilmedi)
- 254.Şükrü Şihman, İçel (Mersin), 1950, Lise, Çiftçi, (Seçilmedi)
- 255.Tacettin Tacettinoğlu, Kayseri, 1946, Tüccar, (Seçilmedi)
- 256.Tahir Bor, İzmir, 1950, Üniversite, (Darülfünun Edebiyat), Gümrük Komisyoncusu (Seçilmedi)
- 257.Tahsin Banguoğlu, Balıkesir, 1943, Üniversite (Almanya Breslaw Üniversitesi), Akademisyen (1943’te Bingöl’den seçildi. 1946’da da seçildi.)
- 258.Ulvi Alacakaptan, Aydın, 1950, Üniversite (İstanbul Hukuk Fakültesi), Avukat, (Seçilmedi)
- 259.Ulvi Yelken, 1943, İzmir, Üniversite (Hukuk Fakültesi), Öğretmen, (Seçilmedi)
- 260.Vahit Fuat Sürel, Kırşehir, 1950, Harp Okulu, Emekli Subay (Seçilmedi)
- 261.Vahti Öymen, Tekirdağ, 1943, Üniversite, Hakim (Seçilmedi)
- 262.Vasfi Mahir Kocatürk, Gümüşhane, 1943, Üniversite (Mülkiye), Öğretmen (1943’te seçilmedi. 1950’de DP’den seçildi.)
- 263.Vedi Bilgin, Hatay, 1950, Üniversite (İstanbul Tıp Fakültesi), Doktor (Seçilmedi)
- 264.Yahya Güvendi, Giresun, 1943, Üniversite (Hukuk Fakültesi), Hakim, (Seçilmedi)
- 265.Yahya Sezai Uzay, 1950, Balıkesir, Trabzon veya Gümüşhane, Üniversite (Mülkiye), Vali, (1950’de seçilmedi. 1939’da ve 1943’te seçilmişti.)
- 266.Yakup Gürsel, Çorum, 1943, Lise, Bankacı (Seçilmedi)
- 267.Yakup Şekip Musluoğlu, Rize, 1946, Üniversite (İstanbul Tıp Fakültesi, Ankara Hukuk Fakültesi), Diş Hekimi, Hakim (Seçilmedi)
- 268.Yunus Tankaya, 1943, Niğde, Öğretmen (Seçilmedi)
- 269.Zekeriya Günem, Erzincan, 1950, Üniversite (İsviçre Cenevre Üniversitesi), Öğretmen, (Seçilmedi)
- 270.Zekeriya Suyabatmaz, Rize, 1946, Tüccar (Seçilmedi)
- 271.Zeki Bagatur, Rize, 1946, Sultani (Lise), Memur, (Seçilmedi)
- 272.Zihni Açıkalın, Antalya, 1946, İdadi (Lise) Mezunu, Çiftçi (Seçilmedi)
- 273.Ziya Ersin, Tekirdağ, 1946, Üniversite (Mülkiye), Çiftçi (Seçilmedi)

274.Zülfü Erdem, Tunceli, 1946, Ortaokul, Memur, (Seçilmedi)